

Жана АНГЕЛОВСКИ
Венко АНДОНОВСКИ
Зоран АНЧЕВСКИ
Милица АРИЗАНКОВСКА
Лида АРИЗАНКОВСКА
Екатерина БАБАМОВА
Ирина БОДАНКОВСКА
Maia БОДАНКОВСКА
Емилија БОЖАРОВСКА
Румена БУЖАРОВСКА
Атанас ВАНГЕЛОВ
Мargarита ВЕЛЕВСКА
Јадранка ВЛАДОВА
Цвeт Тeтa
Ранa Грeвa
Милан ДАМЈАНОВСКИ
Милан ДЕДОВА-СИЛАНОВА
Анастасија ГУРЧИНОВА
Анка ГУРЧИНОВА
Александрина ИЛИЕВА
Анастасија КОСТИНОВИЌ
Максим КАРАНФИЛОВСКИ
Наим КИТАНОВСКИ
Блаже КОНЕСКИ
Блаже КОШКА-ХОТ
Радина КОШКА-ХОТ
Калина МАЛЕСКА
Владимир МАТИНОВСКИ
Бистрица МИРКУЛОВСКА
Владимир КОСТАДИНОВСКИ
Драги МИХАЛОВСКИ
Николче МИЦКОСКИ
Божидар НАСТЕВ
Радина НИКОДИНОВСКА
Зорница НИКОЛОВСКА

КНИЖЕВНИ ПРЕВЕДУВАЧИ

ОД ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ

Олена НИКУЉСКИ
Ирена ПАВЛОВСКА
Калина ПЕТРОВСКА
Елисавета ПОПОВСКА
Игор ПОПОВСКИ
Петер РАУ
Греам РИД
Маргарет РИД
Доника РОУС
Нехас СОПАЈ
СрѓинОВСКА
Георѓи СТАЛЕВ
Лeан СТАРОВА
Ирина ТАЛЕВСКА
Лидија ТАЛУШЕВСКА
Роза ТАСЕВСКА
Гане ТОДОРОВСКИ
Душан ТОМОВСКИ
Влада ТУЗНОВИЌ
Душан УРОШЕВИЌ
Влада ХАЦИ-ЛЕГА
Виколета ХРИСТОВСКА
Владимир ЦВЕТКОВСКИ
Оливер ЧЕМЕРСКИ
Александар ЧУКЕСКИ
Елисавета ШЕЛЕВА
Георѓи ШОПТРАЈАНОВ
Михаил ПЕТРОВСКИ
Љубимка БАСИТОВА
Наташа АВРАМОВСКА
Александар ПРОКОПИЕВ
Соња СТОМЕНСКА-ЕЛЗЕЗЕР

ТОМ 2

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“, Скопје

347.78.034(497.711)(031)

929:81-05(031)

81'25

КНИЖЕВНИ преведувачи од Филолошкиот факултет. Т. 2 : книжевници, книжевни преведувачи и проучувачи на јазикот и книжевноста од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ / [главен и одговорен уредник Анастасија Гурчинова]. - Скопје : Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2025. - [8], 446 стр. ; 24 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија кон текстовите

ISBN 978-608-234-130-9

а) Филолошки факултет „Блаже Конески“ -- Книжевни преведувачи --
Лексикони б) Македонски преведувачи -- Лексикони

COBISS.MK-ID 67240453

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“

Книжевници, книжевни преведувачи и проучувачи на јазикот и
книжевноста од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“

II ТОМ

**КНИЖЕВНИ ПРЕВЕДУВАЧИ
ОД ФИЛОЛОШКИОТ ФАКУЛТЕТ**

Скопје, 2025

Издавач:

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје

За издавачот:

Владимир Мартиновски, декан

Главен и одговорен уредник:

Анастасија Ѓурчинова

Редакциски одбор:

Лидија Танушевска,
Зорица Николовска,
Владимир Цветкоски,
Мирлинда Крифца-Бекири,
Милан Дамјаноски,
Ирина Бабамова,
Бобан Карапејовски,
Игор Поповски, секретар

Лектура:

Бобан Карапејовски

Корица: Наталија Лукомска

Печати: МАР-САЖ, Скопје

Тираж: 200 примероци

Ова издание е објавено со поддршка од Министерството за култура и туризам
на Република Северна Македонија

Република Северна Македонија

Министерство за култура и туризам

ПЛОДОВИ ОД КОВАЧНИЦАТА НА КНИЖЕВНИОТ ПРЕВОД

„(...) нашиот јазик се кове најмногу
во ковачницата на преведувањето.“

Блаже Конески

Исклучително тешко е да се каже од колку јазици патронот на Филолошкиот факултет преведувал поетски, прозни или драмски творби, а уште потешко да се набројат сите автори чии книжевни дела Блаже Конески бравурозно ги има приопштено на македонски јазик. Благодарение на оваа монографија, која е втор том од тритомниот проект *Книжевници, книжевни иреведувачи и ирочувачи на јазикот и книжевноста од Филолошкиот факултет* „Блаже Конески“, лесно може да се дојде до одговори на овие прашања, како и на многу други, поврзани со плејада македонски врвни книжевни преведувачи. Консултирајќи го ова енциклопедиско дело не е воопшто тешко, ниту претенциозно, да се каже дека токму овој Факултет бил (во минатото), (денес) е и ќе биде (во иднина) една од клучните „ковачници на преведувањето“ во македонската книжевна и културна средина.

Значењето на оваа ретка монографија е огромно, бидејќи за првпат меѓу кориците на една книга се документира и се валоризира дејноста на книжевните преведувачи-наставници (повеќе од 70), кои, како што сите знаеме, за жал, се често запоставени и премолчувани (но, насушно потребни) актери во книжевниот процес на интеркултурната размена.

Корпусот на преводната литература на македонски јазик – тоа ни го покажува оваа обемна книга – би бил далеку посиромашен без неуморната дејност на наставниците книжевни преведувачи. Преведувачката дејност е една од главните одлики на Филолошкиот факултет и е плод на осмозата меѓу наставните, научните и творечките преокупации на наставниците и на студентите, вкрстени во студиските програми од зачетокот на Факултетот, па сè до денес. Сите катедри, без исклучок, ги проучуваат и ги изучуваат јазиците, литературите и културите, меѓу другото, за да оформат компетентни книжевни преведувачи, оспособени да ги преведуваат книжевните дела од странски јазици на македонски, но и обратно. А, за да може тоа знаење да им се пренесе на идните генерации, наставниците издвојувале огромен дел од своето „слободно“ време, преведувајќи ги стожерните дела на светската литература од претходните епохи, но и делата на современите.

Во подготовката на оваа драгоцена монографија, приредувачкиот тим, под раководство на проф. д-р Анастасија Ѓурчинова, се определил за јасен, прецизен и доследно следен критериум на селекција: најмалку 3 преведени и објавени книги од доменот на книжевниот превод (вклучувајќи ја и есеистиката), додека преведувачите се подредени по азбучен редослед според презимето. За да се добие сеопфатна слика на преведувачката дејност, покрај поранешните и сегашните наставници (професори, асистенти, лектори) на Филолошкиот факултет, редакцијата со право ги вклучила и одредниците посветени на преведувачи од Филозофскиот факултет (кој до 1974 г. бил заедничка институција со Филолошкиот факултет) и од Институтот за македонска литература, кој до 1998 г. бил научна единица на Факултетот.

Повеќе од очигледно е дека зад секоја одредница од оваа книга стои голем истражувачки влог. Авторите на одредниците користеле извори што не се толку лесно достапни: од податоци достапни преку базата Кобис или Лексиконот на книжевните преведувачи, до архивските досиеја на вработените и рецензиите за нивните избори и реизбори, со цел да се приготви исцрпна преведувачка библиографија и сумарна валоризација на сработеното во овој витален домен.

Имајќи го сето ова предвид, неопходно е да им искажеме благодарност на сите автори на одредниците, како и на сите членови на редакцијата, кои неколку години посветено работеа сложно на овој влог значаен за колективната и за институционалната меморија, како и за видливоста на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во доменот на книжевниот превод.

Не е тешко да се претпостави дека оваа книга ќе се наметне како референтна, неодминлива литература за идни традуктолошки истражувања. Не е тешко ниту да се претпостави дека покрај работата на третиот том од макропроектот, во (блиска) иднина ќе се наметне и еден вид продолжение на оваа монографија: книга што би се занимавала и со преводите на алумните на Филолошкиот факултет.

Од Деканатот на Филолошкиот факултет
„Блаже Конески“ при УКИМ

СОДРЖИНА

Жана Ангеловски	11
Венко Андоновски	17
Зоран Анчевски	23
Милица Анчевски	35
Лидија Аризанковска	41
Екатерина Бабамова	47
Ирина Бабамова.....	51
Маја Бојациевска.....	57
Емилија Бојковска	63
Румена Бужаровска	69
Атанас Вангелов.....	73
Маргарита Велевска.....	79
Јадранка Владова.....	85
Џеват Гега	87
Ранка Грчева	93
Милан Дамјаноски.....	101
Јасминка Делова-Силјанова	107
Анастасија Ѓурчинова	113
Анка Ѓурчинова.....	121
Александрина Илиева.....	125
Вера Јанева-Стојановиќ.....	131
Максим Каранфиловски	137
Наум Китановски	143
Иванка Ковилоска-Попоска	149
Слободанка Колемишевска	157
Блаже Конески.....	163
Рајна Кошка-Хот.....	169
Агим Лека	177
Калина Малеска	181

Владимир Мартиновски	187
Бистрица Миркуловска.....	191
Сања Михајловиќ-Костадиновска	197
Драги Михајловски	201
Николче Мицкоски	211
Божидар Настев.....	217
Радица Никодиновска	223
Зорица Николовска	231
Огнена Никуљски	237
Ирена Павловска	243
Калиопа Петрушевска	249
Елисавета Поповска.....	255
Игор Поповски	261
Петер Рау.....	267
Греам Рид.....	273
Маргарет (Пеги) Рид.....	281
Димитрија Ристески.....	287
Донка Роус	291
Нехас Сопај.....	299
Славица Србиновска.....	305
Георги Сталев	311
Луан Старова	317
Ирина Талевска	323
Лидија Танушевска	329
Роза Тасевска	335
Љубица Тодорова-Јанешлиева	339
Гане Тодоровски.....	347
Душан Томовски	353
Радмила Угринова-Скаловска	361
Лилјана Узуновиќ.....	365
Влада Урошевиќ.....	371

Климентина Хаџи-Лега	381
Јоана Хаџи-Лега Христоска	387
Виолета Христовска.....	393
Владимир Цветковски.....	397
Владимир Цветкоски	405
Огнен Чемерски	413
Александар Џукески	419
Елизабета Шелева	423
Георги Шоптрајанов	429
 ДОДАТОК.....	 435
Книжевни преведувачи од Филозофскиот факултет (Михаил Д. Петрушевски, Љубинка Басотова).....	437
Книжевни преведувачи од Институтот за македонска литература (Наташа Аврамовска, Александар Прокопиев, Соња Стојменска- Елзесер).....	443

Жана Ангеловски (Jeanne Delcroix Angelovski)

Жана Ангеловски е родена 1942 г. во Париз, Франција. Своеето преведувачко патешествие го започнала уште во гимназиските клупи, кога со голем интерес ги читала стиховите на Хомер и на Вергилиј, тирадите на Софокле, Есхил, Еврипид и на Сенека, хумористичните текстови на Менандар и на Плаут. Оттогаш датираат и нејзините први обиди да преведува од старогрчки и од латински на француски јазик. Успешноста на тие преводи ја навела во иднина себеси да се замислува како преведувач на литературни дела – мечта што била охрабрувана од страна на госпоѓа Варло, нејзината омилена професорка по книжевност. Нејзините пријатели и колеги ја замислувале како организатор на книжевни салони и саеми на книгата, а таа самата се гледала себеси како ги толкува големите трагични хероини Антигона и Алкиста.

Уште тогаш нејзините преводи од странски кон мајчиниот француски јазик се одликуваат со чудесна хармонија, вештина и хумор, убавина и музикалност. Ваквото искуство ја носи на Сорбона, каде што се запишува на студии по класична филологија. Но, во 1963-тата, година што останува запаметена по страшниот земјотрес во Скопје, таа се вљубува во Македонија, особено во Охридското Езеро, во неговите води, текови, светлина, одблесоци, во македонската кујна, додека на неговите брегови ги подготвува испитите за септемвриската сесија...

Оваа љубов кон Македонија ќе ја доведе на студии во едни други клупи, овојпат во оние на Филозофскиот факултет во Скопје, кој во тоа време се наоѓал во скопската населба Автокоманда. Но, овојпат на нејзината работна маса постојано ќе ја придружуваат речникот на професор Дано Китановски, како и граматиката на професор Блаже Конески. А, нејзината љубов кон литературата и кон литературниот превод нема да остане незабележана од страна на професор Божидар Настев.

Во октомври 1969 г. таа се вработува како лектор на Катедрата за француски јазик. Тогаш почнува да ја открива суштината на македонскиот јазик „на терен“, во секојдневниот живот – најпрво со чувство на дете што учи нов непознат јазик, а потоа и преку посветено учење на македонскиот јазик низ македонските текстови. Првиот текст за преведување од македонски на француски јазик ѝ бил доверен од професор Настев – станува збор за одломка од историјата за пожарот на Скопје напишана од Пиколомини.

Овој свој прв превод го реализирала без посебни тешкотии, со помош на речник и поставување прашања на луѓето од нејзиното окружение – на овој начин, ден за ден, го откривала македонскиот јазик и се запознавала со неговото функционирање.

Набрзо, по иницијатива на професор Настев, Ангеловска се впушта во уште позначајна преведувачка авантура – станува збор за интересно истражување преку заедничко препрочитување и стилизирање на сите преводи од Климентина Хаџи-Лега на македонските поети, кои беа наменети за објавување во првата Антологија на македонската поезија на француски јазик (*Anthologie de la poésie macédonienne*). На тој начин, преку преводите на значајни песни и поеми, таа творечки ја доловува мелодијата, ритмот и сликовитоста на македонскиот јазик. Оваа исполнителна работа ја доведува до прекрасна соработка со Мира Јовановска Чепинчиќ – соработка што ќе трае долги години, при што, во градината на нејзиниот семеен дом или на брегот на Охридското Езеро, тие двете преведуваат на француски јазик песни и поеми од македонски поети за потребите на Струшките вечери на поезијата, а потем и прозни дела за потребите на Антологијата на македонскиот роман на француски јазик.

Жана Ангеловска постепено се впушта во самостојни преведувачки проекти, преведувајќи извадоци, новели, поеми од сите големи прозаисти и поети од Македонија. Толку многу преводи! Нејзината работа опфаќа најразлични области на литературното творештво: поезија, текстови од усната традиција (избор од народното творештво собрано од Цепенков), романи, новели, пиеси, есеи, сценарија за долготражни филмови! Со задоволство и исполнителност преведувала во текот на целата своја педагошка работа како лектор по француски јазик (од 1969 до 2006 година).

Јазичните компетенции на Жана Ангеловски се протегаат на повеќе нивоа: францускиот јазик го доживува како мајчинска мелодија, латинскиот јазик како древен шепот на античките мудрости, а македонскиот јазик како животно ехо на нејзините брачни и семејни води со познатиот македонскиот актер и режисер Коле Ангеловски. Со симпатично присуство француски акцент кога зборува македонски, таа успеала целосно да владее со двата јазици, движејќи се лесно низ нивните финеси и нијанси.

Нејзината единственост лежи во фактот што Ангеловски живее меѓу две култури, француската и македонската: едната ја обликува нејзината суштина, и друга ја открива во значајните мигови на нејзиниот семеен и професионален живот во Македонија. Тие култури се испреплетуваат во нејзината душа, создавајќи симфонија на зборови и чувства што го

облагородуваат нејзиниот живот и ја обојуваат нејзината приказна со боите на литературата.

Жана Ангеловски е одликувана со почесното Рациново признание во 2010 г. за нејзиниот придонес во афирмирањето на македонскиот јазик и литература во Република Франција и во франкофонските земји. Од страна на Република Франција е одликувана со орден Витез од Редот на уметностите и книжевноста. Во 2020 г. ја добива наградата „Блаже Конески“, која Македонската академија на науките и уметностите ѝ ја додели за целокупниот придонес во областа на уметноста и на литературата.

Министерството за надворешни работи на Република Франција ја праќа Жана Ангеловски да изведува настава по француски јазик во својство на лектор на Катедрата за романски јазици и книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Во нејзиниот долг работен век на оваа Катедра таа ја води и активно соработува во реализацијата на бројни активности поврзани со промовирањето на францускиот јазик и неговата настава, координирани од страна на Одделот за јазична и педагошка дејност на Францускиот културен центар. Организира летни семинари за професори по француски јазик во Македонија, континуирано обучува професори од билингвалните јазични паралелки во Скопје, учествува во подготовките и во оценувањето на испитите ДЕЛФ (DELF) и ДАЛФ (DALF), води неделни курсеви за усно изразување на француски јазик за возрасни и за деца во Францускиот културен центар. Како ценет лектор по француски јазик, таа со неизмерна посветеност и страст изведува лекторска настава по француски јазик и по преведување од македонски кон француски јазик. Долги години, сè до своето пензионирање во 2006 г., неуморно ги пренесува своите знаења и љубов кон францускиот јазик на бројни генерации студенти, инспирирајќи ги да ги совладаат и да ги разберат сложените нијанси и финеси на двата јазика. Низ овие активности, со својата посветеност и професионализам, таа значително придонесува за развојот и за популаризацијата на францускиот јазик и култура во Македонија.

Жана Ангеловски, освен ова, има преведено и прepeано голем број песни и стихозбирки од најголемите современи македонски поети за потребите на Струшките вечери на поезијата и за разни други меѓународни поетски средби. За потребите на разни списанија и публикации, како во Македонија така и Франција, ги преведува делата на Блаже Конески, Радован Павловски, Матеја Матевски, Анте Поповски, Славко Јаневски, Ацо Шопов, Петре Бакевски, Влада Урошевиќ, Михаил Ренцов, Богомил

Ѓузел, Катица Ќулавкова, Лилјана Дирјан, Ефтим Клетников, Владимир Мартиновски, Никола Маџиров, Пандора Јовановска-Илиевска и др. ...

За жал, значаен дел од овие книжевни и културолошки ориентирани преводи не се зачувани, бидејќи Жана Ангеловски, искажувајќи целосна доверба кон луѓето што ѝ ги нарачувале, ја препуштала понатамошната судбина на тие преводи во нивните раце, независно од тоа дали требало да бидат објавени во Франција или во Македонија. Многу белешки и скици на преводи останале и во нејзиниот дом, на кои, со текот на времето, мастилото избледело; или, поминувајќи низ бројни животни патешествија заедно со својата авторка, тие скици постепено исчезнале. Таква судбина доживеале и многу нејзини преводи на македонски поети за Струшките вечери на поезијата, фестивал на брегот на нејзиното сакано Охридско Езеро, на кој учествувала долги години. Постојат и недовршени преводи, оние што се ставени на листата на чекање од страна на самата Жана Ангеловски, текстови што ја допреле, ја привлекле и ја поттикнале да почне да ги преведува.

Свои размислувања за преведувањето има објавено во статијата со наслов *Traduction – Trahison – Transmission: autocritique du traducteur*.¹

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски на француски јазик

Книги

1. *Le roman macédonien* (копреведувачка со Мира Јовановска), Comité de sélection : Gjorgi Stardelov, Petar Boskovski, Slobodan Mickovic. Maksim Gorki 18, Skopje 1972.
2. Vlada Urošević, *Fous dans l'observatoire*, Éditions Saint-Germain-des-Prés, Paris 1978.
3. *Anthologie de la poésie macédonienne*, Édition établie par Jacques Gaucheron; Préface, notices et choix des poèmes par Milan Djurcinov (копреведувачка со Anna Djurcinov, Klementina Hadzi-Lega), Messidor / poésie, Paris 1988.
4. Petre Bakevski, *L'épée d'or en plein cœur*, Editions Spectre, Skopje-Paris 1994.

¹ „Traduction-trahison-transmission” во *Преведувањето од француски на македонски јазик и обратно* (Зборник на трудови од симпозиумот одржан на 26. 09. 2005 г.), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 2007.

5. Славко Јаневски, *Палетата на ѝроклејсѝвойѝо*, Мисла, Скопје, Римако, Виена / Janevski, Slavko. *La palette maudite*, Misla, Skopje, Rimaco, Vienne 1995.
6. Dusko Nanevski, *Le garçon à l'étoile: conte*, Sigmapres, Skopje 1998.
7. Dejan Dukovski, *Balkan's not dead*, Editions: l'Espace d'un instant, Paris 2002.
8. Slobodan Mickovik, *Alexandre et la Mort*, Ed. L'Harmattan, Paris 2003.
9. Ferid Muhic, *Le phénomène Serafimovski ou Du portrait* (копреведувачка со Poliksena Matkovska), Gjurgja, Skopje 2003.
10. Vlada Urošević, *Ma Cousine Emilie*, Archipel slave, L'Age d'Homme, Paris 2010.
11. Пандора Јовановска - Илиевска / Pandora Jovanovska-Ilievska, *Златна лира - Golden lyre - Lyre dorée*. Современа македонска поезија Хаику-хаибуни. НУ центар за култура „Браќа Миладиновци“, Струга 2014.
12. Vlada Urošević, *Une Autre Ville*, Le temps des cerises, Montreuil, 2015.
13. Vladimir Martinovski, *La vraie eau*. Висѝинска вода, Coll. Poésie XXI, Jacques André éditeur, Lyon 2016.
14. Смиле Цветановски, *Професорот ЗОО и неѝовиѝе ѝријаѝели*, Квадрат ДОО, Скопје 2017 / Smile Cvetanovski, *Les amis du professeur Zoo*, Kvadrat DOO, Skopje 2017.
15. Влада Урошевиќ, *Одбрани ѝесни*. (Избор Влада Урошевиќ), НУ Манифестација „Струшки вечери на поезијата“, Струга / Urošević, Vlada. *Choix de poèmes*, NU Manifestacija « Les soirées poétiques de Struga », Struga 2023.

Дел од книга

1. Mihail Rendžov, Aco Šopov, *Poèmes entre les deux étés*, Soirées poétiques de Struga, (копреведувачка со Mirjana Jovanovska), Struga 1975.
2. Vlada Urošević, “Dix poèmes” (копреведувачка со Жак Гошрон), во Jacques Gaucheron, *Cycle du Lac d'Ohrid, avec dix poèmes de V. Urošević*, сепаратно издание на списанието “Europe”, Paris 1977.
3. Marko Tserenkov / Марко Цепенков, Избор од народното творештво собрано од Цепенков, (копреведувачка со Maria Bežanovska Levavasseur), Skopje: Struga: Revue Macédonienne: Soirées poétiques de Struga 1979.
4. Михаил Ренѝов / Mihail Rendžov, “Il regardait mon front“, “Femme, Nache“, “Psaume de l'inexistant“, “Nous allons main jointe“ во *Поезија / Poésie*, Струшки вечери на поезијата, Струга 1995, стр. 126–130.
5. Slobodan Mickovik, „Alexandre et la mort“ во *Balkan literatures*, The Macedonian P.E.N Review, Cultural Institution. Blesok, Skopje 2001. стр. 148, 149.
6. Влада Урошевиќ / Vlada Urošević, „Copistes“, „Les monstres morts“, „La note sur l'auteur“ во *Поезија / Poésie*, Друштво на писателите на Македонија, Скопје 2003, стр. 32, 34, 35, 39.

7. Ana Dimiškovska Trajanoska, *Deleuze et Leibniz : dans les plis de la pensée baroque*, во *Иденитетите* : списание за политика, род и култура = *Identities : journal for politics, gender and culture*, том 5, бр. 1, зима 2006, стр. 261–282.
8. Vlada Urošević, “Le compas du rêve” et “Note sur l’auteur” во *The compass of dream*. Selected poems in English and French translation, Struga Poetry Evenings, Skopje 2009, p. 49–76.

II. Од хрватски на француски јазик

Книги

1. Igor Štiks, *Le Serpent du Destin*, Galaade éditions, Paris 2012.

Составила: Снежана Петрова

Венко Андоновски

Венко Андоновски е роден во 1964 г. во Куманово, а основно, средно и високо образование завршил во Скопје. Дипломирал на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, како најдобар студент на генерацијата.

Своето образование Андоновски го надградил со запишувањето на постдипломските студии од областа на теоријата на литературата со кроатистика на Филозофскиот факултет во Загреб. Иако пријавува тема и изработува магистерски труд на хрватски јазик под менторство на проф. д-р Анте Стамаќ (*Simboli “zvono” i “cvijet” u pjesničkim strukturama Antuna Gustava Matoša: status i funkcija*), поради тогашната војна во Хрватска, тој не е одбранет таму. Трудот е одбранет под видоизменет наслов – *Симболски конфигурации во њоевскиот текст (врз примери од Анџун Гусјав Маџош)* на 21 мај 1992 година, на Филолошкиот факултет во Скопје. Андоновски докторира на овој факултет во 1996 година, со дисертација под наслов *Структурирања на македонскиот реалистичен роман*. Во комисиите за одбрана на неговите трудови учествувале видни професори од Загреб и од Белград: д-р Анте Стамаќ и д-р Никола Милошевиќ, како и од нашата академска сфера (д-р Ферид Мухиќ).

За време на третата и на четвртата година од средното образование (како шеснаесетгодишник), за време на студиите (четири години), но и подоцна, до вработувањето на Филолошкиот факултет во Скопје, работи најпрво како новинар, а потоа и како уредник на културната рубрика на весникот „Студентски збор“. Дебитира во литературата на шеснаесетгодишна возраст со песнарка од 13 песни (издание на Книжевната младина на Македонија), под наслов *Ениџма*. Веќе како студент, Андоновски е активен соработник во периодиката, особено во „Разгledi“ и во „Лик“, каде што се јавува со литературни критики, литературни есеи и полемики. На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје најпрво работи на предметот Нова хрватска книжевност, наследувајќи ги неговите исклучителни претходници (Гане Тодоровски и Атанас Вангелов), а потоа предава и предмети од повеќе области – теорија на книжевноста, наратологија, семиотика, стилистика, книжевна критика, македонска книжевност 19 и 20 век, светска книжевност, културологија.

Јазичните компетенции на Венко Андоновски се протегаат низ јужнословенскиот јазичен ареал (српски, хрватски јазик), но тој одлично го владее и англискиот јазик, за што сведочат неговите преводи. Неговата посветеност на практикувањето и на збогатувањето на македонскиот јазик се потврдува со фактот што тој е еден од најпознатите романсиери, раскажувачи и драмски писатели во Македонија. Продажбата на неговите дела ја достигнува фантастичната бројка на повеќе од 15000 продадени примероци, а неговите драми се хитови со над 50 до 100 изведби. Освен како професор и писател, тој се истакнува и како преведувач од англиски, од хрватски и од српски на македонски јазик.

Првите преводи од книжевната критика од англиски на македонски јазик Венко Андоновски ги објавува во 1996/7 година во македонската верзија на списанието „Lettre Internationale“, кога тој е дел од редакцијата и помакедончува дел од текстовите на редица исклучителни западноевропски теоретичари на книжевноста (Симор Четмен, Томас А. Себеок, Каир Елам, Брајан Мекхејл, Џон Шериф, Патриша Во, Мајкл Рифатер), за потребите на студентите и на колегите од македонската средина. Подоцна овие статии ќе бидат уредени во изданието со наслов *Судбината на значењето (од Сосип го Дерига)* во 2007 година. Преведувачката дејност на Венко Андоновски е обележана и со преводот од англиски јазик на книгата на истакнатиот книжевен теоретичар Тери Иглтон, *Литературни теории*, која за првпат се појавува во македонската културна средина, на македонски јазик, во 2000 година. Ако земеме предвид дека оваа импресивна структуралистичко-семиотичка студија, продадена во исклучително голем број примероци, е објавена првпат во 1983 година, а преводот е направен според второто издание од 1996 година, сосема е јасно дека Андоновски се зафаќа со еден револуционерен потфат – да ја направи достапна книжевнокритичката мисла на Иглтон, но и да овозможи таа да прозвучи на македонски јазик, преку Иглтоновите детални коментари и согледувања за 20-вековните критички методи и поимања.

Една од причините за успешноста на Андоновски како преведувач на книжевнокритички дела, несомнено, се темели на неговата импресионираност од фантазмата наречена „знак“ и задлабочување во неа, како и од сето она што го прави значењето во книжевноста и во културата. За тоа најјасно ни сведочи неговото согледување за овие феномени. „Културите не се разликуваат многу од текстовите: тие се устројства од знаци и кодови, дури и покрај тоа што текстот на културата е анонимен и палимпсестен (како и текстот на Библијата); можно е, според тоа, да се разговара за кул-

турите со јазикот на семиотиката; притоа вокабуларот на семиотиката на текстот лесно станува употреблив вокабулар на семиотиката на културата.“²

При преведувањето теориски содржини од англиски јазик, Венко Андоновски се обидува да навлезе во одредени суштински прашања поврзани со она што посебно го интересира, а тоа е значењето. Така, тој го преведува терминот *transformability* на Каир Елам со трансформативност, обидувајќи се да го избегне директното пренесување (пр. трансформабилност) поради релацијата со други лексеми од тој вид (на пр. сугестивност – сугестибилност). Тоа го прави првенствено во функција на значењето – со терминот трансформативност се укажува на „активниот динамизам на знакот“, а не на неговата пасивност (која имплицитно се содржи во значењето на поимот сугестибилност, изведен на соодветниот зборообразувачки начин). Понирањето во мистичните простори на значењето се забележува и при преведувањето на терминот на Томас А. Себеок – *markedness*, со обележаност. Андоновски тоа го прави првенствено со цел да ја истакне лингвистичката димензија во терминот, но и да укаже на фактот дека таа обележаност истовремено значи „заемна условеност, односно семиолошка зависност на две или повеќе јазични единици“. Таа корелативност на која инсистира семиотиката се гледа токму преку обележаноста, односно необележаноста на феномените, кои се поставени во семиотичка врска.

Како илустрација за мошне прецизниот, несекојдневен и темелен пристап на Венко Андоновски кон преведувањето книжевна критика, го посочуваме следниот фрагмент:

“Reading” and “Reading Out”

Though this chapter has treated story as an object, I do not mean to suggest that it is a hypostatized object, separate from the process by which it emerges in the consciousness of a “reader” (using that term to include not only readers in their armchairs, but also audiences at movie houses, ballets, puppet shows, and so on). I have attempted to demonstrate the process by which one reads the relevant narrative features out of or through one sort of nonverbal manifestation, namely the comic strip. This kind of “reading out” is qualitatively different from ordinary reading, though so familiar as to seem totally “natural”.

² Андоновски, В. „Наместо поговор: Значењето на кризата на значењето“, во Андоновски, В. (прир.), *Судбината на значењето: од Сосир до Дерида*, Скопје, Култура, 2007, стр. 255.

(Seymour Chatman, *Story and Discourse: Narrative Structure in Fiction and Film*, Cornell University Press, Ithaca and London 1978)

* * *

„Читање и исчитување“

Иако оваа глава ја третираше приказната како објект, таа немаше за цел да сугерира дека приказната е хипостазиран објект, изделен од процесот со кој таа се јавува во свеста на „читателот“ (го употребувам тој термин во смисла која ќе ги подразбере не само читателите во фотелји, ами и гледачите на цртани филмови, балет, куклени претстави и слично). Се обидов да го покажам процесот со кој се исчитуваат релевантните расказни својства од еден вид невербална манифестација – комичниот стрип. Овој вид на исчитување е квалитативно различен од обичното читање, иако му е толку близок што изгледа сосема „природно“.

(Симор Четмен, *Приказнаџа и дискурсоџа*, во *Судбинаџа на значењеџа: од Сосир до Дерида*, Култура, Скопје 2007)

Венко Андоновски се истакнува и како преведувач на книжевни дела од хрватски јазик. Тоа се најпрво делата на современите хрватски драматурзи (или, на таканаречната нова хрватска драма) од 90-тите години на 20 век наваму, објавени во *Анџолоџијаџа на современаџа хрваџска грама*, приредена од Саџа Никчевиќ. Во Антологијата се вклучени хрватските писатели Миро Гавран, Асја Срнец Тодоровиќ, Паво Маринковиќ, Мате Матишиќ, Лада Каштелан и Иван Видиќ. Преводот ни го пренесува впечатокот дека Венко Андоновски е одличен познавач на современиот хрватски драмски јазик, со негово умешно приспособување кон милозвучноста и кон принципите на македонскиот јазик. Од хрватски јазик ја преведува и поезијата на младиот хрватски автор Марко Павловски, која ја споредува со модернистичката, односно со експресионистичката поезија на Антун Бранко Шимиќ. Не треба да се пренебрегне фактот дека Венко Андоновски преведува и од српски јазик, за што сведочат преведените искажувања (статии, колумни, есеи) на Ацо Шопов, објавени во книгата *Авџиоџорџиреџи со сегум џрсџи*, приредена од Јасмина Шопова.

Сето ова покажува дека во личноста на Венко Андоновски имаме исклучителен професор, писател и преведувач, кој успева да воспостави

комуникација меѓу различните култури на сите нивоа од неговата дејност. Тој е редок познавач на тековите на литературата и на културата, како активен творец кој создава и пресоздава, овозможувајќи го непрекинатиот дијалог и динамичното споделување вредности меѓу различните културни традиции.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. *Анџолоџија на современата хрватска драма*, прир. Сања Никчевиќ, Факултет за драмски уметности, Скопје 2002.
2. Марко Павловски, *Зајрејска анатомија на самоицијата (избор)*, Виг Зеница, Скопје 2013.
3. Марко Павловски, *Венецијанска бајка*, Матица македонска, Скопје 2016 (Исто и Матица македонска, Скопје 2017).

II. Од српски на македонски јазик

Дел од книга

1. Ацо Шопов, *Авџијорџиреј со седум џрсии* (седум статии), Антолог, Скопје 2024.

Книжевнотеоретски преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Тери Иглтон, *Литературни теории*, Тера Магика, Скопје 2000.
2. *Судбината на значењето (од Сосир до Деруга)*, прир. Венко Андоновски, Култура, Скопје 2007.

Прилози

1. Мајкл Рифатер, „Изјаснета фикционалност“, *Lettre internationale*, год. 1, бр. 2, март 1996, стр. 18–27.
2. Симор Четмен, „Приказната и дискурсот“, *Lettre internationale*, год. 1, бр. 4, септември 1996, стр. 89–102.

3. Брајан Мек-Хејл, „Постмодерната проза“, *Lettre internationale*, год. 2, бр. 5–6, март-јуни 1997, стр. 24–32.
4. Каир Елам, „Знаците во театарот“, *Lettre internationale*, год. 2, бр. 5–6, март-јуни 1997, стр. 95–113.
5. Патриша Во, „Што е метафикција и зошто за неа велат ужасни нешта“, *Lettre internationale*, год. 2, бр. 7, јули-септември 1997, стр. 72–81.
6. Томас А. Себеок, „Зоосемиотичките компоненти на човековата комуникација“, *Lettre internationale*, год. 2, бр. 8, октомври-декември 1997, стр. 47–57.
7. Џон К. Шериф, „Судбината на значењето“, *Lettre internationale*, год. 3, бр. 9, пролет 1998, стр. 35–48.
8. Брајан Мекхејл, „Од модерната кон постмодерната проза: Промена на доминантата“, *Расӣ, сӣисание за книжевносӣ, умейносӣ и кулӣура*, год. 3, бр. 1, 2003, стр. 105–126.

Составила: Искра Тасевска

Зоран Анчевски

Зоран Анчевски е роден во 1954 г. во Скопје, Република Македонија. Дипломирал на Катедрата за англиски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет во 1976 г. Магистрирал на државниот универзитет во Чико, Калифорнија (САД) на тема *Дивергентниот карактер на американската поезија во Втората светска војна*. Во 1997 година докторирал на тема *Проблемите на традицијата во поетскиот и теоретскиот опис на Т. С. Елиот и Блаже Конески* на Филолошкиот факултет во Скопје.

Во рамките на неговата академска и стручна наобразба, Зоран Анчевски има студиски и работни престои во САД (1978/79) на Државниот универзитет во Чико, Калифорнија (САД), во Австралија (1986/88), каде што престојувал и работел како предавач по македонски јазик и литература во колеџот Футскрај, Мелбурн, како и на Универзитетот во Единбург, Шкотска, Велика Британија (1989).

Зоран Анчевски по магистрирањето работел како лектор на Катедрата за англиски јазик и книжевност. Во 1988 г. е избран за асистент по англиска книжевност, а потоа за доцент, вонреден професор и редовен професор по англиска книжевност. Негова потесна специјалност е англоамериканската поезија, на која ѝ се има посветено не само како професор и истражувач туку и како нејзин активен приопштувач и преведувач во македонската култура, со бројни објави во книжевните списанија и во бројни избори, книги и антологии. Покрај тоа што на Катедрата ги предавал речиси сите предмети од областа на англоамериканската литература, со посебен акцент на англиската поезија од сите периоди, Анчевски предавал и културолошки и книжевнотеориски предмети на додипломските и на постдипломските студии на Филолошкиот факултет.

Зоран Анчевски бил вклучен во работата на разни стручни комисии на факултетот, а на двапати бил и шеф на Катедрата за англиски јазик и книжевност и продекан за финансии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Понатаму, бил член на повеќе стручни здруженија од областа на англистиката, какви што се Македонското Шекспирово друштво, Македонско-англиското друштво и ESSE.

Во неговото дејствување како книжевен и културен деец, тој бил член на Претседателството, секретар и претседател на Македонскиот ПЕН-центар, како и главен и одговорен уредник на ПЕН-Ревиијата. Понатаму, бил

претседател на Управниот одбор на „Струшките вечери на поезијата“, како и главен и одговорен уредник на изданијата на СВП. Бил член и потпретседател на Управниот одбор на Друштвото на писатели на Македонија, член на Советодавната комисија на Светската асоцијација на писателите за мир со седиште во Вашингтон. Конечно, бил уредник за поезија во списанието за литература и култура „Блесок“, како и гостин-уредник на странските поетски списанија *Poetry Asylum* и *Absinthe*.

Мора да се истакне дека Зоран Анчевски е еден од водечките современи македонски поети, при што за своето поетско творештво ги има добиено најважните домашни награди, како што е наградата Студентски збор, за најдобра дебитантска книга (1985), двапати е добитник на наградата „Браќа Миладиновци“ за најдобра поетска книга меѓу две СВП (2018 и 2022), наградите „Григор Прличев“ за најдобра поема (2023) и „Ацо Шопов“ за најдобра збирка поезија за 2023 година, како и престижното меѓународно признание за поезија „Џакомо Леопарди“ (Италија, 2004). За својата преведувачка работа ја добил и наградата „Григор Прличев“ на Друштвото на литературни преведувачи во 2001 година за преводот на поезијата на Шејмас Хини. Неговата поезија е преведена на голем број странски јазици и е вклучена во речиси сите антологии што ја третираат поновата македонска поезија, издадени на македонски или на некој друг јазик.

Автор, приредувач и уредник е на голем број поетски антологии, избори и прозни дела на врвни светски автори на македонски јазик. Исто така, има објавено голем број есеи и статии од доменот на литературата, културата и преводот во разни списанија во земјата и во странство. Учествовал на бројни меѓународни поетски фестивали, конгреси и семинари и основал и раководел со поетски и преведувачки работилници. За Анчевски можеме да кажеме дека е еден извонредно информиран и теориски високообразован автор со продлабочен усет за поетскиот текст и неговите естетски вредности. Неговите написи (и преводи) се инспирирани од аспектите на модернизмот и на постмодернизмот во поезијата и честопати се поттикнати од појавувањето на еминентни современи поети од светот на Струшките вечери на поезијата, па со самото тоа претставуваат и нивно воведување во македонската книжевна и културна јавност.

Како преведувач од англиски јазик и, особено, на англиски јазик, опусот на проф. Анчевски е огромен, а освен индивидуалната работа, тој често работел и во соработка со други афирмирани преведувачи како Драги Михајловски, Греам и Пеги Рид, Дејвид Боуен, Ричард Гофран, и др. Речиси и да не постои македонски поет што Анчевски го нема преведено на англиски јазик, а учествувал во преведувањето и уредувањето на голем

број антологии на македонската поезија, куса проза и драма на англиски јазик, со што има огромен удел во афирмирањето на современата македонска литература надвор од земјата. Како позначајни преводи може да ги издвоиме преводите на поезијата на Т. С. Елиот, В. Јејтс и П. Б. Шели, англиските класици *Смртта на Артур* од Т. Малори и *Утолија* на Т. Мор, изборите од поезијата на нобеловецот Шејмас Хини, венценосците на Струшките вечери на поезијата Јехуда Амихај, Макоото Оока, Вилијам Мервин, Маргарет Атвуд, но и современите класици на постколонијалната критика *Ориентализам* на Е. Саид. Во однос на преводите на англиски јазик, би ги истакнале преводите на поезијата и на прозата од Славко Јаневски, како и обемните избори на англиски јазик од поезијата на Матеја Матовски, Анте Поповски, Трајан Петровски и др.

За поважните преводи на поезијата и на прозата, Анчевски има напишано критичко-есеистички предговори или поговори, критички осврти и поединечни студии во кои тој подробно говори не само за авторите туку и за предизвиците и проблематиката на преведувањето на нивните дела на македонски и на англиски јазик. Еден таков пример за слојевитоста и ерудицијата потребна да се биде добар книжевен преведувач и препејувач можеме да најдеме во неговиот опис на поетиката на Т. С. Елиот:

Ваквата калейдоскопска фрагментарност е збогатена со изобилство референци и алузии на други книжевни текстови, книжевни еха од најголемите светски поетски имиња од класиката наваму (почнувајќи од Хесиод, па преку Данте, сè до Шекспир), кои пародиски одекнуваат низ неговите стихови во една цезирана синкопациска ритмика... Големата ерудиција на авторот не се задоволува само со референци од европската книжевна традиција, туку низ нив провејуваат или се комбинираат во вид на колажи бројни референци од источните традиции, но и од различни дисциплини како што се антропологијата, историјата и филозофијата. Токму затоа голем број критичари на делото на Елиот сметаат дека за да се чита ерудитот Елиот е потребен компетентен читател со макар приближна ерудитска подготовка.³

Ние би додале дека е потребен исто толку компетентен и ерудитски подготвен преведувач, улога што Зоран Анчевски целосно ја оправдува и успешно ја извршува во текот на целата своја богата преведувачка кариера. Како пример за тоа ќе го цитираме воведниот дел на една од најпознатите песни на Елиот, „Љубовната песна на Џ. Алфред Пруфрок“:

³ Анчевски, З. Томас Елиот: *Избор поезија*. Битола: Микена, 2009, стр. 167.

Let us go then, you and I,
When the evening is spread out against the sky
Like a patient etherized upon a table;
Let us go, through certain half-deserted streets,
The muttering retreats
Of restless nights in one-night cheap hotels
And sawdust restaurants with oyster-shells:
Streets that follow like a tedious argument
Of insidious intent
To lead you to an overwhelming question ...

Oh, do not ask, "What is it?"
Let us go and make our visit.

In the room the women come and go
Talking of Michelangelo.

The yellow fog that rubs its back upon the window-panes,
The yellow smoke that rubs its muzzle on the window-panes,
Licked its tongue into the corners of the evening,
Lingered upon the pools that stand in drains,
Let fall upon its back the soot that falls from chimneys,
Slipped by the terrace, made a sudden leap,
And seeing that it was a soft October night,
Curled once about the house, and fell asleep.

(T.S. Eliot, from "The Love Song of Alfred J. Prufrock", *T.S. Eliot – Selected Poems*, A Harvest/HBJ Book, Harcourt Brace Jovanovich, New York, p. 11)

* * *

Да појдеме тогаш, ти и јас,
Кога вечерта е спрострена на небото над нас
Како пациент опиен на болничка маса;
Да појдеме, низ улици полупусти,
Прибежишта скрбни
На ноќи неспокојни во преноќишта евтини
И ресторани валкани со реа на школки:
Со намера подмолна
Пред прашање да те исправат болно...
Ох, „Што е?“ не прашувај ме,
Туку на визита ајде да појдеме.

Во одајата жените идат и одат
За Микеланџело разговор водат.

Жолтата магла што грбот си го чеша од прозорските окна,
Жолтиот чад што муцката си ја чеша од прозорските окна,
Лизна со јазикот по аглите на вечерта,
Колебливо запре над стаеното вирје во каналите,
Пушти саѓето од оцаците на грб да му падне,
Крај терасата се мушна, во скок ненадејно се вивна,
И кога сфати дека сал мека е октомвриска вечер,
Околу кука еднаш се сви, и в сон тивна.

(Томас Стернс Елиот, *Избор поезија*, Микена, Битола 2009,
стр. 9–10).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есенстички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Стојан Христов, *Орелот и ширкој*, (копреведувач со Драги Михајловски), Македонска книга, Скопје 1986.
2. Дерек Волкот, *Омир*, (копреведувач со Греам Рид и Драги Михајловски), Детска радост, Скопје 1992 (Микена, Битола 2009).
3. Тони Морисон, *Љубена* (копреведувач со Драги Михајловски), Детска радост, Скопје 1993 (Микена, Битола 2009).
4. Тед Хјуз, *Поезија* (избор, препев и предговор З. Анчевски), монографско издание, „Златен венец“ на СВП, Детска радост, Скопје 1994.
5. Кензабуро Ое, *Тивкиот крик* (копреведувач со Драги Михајловски), Детска радост Скопје 1994 (Микена, Битола 2009).
6. Шејмас Хини, *Поленов шалој*, Детска радост, Скопје 1995.
7. Јехуда Амихај, *Песни, Роети*, тројазично монографско издание, „Златен венец“ на Струшките вечери на поезијата, СВП 1995. Култура, Скопје 1995.
8. Макото Оока, *Нанижани галји* (копреведувач со Аполон Гилевски), Детска радост, Скопје 1996.
9. *Антилопија на новата израелска поезија* (избор Амир Ор и Зоран Анчевски), Магор, Скопје 2001.
10. Шејмас Хини, *Одбрани песни*, „Златен венец“ на СВП, двојазично издание (копреведувач со Богомил Ѓузел), СВП, Струга 2001.
11. *Глејки од Јајонија*, Три, Скопје 2001.

12. Ханс ван де Варсенбург, *Одбрани ѝесни*, Блесок, Скопје 2002.
13. *Правнуци на ѝолноќѝа: анѝолоѝија на современаѝа индиска ѝоезија ѝишувана на анѝиски јазик* (копреведувач со Богомил Ѓузел и Драги Михајловски), СВП, Струга 2003.
14. Едвард В. Саид, *Ориентализам*, Магор, Скопје 2003.
15. Т. С. Елиот, *Одбрани ѝесни* (избор и предговор Зоран Анчевски), Магор, Скопје 2003.
16. Џон Ф. Дин, *Тесѝаменѝ на болкаѝа (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор Зоран Анчевски), СВП, Струга 2004.
17. Беи Дао, *Посѝела од несоници (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор Зоран Анчевски), СВП, Струга 2004.
18. Шудип Сен, *Почваѝа на Александар (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор Зоран Анчевски) СВП, Струга 2004.
19. William S. Merwin / Вилијам С. Мервин, *Selected Poems / Одбрани ѝесни*, двојазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2005, СВП, Струга 2005.
20. Шунтаро Таникава, *Дреболии (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор Зоран Анчевски), СВП, Струга 2005.
21. *Нова израелска ѝоезија, анѝолоѝија*, (избор Зоран Анчевски и Амир Ор), СВП, Струга 2005.
22. Nancy Morejon / Нанси Морехон, *Poemas seleccionados / Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (копреведувач со Огнена Никуљски) тројазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2006, СВП, Струга 2006.
23. *Пленици на радосѝа и на ѝаѝаѝа: современа каријска ѝоезија*, (прир. Е. Вилсон, Л. Висиосо и Е. Пепен), (копреведувач со Магдалена Хорват, Румена Бужаровска, Јасмина Никуљска, Јасмина Шопова) СВП, Струга 2006.
24. 45 Years Struga Poetry Evenings / 45 години Струшки вечери на поезијата, (двојазично монографско издание), СВП, Струга 2006.
25. Кнут Едегорд, *Миса и друѝи ѝесни (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор: Зоран Анчевски), СВП, Струга 2006.
26. Пиа Тафдруп, *Белези на балежосѝ (одбрани ѝесни)*, СВП, Струга 2007.
27. Каролин Форше, *Син час (одбрани ѝесни)*, (избор и поговор Зоран Анчевски), СВП, Струга 2007.
28. Mahmoud Darwish / Махмуд Дарвиш, *Poèmes choisis / Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (копреведувач со Јасмина Шопова) тројазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2007, СВП, Струга 2007.
29. Томас Елиот, *Избор ѝоезија*, Микена, Битола 2009.
30. Ентони Хоуп, *Зайѝоченикоѝ од Зенда*, Магор, Скопје 2009.
31. Томас Мор, *Уѝоѝија*, Магор, Скопје 2011.
32. Џозеф Конрад, *Срцеѝо на ѝемнинаѝа и Тајѝун* (новели), Магор, Скопје 2013.
33. Томас Стернс Елиот, *Поезија*, Магор, Скопје 2013.

34. Перси Биш Шели, *Ослободениот Прометей и Одбрана на поезијата*, Магор, Скопје 2013.
35. Вилијам Батлер Јејтс, *Поезија*, Магор, Скопје 2014.
36. *Поезија: Карл Сандберџ, Ален Гинсберџ, Тег Хјуз, Силвија Плајџ* (копреведувач со група преведувачи), Магор, Скопје 2014.
37. Вилијам Бароуз, *Гол ручек*, Магор, Скопје 2014.
38. Ко Ун / Ко Un: *Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (тројазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2014) SVP / СВП, Струга 2014.
39. *Американски авангардни ѝоеџи: Ален Гинсберџ, Вилијам Бароуз, Чарлс Буковски* (копреведувач со група преведувачи), Магор, Скопје 2014.
40. Томас Малори, *Смртџта на Арџур*, Конгресен сервисен центар, Скопје 2014.
41. Bei Dao / Бей Дао, *Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (тројазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2015), СВП, Струга 2015.
42. Дилан Томас, *Поезија*, Магор, Скопје 2015.
43. Margaret Atwood / Маргарет Атвуд, *Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (двојазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2016), СВП, Струга 2016.
44. Charles Simic / Чарлс Симик, *Одбрани ѝесни / Selected Poems*, (копреведувач со Богомил Ѓузел) (двојазично монографско издание „Златен венец“ на СВП 2017). СВП, Струга 2017.
45. Џејкоб Поли, *Џејкоб Поли*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2019.
46. Амир Ор, *Одбрани ѝесни: избор од авџоройџ*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2020.
47. Керол Ен Дафи, *Одбрани ѝесни: избор од авџоркаџта*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2021.
48. Шунтаро Таникава, *Одбрани ѝесни*, (избор на Зоран Анчевски) (копреведувач со Вилијам И. Елиот, Казуо Кавамара, Кацумаса Нишихара), Струшки вечери на поезијата, Струга 2022.
49. Маргарет Атвуд, *Сор Хуана рабойџи во ѣрадинаџта*, Темплум, Скопје 2024.

Дел од книга

1. Чарлс Козли, „Видов застрелан ангел“, „Прашање“ (копреведувач со Греам Рид) (стр. 26–27); Д. Џ. Енрајт, „Поетот кој не знае што сака“ (стр. 28); Елизабет Џенингз: „Во нокта“, „Еутаназија“ (стр. 41–43); Џон Фулер, „Концерт за двоен бас“, „Ќерка“ (стр. 88–90); Тони Харисон, „Држачи за книги“, „Телефонски разговор“, „Самооправдување“ (стр. 91–94); Даглас Дан, „Царства“, „Луѓето од Тери Стрит“, „Селидба од Тери Стрит“ (стр. 111–114); Крејг Рејн, „Во мртвовечницата“ (стр. 125–126), во *Современа бриџанска ѝоезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
2. Корагесан Т. Бојл, „Телесно сознание“, во *Телесни сознанија: анџолоџија на современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 115–140.

3. Џовани Бокачо, *Декамерон* (препев на десет балади, копреведувач со Анастасија Ѓурчинова). Магор, Скопје 2013.
4. Николо Макијавели, *Владетелот* и *Мандрагола* (препев на песни во „Мандрагола“, копреведувач со Анастасија Ѓурчинова), Три, Скопје 2013.
5. Јехуда Амихај, „На полпат од веков“, во *Нема сѐтих, нема мир! Антилопија на нашиите омилени ѝесни: бунѝ*, (прир. Кристина Велевска) Антолог, Скопје 2017, стр. 51–52.

Прилози

1. Вилијам Батлер Јејтс, „Петнаесет песни“, *Сѝрмеж*, јануари 1980, стр. 80–91.
2. Вилијам С. Мервин, „Десет песни“, *Сѝрмеж*, јуни 1980, стр. 481–487.
3. Тери Иглтон, „Машреј и марксистичката теорија на литературата“, *Разлѝги*, март 1983, стр. 351–365.
4. Роберт Крили, „Десет песни“, *Разлѝги*, март 1983, стр. 366–371.
5. Вистан Хју Одн, „Во спомен на В. Б. Јејтс“ и Јосиф Бродски, „Елегија: за Роберт Лоуел“, *Наше ѝисмо* 7, јануари-февруари 1996, стр. 18–19.
6. Вилијам С. Мервин, „Лисица“, *Кулѝурен живоѝ*, год. 49, бр. 4, јули/септември 2005, стр. 81.
7. „Како да се напише песна“, поезијата на Уша Акела (белешка и четири песни во превод од англиски), *Синѝези* 7, 2007, стр. 24–25.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Vasko Karadza, *With D'mbeni at Heart*, Самоиздание, Скопје 1993.
2. Petre Bakevski, *Journey of the Shout to the High Sky*, (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), Detska Radost, Skopje 1993.
3. Branko Cvetkovski, *Heavenly Places*, (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), Detska Radost, Skopje 1993.
4. Svetlana Hristova-Jocik, *Blue Angelus*, (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), Detska Radost, Skopje 1993.
5. Atanas Vangelov, *Traces* (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), Detska Radost, Skopje 1993.
6. Jovan Koteski, *Poems* (копреведувач со Дејвид Боуен), Kultura, Skopje 1993.
7. Jovan Strezovski, *Poems* (копреведувач со Дејвид Боуен), Detska Radost, Skopje 1994.
8. Ante Popovski, *Arcanum* (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), Contemporary Poetry Edition, La Meridiana, Palermo 1994.
9. Slavko Janevski, *Miracle Workers* (копреведувач со Дејвид Боуен), Detska Radost, Skopje 1994.

10. Slavko Janevski, *The Palette of Damnation*, Mislа, Skopje 1995.
11. Mateja Matevski, *The Black Tower* (копреведувач со Евалд Озерс), Detska Radost, Skopje 1996.
12. Ante Popovski, *Arcanum II* (копреведувач со Дејвид Боуен), Detska Radost, Skopje 1996.
13. Trajan Petrovski, *Baring the Soul* (копреведувач со Дејвид Боуен), Detska Radost, Skopje 1996.
14. *Song beyond Songs: An Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, (прир. Венко Андоновски) (копреведувач со Драги Михајловски и др.) Kultura, Skopje 1997.
15. *The End of the Century: Macedonian Poetry in the Last Decade of the Twentieth Century (An Anthology)*, Struga Poetry Evenings, Struga 1999.
16. *Orpheus and Jesus: An Overview of Biblical Motifs in Contemporary Macedonian Poetry* (со група преведувачи), СВП, Струга 2000.
17. *The Song-Bearers: Winners of the Brothers Miladinov Award, 1963-2000*, (со група преведувачи), Struga Poetry Evenings, Struga 2000.
18. *Change of the System: Stories of Contemporary Macedonia* (копреведувач со Ричард Гофран) (прир. Зоран Анчевски и Ричард Гофран), Magor, Skopje 2000.
19. *The Balkan Literatures: An Anthology of Balkan Writing* (уред. Зоран Анчевски и Катица Кулаковска), Macedonian P.E.N. Centre & Blesok, Skopje 2001.
20. *Anthology of Macedonian P.E.N. Poets* (ур. Зоран Анчевски), Macedonian P.E.N. Centre & Blesok, Skopje 2001.
21. *Unidentified Celestial Bosom: An Anthology of Young Macedonian Poets*, Young Literature Association, Skopje 2001.
22. Jovica Ivanovski, *Open the Window and Let the City Breathe a Little (Selected Poems)*, Magor, Skopje 2002.
23. *Visions # 69: MACEDONIAN FEATURE SECTION* (Macedonian editor, Zoran Anchevski), Black Buzzard Press, 2003.
24. *The Liquid Sun (The Water - the Drought: A Thematic Anthology of Contemporary Macedonian Poetry)*, (ур. Венко Андоновски и Зоран Анчевски), Struga Poetry Evenings, Struga 2003.
25. *The World Is My Home (The House The Threshold), A Thematic Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, Struga Poetry Evenings, Struga 2004.
26. *Silence Between Two Words (Ars Poetica), A Thematic Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, Struga Poetry Evenings, Struga 2005.
27. *Ut Pictura Poesis (Poetry in Dialogue with Fine Arts) A Thematic Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, Struga Poetry Evenings, Struga 2006.
28. *Cage of Wrinkles (Poetry and Childhood), A Thematic Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, Struga Poetry Evenings, Struga 2007.
29. Mateja Matevski, *There Will Be No Trojan War*, Struga Poetry Evenings, Struga 2007.

30. Ante Popovski, *A Candle Amongst the Books: Selected Poems*. Struga Poetry Evenings, Struga 2009.
31. Mateja Matevski, *Ten Poems in Ten Languages*, (копреведувач со други преведувачи), Serembe, Skopje 2011.
32. Vlada Urošević, *Unpredicted Strolls: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
33. Todor Čalovski, *Building a Dream: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
34. Vera Čejkovska, *The Absence of the Mild One: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
35. Petre Bakevski, *Celestial Fire: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
36. Blaže Koneski, *The Epistle: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
37. Mateja Matevski, *Banished from Paradise: Selected Poems*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
38. Venko Andonovski, *The Navel of the World*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
39. Mateja Matevski, *Огбрани ѝесни / Selected Poems*, (двојазично издание). SVP / CBП, Струга 2011.
40. Mateja Matevski, *Огбрани ѝесни / Selected Poems*, (двојазично монографско издание „Златен венец“ на CBП 2013), SVP / CBП, Струга: 2013
41. Ivan Djeparovski, *The Light of Mount Athos*, Struga Poetry Evenings, Struga 2017.
42. Jovica Ivanovski, *The Human*, Struga Poetry Evenings, Struga 2020.
43. Влада Урошевиќ, *Огбрани ѝесни / избор на авторот* (копреведувач со Жана Делкроа-Ангеловски, Клеопатра Филипова-Падрон, Хусто Хорхе Падрон, Живко Грозданоски, Олга Панкина), „Струшки вечери на поезијата“, Струга 2023.

Дел од книга

1. Venko Andonovski, *The Slavic Chest*, во *Ten Modern Macedonian Plays* (копреведувач со Ричард Гофран), Matica Makedonska, Skopje 2000.

Прилози

1. Radovan Pavlovski, *Six Poems*, *The Chariton Review*, Vol. 5, No. 2, Fall 1979, стр. 5–8.
2. “Five Contemporary Macedonian Poets”, (копреведувач со Џејмс Мекинли), во *New Letters, A Book of Translations*, University of Missouri, Kansas City, Summer 1985.
3. Gane Todorovski, “Time Under Repair (or how A. Voznesenski returns to life)”, *Struga* No. 2, 1985, стр. 22–24.

4. Mateja Matevski, “80th Anniversary of Pablo Neruda’s Birth”, *Struga* No. 2, 1985, стр. 9–10.
5. “Macedonian Poetry Between Two Summers”: избор од поезијата на тринаесет современи македонски поети, *Struga* No. 3, август 1985.
6. “Macedonian Poetry Between Two Summers”: избор од поезијата на петнаесет современи македонски поети, (копреведувач со Дејвид Боуен и Драги Михајловски), *Struga* No. 3, август 1993.
7. Trajan Petrovski, *21 Poems* (копреведувач со Дејвид Боуен), *OKO – Macedonian Review for Literature*, No. 13, Detska Radost, Skopje, April 1994, стр. 54–63.
8. Ante Popovski, “Poetry of Restrained Emotional Discourse: the poetry of Jovan Strezovski” (со Дејвид Боуен), *OKO - Macedonian Review for Literature*, No. 14, Detska Radost, Skopje, August 1994, стр. 39–49.

Составил: Милан Дамјаноски

Милица Анчевски

Милица Анчевски е родена во Скопје, во 1965 г., како Милица Миркуловска. Нејзината преведувачка кариера се врзува со нејзиното моминско презиме. Дипломирала во 1987 г. на Филолошкиот факултет и се стекнала со звањето дипломиран професор по македонски јазик и полски јазик и книжевност. Образованието го продолжила на Филолошкиот факултет во Белград, каде што и магистрирала во 1991 г. Докторската дисертација од областа на македонско-полската лингвистичка конфронтација ја одбранила во 1996 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, каде што почнала да работи како помлад асистент во 1990 г. Денеска проф. д-р Милица Анчевски изведува настава по граматика на полскиот јазик и полска цивилизација, но во своите предавања вешто ги инкорпорира и полската книжевност и книжевниот превод.

Почнува да преведува од полски јазик во 1988 г. со телевизиски серии, есеи, стручни и научни статии и монографии. Нејзините први книжевни потфати се преводи на авангардните полски писатели, кои дотогаш не биле преведени на македонски. Имено, во 1994 г. излегува нејзиниот превод на расказот „Август“ од збирката *Цимейниите йродавници* на Бруно Шулиц, во пролетното издание на списанието за уметност *Сум* од Штип, а веќе во есенското издание половината од просторот во бројот е отстапен на прилозите за Станислав Игнаци Виткиевич, чиј избор и превод го направила Милица Миркуловска. Несомнено, во тој период Милица Миркуловска со овие преводи е единствениот гласник во македонската културна средина за авангардното полско творештво и го прави нивниот пробив на македонската сцена, па затоа и овие преводи се толку значајни.

Во учебната 2000/2001 г. проф. Милица Миркуловска ја основа „Полонистичката преведувачка лабораторија“ при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, која успешно работи десет години, во соработка со тогашниот Сојуз на студентите на Филолошкиот факултет. Целта на лабораторијата беше да се поттикнат студентите да преведуваат и нивната работа да ѝ биде претставена на јавноста. Во рамките на овој благороден проект, под менторство на проф. Миркуловска излегоа пет книшки со студентски преводи: *Леџенди за сџариоџи Краков* од Јан Адамчевски во 2002 г., мала антологија на преводи со извадоци од современата полска проза на Олга Токарчук, Стефан Хвин и Анджеј Сташук, под наслов *Сон*

за недофайливиот мeстo во 2006 г., фрагмент од есеите на Збигњев Херберт: ...*Свеј ѝпрекрасен и ѝолку различен...* во 2008 г., *Ziemio, czyjaś ty?*, превод на поезијата на Бистрица Миркуловска на полски јазик во 2010 г. и *Џеб*, превод на поезија на млади македонски поети на полски јазик во 2011 г. Низ „Полонистичката преведувачка лабораторија“ поминале околу 200 студенти.

Милица Анчевски како преведувач на творештвото на еден од најпознатите научнофантастични писатели на 20 век, Станислав Лем, несомнено има голем влог во македонската книжевна средина, бидејќи пред нејзиното заземање за него, на македонски беше преведено само едно негово дело. Во пресрет на 100-годишнината од раѓањето на Станислав Лем, Милица Анчевски е иницијатор на низа активности со студентите за популаризирање на неговото творештво. Во 2019 и во 2020 г., во рамките на наставата по предметот Полска цивилизација и култура на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, организира „Денови на Станислав Лем“, со низа активности. Во 2021 г. на оваа 100-годишнина ѝ посветила цел семестар, нарекувајќи го „Лем-Онлајнијада“, со оглед на тоа што поради пандемиските околности наставата се одвиваше онлајн. Студентите изработиле голем број презентации според секојдневно истражуваните факти во делата на Лем и неговите футуролошки визии, кои денес стануваат секојдневие. Тие изработиле и квизови како сумирање на наученото за *лемологијата*.

Милица Миркуловска, како веќе признаен „лемолог“, учествува и во проектот на Белорусинот Виктор Јазневич, кој во 2021 г. ја издава книгата *Станислав Лем во свејот*, која содржи фрагменти од преводи на 57 јазици од романите *Соларис*, *Киберџага* и *Свезденије дневници*. На 13 октомври 2021 г., во рамките на книжевниот фестивал „Букстар“, во организација на издавачката куќа „Антолог“, во Скопје е организиран и настан посветен на 100-годишнината од раѓањето на Станислав Лем, „Ајде да зборуваме за Лем“, на кој учествува и авторот на оваа збирка, како и Милица Миркуловска, како преведувач на Лем на македонски јазик. Таа учествува и во меѓународниот настан, еден од бројните по тој повод во Полска, во организација на „Краков, Унесковиот град на книжевноста“, во кој зборува за тоа со што може да се спореди преводот на Лем на македонски јазик.

Лем е оригинален автор на научнофантастичниот жанр. Се разбира, еден од клучните елементи на неговата оригиналност е јазикот. Во тој поглед, како врвно негово дело се истакнува *Киберџагата*, бидејќи никој дотогаш не успеал на таков начин да ја вкрсти футуристичката фантастика со бајката и со филозофскиот кус расказ. Имено, предизвици за преведувачот на *Киберџагата* се зборообразувачките модели, кои ѝ даваат

сатиричен тон на приказната, поетскиот стил, фразеологизмите својствени за разговорниот јазик, бројните архаизми и, на крајот, се разбира, Лемовите неологизми. Овие проблеми во преводот на Милица Миркуловска ги анализира Лидија Танушевска во статијата „Предизвиците на преводот на *Кибериада*“ од Станислав Лем“.⁴ Тука ќе наведеме само еден фрагмент за преводот на неологизмите, во кој таа вели:

Неологизмите на Лем во „Кибериадата“ во голем дел се хумористично маркирани, соодветно на целокупниот наратив, и преведувачката многу често успешно го доловува тој ефект, како на пример: „śmigłodrygło“ со значење на „пропелер“, таа го пренесува како „вртума“, што е контаминација на постоечкиот збор „вртимушка“ со значење на „играчка што се врти околу својата оска“; човечкиот вид го нарекува „лигавци“, што одговара на ироничниот тон кон луѓето што го зазема нараторот на Кибериадата и на оригиналниот назив „bladawiec“ (некој што е многу блед).⁵

Како илустрација на иновативниот пристап во преведувањето на Милица Миркуловска наведуваме еден кус фрагмент од овој роман во оригинал и во превод:

Wyglądało tam wszystko całkiem inaczej niż w Potworii. I ten monarcha też łaknął pochodów bitewnych, i onłożył na zbrojenie, lecz czynił to w sposób światły, bo był niezmiernej szczodroblewości panem, a jego wrażliwość na sztukę nie miała sobie równych. Kochał się król ów w mundurach i złotych sznurach, w lampasach i kutasach, w akselbantach, portierach z dzwonekami, pancernikach i szlifach. Był naprawdę bardzo wrażliwy: ile razy spuszczał na wodę nowy pancernik, cały aż się trząsł. Hojnie szafował środkami na malarstwo batalistyczne, płacąc przy tym ze względów patriotycznych od ilości poległych wrogów, tak więc na panoramach, których bez liku mieściło królestwo, piętrzyły się pod niebo góry wrażliwych trupów. W życiu codziennym łączył absolutyzm z oświeceniem, a surowość ze wspałością.

(Stanisław Lem, *Cyberiada*. www.cyfrant.pl, 2012, s. 36)

⁴ Tanuševska, L. Wyzwania przekładu *Cyberiady* Stanisława Lema (Предизвиците на преводот на Кибериадата од Станислав Лем), *Przekłady Literatur Słowiańskich* T. 10, cz. 2, red. Monika Gawlak, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2020, s. 157–168. DOI <https://doi.org/10.31261/PLS.2020.10.02.07>

⁵ Истото, стр. 166.

Таму било сосема поинаку одошто во Чудовиштија. И овој монарх обожавал воени походи и тој давал за вооружување, ама го чинел ова на светол начин, зашто бил еден господар неизмерно штедар, а на неговиот осет за уметност никаде му немало рамен. Овој крал вљубен бил во мундири и златни гајтани, во порфирки и костеци, во ширити, наметки со свончиња, оклопи и еполети. Навистина многу бил осетлив: колку пати ли ќе фрлел богатство за нов оклопник, што сиот се тресел од него. Штедро ги раздавал средствата за сликање битки, при тоа од патриотски цели, плаќајќи за бројноста на паднатите непријатели, па така на овие панорами на битки, коишто во неизмерност ги имало низ кралството, имало до небо натрупани трупови од непријателот. Во секојдневниот живот го поврзувал апсолутизмот со просветителството, суровоста со совршениот ум.

(Станислав Лем, *Киберџага*, Антолог, Скопје 2018, стр. 47–48)

Самата Милица Анчевски вели дека преводот ја забавува и ја насмејува. За преводот на Лем вели: „Додека го преведувам Лем, имам исто чувство како да сум качена на ролеркостер (roller coaster) и не се знае ни кога ни каде ни како ќе заврши возењето!“⁶ Во една од повеќето нејзини статии објавени за преводот на Лем вели:

[на] зборови тесно врзани за спецификата на изразот на полскиот јазик, [им треба] поголема интервенција на преведувачот на македонски јазик... Адаптирајќи вакви примери за македонскиот читател, неопходно е да се процени дека таквата алузија за еден македонски читател е премногу далечна, па тие се оставаат во оригиналната своја форма, со извесни фонетски адаптации кон македонскиот јазик.⁷

Милица Анчевски секојдневно покажува дека нејзината преведувачка дејност е споделена дејност со студентите и книжевниот превод го ползува во наставата, а со тоа ги инспирира студентите. Под нејзино менторство се изработени три дипломски труда поврзани со тематика сврзана за ја-

⁶ Миркуловска, М. 2024. Неколку епизоди за Лем и од Лем, *Репер*, Скопје, година XVIII, број 157–159 <https://reper.net.mk/2021/10/10/неколку-епизоди-за-лем-и-од-лем/>

⁷ Миркуловска, М. 2018. „Киберџада – барокот на космосот“. *Folia Philologica Macedono-Polonica*, 9–10, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, стр. 282–283.

зикот на Станислав Лем, кои даваат културолошко-преведувачки осврт на извесни семантички полиња на неологизми.

Фасцинирана од преведувачките достигнувања на ВИ, се пензионира како преведувач во 2022 година.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од полски на македонски јазик

Книги

1. Чеслав Милош, *Роднајџа Евроја*, Микена, Битола 2009.
2. Хенрик Сјенкјевич, *Избор раскази*, Микена, Битола 2010.
3. Кшиштоф Варга, *Булеварој на независноста*, Антолог, Скопје 2013.
4. Анђеј Сташук, *Бел јавран*, Антолог, Скопје 2015.
5. Агата Тушињска, *Обвинетата: Вјера Гран*, Антолог, Скопје 2015.
6. Жежи Пилх, *Грешни уживања*, Антолог, Скопје 2015.
7. Анђеј Сташук, *Таксим*, Антолог, Скопје 2016.
8. Агата Тушињска, *Свршеничкајџа на Бруно Шулиц*, Антолог, Скопје 2016.
9. Станислав Лем, *Соларис*, Антолог, Скопје 2016.
10. Магдалена Парис, *Мајоничар*, Антолог, Скопје 2017.
11. Станислав Лем, *Киберџага*, Антолог, Скопје 2018.
12. Дорота Тераковска, *Мајейсница*, Антолог, Скопје 2018.
13. Станислав Лем, *Едем*, Антолог, Скопје 2019.
14. Станислав Лем, *Нејобедлив*, Антолог, Скопје 2019.
15. Катажина Ририх, *Трнливајџа јолјана*, Антолог, Скопје 2019.
16. Станислав Лем, *Светиој на Сјанислав Лем*, Антолог, Скопје 2021.
17. Станислав Лем, *Гласој на Госјодарој*, Антолог, Скопје 2022.

Составила: Лидија Танушевска

Лидија Аризанковска

Лидија Аризанковска е родена во Скопје во 1966 г. Дипломирала 1989 г. на групата за македонски јазик и полски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Постдипломските студии ги завршила на истиот факултет, каде што во 1996 г. магистрирала (тема: *Функционално ојџоварување на наследениџе словенски суфикси за potina agentis во македонскиот и во словенечкиот јазик (со џосебен осврџ на суфиксот *-tel'ъ врз фоноџ на изофункционалниџе суфикси)*), а во 2001 г. докторирала од областа на филолошките науки (словенистика и македонистика), со темата: *Од семантикаџа и синтаксаџа на дел од словенечкиџе и македонскиџе џарџикули (še, že, sato, le, celo; уџџџе, веџе, само, дури(и))*. Постдипломска специјализација од областа на словенечкиот јазик, под менторство на акад. Јоже Топоришич, завршила во уч. 1991/1992 г. на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана, Р Словенија.

Од 1990 г. е вработена на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, најпрво како помлад асистент, потоа асистент, доцент, вонреден професор и од февруари 2011 г. редовен професор по предметите словенечки јазик, современ словенечки јазик, историја на словенечкиот јазик, дијалектологија на словенечкиот јазик, контрастивна анализа на македонскиот и словенечкиот јазик, современ македонски јазик, како и преведување словенечки-македонски/македонски-словенечки јазик и толкување словенечки-македонски / македонски-словенечки јазик. На постдипломските студии учествува во реализацијата на студиските програми на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици (предмети: Избрани теми од контрастивната анализа меѓу македонскиот и словенечкиот јазик и култура, Современи лингвистички теории и Актуелни проучувања на современиот македонски јазик), како и на докторските студии (предмети: Споредбени проучувања меѓу македонскиот и словенечкиот јазик во јужнословенски и словенски контекст, Семантички интерпретации на јазичната структура на македонскиот јазик и Усвојувањето на македонскиот јазик како странски од аспект на применетата лингвистика). Исто така, вклучена е во реализацијата на постдипломските студии од областа на конференциското толкување на Катедрата за

преведување и толкување од самото основање на овие студии (2007), со предметот Македонски јазик и култура. Од 2011 г. е акредитиран ментор на докторските студии по македонистика, потпрограма македонски јазик и лингвистика на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Учествува и во реализацијата на студиските програми на додипломските студии на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Марибор, како и на докторските студии на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана.

Аризанковска има учествувано на голем број научни собири, симпозиуми, конференции, конгреси, како во земјата така и во странство, и тоа во: Словенија, Белорусија, Украина, Полска, Словачка, Германија, Австрија, Србија, БиХ, Турција и други центри во Европа и во САД. Има учествувано во повеќе меѓународни научноистражувачки проекти, меѓу кои би ги издвоиле: Меѓународниот проект за размена на наставници и студенти, како и на искуства и добри практики во областа на конференциското толкување (International project for exchange of students and teachers, and instructional content and good practices in conference interpretation), проект меѓу Универзитетот „Св. Климент Охридски“ – Софија и Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје, 2013; а како раководител се јавува на билатералниот проект меѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ и Научноистражувачкиот центар при Словенечката академија на науките и уметностите, со поддршка од МОН на РМ, под наслов Општествено-културната улога на словенечкиот јазик во Македонија и на македонскиот јазик во Словенија (*Družbeno-kulturne vloge slovenščine v Makedoniji in makedonščine v Sloveniji*), 2013.

Член е на меѓународната Комисија за словенско зборообразување при Меѓународниот славистички комитет (од 2006 г.); на одборот за постдипломски студии по конференциско толкување (од основањето во 2007 г.) на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во соработка со Европската комисија (Брисел); на комисијата задолжена да го спроведе и да го оцени испитот за назначување судски преведувачи при Министерството за правда на Република Македонија (од 2008 г.); на Организацискиот одбор за организирање меѓународен научен собир по повод 10 години од основањето на Катедрата за преведување и толкување (2012); итн.

Аризанковска е автор на голем број научни прилози од областа на словенечкиот и на македонскиот јазик, меѓу кои се истакнуваат неколкуте во кои се фокусира на преводот. Таа вели дека „станува збор за култура

на преведувањето... процес кој треба да резултира со производ кој повеќе или помалку ќе оговара на авторовиот текст“.⁸ Аризанковска притоа ја нагласува потребата од „...изнаоѓање стратегија која ќе го планира создавањето на терминолошка база како појдовна кон стандардизирањето на употребата на соодветни изрази кои ќе бидат во духот на јазикот и културата на соодветниот јазик и притоа ќе го олеснат процесот на преведувањето и на толкувањето“.⁹

Во рамките на својата научна и стручна надградба Аризанковска има учествувано на голем број семинари, како и студиски престои во Словенија (Љубљана), Полска (Краков), Чешка (Прага), Велика Британија (Кембриџ), Белгија (Брисел), од кои би ги издвоиле: Семинарот за преведувачите на словенечка литература во организација на Јавната агенција за книга во Ново Место (2010 г.) и Семинарот за наставници по конференциско толкување, Брисел (2011 г.).

Преку престојот и учеството на летни школи и на постдипломската специјализација во Словенија, Аризанковска се стекнала со високо ниво на познавање на словенечкиот јазик и компетенции за преведување од едниот на другиот јазик. Како книжевен преведувач Лидија Аризанковска учествувала и на меѓународниот Семинар на преведувачите на словенечка литература во Ново Место (2010 г.), што резултира со објавување на нејзините преводи на извадоци од прозата на Катарина Маринчич (*За ѝри*, збирка раскази), Сузана Тратник (*Трејс свет*, роман) и Милан Деклева (*Триумф на сѝаорцијте*, роман). Аризанковска гостувала и на преведувачките резиденции на Форумот на словенските култури при Министерството за култура на Република Словенија (2013, 2015) и на Друштвото на словенечките писатели (2023 и 2024).

Нејзиниот книжевнопреведувачки опус вклучува седум романи на реномирани словенечки прозаисти. Аризанковска прецизно и умешно ги пренесува нивните стилски специфики. Како илустрација на еквивалентноста во преводите на Лидија Аризанковска, наведуваме кус фрагмент од романот *Волчи ноќи* на Владо Жабот, со карактеристичните претстави на природата за овој автор, искажани со богата лексика и посебен ритам, во оригинал и во превод:

⁸ Аризанковска, Л. „Проблеми при преведувањето од македонски на словенечки јазик“, XXXIII Меѓународна научна конференција, Охрид, 2006, (Зборник), Универзитет „Св Кирил Методиј“, Скопје, 2007, стр. 57.

⁹ Аризанковска Л. „Терминологијата во служба на преведувањето и толкувањето – европски и македонски искуства“, Меѓународна научна конференција на тема: *Јазични и културни ироникнувања низ преведувањето и толкувањето*, Катедра за преведување и толкување, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2015, стр. 88.

Iznad hrastja se je prikazala luna. In potem dolgo bleščala od tam, z istega mesta, le komajda nekoliko nad krošnjami, kot da bi iz bližine zavetja šele oprezala po zvezdnatem oboku in bi se nekako ne mogla odločiti za nadaljevanje poti. Zvezde so mežikljavo brlikale iznad jasno zaznavne globine tam zgoraj, kot da bi gledale, brljivke, blestivke, kot da bi videle in čakale.

(Vlado Žabot, *Volčje noči*, DZS, Ljubljana 2004, s. 174)

* * *

Над добјето се појави месечината. И потоа блескаше од таму, од истото место, одвај над крошните, како близу од заветрина да демнеше под свездениот свод и како да не можеше да се одлучи како да го продолжи патот. Свездите треперејќи бегло светеа над јасно спознајната длабочина таму горе, како да гледаат, како обични светилки, блескави, како да гледаат и да чекаат...

(Владо Жабот, *Волчи ноќи*, Слово, Скопје 2014, стр. 197)

Лидија Аризанковска е активна и како ментор на книжевни преводи, на пример во проектите: Еден преведувачки опит. Студентска преведувачка работилница „Конески на 14 јазици“, (2021 г.) и Пронајди збор – студентска преведувачка работилница на поезија од Ацо Шопов (2023 г.) на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, Скопје, и др.

За нејзините исклучителни истражувачки и педагошки достигнувања на сите нивоа на образованието и искажана децениска соработка и засилување на соработката меѓу институциите, односно поединците, Одделот за словенистика со Центарот за словенечки јазик како втор/странски јазик на Филозофскиот факултет при Универзитетот во Љубљана во 2022 г. ѝ го додели престижното „Топоришичево признание“.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од словенечки на македонски јазик

Книги

1. Драго Јанчар, *Посакување за појмсев*, (Едиција Сто словенски романи), Слово, Скопје 2011.
2. Владо Жабот, *Волчи ноки* (Едиција Сто словенски романи), Слово, Скопје 2014.
3. Маја Новак, *Карфанаум или As killed*, Бегемот, Скопје 2015.
4. Габриела Бабник, *Сушен ѝериог*, Антолог, Скопје 2015.
5. Драго Јанчар, *Зуење во ѓлаваша*, Антолог, Скопје 2015.
6. Наташа Конц Лоренцути, *Кој е денес ѓлавен*, Бата прес, Скопје 2023.
7. Андреј Блатник, *Плошад на ослободувањето*, Бата прес, Скопје 2023.

Дел од книга

1. Катарина Маринчич, *За ѝри*, (извадок), Во *O treh: sample translation*, Javna agencija za knjigo, Ljubljana 2011.
2. Сузана Тратник, *Трејт свейт*, (извадок), Во *Tretji svet : sample translation*, Javna agencija za knjigo, Ljubljana 2011.
3. Милан Деклева, *Триумф на сѝаорциѝе*, (извадок), Во *Zmagoslavje podgan : sample translation*, Javna agencija za knjigo, Ljubljana 2011.
4. Лидија Аризанковска (прир.), *Избор од современаѝа словенечка лиѝература во ѝревод на македонски јазик*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, (приредувач и преведувач на дел од текстовите), Скопје 2012.

Составила: Намита Субиото

Екатерина Бабамова

Екатерина Бабамова (1948) е пензиониран редовен професор по Методика на наставата по англиски јазик. Објавила повеќе книжевни преводи и над 200 труда од областа на применетата лингвистика и теоријата на јазиците во контакт. Учествовала во меѓународни проекти, а како ментор помогнала да се изгради научниот подмладок. Како продекан за настава иницирала воведување на ЕКТС и дигитализација во наставата. Добитник е на Фулбрајтовата стипендија и на наградата „Златно перо“ за книжевен превод.

По нострификацијата на магистерската диплома од областа на применетата лингвистика стекната на Универзитетот Јужен Илиноис – САД како Фулбрајтов стипендист, Бабамова се вработила како асистентка на Филолошкиот факултет, држејќи настава по повеќе дисциплини од областа Методика на наставата по англиски јазик. По докторирањето на Филолошкиот факултет, во 1993 година е избрана за доцент, потоа за вонреден професор и следователно за редовен професор. На додипломските студии држела настава по предметите Методика на наставата по англиски јазик и Историја на англискиот јазик, додека на постдипломски студии предавала Социolingвистика, Психolingвистика и Култура и комуникација.

Покрај академските дисциплини, Екатерина Бабамова била исклучително активна и на полето на преведувањето и толкувањето. Се занимавала со стручен и книжевен превод, како и со симултано и консекутивно толкување. Во текот на нејзиното неколкудецениско искуство на полето на книжевниот превод, најтесна соработка имала со Греам и Маргарет (Пеги) Рид, со кои изработиле заеднички трудови (во 1993 г. превод на бајки од Душко Наневски *The Fairy's Horse*, во електронска форма, како и збирка песни од истиот автор, *A Poem of Ohrid*, во издание на Заводот за заштита на спомениците – Охрид). Нејзините преводи на раскази од Урсула К. Ле Гуин и Ен Тајлер се објавени во збирката американска кратка проза *Телесни сознанија* (приредена од Виолета Христовска за Магор во 2004 г.). Понатаму, Бабамова е авторка на неколку предговори и поговори на книжевни дела, како и авторка на книжевни осврти со препев на поезија или превод на раскази во македонските списанија „Стремеж“, „Литературен збор“, „Современост“, „Македонски јазик“, „Спектар“ и весникот „Просветен работник“. Своите искуства и предизвици како

книжевен преведувач ги претставила во рамките на повеќе домашни и меѓународни работилници од областа на интеркултурната комуникација.

Екатерина Бабамова е преведувачка на неколку капитални дела од англоамериканската книжевност. Уште во 1976 г. го превела Вилијам Текери на македонски јазик, и тоа *Панаѓур на суејата*, додека во 1979 г. го преведува американскиот романиер Џон Дос Пасос, и тоа *Четириесет и втора паралела*, за што во 1980 г. Сојузот на литературните преведувачи на Македонија ја наградува со „Златно перо“. Во 1984 г. таа преведува уште едно капитално дело од светската книжевност, *Порирејот на една леги* од англоамериканскиот автор Хенри Џејмс. Во 1989 г. се објавува преводот на романот *Кал* од современиот ирски романиер Бернард Мак Лаверти. Бабамова во 2020 г. се враќа на преведувањето светски класици, па го објавува преводот на *Малиите жени* од Луиза Меј Алкот, а во 2023 година Артконект го објавува преводот на *Градој на победата* од еден од најголемите современи светски автори, Салман Рушди, за што влегува во петте финалисти за преведувачката награда „Драги“.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Вилијам Мејкпис Текери, *Панаѓур на суејата*, Македонска книга, Скопје 1976 (второ преработено издание Три, Скопје 2013).
2. Џон Дос Пасос, *Четириесет и втора паралела*, Македонска книга, Скопје 1979.
3. Хенри Џејмс, *Порирејот на една леги*, Наша книга, Скопје 1984.
4. Бернард Мак Лаверти, *Кал*, Култура, Скопје 1989.
5. Луиза Меј Алкот, *Малиите жени*, Едука Мак, Скопје 2020.
6. Салман Рушди, *Градој на победата*, Артконект, Скопје 2023.

Дел од книга

1. Урсула К. Ле Гуин, „Оние што си заминуваат од Омелас“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 37–44.

2. Ен Тајлер, „Вештачка фамилија“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 161–169.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Duško Nanevski, *A poem of Ohrid* (копреведувачка со Греам Рид), Zavod za zaštita na spomenicite na kulturata i Narodni muzej, Ohrid 1990.

Составила: Румена Бужаровска

Ирина Бабамова

Ирина Бабамова е родена во 1969 г. во Скопје, каде што завршила основно и средно образование. Студирала француски јазик и книжевност на Универзитетот во Конакри, Република Гвинеја, Африка (1986/87) и на Групата за француски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје, каде што дипломирала во 1990 г. стекнувајќи звање професор по француски јазик и книжевност и дипломиран филолог – преведувач по француски јазик. На истиот факултет завршила и доквалификација – студии по македонски јазик како втор главен предмет (1996 г.). На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ ги одбрала магистерскиот труд *Фактивността во францускиот и во македонскиот јазик* (1998 г.) и докторската дисертација од областа на контрастивната лингвистика под наслов *Парасинтетската деривација во францускиот и во македонскиот јазик* (2006 г.).

Универзитетската кариера ја почнала како помлад асистент на Групата за француски јазик и книжевност при Катедрата за романски јазици и книжевности на Филолошкиот факултет во 1992 г., и напредувала во звањата асистент, доцент, вонреден и редовен професор. Со својата настава на прв циклус студии, Бабамова ги покрива областите на контрастивната лингвистика на францускиот и на македонскиот јазик, на граматиката на францускиот јазик, на теоријата и практиката на преведувањето и на толкувањето на Катедрата за романски јазици и книжевности и на Катедрата за преведување и толкување. На вториот циклус студии Бабамова предава *Современи преведувачки теории, Француско-македонски контрастивни теми: францускиот глагол FAIRE* од потесната област Романистика (француски јазик), а на третиот циклус предметите *Деривацијата во францускиот јазик* и *Француско-македонски јазични дивергенции*. Била ментор и член на комисија за оцена и одбрана на дипломски и магистерски трудови и член на комисија за оцена и одбрана на докторски дисертации.

Ирина Бабамова била лектор по македонски јазик на Националниот институт за ориентални јазици и цивилизации (INALCO) во Париз (2007–2009), и визитинг-професор на Депарتمانот за француски јазик и книжевност при неговото основање на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Ниш, Србија (2015–2018). Остварила студиски престои во Франција, во Белгија, во Регионалниот франкофонски центар (CREFECO) во Софија

(Бугарија), учествувала на над 50 научни симпозиуми, конференции и конгреси во Франција, Романија, Јужноафриканската Република, Чешка, Ерменија, Белгија, Бугарија, Словенија, Србија и во Македонија. Автор е на повеќе од 70 научни трудови и на научна монографија од областа на контрастивната лингвистика на францускиот и на македонскиот јазик (2010 г.). Коавтор е на монографијата *Францускиот јазик во Република Македонија* (2016 г.) и на две наставни помагала за француски јазик поддржани од Меѓународната федерација на професорите по француски јазик (2020 г.) и од Меѓународната организација на франкофонијата (2023 г.). Коавтор е на публикација од научноистражувачкиот проект *Термини и термиолошки изрази од доменот на пандемијата на Ковид-19 во македонскиот, во францускиот и во италијанскиот јазик* поддржан од УКИМ (2022 г.) и на Француско-македонскиот сликовен речник (2024 г.) Автор е на книжевни преводи од француски на македонски јазик. Како професор, била ментор на објавени преводи на студентите по француски јазик.

Бабамова раководела со Катедрата за романски јазици и книжевности во два мандата (2016–2020, 2020–2023). Иницијатор е, во 2018 г., на годишната научно-образовна манифестација Денови на франкофонијата на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Таа е коосновач и координатор на Франкофонскиот центар за вработливост на УАФ при УКИМ (2018–). Член е на Универзитетскиот сенат на УКИМ (2023–). Активно користи француски, англиски и српски јазик и се служи со шпанскиот јазик.

Бабамова членувала во Центарот за балкански студии (Centre d'études balkaniques) при ИНАЛКО во Париз, во Сојузот на литературните преведувачи на Р Македонија (СЛП) и во Здружението на професорите по француски јазик на Р Македонија, чиј претседател била во два мандата (2009–2011, 2011–2013). Од 2017 г. Бабамова е дописен член на Академијата на науките и уметностите во Безансон и Франш-Конте во Франција.

Во 1996 г. СЛП на Р Македонија ѝ ја додели наградата „Златно перо“ за преводот на *Љубовниите писма до Жозефина / Максими и мисли* од Наполеон Бонапарта. Бабамова е двократен добитник и на наградата „Божидар Настев“ што истиот сојуз ја доделува за најуспешен превод на македонски јазик на дело од светската книжевност: за преводот на *Поетиката на просјорот* од Гастон Башлар (2003 г.) и за преводот на романот *Три силни жени* од Мари Ндјај (2011 г.). За долгогодишните педагошки активности на планот на францускиот деловен јазик во нашата земја, Бабамова е добитник на почесното француско признание *Mégaal na „Златниот збор“* (*La Médaille du Mot d'or*) (2008 г.) на француската Асоцијација за промовирање на францускиот деловен јазик (APFA), чиј

покровител е МОФ (OIF). За вонредните заслуги во унапредувањето на изучувањето на францускиот јазик и култура, Владата на Р Франција ја одликува со орденот „Витез од редот на Академските палми“ (2013 г.). Бабамова е добитник и на Повелба на преведувачот „30 септември“ од Сојузот на литературните преведувачи на Македонија (2016 г.)

Тридецениската наставна и научноистражувачка дејност на Ирина Бабамова на планот на теоријата и практиката на преведувањето ја карактеризираат синхрониски, педагошки, но пред сè, дијакрониски ориентирани истражувања. Со дијакрониски карактер се нејзините истражувања во рамките на десетгодишниот меѓународен научноистражувачки проект за историјата на книжевното преведување во Средна Европа (носител: ИНАЛ-КО во Париз, 2009–2019). Резултатите од истражувањата за историјата на преведувањето во Македонија се вградени во капиталното дело под наслов *Histoire de la traduction littéraire en Europe médiane (des origines à 1989)*, оформено врз основа на истражувањата на 26 специјалисти за 16 јазици и книжевности од Средна Европа и објавено од Прес универзитер де Рен (PUR) во 2019 г. Согледувањата на дијакрониски план ќе послужат за понатамошни, веќе објавени дијакрониски проучувања на Бабамова, кои во некои трудови на Блаже Конески, на пример, откриваат извор на податоци за една *Историја на преведувањето во Македонија*,¹⁰ ги посочуваат интеркултурните аспекти на првите преводи од македонски стандарден јазик кон француски или ги согледуваат француско-македонските преведувачки контакти низ дејноста на соодветни друштва во Македонија во XX и во XXI век, итн.¹¹ Со ретроспективен карактер е и библиографскиот преглед на *Книги од француски/франкофонски автори преведени на македонски јазик* по Втората светска војна до 2015 г. во издание на НУБ „Св. Климент Охридски“. Во фокусот на вниманието на Бабамова се и културните предизвици при преведувањето книжевни дела од франкофонска Африка.

Книжевните преводи на Бабамова сведочат за нејзиниот енциклопедиски дух и за умешноста во справувањето со големи преведувачки предизвици од областа на историјата, филозофијата, уметноста, религијата, но и други области. Преводните решенија го потврдуваат нејзиното суверено владеење со преведувачките постапки и извонредното познавање и на францускиот и на македонскиот јазик. Имајќи предвид дека преве-

¹⁰Меѓународен научен симпозиум *Блаже Конески и македонскиот јазик, литература и култура* (15–16 декември 2011 г. Скопје), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 2012, стр. 391–402.

¹¹*Годишен зборник* (кн. 39–40, стр. 189–200), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2014.

дувањето претставува сложен творечки чин, кој е плод на долготрајно истражување, при што императив е и добриот когнитивен багаж од бројни јазични и вонјазични елементи, како и севкупното одлично познавање на контекстот на случувањата, би констатирале дека Бабамова успешно се справува со сите предизвици. Умешноста при пренесувањето на синтаксичките конструкции овозможува македонскиот јазик да блесне со сета своја убавина, а читателот пријатно да се чувствува соочен со леснотијата при читањето на мајсторски преведените реченици во кои мислата си тече, јасно и недвосмислено, за што сведочи и краткиот извадок од книжевниот превод на романот *Ловецот Зеро*:

Sans doute ce silence me rendit-il attentive aux bruits qui m'entouraient. Ces vacances furent une délectation pour mes oreilles. Pas une seule fois je ne me servis de la poire en caoutchouc. La chute d'une cascade, le murmure d'un ruisseau, la foulée des hautes herbes, le vent dans les sapins, le piaillage des oiseaux, les cloches d'un troupeau, celles de l'église... et même le tic-tac de ma montre, le grincement du plancher de bois, la respiration essoufflée de mes camarades, les chansons des monitrices, tout m'était sujet d'étonnement. Le monde me rentrait par les oreilles et le monde m'émerveillait.

(Pascale Roze, *Le chasseur Zéro*, Albin Michel, Paris 1996, стр. 67–68)

* * *

Тишинава, веројатно, ме направи повнимателна за звуците околу мене. Овој распуст беше наслада за моите уши. Ниту еднаш не ми затреба гумената круша. На падот на една каскада, на жуборењето на еден поток, на шумолењето на високите треви, на ветрот во елките, на црцорот на птиците, на своната на едно стадо, на оние на црквата... Па дури и на тиктакањето на мојот рачен часовник, на чкрипењето на дрвениот под, на задишеноста на моите другари, на песните на воспитувачките, на сè се чудев. Светот допираше до мене низ ушите и тој свет ме восхитуваше.

(Паскал Роз, *Ловецот „Зеро“*, Арс Либрис, Скопје 2016, стр. 36–37)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Наполеон Бонапарта, *Љубовниџе ѝисма до Жозефина / Максими и мисли*, Детска радост, Скопје 1996 (Библиотека *Бесѝселери*).
2. Гастон Башлар, *Водаџа и сонѝиџаџа: оџлед за маџтериџалнаџа имаџинаџиџа*, (копреведувачка со Ирина Ивановска), Табернакул, Скопје 1997 (Едиџиџа *Геоџоеџиџа*).
3. Гастон Башлар, *Поџиџкаџа на џросџороџи*, Табернакул, Скопје 2002.
4. Жил Лероа, *Алабама сонџ*, Просветно дело, Редаџиџа Детска радост, Скопје 2009. (Библиотека *Хорџзонџи*, Гонкурова награда за 2007 г.)
5. Жорис Карл Уисманс, *Таму долу*, Арс ламина – публикаџии, Скопје 2015. (Едиџиџа „Свџзди на светската книжевност“).
6. Мари Ндџаџ, *Три силни жени*, Просветно дело, Редаџиџа Детска радост, Скопје 2010. (Гонкурова награда за 2009 г.), (Издавачки центар -ТРИ, Скопје 2017 г.)
7. Фредерик Бегбеде, *Франџуски роман*, Издавачки центар-ТРИ, Скопје 2013.
8. Паскал Роз, *Ловеџоџи зеро*, Арс Ламина – публикаџии, Арс либрис, Скопје 2016. (Проект „Светско книжевно богатство“) (Гонкурова награда за 1996 г.)

Дел од книга

1. Ан Иберсфелд, „Задоволството на гледаџот“ во *Теориџа на драмаџа и џеаџароџи*. Приредувач: Јелена Луџина, Детска радост, Скопје 1998, стр. 297–317.
2. Жан Шевалие, Ален Гербран, *Речник на симболиџе*, (копреведувачка со М. Велевска, И. Ивановска, М. Михаџловска, Р. Никодиновска, И. Павловска), Табернакул, Скопје 2005.
3. Мишлин Мубарак, „Маченик за Земџата“, „На дождот“, „Моџот спасител“, „Полски цвет“ во *Мосџови*, XLVI Струшки вечери на поезиџата, Струга, 2007, стр. 19–25.
4. Еман Асан, „– а –, – д –, – х –, – и –, – у –, – з –“, „Извадоџи од поетскиот дневник, составен дел на стихозбирката *Азбука на синиоџи час*“ *Мосџови*, XLVI Струшки вечери на поезиџата, Струга, 2007, стр. 67–76.
5. Андре Бретон, *Манифесџи на надреализмоџи* во *Манифесџи на заџагнаџа книжевна аванџарџа*, Издавачки центар-ТРИ, Арс Ламина-публикаџии, Скопје 2015, стр. 7–99 (Едиџиџа „Свџзди на светската книжевност“)

6. Антонен Арто, *Театарот на суровоста во Манифестите на западната книжевна авангарда*, Издавачки центар-ТРИ, Арс Ламина- публикации, Скопје 2015, стр. 151–176 (Едиција „Свезди на светската книжевност“)
7. Тристан Цара, *Седум Дада манифестите во Манифестите на западната книжевна авангарда*, Издавачки центар-ТРИ, Арс Ламина- публикации, Скопје 2015, стр. 101–149 (Едиција „Свезди на светската книжевност“)
8. Филипо Томасо Маринети, *Манифест на футуризмот во Манифестите на западната книжевна авангарда*, Издавачки центар-ТРИ, Арс Ламина- публикации, Скопје 2015, стр. 177–203 (Едиција „Свезди на светската книжевност“)
9. Адлин Балдакино, „Жан-Пјер Симеон, поет на светлата радост“ во *Жан-Пјер Симеон, Обрани песни*, Златен венец 2024, Струшки вечери на поезијата, Струга 2024, стр. 13–37.

Прилози

1. Д. Матаје, „Јазикот свахили“, *Современост*, 1990 (XL), 6–7, стр. 110–113.
2. Франсоа Ереманс, „Фетиши и ритуали“, *Нова Македонија*, 12.02.1992, стр. 16.
3. Гастон Башлар, „Имагинација и материја“, *Сиектар*, 1996 (год. 14), 27, стр. 83–99.
4. „Животопис на Жак Превер“, *СУМ* (Подготовка и превод Ирина Бабамова), 1997, (V), бр. 15, стр. 49–59.
5. Ален Пуланж, „Ова е песна што ни прилега“, *СУМ*, 1997, (V), бр. 15, стр. 13–18.
6. Доминик Рабурден, „Превер и надреализмот“, *СУМ*, 1997, (V), бр. 15, стр. 19–24.
7. Пол Гард, „Блаже Конески и стандардизацијата на јазикот“, во *Придонесот на Блаже Конески за македонската култура* (посебно издание), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 1999, стр. 159–164.

II. Од српски на македонски јазик

Книги

1. Марко Папиќ, *Грамајика на францускиот јазик*, (копреведувачка со Дореана Христова), Просветно дело, Скопје 1992.

Составила: Маргарита Велевска

Маја Бојациевска

Маја Бојациевска е родена во Скопје во 1963 година. Дипломира на Катедрата за општа и компаративна книжевност при Филолошкиот факултет во Скопје во 1985 година. Оттогаш до денес таа работи на истата катедра, каде што најпрво е примена како приправник-стажант, за со текот на времето да ги стекне сите научни звања од помлад асистент до редовен професор. Постдипломските студии Бојациевска ги завршува на Филолошкиот факултет во Белград во 1993 година. Магистерската теза *Митолошко-симболичкиите основи на романиите на Славко Јаневски* ја брани на отсекот Наука за книжевноста и компаративна книжевност. Докторската теза, пак, *Митот за андроиноот и романоот на XX век: Вирџинија Вулф и Роберт Музил*, ја брани на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во 1998 година. Бојациевска има остварено и неколку студиски престои во странство: на Универзитетот Paris-Nord во Париз (1996–1997) и на Катедрата за компаративна книжевност при Универзитетот Париз III (Nouvelle Sorbonne) во 2002 и во 2004 година. Во 2024 година Бојациевска ја доби државната награда „Св. Климент Охридски“, како резултат на долгогодишните остварувања во областа на воспитанието и на образованието.

Нејзината наставно-научна дејност е импресивна и во содржинска и во методолошка смисла. Бојациевска не само што ги следи тековите на светската компаратистика постојано туку вметнува и разнородни и комплексни содржини во наставните програми, кои опфаќаат аспекти врзани за теоријата на митот и на магијата, митските обрасци во старите книжевности, историјата и поетиката на ориенталните книжевности, и романескните модели на XX и на XXI век. Во таа насока, нужно е да се истакне дека истражувањата на Бојациевска се мултидисциплинарни и во нив вешто се интегрирани методите и пристапите на повеќе сродни дисциплини, меѓу кои и компаративната религија, филозофијата, психологијата и антропологијата. Од многуте објавени научни трудови би можеле да ги издвоиме следните три книги: 1) *Андроин, уитоија на совршениот ѓол* (Сигмапрес, 1999) – каде што Бојациевска го истражува митскиот образец на андрогинот во неколку значајни романи од дваесеттиот век; 2) *Мит, идентитет, книжевност* (Сигмапрес, 2002) – каде што се опфатени неколку студии кои ја истражуваат комплексната испреплетеност на митот

со книжевноста, главно низ примери од македонскиот културен контекст; 3) *Пишувањето во среден род: цинични есеи* (Сигмапрес, 2007) – зборник есеи во кои Бојациевска ја преиспитува позицијата на човекот кон книжевноста воопшто, користејќи широка теориско-филозофска рамка.

Маја Бојациевска се јавува како автор (и коавтор) на долга листа преводи од француски, англиски, хрватски и од бугарски – на македонски јазик. Благодарение на нејзините напори, на македонските читатели им се достапни некои од истражувањата на највлијателните книжевни теоретичари, филозофи и антрополози на дваесеттиот век, како А. Редклиф Браун, Нортроп Фрај, Жилбер Диран и Жорџ Батај, но и дел од врвните книжевни остварувања на Агота Кристоф и Дубравка Угрешиќ.

Она што е специфично за преводната дејност на Маја Бојациевска, кога станува збор за поглавја и книги од областа на хуманистиката, е што овие преводи не само што го пренесуваат прецизно значењето и нијансите на оригиналниот текст туку во нив успешно е „пренесена“ и академската традиција на која ѝ припаѓаат авторите, а сето ова е направено на начин што е сроден со духот на македонскиот јазик и култура. Па, така, делата на Нортроп Фрај и А. Р. Редклиф Браун, кои доаѓаат од англоамериканската традиција, и покрај комплексноста на идеите, преведени се користејќи концизни реченици и фрази, кои се фокусирани на ефикасно пренесување на пораките и аргументите на авторите. За разлика од нив, во преводите на филозофско-критичките текстови што доаѓаат од францускиот академски и културен контекст, како Ж. Делез/Ф. Гатари, Ж. Диран, Ж. Дерида, П. Вернан, Ж. Батај, М. Делкур и С. Рабо, задржани се комплексните идеи и теориски рамки пренесени со поапстрактен јазик и посложен начин на аргументирање. Со други зборови, во одличните преводи на Бојациевска јасно се отсликани и разликите во академскиот дискурс, како и спецификите на стилистичко-филозофските ориентации на авторите што ги преведува. Неоспорно е, исто така, дека со преведувањето на овие значајни и сложени текстови Бојациевска го збогатува теорискиот апарат во нашата академска средина, воведувајќи фрази и концепти што претходно ретко (ако и воопшто) биле користени кај нас.

Маја Бојациевска ѝ пренесе на македонската публика и дел од творештвото на една од најзначајните современи авторки што потекнуваат од балканскиот регион – Дубравка Угрешиќ. Благодарение на овој потфат, достапни на македонски јазик ни се три збирки есеи (*Култура на лајџа, Нема никој дома* и *Забрането читање*) и два романа (*Баба Јаја снесе јајце* и *Министерството на болката*) од оваа исклучителна авторка, која пишуваше на хрватски јазик. Она што особено воодушевува читајќи ја

Угрешиќ на македонски преку преводот на Бојациевска е што ништо не е загубено од острината, цинизмот, горчливиот хумор и критиката кон политичкиот и кон културниот пејзаж на постјугословенскиот регион. Со голема вештина и талент Бојациевска ни го пренесува ироничниот хумор на Угрешиќ, но и нејзината неверојатна дарба со леснотија да ги вплете личните анегдоти во широките општествено-политички теми, преку кои можат да се преиспитуваат различните позиции кон уметноста, кон политиката и кон животот, воопшто.

Освен со Угрешиќ, Маја Бојациевска се зафати со преведување на уште една голема европска авторка што ја истражува природата и суштината на човекот во времето на војна (и по завршувањето на војната) – Агота Кристоф. Трилогијата на Кристоф, која ја сочинуваат романите *Големата џејтрајка*, *Доказот* и *Третиот лајт*, е приказна за две деца (близнаци) што живеат со баба си во мало место покрај границата со една неименувана земја, во која се води стравотна војна. Кристоф, која во младоста бега од војната во Унгарија со бебе во рацете и заминува во Нојшател, ги пишува романите на едноставен француски јазик, бидејќи и самата го изучува овој јазик по напуштањето на родниот крај, работејќи како работничка во фабрика. Прецизниот, па дури и отсечен јазик на А. Кристоф создава тегобна и тмурна атмосфера, која навира длабоко во прашањата врзани за идентитетот, за преживувањето и за моралноста. Сето ова е вешто пренесено во македонскиот превод на Бојациевска, каде што на ужасните насилства и трауми низ кои минуваат нараторите/протагонистите им се спротивставени хуморот и нежноста, на тој начин предизвикувајќи го читателот да се соочи со крајностите на човековата психа и однесување.

Преку овие исклучителни книжевни и научни преводи на македонски јазик, Маја Бојациевска, несомнено, ѝ помага на нашата култура да биде во дијалог со другите европски култури и со меѓународната книжевна и научна продукција воопшто.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Дубравка Угрешиќ, *Министерство на болката*, Сигмапрес, Скопје 2005.

2. Дубравка Угрешиќ, *Баба Јаја снесе јајце*, Сигмапрес, Скопје 2009.

II. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Агота Кристоф, *Големата театарка*, Сигмапрес, Скопје 2013.
2. Агота Кристоф, *Доказот*, Сигмапрес, Скопје 2015.
3. Агота Кристоф, *Трејната лаја*, Сигмапрес, Скопје 2016.

Есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Жилбер Диран, *Симболичка имажинација*, Сигмапрес, Скопје 2005.

Дел од книга

1. Јулија Крстева, „Речта, дијалогот и романот“. Во: *Теорија на интертекстуалноста* (прир. К. Кулакова), Култура, Скопје 2003, стр. 9–39.
2. Жил Делез и Феликс Гатари, „Кафка, за една мала литература“. Во: *Роман: читање, толкување, интерпретација* (прир. М. Бојадиевска и С. Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 43–67.
3. Жилбер Диран, „Дваесеттиот век и враќањето на Хермес“. Во: *Роман: читање, толкување, интерпретација* (прир. М. Бојадиевска и С. Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 69–90.
4. Жак Дерида, „Улис грамофон: ‘ДА- говорот’ на Џојс“. Во: *Роман: читање, толкување, интерпретација* (прир. М. Бојадиевска и С. Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 91–120.
5. Софи Рабо, „Кратка средба со Хомер: интерпретација, фикција и факти во ‘Вистинската приказна’ на Лукијан.“ Во: *Дијалој на интерпретации* (прир. К. Кулакова, Ж. Бесиер, Ф. Дарос), Гурѓа, Скопје 2005, стр. 265–289.
6. Мари Делкур, „Хермафродит.“ Во: *Антропологија на сексуалноста* (прир. М. Бојадиевска), Сигмапрес, Скопје 2011, стр. 15–61.
7. Жан-Пјер Вернан, „Едип и неговите митови.“ Во: *Антропологија на сексуалноста* (прир. М. Бојадиевска), Сигмапрес, Скопје 2011, стр. 63–97.
8. Рене Жирар, „Мимезисот и сексуалноста“. Во: *Антропологија на сексуалноста* (прир. М. Бојадиевска), Сигмапрес, Скопје 2011, стр. 101–116.
9. Емануел Левинас, „Неколку размислувања за филозофијата на хитлеризмот“. Во: *Фашизам: теорија/меморија* (прир. М. Бојадиевска и И. Талевска), Сигмапрес, Скопје 2013, стр. 35–47.

10. Жорж Батај, „Психолошката структура на фашизмот“. Во: *Фашизам: теорија/меморија* (прир. М. Бојациевска и И. Талевска), Сигмапрес, Скопје 2013, стр. 49–91.

II. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Браун А. Р. Редклиф, *Стируктура и функција во примитивното општество* (копреведувачка со С. Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2001.
2. Едмунд Берк, *Темната страна на револуцијата* (копреведувачка со И. Стефоска), Фондација Институт отворено општество, Скопје 2010.
3. Нортроп Фрај, *Големите код: Библијата и книжевността*, Сигмапрес, Скопје 2022.

III. Од бугарски на македонски јазик

Книги

1. Миглена Николчина, *Смисла и мајкоубиство* (копреведувачка со И. Стефоска), Сигмапрес, Скопје 2000.

IV. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Дубравка Угрешиќ, *Забрането читање*, Сигмапрес, Скопје 2002.
2. Дубравка Угрешиќ, *Култура на лајата: антиполиитички есеи*, Сигмапрес, Скопје 2011.
3. Дубравка Угрешиќ, *Нема никој дома* (копреведувачка со Славица Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2014.

Составила: Кристина Н. Николовска

Емилија Бојковска

Емилија Бојковска, родена Томовска (1963), дипломирала на наставната и на преведувачката насока на првиот циклус студии на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет, Универзитет „Кирил и Методиј“ во Скопје (1985). Како приправничка на матичната Катедра, го изготвила трудот: *Тийичниийе ѓрешки кај сѝуденѝиийе ѓерманисѝи* (1986). По засновувањето постојан работен однос (1987), магистрирала со трудот: *Prelaz sa slobodne na normirani upotrebu prefiksa ge- и konjugaciji nemačkih glagola* (‘Премин од слободна на нормирана употреба на префиксот *ge-* во конјугацијата на германските глаголи’, прев. од Р. Г.), изготвен под менторство на истакнатиот германист проф. д-р Зоран Жилетиќ и одбранет на Филолошкиот факултет во Белград (1994). Дисертацијата *Посѝиѝозѝиивниийе аѝрибуѝи на именкаиѝа во македонскиѝи и во ѓерманскиѝи јазик* ја изработила под менторство на угледните германисти проф. д-р Улрих Енгел од Институтот за германски јазик во Манхајм и на проф. д-р Смиља Срдиќ од Филолошкиот факултет во Белград, како и на еминентната македонистка проф. д-р Лилјана Минова-Ѓуркова, а ја одбрала на матичниот Факултет (2002). Потоа уследиле изборите во звањата доцент, вонреден и редовен професор. Емилија Бојковска била раководителка на Катедрата за германски јазик и книжевност (2002–2007, 2016–2020, 2023 – во тек) и на вториот циклус студии по Конференциско толкување (2015–2019), кој се одвива во тесна соработка со Генералната дирекција за толкување (SCIC) при Европската комисија во Брисел.

Емилија Бојковска се занимава со научна, со наставна и со применувачка дејност во областите: лингвистика, преведување и толкување.

Стекнула образование и се усовршувала во областа на лингвистиката со многубројни престои во странство, на пример: со обуки и семинари во Франкфурт/Мајна (1984), Вајмар (1986), Диселдорф (1993), Белград (2003, 2005), Грац (2010), со два семестрални престои на Универзитетот „Мартин Лутер“ во Хале/Витенберг, поранешна ГДР (1985, 1989), со студиски престој на Универзитетот во Диселдорф (1994) и на Институтот за германски јазик во Манхајм (1995).

Нејзината лингвистичка наставна дејност ги опфаќа областите дијахрониска и синхрониска германистичка и контрастивна лингвистика на трите циклуси студии. Од научната дејност во овие области произлегле

голем број трудови, објавени во Македонија и во странство. Учествовала на низа научни собири (на конференциите на Здружението на германистите од Југоисточна Европа – SOEGV, на светските конгреси на Меѓународното здружение на наставниците по германски јазик – IDT, на охридските научни конференции на МСМЈЛК итн.), како и во значајни проекти, од кои посебно место заземаат: меѓународниот проект „DAFLS“ во рамките на „Ерасмус+“ за отворање прв циклус студии по Применети странски јазици и втор циклус студии по Управување европски проекти со примена на странски јазици (2020–2023) и меѓународниот проект „Гралис“ за изработка на повеќејазичен електронски корпус од текстови на германски јазик и на словенските јазици, меѓу кои и на македонскиот (2010–2016). На покана на проектниот раководител и реномиран славист проф. д-р Бранко Тошовиќ, гостувала со лингвистички предавања на Институтот за славистика при Универзитетот „Карл–Франц“ во Грац, Австрија (2010–2012). Во тоа својство настапила и на Универзитетот во Нови Пазар, Србија (2012).

Посебно место во нејзиниот лингвистички ангажман заземаат соработката во изготвувањето германско-македонски и обратен речник, во кој е авторка на поглавјето за граматиката на германскиот јазик,¹² како и изработката на поглавјето за правописното предавање германскојазични имиња во македонскиот јазик.¹³ Членува во уредувачкиот одбор на меѓународното научно-стручно списание *Komunikacija i kultura online*.

Со преведување книжевни и стручни текстови почнала да се занимава како приправничка на Катедрата за германски јазик и книжевност (1987), а со толкување – по магистрирањето (1994). Држи настава по преведување на првиот циклус, а по толкување – на првиот и на вториот циклус студии. Преведувачко-толкувачките и дидактичко-методските компетенции ги усовршувала во разни пригоди, на пример: при гостувањето на проф. д-р Улрих Кауц во Белград (1996); со студискиот престој на Институтот за преведување и толкување во Хајделберг (1999 и 2001) како учесничка во проектот „ТЕМПУС“ за отворање Катедра за преведување и толкување при матичниот Факултет (2001); со учество на дидактичко-методските семинари по толкување на Генералната дирекција за толкување (SCIC) при Европската комисија во Брисел (2011, 2014, 2016). Многупати учествовала на конференции или гостувала со предавања, меѓу другото, на конференциите на Здружението на германистите од Југоисточна Европа – SOEGV,

¹² „Кратка граматика на германскиот стандарден јазик“, во: Ранка Грчева и Петер Рау, *Голем македонско-германски и германско-македонски речник*, Магор, Скопје, стр. 39–65.

¹³ „Транскрипција и транслитерација на туѓите имиња. Германски јазик“, во: *Правовис на македонскиот јазик*. Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје, 2015, стр. 197–204.

на Институтот за толкување во Гермерсхајм (1999), на Универзитет во Копер, Словенија (2016), на Меѓународната летна академија по наука за преведувањето и толкувањето во Дубровник (2018). Трудовите од оваа област, објавени во Македонија и во странство, главно се однесуваат на предизвици, како што се изразните средства за степенување својства, игрите на зборови, културните аспекти итн.

За книжевнопреведувачката компетенција сведочи наградата „Божидар Настев“ од Сојузот на друштвата на книжевните преведувачи на Македонија за најдобар превод од странски на македонски јазик во 2007 г., врачена за преводот на *Стейнскиот Волк* од Херман Хесе. Следува одломка од „Белешките на Хари Халер“ од *Стейнскиот Волк*:

Ich Steppenwolf trabe und trabe, / Die Welt liegt voll Schnee, / Vom
Birkenbaum flügelt der Rabe, / Aber nirgends ein Hase, nirgends
ein Reh! / In die Rehe bin ich so verliebt, / Wenn ich doch eins
fände! / Ich nähm's in die Zähne, in die Hände, / Das ist das
Schönste, was es gibt. / Ich wäre der Holden so von Herzen gut, /
Fräße mich tief in ihre zärtlichen Keulen, / Tränke mich satt an
ihrem hellroten Blut, / Um nachher die ganze Nacht einsam zu
heulen. / Sogar mit einem Hasen wär ich zufrieden, / Süß schmeckt
sein warmes Fleisch in der Nacht – / Ach, ist denn alles von mir
geschieden, / Was das Leben ein bißchen fröhlicher macht? / An
meinem Schwanz ist das Haar schon grau, / Auch kann ich nicht
mehr ganz deutlich sehen, / Schon vor Jahren starb meine liebe
Frau. / Und nun trab ich und träume von Rehen, / Trabe und träume
von Hasen, / Höre den Wind in der Winternacht blasen, / Tränke
mit Schnee meine brennende Kehle, / Trage dem Teufel zu meine
arme Seele.

(Hermann Hesse, *Der Steppenwolf*, Suhrkamp, Frankfurt/M 1974,
S. 87)

Јас, Волк Степски, талкам по свет, / Цел втонат под навев
од снег, / Од бреза првна сал гавран во лет, / А нигде зајак,
ни срна во бег! / Во срна сум вљубен силно, / Да најдам бар
една морам! / Со заби, со раце би ја фатил милно, / Од желба
пуста, еве, јас горам. / Со неа милна од радост би скокал, / Во
бут нејзин со сласт би риел, / И крв светла без престан би
локал, / А после саноќ во гора би виел. / И со зајаче задоволен
би бил сега, / Месо зајачко топло ноќе ми годи – / Ах, зар

сè лично од мене бега, / Сè што во животот радосно ќе се згоди? / Ми станува опашов седав, / И не гледам јасно, ме обвива мрак, / На жена ми дамна смртта ја гледав, / А сега ме мачи сал копнеж по срна јак. / Со блен по зајак вјасам, / Во ноќ зимска горолом коси, / Со снег жед силна си гасам, / А кутра ми душа ѓавол ќе носи.

(Херман Хесе, *Сџејскиот Волк*, второ прераб. изд., Три, Скопје 2024, стр. 85, 86)

Освен книжевни, Емилија Бојковска, потпишана со наведеното име, како Емилија Томовска или Емилија Томовска-Бојковска, превела и филм (*Авантюриџа на Песочко во Соновија* за Фестивалот на новиот германски филм во Скопје, 2011), како и текстови од книжевната теорија и од пошироката хуманистичка област, но и стручни текстови. Преводите се објавени и/или се емитувани на Третата програма на Радио Скопје.

Толкувачката компетенција ја докажала во Македонија и на германското јазично подрачје при ангажманите за високи државни претставници, за фондациите „Фридрих Еберт“ и „Конрад Аденауер“, за „Германската фондација за меѓународна правна соработка“ (IRZ) итн., а официјално признание добила положувајќи го акредитацискиот испит пред Генералната дирекција за толкување (SCIC) во Брисел, со што го стекнала статусот на надворешна толкувачка за Европската комисија, Европскиот парламент и Европскиот суд на правда (2011).

Во рамките на соработката меѓу матичниот факултет и Институтот „Гете“ во Скопје, во која, меѓу другото, спаѓа и организирањето дигитални курсеви за образование и за усовршување на наставниците по германски јазик, Емилија Бојковска го стекнала статусот менторка (туторка) за курсевите според едицијата *DLL [Deutsch Lehren Lernen, ‘Да научиме да држиме настава по германски јазик’ (прев. од Р. Г.)]* на Институтот „Гете“, кои ги држи во соработка со проф. д-р Емина Авдиќ (2021 – во тек).

Емилија Бојковска соработува со Министерството за образование и наука и со Бирото за развој на образованието и со Државниот испитен центар на Македонија во врска со рецензирањето учебници, изготвувањето наставни програми за основното и за средното образование и подготовката на матурските испити по германски јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. Херман Хесе, *Сџејскиот Волк*, Табернакул, Скопје 2007. (Второ прераб. изд., [со поговор], Три, Скопје 2024).
2. Хајнрих Бел, *Зајубената чест на Кајарина Блум или: Како може да се роди и до што може да доведе насилството*, Микена, Битола 2009. (Второ прераб. изд., Арс Ламина, Скопје 2017).
3. Моник Швитер, *Едно во друго*, Блесок, Скопје 2017.

Дел од книга / прилози

1. Хајнрих Хајне, „Лорелај“, во: *Germano-macedonica*, 1, 1998, стр. 248.
2. Јирген Бекер, „Во кругот на семејството“, „Кога ли мораме нешто да правиме зашто и времето има свој план“, во: *Разлиги*, год. 37, 5/6, 1994, стр. 345–352.
3. Теодор Шторм, „Јавачот на бел коњ“ [одломка], во: Грчева, Ранка (прир.). *Мајсторски раскази од германско-јазичното играче*, Сигмапрес, Скопје 2000, стр. 7–27.

Теориско-есеистички преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. Martin Pammer et al., *Austria Contemporary Art since 1945. A Selection from Private Collectors*, [текст на англ., макед. и алб. јаз.], Австриска амбасада во Скопје и др., 2024.

Дел од книга / прилози

1. Холгер Зигел, „Литературно соседство“, во: *Сџејкар*, 8, 1986, стр. 164–166.
2. Холгер Зигел, „Македонски народни анегдоти на германски (Балканскословенски шеговни приказни – 'Циганот во рајот'. Касел: Ерих Рет 1986“, во: *Разлиги*, XXIX, 1, 1987, стр. 109, 110.
3. Хартмунд Резинг, „Музиката и ликовната уметност“, во: *Третиот играч на Радио Скопје*, 29, 1987, стр. 177–185.
4. Штефан Амцол, „Музичките поттици на Брехт во поучните пиеси“, во: *Третиот играч на Радио Скопје*, 33, 1988, стр. 254–262.

5. Холгер Зигел, „’Македонски бајки‘ од Волфганг Ешкер издадени во Минхен. *Гейтнингер Тајблайт* од 22.12.1989“, во: *Културен живот*, 3/4, 1990, стр. 10.
6. Јозеф Петер Стрелка, „Посебноста на австриската литература во рамките на германскојазичната литература“ (копреведувач со Зорица Николовска), во: *Сиектар*, 21/22, 1993, стр. 93–111.
7. Холгер Зигел, „Автор, јазик, книжевност. Белешки кон делото на западногерманскиот писател Јирген Бекер“, во: *Разлеги*, год. 37, 5/6, 1994, стр. 353–356.
8. Марјан Димитријевски, *Трејшоит Рајх и Македонија 1941–1945. Документи*. Том 1, кн. 1 (копреведувач со Ѓорѓи Стојчевски), Институт за национална историја, Скопје 1996.
9. Габриеле Пфајфер, „Од интеркултурните појавни форми на театарот до една транскултурна театарска форма“, во: *Интеркултурален театар*, Маска, Скопје, 2005, стр. 133–138.

II. Од македонски на германски јазик

Книги

1. Aleksandar Spasenovski, *Handbuch über das Recht der Glaubensgemeinschaften und die Freiheit des Glaubensbekenntnisses in Nordmazedonien*. Berlin et al.: Konrad-Adenauer-Stiftung Berlin e. V, 2021: <https://www.kas.de/en/web/rlpsee/single-title/-/content/handbook-on-the-rights-of-religious-communities-and-the-freedom-of-religion-in-north-macedonia/> [Zugriff am: 31.8.2024].

Дел од книга

1. Иван К. Заров, „Vorwort“, „Zusammenfassung“, во: *Византиска и средновековна живопис во Македонија од 11 и 12 век*, Табернакул, Скопје 2003, стр. 9–10 и 153–156.

III. Од германски на македонски јазик и обратно

Книги

1. Текстови од македонски и германски автори, во *Calliope. Austria & North Macedonia. Женије во оштетено, културно и научно*, [текст на макед., алб., англ. и герм. јаз.], Австриска амбасада во Скопје и др., 2024.

Составила: Ранка Грчева

Румена Бужаровска

Румена Бужаровска (1981, Скопје) е професорка, писателка и книжевна преведувачка од англиски на македонски јазик и обратно. Работи како редовен професор по американска книжевност и преведување на Катедрата за англиски јазик при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, каде што се вработува како лектор во 2006 г., во 2011 г. станува доцент по американистика, а во 2021 г. и редовен професор. При истиот факултет ги има завршено своите додипломски и постдипломски студии. Магистрирала во областа на пародијата во американскиот расказ, додека докторирала во полето на хуморот во американската и во македонската современа кратка проза, труд кој е објавен како монографија од издавачката куќа Блесок во 2012 г. (*За смешношћу: теориите на хуморот низ призма на расказот*). Бужаровска е авторка на четири збирки раскази (*Чкрпки*, *Осмица*, *Мојот маж* и *Не одам никаде*), преведени на петнаесетина јазици. Расказите од *Мојот маж* и *Не одам никаде* се адаптирани како претстави во Скопје, Солун, Будимпешта, Белград, Загреб и во Љубљана. Таа е авторка на книгата за деца *Што виде бубамарите?* (2021) и документаристичката збирка есеи *Господин, ја Америка* (2024). Добитничка е на повеќе книжевни награди и резиденции во земјата и во странство. Во 2021 година е назначена за прва амбасадорка на иницијативата за најдобар млад преведувач „Вавилон“.

Својата дејност како книжевна преведувачка Бужаровска ја започнува набрзо по своите студии, преведувајќи поезија за изданијата на Струшките вечери на поезијата од англиски на македонски јазик и обратно. Како книжевна преведувачка преведувала дела од автори од САД, Велика Британија, Канада и од Јужна Африка. Нејзиното прво преведено и објавено дело е романот *Животој и времињата на Мајкл К* од Џон М. Куци во 2006 г. (Или-или), за што ја добила наградата „Златно перо“ од Друштвото на литературни преведувачи на Македонија во 2007 г. Во 2013 г. преведува уште едно дело од Куци, романот *Срамота* (Магор). Од американските автори Бужаровска го преведува Труман Капоти со култниот роман *Ладнокрвно убиство* во 2012 г. (Магор), како и збирката раскази од американската писателка Фланери О’Конор *Тешко ќе најдеш добар човек* во 2020 г. (Темплум). Од британската книжевност, во 2009 г. го објавува преводот на *Алиса во својот о’легалот* од Луис Керол (Магор), додека во 2018 г. го објавува и преводот на *Алиса во земјата на чудата*

(Арс Ламина) од истиот автор. Бужаровска е преведувачка и на проза од најсовремени автори, како на пример, од велшкиот автор Ричард Гвин со романот *Бојата на ѝесот и ѝо беа* (Блесок, 2013) и канадскиот автор Ијан Рид со романот *Се мислам да сџавам крај* (2019, Или-или). Освен проза, Бужаровска преведувала и поезија, па така се јавува како преведувач за делот на Чарлс Буковски во антологијата *Американски авангардни ѝоеѝи* (2015, Магор) и на избор кариписки автори во антологијата *Современа каријска ѝоеѝија* (2015, Арс Ламина). На англиски ја превела и збирката хаику-поезија чиј приредувач е Владимир Мартиновски *A New Wave of Macedonian Haiku Poetry* во издание на Струшките вечери на поезијата.

Освен овој превод на поезија на англиски јазик, во поново време Бужаровска се јавува и како копреведувач на нејзината збирка *Не одам никаде* на англиски јазик (*I'm Not Going Anywhere*), во соработка со Стив Бредбери, во издание на Dalkey Archive Press (2023). Во 2024 г. ја превела на македонски јазик и својата есеистичка книга *Госѝог, ѝа Америка* (Три), која изворно е напишана на англиски јазик.

Румена Бужаровска е авторка и на повеќе текстови од областа на теоријата на книжевниот превод, од кои најистакнати се статиите што се однесуваат на изданијата на *Свезгѝиѝе на свейскаѝа книжесвносѝи* (објавено во *Современа филолоѝија*), преводите на *Алиса во земјаѝа на чудаѝа* (Oak Knoll Press), како и преведувањето на мали јазици (Cambridge University Press).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Џ. М. Куци, *Животѝот и времињаѝа на Мајкл К*, Или-или, Скопје 2006.
2. Луис Керол, *Алиса во свейѝот на оѝледалѝот*, Магор, Скопје 2009.
3. Труман Капоти, *Ладнокрвно убисѝиво*, Магор, Скопје 2012.
4. Џ. М. Куци, *Срамотѝа*, Магор, Скопје 2013.
5. Ричард Гвин, *Бојата на ѝесот и ѝо беа*, Магор, Скопје 2013.
6. Луис Керол, *Алиса во земјаѝа на чудаѝа*, Арс ламина, Скопје 2018.
7. Ијан Рид, *Се мислам да сџавам крај*, Или-или, Скопје 2019.
8. Фланери О'Конор, *Тешко ќе најдеш добар човек*, Темплум, Скопје 2020.
9. Румена Бужаровска, *Госѝог, ѝа Америка*, Три, Скопје 2024.

Дел од книга

1. Чарлс Буковски, избор од поезијата, во А. Гинзберг, В. Бароуз, Ч. Буковски, *Американски авангардни ѝоеѝи* (прир. Зоран Анчевски), Магор, Скопје 2015.
2. Избор автори, во *Современа каријска ѝоезија* (прир. З. Анчевски), Арс Ламина, Скопје 2015.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Владимир Мартиновски (прир.), *Нов македонски хаику-бран (A New Wave of Macedonian Haiku Poetry)*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2011.
2. Rumena Bužarovska, *I'm Not Going Anywhere* (копреведувачка со Стив Бредбери), Dalkey Archive Press, Dallas/Dublin 2023.

Составила: Калина Малеска

Атанас Вангелов (1946–2021)

Атанас Вангелов е филолог, преведувач, книжевен теоретичар и критичар, публицист, есеист, поет, прозаист, драмски писател.

Роден во Богданци, дипломирал на Филолошкиот факултет во Скопје, каде што во 1977 г. магистрирал на темата *Арийизмот и современата македонска литература*, а во 1982 година ја одбрал и својата докторска дисертација, *Семантичките фигури во македонската народна поезија*. Покрај успешната академска кариера како долгогодишен професор на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, Вангелов бил и раководител на Катедрата за македонска книжевност и јужнословенски книжевности, но и продекан и декан на Факултетот. Извршувал важни општествено-политички функции: бил претседател на Советот на Струшките вечери на поезијата, пратеник во Собранието на Република Македонија и член на Парламентарното собрание на Советот на Европа во Стразбур (1994–1998), потоа директор на Државниот архив на Република Македонија (2002–2005), а во периодот од 2005 до 2009 година бил назначен за амбасадор на нашата земја во Унгарија. Член е на Друштвото на писателите на Македонија од 1967 г. и добитник на бројни награди и признанија.

Во својата плодна академска кариера Вангелов публикувал петнаесет монографии од областа на книжевната теорија, на книжевната критика и на есеистиката, а се пројавил и на планот на белетристиката како автор на шест поетски книги, една поема, роман и три драмски текста.

Преведувачката дејност на Атанас Вангелов зазема значајно место во неговиот творечки опус, што го потврдува како сестран филолог, одличен познавач на француската книжевна теорија и толкувач на европската хуманистичка мисла.

Во академската 1975/76 година, како стипендист на француската влада, Вангелов заминува на студиски престој во Париз. Таму проучува автори и дела важни за неговиот магистерски труд, сврзан со поетиката на францускиот симболизам. Таа година слуша предавања кај професор Мишел Декоден, опсесивно читајќи ги француските симболисти, при што го збогатува и своето познавање на францускиот јазик. Во париската Национална библиотека, каде што со монашка посветеност ги проучува претставниците на структуралистичкиот метод во книжевноста, доаѓа

и до текстовите на руските формалисти, чиј преведувач во француската културна средина е познатиот книжевен теоретичар и структуралист Цветан Тодоров. За својата прва интелектуална средба со него сведочи и самиот Вангелов во опсежната студија под наслов *Филолошката критика на Конески* (Слово, Скопје, 2021, стр. 5–8), но и во текстот објавен во ревијата Окно, од каде што го преземаме следниов цитат:

Во тоа време, како стипендист на француската влада..., си поставив себеси задача да навлезам колку што можам подобро во духот на тогашната француска критичка мисла. Беше, во тоа време, доминантна во Европа, позната под името структурализам. Така дојдов и до книгата „Прашања на поетиката“ (*Questions de poétique*) на еден од водечките лингвисти на 20-ти век, Роман Осипович Јакобсон. (...) Тоа што ме тресна од земја кога се занимавав со таа книга на Роман Осипович, беше кратката белешка во која се велеше дека редактор бил Цветан Тодоров кој, освен тоа, фигурираше и како преведувач од руски... Последица на тој духовен потрес беше тоа што почнав систематски да ги изучувам книгите на Јакобсон и Тодоров за кои мислев, по интуиција, дека им припаѓаат на исто духовно семејство.¹⁴

Во периодот од 1983 до 1985 и од 1989 до 1990 г. Вангелов е повторно во Париз. Како лектор, тој предава македонски јазик и литература на Институтот за ориентални јазици и цивилизации (INALCO), во рамките на Универзитетот „Сорбона 3“, но неговото интелектуално љубопитство е насочено кон проучување на структуралистичкиот метод во книжевноста. Така, покрај лекторскиот ангажман, Вангелов интензивно започнува да се занимава и со преведување стручни дела од областа на книжевната теорија.

Во годините што следуваат излегуваат од печат две значајни книги на македонски јазик: концептуалната *Поетика (Poétique)* на Цветан Тодоров и семиолошкиот *Енциклопедиски речник на науките за јазикот (Dictionnaire encyclopédique des sciences du langage)*, на авторите Освалд Дикро и Цветан Тодоров. За првата во 1991 г. Сојузот на литературни преведувачи на Република Македонија му ја доделува на Атанас Вангелов наградата „Божидар Настев“, а за втората во 1994 г. Друштвото на книжевните преведувачи на Македонија го наградува со признанието „Златно перо“.

Веќе во 1996 г. Вангелов ја објавува книгата под наслов *Теорија на прозата*. Овој зборник со студии за наративната граматика, преведени на македонски јазик, наиде на одличен прием меѓу следбеници на структура-

¹⁴ Вангелов, А. „Цветан Тодоров (1939–2017)“, *ОКНО*, 8 февруари 2017.

листичкиот метод во книжевноста кај нас. Во него се застапени текстовите: „Јазикот на фикцијата“ на Маргарет Мегдоналд, „Семантичко рамниште: приреденост“ на Жан Коен, „Елементи за една наративна граматика“ на Алжирдас Жилиен Греимас, „Увод во структуралната анализа на раскажувањето“ на Ролан Барт, „Категории на литературното раскажување“ на Цветан Тодоров и „За еден семиологиски статус на ликот“ на Филип Амон, сите во превод на Вангелов.

Во годините што следуваат преведувачкиот интерес на Вангелов ќе биде насочен кон хуманистичката мисла на познатиот историчар на идеи Цветан Тодоров, па благодарение на неговите заложби во превод на македонски денес ги имаме следниве негови книги: *Си́роџи екстремно́стиа* (*Face à l'extrême*) (2000), *Огродениоџ човек* (*L'homme dépaycé*) (2001), како и автобиографската *Должно́сти и насла́ги: еден живоџ на минувач* (*разџовори на Цветџан Тодоров со Катџрин Порџвен*) (*Devoirs et délices. Une vie de passeur. Entretiens avec Catherine Portevin*) (2005), што македонската јавност ја доби неполни три години по нејзиното прво, француско издание.

Фрагментот што следува ја илустрира преведувачка умешност на Атанас Вангелов во справувањето со стилот на Тодоров:

Cette science de la littérature, ou, comme je préférerais dire, la poétique, se proposait de définir les catégories constitutives du discours littéraire. La poétique est une réflexion sur les virtualités de la littérature, sur les catégories du discours dont sont faites les œuvres; elle devient donc le laboratoire où l'on forge l'instrument pour analyser l'un des aspects du texte, l'aspect proprement verbal. (...) Le rôle de la poétique au sein des études littéraires est comparable par certains côtés à celui de la philologie, créée au XIX siècle, qui nous apprend tout ce qui est nécessaire pour comprendre un texte éloigné de nous dans le temps ou dans l'espace. Grâce à elle, nous maîtrisons l'évolution dans le vocabulaire, la syntaxe, le contexte historique. La philologie comme la poétique fournissent des outils au lecteur.

(Tzvetan Todorov, *Devoirs et délices. Une vie de passeur: Entretiens avec Catherine Portevin*, Éditions du Seuil, Paris 2002, pp. 92–93)

Таа наука за литературата или, како што претпочитав да кажам, поетиката, си поставаше задача да ги дефинира конститутивните категории на литературниот дискурс. Поетиката е размислување за литературните виртуелности, за категориите на дискурсот од кои се направени делата; тие стануваат, значи лабораторија, во која се кове инструментот за да се анализира еден од аспектите на текстот, чисто вербалниот аспект. (...) Улогата на поетиката во литературното проучување се споредува по некои страни со она на филологијата, создадена во 19 век, која нè учи за сè што е неопходно за да се разбере еден далечен текст од нас во времето и просторот. Благодарение на неа, ние ја совладуваме еволуцијата на речникот, синтаксата, историскиот контекст. Филологијата како и поетиката го снабдуваат со алатки читателот.

(Цветан Тодоров, *Должност и наслади: еден живој на минувач: разговори со Кайрин Порџен*, Фондација за македонски јазик „Небрегово“, Скопје 2005, стр. 70–71)

Исклучителната упатеност на Атанас Вангелов во делата на француските структуралисти и неговата посветеност во намерата да им ги доближи на студентите нивните студии и книги, го вбројува меѓу оние академски преведувачи што оставија видна трага во промовирањето и во толкувањето на француската книжевнотеориска и хуманистичка мисла, покажувајќи ја на најдобар можен начин не само врската меѓу јазикот и книжевноста туку и потребата за една поширока интеркултурна комуникација. За тоа сведочат и зборовите на писателката и филозоф Кица Колбе:

...Мерилата со кои тој мереше беа оние на вистинските европски литературни вредности, кои ги учеше читајќи ги во оригинал делата на Ролан Барт, на Јулија Кристева, на француската литературна и филозофска школа... Тој живееше и твореше во јазикот и во јазиците, прецизно толкувајќи го секој спис, како што чинеле најдобрите литературни егзегети... Атанас Вангелов пишува во Скопје, но во умот, во дијалогот со мислителите тој беше постојано во Париз или во Берлин.¹⁵

¹⁵ Колбе, К. „Атанас Вангелов – македонскиот апостол на хуманизмот“, *Deutsche Welle/DW*, 25 октомври 2021.

Препознавајќи ја неговата посветеност во промовирањето и ширењето на француската култура во Република Македонија, француската влада во 1995 година го одликува со орден Офицер од редот на академските палми.

За книжевниот превод на драмскиот текст *Праведници (Les justes)* од Албер Ками, Македонскиот комитет на Европската мрежа за современа драма во 2021 г. му ја доделува наградата Еуродрaм. Истата година Вангелов се закитува и со престижното државно признание „11 Октомври“, како највисоко одличје за животното дело во областа на науката и образованието во Република Македонија.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и критичко-есеистички преводи

I. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Јосип Козарац, *Избор* (избор и поговор Атанас Вангелов), Мисла, Нова Македонија, Култура, Македонска книга, Наша книга, Скопје 1976.
2. Мирослав Крлежа, *Есеи: домашни теми, европски теми*, Наша книга, Скопје 1983.

II. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Цветан Тодоров, *Поетика*, Наша книга, Скопје 1991 (Детска радост, Скопје 1998).
2. Освалд Дикро и Цветан Тодоров, *Енциклопедиски речник на науките за јазикот I–2*, Детска радост, Скопје 1994.
3. *Теорија на проза* (избор и предговор Атанас Вангелов), Детска радост, Скопје 1996
4. Цветан Тодоров, *Сиротни екстремности*, Тера Магика, Скопје 2000.
5. Цветан Тодоров, *Одгледаниот човек*, Тера Магика, Скопје 2001.
6. Цветан Тодоров, *Должности и наслади: еден живот на минувач (разговори со Кајрин Порџен)*, Фондација „Небрегово“, Скопје 2005.

Прилози

1. Јуриј Лотман и Борис Гаспаров, „Реторика на невербалното“, *Разгледи*, год. XXVII, бр. 2–3 (февруари-март), 1985, стр. 241–259.
2. Жерар Женет, „Структурализмот и литературната критика 1“, *Сјекџар*, год. 5, бр. 9, 1987, стр. 123–135.
3. Жерар Женет, „Структурализмот и литературната критика 2“, *Сјекџар*, год. 5, бр. 10, 1987, стр. 83–93.
4. Цветан Тодоров, „Одродениот човек“ (избор Атанас Вангелов), *Lettre Internationale* 5–6, 1997, стр. 4–23.

Составила: Ангелина Бановиќ-Марковска

Маргарита Велевска

Маргарита Велевска е родена во Скопје во 1956 г., каде што стекнала основно и средно образование. Студиите на Групата за француски јазик и книжевност при Катедрата за романски јазици и книжевности на Филолошкиот факултет во Скопје ги започнала во 1975/76 г. Истовремено студирала и латински јазик и книжевност како втор главен предмет на Филозофскиот факултет во Скопје. По дипломирањето работела како професор по француски јазик во Центарот за странски јазици во Скопје и како професор по латински јазик во гимназијата „Раде Јовчевски – Корчагин“ во Скопје (1981 г.).

Својата универзитетска кариера на Катедрата за романски јазици и книжевности на Филолошкиот факултет во Скопје ја почнала во октомври 1981 г. како приправник-стажант, а од октомври 1982 г. продолжила како помлад асистент по предметот *Грамајтика на современиот француски јазик*. Интересот за францускиот јазик и желбата за професионално усовршување ја водат на постдипломски студии на Филолошкиот факултет во Белград, на Отсекот за наука за јазикот (со специјализација од областа на француската лингвистика). Во јуни 1989 г., работејќи под менторство на проф. д-р Нада Петровиќ од Универзитетот во Белград, Велевска го одбрала магистерскиот труд под наслов *Компјутаризираниот систем и неговите реализации во денешниот француски јазик*. Во учебната 1994/95 г. Велевска била стипендист на француската влада и остварила студиски престој на Универзитетот Париз 3 – Нова Сорбона, истражувајќи за својата докторска дисертација под наслов *Инфинитивните конструкции во францускиот јазик и нивните еквиваленти во македонскиот јазик*, работена под менторство на проф. д-р Љубица Калајлиевска и одбранета во април 2001 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје.

Велевска активно се вклучува во развојните стратегии на факултетот. Во 2001 г. во рамките на Заедничкиот европски ТЕМПУС-проект за оформување студиски програми по преведување и толкување на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, престојувала на Институтот Мари Апс во Брисел поради целите на наставата на новооснованата Катедра за преведување и толкување. Велевска следела и повеќе обуки за францускиот јазик во Регионалниот франкофонски центар за Централна и Источна Европа (CREFECO) со седиште во Софија.

Своите високи научни компетенции ги потврдила менторирајќи или членувајќи во комисии за оцена или одбрана на голем број специјалистички работи, магистерски трудови и докторски дисертации. Во својата долгогодишна универзитетска кариера д-р Маргарита Велевска одржувала настава на Катедрата за романски јазици и книжевности по предметите: *Морфосинтакса на францускиот јазик*, *Синтакса на францускиот јазик*, *Симулирано толкување од француски на македонски јазик*, *Граматика на современиот француски јазик*, а на Катедрата за преведување и толкување по предметите: *Француски јазик*, *Симулирано толкување од француски на македонски јазик*, *Преведување од француски на македонски јазик*. За студентите од втор циклус студии на насоката Наука за јазикот (романистика), Велевска држи настава по предметот *Модалноста во францускиот јазик*, а на студиите по Конференциско толкување, пак, по *Симулирано толкување од француски на македонски јазик*.

Освен на научен и на наставен план, д-р Маргарита Велевска се докажа и на организациски план преку извршување на должностите: продекан за меѓународна соработка на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2001–2003), раководител на Катедрата за романски јазици и книжевности (2007–2011), раководител на постдипломските студии по Јазици, бизнис и меѓународна трговија (интердисциплинарни студии организирани во соработка со Правниот и Економскиот факултет во Скопје и Универзитетот во Орлеан, Франција, од 2008 г.). Била член на Сенатот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во два мандата (2012–2016 и 2016–2020).

Одличното познавање на францускиот и на македонскиот јазик придонесоа Велевска да се профилира и како одличен преведувач и толкувач од француски на македонски јазик. Покрај францускиот, Маргарита Велевска ги познава италијанскиот, англискиот и српскиот јазик.

Велевска била претседател на Здружението на професорите по француски јазик на Р Македонија (2005–2007) и учествувала во неговите активности околу традиционалниот државен натпревар *Олимпијада* по француски јазик. Со интерес ги следела и активностите на Сојузот на друштвата на книжевните преведувачи на Македонија.

За своите постигнувања во унапредување на наставата по француски јазик, д-р Велевска била одликувана со орден „Витез од редот на академските палми“ од страна на Република Франција (2005 г.).

Во пензија замина во звањето редовен професор, летото 2024 г.

Во фокусот на научниот интерес на Велевска се граматичките области морфологија, синтакса и морфосинтакса на францускиот јазик, кои ќе бидат дел од нејзиниот наставен ангажман. На овие области им припаѓаат

и повеќето научноистражувачки трудови со кои учествувала на научни симпозиуми во земјата и во странство, кои ги објавила во соодветни зборници и стручни списанија. Од методолошки аспект, во многу од овие истражувања е присутна споредбената компонента меѓу францускиот и македонскиот јазик, при што преку понудување еквиваленти на македонски јазик се согледуваат начините за изразување на проучуваната јазична појава во двата јазика. Со ваков карактер е и докторската дисертација на Велевска, објавена под истиот наслов во издание на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2009 г.).

Иако професионалниот интерес на Маргарита Велевска е насочен, пред сè, кон утврдувањето јазични еквиваленти на релација од француски кон македонски јазик, Велевска пројавува интерес и за преводи на поезијата на Блаже Конески на француски јазик, уверена во фактот дека преведените дела се мостови што ги поврзуваат и ги зближуваат луѓето. Во една статија посветена на оваа тематика¹⁶ таа ги собира на едно место препевите на песните објавени во повеќе изданија на Меѓународниот поетски фестивал *Сѝрушки вечери на ѝоезијата* или во антологии и врши споредба на два постојни препеви кон француски јазик, давајќи традуктолошки придонес особено за историјата на книжевното преведување од македонски кон француски јазик.

Стремежот за согледување на јазичните паралели меѓу францускиот и македонскиот јазик недвојбено ја открива силната наклонетост на Велевска кон преведувањето, која со текот на годините прераснува во преведувачки порив. Водена од таквиот порив Велевска има преведено четири романи од француски на македонски јазик во периодот од 2006 г. до 2017 г., од кои прв во низата е преводот на романот *Последниот ѝлеме* од Елиет Абекасис (2006 г.).

За преводот од француски на македонски јазик на романот *Три дена кај мајка ми* од Франсоа Вејерганс (Гонкурова награда за 2005 г.), Сојузот на книжевните преведувачи на Република Македонија ѝ ја додели наградата „Божидар Настев“ (2014 г.).

За преведувачот се вели дека е идеалниот читател. Таков читател е и Маргарита Велевска, зашто таа „со љубов и до детаљ“, како што велеше Драги Михајловски, ја вградува наместата на авторот во преводот на

¹⁶ Велевска, М. „Преводи на поезијата на Блаже Конески на француски јазик“ во *Придонесот на Блаже Конески за македонската култура* посебно издание Меѓународен научен собир, 17 и 18 декември 1998 година, Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 1999, стр. 503–507.

македонски јазик. Тоа се потврдува со следниов извадок од еден нејзин книжевен превод:

Je me rendis à la boutique que m'avait indiquée le géant ; j'y trouvai un tout petit cordonnier à lunettes, qui chantait à pleine voix, tout en battant à grands coups de marteau une semelle. N'ayant rien de mieux à faire, puisqu'on ne daignait pas s'aviser de ma présence, je demeurai à écouter, debout devant le veilloir, cette belle voix, grave, pleine de noblesse : le soir ramène le silence - assis dans un sentier désert - je vois, dans le calme des airs, - le char de la nuit qui s'avance... La mélodie se déployait avec lenteur ; les syllabes n'en finissaient plus d'étirer leur rumeur harmonieuse ; et soudain je vis un grand paysage de collines, dans une lumière argentée de crépuscule, avec de hauts chevaux qui plantaient leurs sabots dans cette clarté; je vis le petit sentier qui glissait entre les cyprès. Aucun vent ne soufflait. Les chevaux même ne faisaient aucun bruit. Tout était merveilleusement calme.

(Marc Bernard, *Pareils à des enfants...*, Éditions Gallimard, Paris 1941, p. 39)

Стигнав до дуќанот што ми го посочи цинот; таму најдов еден ситен чевлар со очила, кој пееше на цел глас, удирајќи силно по еден ѓон. Немав што да правам, бидејќи тој немаше намера да ме удостои забележувајќи дека сум таму, и стоев пред работната маса слушајќи го убавиот длабок глас, полн со благородност: Вечерта ја носи тишината – вгнездена во пуста патека – гледам, во спокојот на околината – како напредува двоколката на ноќта... Мелодијата бавно се развиваше; слоговите хармонично се привлекуваа; и одеднаш видов широк пејзаж со ридови, во сребрена светлина на самракот, со крупни коњи што галопираа во светлината; ја видов малата патека како се извива меѓу кипарисите. Немаше никаков ветар. Дури ни коњите не правеа никаква врева. Сè беше извонредно спокојно.

(Марк Бернар, *Како геџа...* Конгресен сервисен центар – Полица / Макавеј, Скопје 2017)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Елиет Абекасис, *Последното ѝлеме*, АЕА издавачи / Мисла, Скопје 2006.
2. Франсоа Вејерганс, *Три дена кај мајка ми*, Конгресен сервисен центар, Микена, Макавеј, Скопје / Битола 2014.
3. Сок-Јон Хван, *Принцезајџа Бари*, Полица, Скопје 2016.
4. Марк Бернар, *Како деца...*, Конгресен сервисен центар – Полица / Макавеј, Скопје 2017.

Дел од книга

1. Жан Шевалие, Ален Гербран, *Речник на симболиџе*, (копреведувачка со И. Бабамова, И. Ивановска, М. Михајловска, Р. Никодиновска, И. Павловска), Табернакул, Скопје 2005.

Прилози

1. Никита Михалков, „Ние, Евроазијците“, *LETTRE internationale* 9, Европска ревија за култура, пролет 1998, стр. 4–6.
2. Ричард Керни, „Постнационалистичка Ирска“, *LETTRE internationale* 11–12, есен-зима 1998, стр. 82–86.
3. Жан-Пјер Феј, „Арагон, векот, седмицата, ноќта“, *LETTRE internationale* 10, лето 1998, стр. 29–33.
4. Луј Арагон, „Августовска ноќ“, *LETTRE internationale* 10, лето 1998, стр. 34–35.
5. Луј Арагон, „Лекцијата на Риберак или француска Европа“, *LETTRE internationale* 10, лето 1998, стр. 36–46.
6. Авише Маргалит, Габриел Моцкин, „Единствениот карактер на холокаустот“, *LETTRE internationale* 11–12, есен-зима 1998, стр. 41–50.
7. Нина Витошек, „Скандинавија, преживеаните од утопијата“, *LETTRE internationale* 11–12, есен-зима 1998, стр. 57–65.
8. Рејмон Чуми, „Идеја за прогрес“, *LETTRE internationale* 10, лето 1998, стр. 17–21.
9. Ефим Еткинд, „Начин на преживување“, *LETTRE internationale* 11–12, есен-зима 1998, стр. 111–115.
10. Славенка Дракулиќ, „Тишината на холокаустот“, *LETTRE internationale* 13–14, пролет-лето 1999, стр. 35–37.
11. Едгар Морен, „Новите споени садови“, *LETTRE internationale* 15–16, есен-зима 1999, стр. 12–19.

12. Вислава Шимборска, „Поетот и светот“, *LETTRE internationale* 15–16, есен-зима 1999, стр. 116–118.
13. Бен Окри, „Мигот на бесконечността“, *LETTRE internationale* 17, пролет 2000, стр. 22–23.
14. Јоана Заш-Блонска, „Заробената и прогонетата мисла“, *LETTRE internationale* 17, пролет 2000, стр. 97–101.
15. Михаел Игнатиев, „Каде исчезнаа тие?“, *LETTRE internationale* 18, лето 2000, стр. 9–11.
16. Пол Цанкер, „Нема безбедно место, нема точно определени задачи“, *LETTRE internationale* 18, лето 2000, стр. 4–8.
17. Дик Хауард, „Француските интелектуалци и марксизмот“, *LETTRE internationale* 18, лето 2000, стр. 12–20.
18. Ришард Капушкински, „Планетарната сиромаштија и солидарноста“, *LETTRE internationale* 17, пролет 2000, стр. 17–20.
19. Јирина Шиклова, „Безнадежно барам интелектуалци“, *LETTRE internationale* 19, есен 2000, стр. 36–39.

Составила: Ирина Бабамова

Јадранка Влатова (1956–2004)

Јадранка Влатова, македонска писателка, критичарка, преведувачка, антологичарка и универзитетска професорка, работела на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на Катедрата за македонска книжевност и јужнословенски книжевности, каде што ги предавала предметите Светска книжевност и Книжевност за деца. Била лектор по македонски јазик и литература на Карловиот универзитет во Прага и повеќегодишен уредник на македонското издание на *Lettre Internationale* – европска ревија за култура. Редовно учествувала на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, како и на Ораторската работилница во рамките на Женските студии при СОЖМ во Скопје.

Влатова остави обемен авторски опус, кој опфаќа повеќе жанрови: две книги раскази, една драма, четири романи за деца, бројни есеи, критички текстови и антологии, како и составување речник. Разновидноста на нејзиното творештво ја потврдува нејзината ерудиција и способност за владеење различни жанрови и форми на изразувањето.

Како уредник на *Lettre Internationale*, Влатова имала значајна улога во афирмирањето на европската културна размена и во поврзувањето на македонската со пошироката интелектуална сцена.

Влатова беше член на Друштвото на писателите на Македонија од 1991 година и на Македонскиот ПЕН-центар. беше и претседател на Сојузот на друштвата за македонски јазик и литература. Со својата активност во овие организации придонесуваше за унапредување на македонската книжевност, јазик и култура.

Нејзиниот критички и есеистички опус се насочуваше кон анализата на современите светски книжевни текови и проблематиката на детската книжевност. Како професорка, Влатова остави трага и преку подготовката на учебници по литература за основните и за средните училишта, со што директно влијаеше врз образованието на младите генерации.

Во областа на книжевното преведување Влатова се истакнала како преведувачка од јужнословенските јазици, најмногу од српскиот, од кој превела четири дела, а преведувала и од бугарскиот и од хрватскиот јазик. Нејзиниот преведувачки опус опфаќа различни жанрови: поезија, проза за возрасни и деца, како и стручна литература. Посебно место имаат нејзините препеви на поетски текстови, кои барале висока јазична прецизност

и уметничка чувствителност. Со тоа значително придонела македонската читателска публика да се запознае со современите книжевни текови на соседните култури и да се развива регионален културен дијалог.

За преводот од бугарски јазик на книгата *Ние, врайчињата* од Јордан Радичков, Владова ја доби наградата „Златно перо“, признание што го потврди нејзиниот придонес кон уметноста на преведувањето.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Борис Билетик, *Машки врисок*, Книжевна младина на Македонија, Скопје 1985.

II. Од српски на македонски јазик

Книги

1. Владислав Бајац, *Другој од Синдигун*, Магор, Скопје 2001.
2. Марин Рајковиќ, *Како најлесно да се ујројасиш сојсјивената куќа*, Тектон, Скопје 2002.
3. Драго Гламузина, *Месари*, Македонска реч, Скопје 2004.

III. Од бугарски на македонски јазик

Книги

1. Јордан Радичков, *Ние, врайчињата*, Култура, Скопје 2001.

IV. Од македонски на српски јазик

Книги

1. Ристо Јачев, *Зайчоченикот на мракот*, Нота, Књажевац / Мисам, Скопје 1996.

Составил: Трајче Стамески

Џеват Гега (1934–2017)

Џеват Гега е роден во Струга, каде што го завршува основното училиште. Учителската школа ја завршува во 1951 г. во Скопје и во Тетово, додека студиите по албански јазик и книжевност ги завршува во 1957 г. на Филозофскиот факултет во Белград.

Џеват Гега по матурирањето една година работи како учител во с. Кишава – Битолско и една година во с. Велешта – Струшко, а по дипломирањето на Филозофскиот факултет во Белград се назначува како професор по албански јазик и книжевност во Учителската школа „Зеф Љуш Марку“ во Скопје. Истовремено, една година (1961/1962) бил ангажиран како надворешен соработник на Педагошката академија „Климент Охридски“ во Скопје, а од 1969 до 1974 г. во истата институција бил избран како професор во редовен работен однос по предметите *Историја на албанскиот книжевност* и *Теорија на книжевността*. Од 1974 г. е избран како надворешен соработник на Филолошкиот факултет во Скопје по предметот *Историја на албанскиот книжевност*, каде што предавал и *Методика на наставата по албански јазик и книжевност*. Од 1978 г. е избран во редовен работен однос на Филолошкиот факултет во Скопје како предавач, виш предавач, вонреден и редовен професор по истиот предмет.

Во 1992 г. го брани хабилитацискиот труд *Книжевниот ојус на Агем Гајгани* и во текот на истата година ја брани својата докторска дисертација на тема *Книжевността на албанскиот национализам во Република Македонија 1945–1985 година* и се здобива со звањето доктор по филолошки науки.

Покрај наставничката дејност, проф. д-р Џеват Гега во текот на својата долгогодишна работа вршел и други стручни и општествени дејности. Од 1966 до 1969 г. бил ангажиран како уредник на културната рубрика во редакцијата „Флака е влазиримит“, чиј главен и одговорен уредник бил во периодот 1974–1978 г. Еден мандат бил заменик-директор на Педагошката академија „Климент Охридски“ во Скопје, а од 1979 до 1981 г. бил продекан на Филолошкиот факултет. Џеват Гега бил претседател на Советот на Филолошкиот факултет, претседател на Извршниот одбор на Филолошкиот факултет и неколку мандати шеф на Катедрата за албански јазик и книжевност. Низа години бил член на Издавачкиот колегиум на списанието „Јехона“, на научните списанија „Албанолошки истражувања“ и „Спектар“, член на Советот на младинскиот весник „Млад

борец“, член на Републичкиот одбор за доделување на наградата „Св. Климент Охридски“, член на Комисијата за одликување и признанија на Претседателот на Република Македонија, двапати и член на Комисијата за доделување на наградата „Браќа Миладиновци“ на Струшките вечери на поезијата. Џеват Гега бил член на Друштвото на литературни преведувачи и член на Претседателството на оваа асоцијација.

Во текот на својата кариера Гега дал придонес и во преведувачката дејност, преведувајќи низа дела од македонски и српски на албански јазик и обратно. За потребите на Издавачкото претпријатие „Просветно дело“ – Скопје и Заводот за издавање учебници од Приштина, превел околу петнаесет учебници за потребите на основното и на средното образование.

Значаен е придонесот на Џеват Гега и на полето на книжевниот превод, каде што преведува значајни дела на познати автори од македонската книжевност или од другите јужнословенски книжевности на албански јазик. Преведувал на албански јазик и книжевни дела на познати автори на светската книжевност, главно потпирајќи се на преводите на македонски и на српскохрватски јазик. Од голем број јужнословенски и светски автори, претежно учесници на Струшките вечери на поезијата, има преведено и објавено неколку илјади стихови, од македонската книжевност има преведено голем број автори со една, две или повеќе песни, а некои од нив панорамски ги претставил пред албанскиот читател. Солидното познавање на македонскиот и на српскохрватскиот јазик, од една страна, и на албанскиот јазик, од друга, како и совесниот и творечки пристап при преведувањето, придонесоа неговите преводи да ја привлекуваат читателската публика, а тој да биде вреднуван меѓу колегите преведувачи. Од македонската и од светската книжевност има преведено солиден број драмски дела за потребите на Театарот на националностите, додека за потребите на образовниот систем има преведено и многу дела од книжевноста за деца, повеќето од нив лектури за потребите на основното образование.

Својата преведувачка дејност Гега ја започнува веднаш по дипломирањето, преведувајќи дела од сите книжевни родови (поезија, проза, драма), како и дела за потребите на основното и на средното училиште на албански јазик. Гега бил добар познавач на српскохрватскиот и на македонскиот јазик (јазици совладани на академско ниво), на албанскиот јазик, како мајчин јазик, како и на турскиот јазик (со кој се запознал во своето детство).

Џеват Гега за преводот на драмата *Вучјак* на М. Крлежа е добитник на престижната награда „Златно перо“ доделена од Друштвото на литературни преведувачи на СРМ за најуспешен превод во 1984 г. Оваа награда

Друштвото на литературни преведувачи на Р Македонија ќе му ја додели вторпат за избор и превод од македонски на албански јазик на поетското творештво на Гане Тодоровски. Како литературен преведувач бил член на ДПРМ и член на Претседателството на оваа асоцијација.

Џеват Гега преку своите книжевни преводи дал голем придонес во меѓусебното познавање и зближување на двете најголеми заедници во нашата земја, афирмирајќи голем број македонски и јужнословенски автори пред албанската јазична и културна средина и обратно. Посебно е голем неговиот придонес во преводот од македонски на албански јазик на избор од севкупното поетско творештво на Гане Тодоровски, како еден од великаните на македонската книжевност (Гане Тодоровски, Песни, Флака е влазеримит, Скопје, 1994). Исто така, важен е и придонесот *gagen* преку неговиот преведувачки проект „Нашата реч“, во кој се преведени творби на познати албански поети од Косово на Струшките вечери на поезијата. (*Нашата реч – од современата поезија на Косово*, Струшки вечери на поезијата, Струга, 1987).

Џеват Гега има преведено повеќе литературни дела (поезија, проза и драма) од македонски и од српскохрватски на албански јазик и од албански на македонски јазик. Неговите книжевни преводи овозможиле албанскиот читател на својот мајчин јазик да го чита и да го доживее убавиот литературен збор на голем број македонски и светски автори; исто така, тие му овозможиле и на македонскиот читател да се запознае со познати книжевни творци на современата албанска книжевност. Преведените дела од еден јазик и култура на друг претставуваат можност за запознавање на книжевноста на *drujtiot* и придонесуваат во меѓусебното познавање. Од македонски на албански преведени се дела од книжевниот опус на: Б. Конески, С. Јаневски, Г. Тодоровски, Р. Силјан, М. Матевски, Р. Павловски, М. Ренцов, Б. Ѓузел, В. Андоновски, А. Поповски, П. Гилевски, Ф. Попова, П. Дабески и др. Од јужнословенските автори превел дела на: В. Вуковиќ, Л. Поповиќ, М. Крлежа, Р. Златановиќ, Л. Вучковиќ, Р. Стојановиќ, И. Марковиќ, Д. Костиќ, Г. Витез и др. Потпирајќи се на македонскиот или на српскохрватскиот превод, превел и солиден број дела на познати светски автори, како: М. Горки, А. Чехов, Џ. Рајт, Р. Добсон, Г. Харвуд, К. Харт, Г. Гофет, М. Инсингел, П. Бак, Ј. Риџос, С. В. Д. Бремт, Х. де Конинк, Х. Х. Падрон, А. Вознесенски и др. Некои од преведените дела од страна на Џеват Гега се проследени и со кратки предговори, во кои се дават информации за авторот и за делото, кои го привлекуваат интересот на читателската публика.

За потребите на Театарот на националностите во Скопје, Гега ги превел следните драмски дела: *Илири* (С. Дервиш), *Малограѓани* и *На дното* (Максим Горки), *Александра* (Томе Арсовски), *Песијазол* (Лазо Каровски), *Чичко Вања* (А. П. Чехов), *Песна*, (драматизиран роман, Оскар Давичо), *Македонишен цусџенген* (Јордан Плевнеш) и др.

Како интелектуалец што го совладал албанскиот јазик како ретко кој во нашава средина, Гега преведувал дела што се карактеризираат со богат, жив и сликовит јазик, кој доаѓа до израз во сите книжевни преводи, посебно во поетските, кои се поспецифични и во себе ги кријат посебностите на поетскиот јазик.

Преведувачките интереси на Џеват Гега не се ограничуваат само на преводот на книжевни дела, туку се прошируваат и во областа на книжевната историја, теорија и критика. Важен е неговиот придонес во преводот на делото на Кохан „Историја на старата грчка книжевност“, преведено од српскохрватски на албански јазик, дело со кое се збогатува стручната литература за средното и за високото образование. (P. S. Kohan, “Historia e letërsisë së vjetër greke”, Flaka e vëllazërimit, Shkup, 1990, f. 288).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски и српскохрватски на албански јазик

Книги

1. Sllavko Janevski *Mersianët dhe mijt* (Марсовци и љувци, раскази), Детска радост, Скопје 1964.
2. Grigor Vitez, *Përrallë për zogun argjiror*, (Расказ за ѓлиненајџа ѓџица), Нова Македонија, Скопје 1966.
3. Angjelko Ristiq, *Poezi*, (Поезија - избор), Нова Македонија, Скопје 1966.
4. Miroslav Kërlezha, *Vuçjaku* (Вучјак), Флака е влазеримит, Скопје 1984.
5. Blazhe Koneski, *Vreshta*, (Лозја), Нова Македонија, Скопје 1989.
6. P. S. Kohan, *Historia e letërsisë së vjetër greke*, (Историја на старата грчка книжевност), Флака е влазеримит, Скопје 1990.
7. Gane Todorovski, *Bëhu vetëm emër*, (Сџани само име, избор на поезија), Флака е влазеримит, Скопје 1994.
8. Perl Bak, *Fëmijët dhe bualli*, (Децајџа и биволоџ – лектира), Наша книга, Скопје (н.п.)

Прилози

1. Mateja Matevski, “Në breg përsëri”, “Shëtitje”, “Plepi”, “Pagjumësia”, “E pashteg”, “Ndezja e zjarrit”, “Gjithëçka ik, gjithëçka largohet”, “Ëndërr”, “Guaca”, “Nirvana II”, (Избор на песни), *Јехона*, Скопје 1990, 28, 2–3, стр. 14–22.
2. Rade Siljan, “Nga dashuria për qytetin”, “Parandjenjë”, “Shëtitje nëpër qytet”, “Kujtim nga qyteti”, “Qytet i vetmuar”, “Portat e qytetit”, “Monumente të gjallë”, “Fëmijët tanë”, “Koha e iluzioneve”, “Letër mikut”, “Punë e mërzitshme”, “Në kujtim të mikut”, “Kthimi”, (Поезија, - избор), *Јехона*, Скопје 1990, 28, 6, стр. 30–38.
3. Husto Horhe Padron, “Sytë e nënës”, “Lodhja”, “Vetëm dyshimi”, “Vetmia”, “Hija”, “Vaji”, “Agimi”, “Vetëm një pikë vesë”, “Drita polare në Islandë”, “Vetmia në breg”, “Vizitë detit”, “Eshkë”, “Helmuesi”, “Dora që po të shkruan”, “Poeti”, “Mjellma dhe leopardi”, “Oaza”, “Orë pa kohë”, (Избор на песни), *Јехона*, Скопје 1990, 2, 6, стр. 5–17.

II. Од албански на македонски јазик

Книги

1. *Нашајта реч - од современајта љоезија на Косово*, (копреведувач со други преведувачи), Струшки вечери на поезијата, Струга 1987.
2. Агим Дева, *Говор од на маса*, Детска радост, Скопје 1990.
3. Ресул Шабани, *Оф Америка*, Македонска книга, Скопје 1992.
4. Ресул Шабани, *Подарен сон*, (копреведувач со Ф. Шеху), Дијалог, Скопје 2012.

Составила: Мирлинда Крифца Бекири

Ранка Грчева

Ранка Грчева (1949) е родена во Скопје, каде што по завршување на основното и на средното образование дипломирала на Катедрата за германски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Своео академско усовршување го продолжила на постдипломските студии на Филолошкиот факултет при Универзитетот во Белград, Р Србија, кои ги завршила со магистерска теза во која ги разгледувала истражувањето и приказот на научната, публицистичката и преведувачката рецепција на германската литература во македонскиот јазичен, културен и книжевен простор. Докторскиот труд, кој го одбрала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во 1996 г., претставува студија за Томас Ман со иновациски карактер, во која со голема научна љубопитност Грчева пристапила кон истражување на делото на авторот, ги применила најновите научни ставови и разоткрила многу слоеви што дотогаш не биле јасно и разбирливо прикажани.

Од завршувањето на додипломските студии Ранка Грчева е вработена на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, прво како асистент, доцент, вонреден професор, а потоа и како редовен професор. Сè до нејзиното пензионирање во 2012 г. работела на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. На додипломските студии изведувала настава по предметите Германскојазична книжевност за студентите во првата и втората студиска година, а исто така, држела настава и на постдипломските студии по Наука за германскојазичната книжевност. Автор е на повеќе научни трудови од областа на науката за книжевноста, на бројни предговори и поговори кон преведени дела од германски на македонски јазик, кои се надоврзуваат на нејзината исклучително плодна преведувачка дејност. Членувала и претседавала со факултетски, универзитетски, национални и меѓународни комисии и одбори, била раководителка на Катедрата за германски јазик и книжевност и продеканка за настава на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, а била и заменик-директорка на Институтот за германско-македонски односи.

Во поглед на преведувачката дејност, Ранка Грчева оставила длабок белег на полето на книжевниот превод. Превела и препеала бројни значајни дела од познати автори од германскојазичниот простор на македонски јазик, меѓу кои избор балади од Гете и Шилер, избор од поезијата на

Тракл и Хелдерлин, дел од бајките на браќата Грим, „Војцек“, „Смртта на Дантон“, но и други дела од Бихнер, „Пресуда“, „Преобразба“ и неколку други раскази од Кафка, „Тристан“, „Тонио Крегер“, „Смрт во Венеција“, како и двотомниот роман „Волшебниот рид“ од Томас Ман, чиј превод Културно-просветната заедница на Македонија во 1987 г. го прогласила за најдобар превод на годината. Во 2001 г. Ранка Грчева ја добила престижната награда „Григор Прличев“ за преводот на делото „Неискажливо е сево ова, о боже...“ од Георг Тракл, а носител е и на наградата „Кирил Пејчиновиќ“ за преведувачки опус од Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи на Македонија за нејзините преводи од германски на македонски јазик на прозни, поетски и драмски дела од германското јазично подрачје. Наградата е врачена од Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи во Тетово по повод *Светскиот ден на преведувачиите 30 септември*.

Освен од експертите за научен и литературен превод, преведувачката дејност на Ранка Грчева добива најдобри оценки и од читателите. Успешноста на преведувачките потфати на Ранка Грчева се должи и на нејзината умешност во разбирањето и во интерпретирањето на делата од јазичен, од историски и од културен аспект, како и на високата јазична, когнитивна, интеркултурна и херменевтска компетентност.

Ранка Грчева се ангажирала и за промоција на македонската книжевност во германскојазичниот простор. Покрај книжевни дела, Грчева преведувала и теоретски, научни, литературнонаучни и методско-дидактички ориентирани дела и текстови од германски на македонски јазик. Со тоа таа пресудно ја унапредувала не само културната размена туку и научните врски меѓу германскојазичниот и македонскиот простор.

Дополнително, како раководителка на Катедрата за германски јазик и книжевност и како заменик-директорка на Институтот за германско-македонски врски, Ранка Грчева била заслужна за повторното поврзување на македонската германистика со институциите и развојните текови во Германија, во германскојазичните земји и на сцената на меѓународната германистика, како на ниво на научната така и на ниво на академската и студиската размена.

Ранка Грчева била и советничка, соработничка или организаторка на значајни проекти од областа на литературната теорија, на филозофската херменевтика и на книжевната критика, како и на литературното преведување во теоријата и во практиката. Еден од нив е првиот голем истражувачки проект на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ под наслов „Драмскиот ерос –

Еротологијата на драмските видови во германскојазичната литература на модерната (од натурализмот до сегашноста)“, кој произлегол од нејзиното истражување на улогата и на конотациите на емоциите во делата на важни германскојазични автори од раниот 19 до доцниот 20 век.

Освен на работата на научноистражувачки и преведувачки проекти, Ранка Грчева се посветила и на издавачката дејност. Била соосновачка и соиздавачка на првото македонско стручно списание за германистика „Германо-Македоника“ (од 1998 г.), во кое, покрај годишните броеви, се вбројувала и монографска серија за литературно-научни, јазично-научни и културно-научни теми.

Ранка Грчева се занимавала и со лексикографска дејност. Била раководител на научниот тим советници и коавторка на првиот научно фундиран германско-македонски/македонско-германски речник под наслов „Голем македонско-германски, германско-македонски речник“.

Покрај успешен преведувач, Ранка Грчева била и посветен академски наставник. Во своите предавања со многу умешност остварила синтеза на научни иновации и дидактички посредувања, ги поставувала основите на знаењето на студентите за историјата на германскојазичната книжевност, за нејзините епохи, автори и дела, редовно ја усовршувала својата наставна дејност со бројни анализи на учебници и учества на семинари и симпозиуми, држела предавања и била поттикнувачки ментор, кој постојано инспирира.

На импресивната преведувачка дејност и на успешната наставна дејност на Ранка Грчева се надоврзува и нејзината научна работа. Важи за осведочен познавач и истражувач на германската книжевност. Сепак, со текот на годините се стекнала со сопствени и специфични истражувачки подрачја, со кои се етаблирала како успешен книжевен научник во рамките на меѓународната германистика. Во фокусот на научноистражувачка работа на Ранка Грчева биле приказот на научната, публицистичката и преведувачката рецепција на германската литература во македонскиот јазичен, културен и книжевен простор, анализата на делото на Томас Ман. Нејзините анализи и толкувања на литературните автори и дела се приклучувале кон поновите развојни можности во областа на книжевната теорија, на теоријата на интерпретацијата и на херменевтиката и се одликувале со оригиналност и темелност на научнопрактичен, методолошки и теоретски план.

Ранка Грчева умеела во својата профилација како литературен научник и како академски наставник да ја интегрира и својата работа на полето на преведувањето и препејувањето, што придонело кон нејзиниот висок ранг

како преведувачка на книжевни дела од германското говорно подрачје. Таа била и долгогодишен соработник на Струшките вечери на поезијата, преведувајќи бројни поетски и прозни дела за оваа манифестација. Своите научни анализи и толкувања на авторите и делата честопати ги вклучувала во предговори или поговори кон преводите. На тој начин до израз доаѓале нејзините експертски познавања, кои дополнително го побудуваат интересот кај читателите за авторот и за делото.

Импресивниот број од околу сто преведени и препеани дела од германски на македонски јазик сведочат за посветеноста на Ранка Грчева на преведувачката дејност. Нејзините извонредни преводи и препеви на класично-модерни дела, од автори што се вбројуваат во врвот на германската и на светската книжевност, за време на нејзиниот работен век ја профилирале во една од најдобрите посреднички на германскојазичната книжевност и култура во македонскиот јазичен простор и претставуваат неизбришлива трага за трајното влијание на Ранка Грчева врз книжевниот превод на нашите простори.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. *Современи германски раскази*, (копреведувачка со Душан Томовски) Македонска ревија, Скопје 1976.
2. Карл Мај, *Бојатисџовио на сребренојо езеро I, II*, Детска радост, Скопје 1978.
3. Ото Бихаљи Мерин, *Слика и имагинација*, Култура, Скопје 1979.
4. Браќа Грим, *Храбриот кројач*, Детска радост, Скопје 1980.
5. *Австрискајта џоезија на 20-ијот век*, (копреведувачка со Душан Томовски) Струшки вечери на поезијата, Струга 1982.
6. Николаус Бервангер, *Секојдневно мало умирање*, Македонска ревија, Скопје 1984.
7. Томас Ман, *Волишебниот рид I, II*, Наша книга, Скопје 1987. (Второ издание: Табернакул, Скопје 2008; Трето издание: Арс Ламина, Скопје 2014).
8. *Современа германска џоезија* (копреведувачка со Душан Томовски, Димитар Бошков и Зоја Џунова), Струшки вечери на поезијата, Струга 1994.

9. Рајнер Кунце, *Поезија*, (избор, превод и поговор) Струшки вечери на поезијата, Струга 2000.
10. *Мајсјорски раскази од терманско-јазичнојо подраче*, (избор, предговор, превод и координатор на преведувачкиот тим) Сигмапрес, Скопје 2000.
11. Гете/Шилер, *Балади*, (копреведувачка со Зорица Симовска) Сигмапрес, Скопје 2000.
12. Јохан Будер, *Играјќа на месечевата девојка*, Сигмапрес, Скопје 2001.
13. Георг Тракл, *Неискажливо е сево ова, о Боже...*, (избор, препев и предговор) Наша книга, Скопје 2001.
14. Петер Рау, *Идеите за играен мир на Имануел Кант. Обид на актуелно толкување*, (копреведувачка со Емина Авдиќ и Ана Фотева) Сигмапрес, Скопје 2002.
15. Фридрих Хелдерлин, *Диојима*, (избор, превод и предговор) Наша книга, Скопје 2002.
16. Фридрих фон Харденберг Новалис, *Синиот цвей*, (избор, превод и предговор) Наша книга, Скопје 2003.
17. Ханс Георг Гадамер, *Актуелноста на убавото*, Магор, Скопје 2005.
18. Георг Бихнер, *Смртта на Данион и други дела*, Наша книга, Скопје 2006.
19. *Преобразби на лирскиот ерос. Ризница на терманскојазичната љубовна поезија*, Нова наша книга, Скопје 2007.
20. Бернхард Бидер, *Ослободени зборови*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2007.
21. Франц Кафка, *Пресуда и други раскази*, Нова наша книга, Скопје 2008.
22. Нели Закс, *Избор поезија*, Микена, Битола 2009.
23. Дорис и Јирген Зикмаер, *Македонија*, Зелтман унд Зене, Лиденшид 2009.
24. Герхарт Хауптман, *Избрани драми*, Микена, Битола 2009.
25. Паул Хајзе, *Избор поезија*, Микена, Битола 2010.
26. Георг Бихнер, *Смртта на Данион; Леонс и Лена; Војцек*, (превод и поговор) Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2012.
27. Готфрид Ефраим Лесинг, *Емилија Галоти*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2012.
28. Томас Ман, *Тристан; Тонио Крејтер; Смрт во Венеција*, (превод и поговор) Конгресен сервисен центар, Микена, Макавеј, Скопје 2013.
29. Браќата Грим, *Бајки*, (превод и поговор) Конгресен сервисен центар, Микена, Макавеј, Скопје 2013.
30. Франц Кафка, *Преобразба*, (превод и поговор) Конгресен сервисен центар, Микена, Макавеј, Скопје 2013.
31. Фридрих Хелдерлин, *Избрани дела: Поезија. Смртта на Емједокле. Хиперион или јусиниој во Грција. Рефлексии за играјќиот*, (превод, препев и поговор), Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.

32. Штефан Георге – Готфрид Бен – Георг Тракл, *Поезија*, (избор и поговор), Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2014.
33. Паул Целан, *Поезија*, (превод и поговор), Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2014.
34. Новалис, *Химни на ноќта. Хајнрих фон Офтиердинген*, (копреведувачка со Бобан Здравковски-Андреевски) Арс Ламина, Скопје 2016.
35. *Антилопија на светската поезија*, (Препеани песни од Хуго фон Хофманстал, Фридрих Готлиб Клопшток, Готфрид Аугуст Биргер, Фридрих Хелдерлин, Фридрих фон Харденберг Новалис, Клеменс Брентано), Том 4, Арс Ламина, Скопје 2016.
36. *Средновековна љубовна поезија. Трубадури, џрувери, минезенгери* (копреведувачка со Ташко Ширилов), Макавеј, Скопје 2016.

Дел од книга / прилози

1. Хајнрих Бел, „Вујко ми Фред“, *Нова Македонија*, 30.3.1975.
2. Томас Ман, „Железничка несреќа“, *Нова Македонија*, 15.6.1975.
3. Рената Расп, „Балада за кутриот Бринкман“, *Ситремеж*, 1977.
4. „Рилке“, *Сеслер*, март 1977, стр. 54–55.
5. Бертолт Брехт, „Десет песни“, *Ситремеж*, 1/2, 1978, стр. 90–105.
6. Георг Тракл, „На момчето Елис“, *Огледало*, 7, 1979.
7. Георг Тракл, „Осум песни“, *Современост*, 3–4, 1980, стр. 71–82.
8. Фридрих Хелдерлин, „Осум песни“, *Разлиеди*, 4, 1980, стр. 402–412.
9. Дитер Шленштед, „Нерешен спор? Кон поезијата и поетиката на Ханс Магнус Енценсбергер“, *Ситремеж*, 6, 1980, стр. 423–433.
10. Кристијан Фербер, „Мимози во јули“, (превод и белешка за писателот) *Просветена жена*, јуни 1981, стр. 46–47.
11. Петер Кубичек, „Ана Зегерс – писателка од висок ранг“, *Ситремеж*, 4, 1981, стр. 266–280.
12. Ана Зегерс, „Трите дрвја“, *Ситремеж*, 4, 1981, стр. 263–266.
13. Рајнхард Моцек, „Општествените теории денес“, *Филозофска трибина*, 5/6, 1981, стр. 221–237.
14. Мартина Том, „Сфаќањето на светот и учењето за методите на Кантовата критика на чистиот ум“, *Филозофска трибина*, 7, 1981, стр. 207–228.
15. Херман Леј, „Остварувањето на границите на синтезата а приори во контроверзата за погледот на светот“, *Филозофска трибина*, 7, 1981, стр. 229–241.
16. Ханс Магнус Енценсбергер, „Единаесет песни“, *Ситремеж*, 5/6, 1982, стр. 349–360.
17. Паул Целан, „Десет песни“, (белешка за писателот) *Разлиеди*, 6, 1983, стр. 726–732.
18. Валтер Бењамин, „Идејата на уметноста“, *Разлиеди*, 7, 1983, стр. 864–874.
19. „Тринаесет поети – четиринаесет песни“, *Ситремеж*, 10, 1983.

20. Михаел Бергнер, „За развојните тенденции на литературата на Германската Демократска Република до 1945 година“, *Сѝремеж*, 10, 1983.
21. Ханс Магнус Енценсбергер, „До сите учесници во телефонски разговори“, *Разѝлеги*, 8–9, 1983, стр. 914–919.
22. Ридигер Бернхард, „Актуелноста на античките ликови во литературата на Германската Демократска Република“, *Разѝлеги*, 7/8, 1984, стр. 757–774.
23. Волф Ошлис, „Германските научници за македонското прашање“, *Сѝекѝар*, 4, 1984, стр. 27–34.
24. Готфрид Аугуст Биргер, „Леноре“, (со Гане Тодоровски) *Разѝлеги*, 9/10, 1985, стр. 927–1033.
25. Курт Пинтус, „За најмладата литература. 1915“, *Разѝлеги*, 7–8, 1986, стр. 654–671.
26. Брониш Матијас, „Под белиот варовник на дните“, *Оѝлегало*, 4–6, 31.3.1987.
27. Казимир Едшмид, „Експресионизмот во литературата“, *Сѝремеж*, 1–2, 1987, стр. 33–45.
28. Франц Кафка, „Единаесет синови“, во *Црни овци. Анѝолоѝија на свейѝскиот расказ*, Детска Радост, Скопје 1996.
29. Зајпел, „Каде беше, каде одиш или македонски дневник“, *Германо-Македоника*, 1, 1998.
30. Бертолт Брехт, „Пет песни“, *Германо-Македоника*, 1, 1998, стр. 254–259.
31. Рајнер Кунце, „За тебе во син мантил“, „Љубовна песна по стартот или со тебе во ист авион“, „Прошетка по сите годишни времиња“, „Ноктурно во Е.“, „Поетика“, „Стих за смена на векот“, за СВП 1999, *Наше ѝисмо*, јули-август 1999, 12.
32. Фридрих Шилер, „Поликратовиот прстен“, *Наше ѝисмо*, ноември-декември 1999, 4.
33. Франц Кафка, „Пресуда“, *Наше ѝисмо*, јули-август 1999, стр. 12–16.
34. Томас Ман, „Железничка несреќа“, *Наше ѝисмо*, јули-август 1999, 8.
35. Бертолт Брехт, „Сентиментална песна“ бр. 78, „Лошо време за лирика“, „Пофалба за учењето“, „Што уништува“, „Германија“, *Германо-Македоника*, 1998, стр. 245–259.
36. Гинтер Грас, „Лимениот барабан“ (фрагмент), *Наше ѝисмо*, септември/октомври 1999, стр. 3–4.
37. Роуке ван дер Хок, „Фабрика за спиење“, „Завера на вратите“, „Ден на орманите“, „Добра година за сливите“, „Дребулии“, СВП, 2000.
38. Андрес Ехин, „Свеста е змиска кожа“, СВП, 2000.
39. Хенрик Береска, „Кога ме обзема тага“, „Одам низ водата“, „На крајот на февруари“, „Видик“, „Ја предвидував жалоста“, СВП, 2000.

40. Кристине Кошел, „Меѓуземја“, „Еден вид побуна“, „Хијат“, „Пресмртниот час“, „Ти сакаше долго да одиш боса“, „Бар на месечината“, „Последна градба на ветерна кула“, СВП, 2000.
41. Георг Тракл, „Избор песни“, *Наше писмо*, март-април 2001, стр. 18–19.
42. Улрих Бројх, „Облици за одбележување на интертекстуалноста“, превод на Ранка Грчева. Во: *Теорија на интертекстуалноста*. Приредила: К. Кулавакова. Култура, Скопје 2003, стр. 141–162.
43. Манфред Фистер, „Имитацијата и интертекстуалноста кај Роберт Лоуел“, превод на Ранка Грчева. Во: *Теорија на интертекстуалноста*. Приредила: К. Кулавакова. Култура, Скопје 2003, стр. 357–385.
44. Улрих Клаус, „Историчност и модерност“, превод на Ранка Грчева. Во: *Теорија на интертекстуалноста*. Приредила: К. Кулавакова. Култура, Скопје 2003, стр. 165–199.
45. Ханс-Георг Гадамер, „Актуелноста на убавото“, Глава 1, Култура, Скопје 2005.
46. Фридрих Шилер, „Естетско воспитување на човекот“, Писма: 12, 13, 14, 15, 26 и 27, Култура, Скопје 2005.
47. Герхарт Хауптман, „Тил, чуварот на железничката пруга“, Франц Кафка, „Пресуда“, во *Свеј во мало. Антологија на свејскиот расказ* (прир. Катица Кулавакова), Пролитера, Скопје 2008.
48. Фридрих Шилер, „Ракавицата“, Клеменс Брентано, „Во Бахарах на Рајна“, Вилхелм Милер, „Липата“, Хајнрих Хајне, „Си плачев јас во сонот“, „Крај море стои мома“, Готфрид Бен, „Само две нешта“, Ерих Кестнер, „Трезвена песна“. *Германо-Македоника*, 2010/2011, стр. 125–132.

Составиле: Зорица Николовска и Сашка Грујовска-Миланова

Милан Дамјаноски

Милан Дамјаноски е роден во Скопје во 1977 г. Завршил високо образование на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, на Катедрата за англиски јазик и книжевност, каде што во 2000 г. се здобива со титулата дипломиран филолог по англиски јазик и книжевност со турски јазик и книжевност – преведувачка насока. Во 2010 г. го одбрал магистерскиот труд на тема: *Поседување – модел за ново читање на викијоријанскиот период во англиската литература*. Докторската дисертација на тема: *Гласот и идентитетот во книжевните дела на Роберт Браунинг, Блаже Конески, Џејмс Џојс и Славко Јаневски* ја одбрал во 2015 година. Со тоа се стекнал со научниот степен доктор по филолошки науки.

Почнувајќи од учебната година 2007/2008 е ангажиран како демонстратор при Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, каде што потоа, почнувајќи од 2010 г., е избран во звањата асистент, доцент, вонреден професор, а во 2024 г. е избран во звањето редовен професор во областите Англиска и американска книжевност и Преведување и толкување. Во рамките на наставно-образовната дејност на УКИМ, Милан Дамјаноски изведувал настава на првиот циклус студии на студиската програма англиски јазик и книжевност по следните предмети: *Англиска книжевност 1 (поезија), Англиска книжевност 4, Вовед во англифонската книжевност 1, Теорија на преведување и толкување 1 и 2, Конференциско толкување 1, 2, 3, 4*, како и изборните предмети *Развојот на британскиот идентитет во книжевноста* и *Есејот во англифонската книжевност*. Одржува настава и за студентите од вториот циклус студии од научната област Англиска книжевност на предметот *Историскиот дискурс во англиската книжевност*, како и на вториот циклус студии по конференциско толкување на предметите *Конференциско толкување по англиски јазик 1 и 2*. Притоа, бил ментор на повеќе дипломски и магистерски трудови од областа на преведувањето и на конференциското толкување.

Милан Дамјаноски во рамките на својата професионална академска кариера организирал и учествувал во повеќе проекти, работилници и активности во областа на преводот и толкувањето. Заедно со група преведувачи учествувал во преводот на Монографијата по повод

60-годишнината на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје. На полето на толкувањето, во периодот од 2019 до 2024 г. бил раководител на Студиите од втор циклус по конференциско толкување, кој е соработка меѓу Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и Генералниот директорат за толкување на ЕУ (SCIC). Во однос на активностите поврзани со структурата, тој бил претседател на Организациониот одбор на наградата за најдобар млад преведувач „Вавилон ЗПРМ“ (2023), како и член на Управниот одбор на Здружението на преведувачи и толкувачи на РС Македонија (2023). Понатаму, тој бил член на националното жири за наградата за најдобар книжевен превод „Драги“ (2023).

Организираше и учествувал на повеќе работилници и обуки за превод и толкување, од кои се истакнува работилницата за превод „Translation in motion between cultures/Преводот како движење меѓу културите“, организирана во рамките на меѓународниот проект Translation in Motion (2021–2023). Во рамките на работата со студентите, бил координатор на студентската преведувачка работилница посветена на поезијата на Ацо Шопов, Филолошки факултет „Блаже Конески“ ноември 2023, како и еден од приредувачите на книгата со студентските преводи „Пронајди збор“. Понатаму, учествувал како ментор на студентската преведувачка работилница „Еден преведувачки опит: Конески на 14 јазици“ (2021), а бил дел и од менторската програма за преведување на ЗПРМ и Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2023–2024).

Милан Дамјаноски учествувал на бројни конференции во земјава и во странство со свое излагање (Брисел, Белград, Ниш, Приштина, Скопје, Охрид). Понатаму, бил учесник на три меѓународни научни проекти, од кои поврзан со преводот е меѓународниот проект Translation in Motion (2021–2023), реализиран од издавачката куќа Готен во соработка со меѓународната преведувачка мрежа RECIT.

Милан Дамјаноски преведува проза и поезија од англиски и од македонски јазик. Има преведено повеќе романи, една збирка раскази, неколку збирки поезија и раскази на англиски и македонски јазик, од автори како што се: Салман Рушди, О. Хенри, Ханиф Куреиши, Влада Урошевиќ, Блаже Миневски, Владимир Мартиновски и други. Тоа што се истакнува во преведувачкиот опус на Дамјаноски е преводот на македонски автори на англиски јазик во рамките на значајни национални проекти, како што се проектот „135 тома македонска книжевност“ и програмата Версополис во соработка со Струшките вечери на поезија. Понатаму, преведува прозни и поетски текстови за потребите на Македонскиот ПЕН-центар и Струшките вечери на поезијата. Неговиот превод на англиски јазик на романот на

Блаже Миневски *Нишан* беше номиниран како македонски претставник на престижната награда за превод Даблин Импак (Dublin Impac Award) во 2013 г. Исто така, преводот на „Избор на поезијата“ од Адам Хоровиц за Струшките вечери на поезијата влезе во потесниот избор за наградата „Драги“ во 2024 година.

Досегашниот преведувачки опус на Милан Дамјаноски се карактеризира со фокусирањето на современи автори што се одликуваат со богат и сликовит јазик, изразена интертекстуалност и слоевита тематика, што претставува предизвик за секој преведувач, без разлика на јазикот на кој преведува. Дамјаноски успешно се справува со визуелната поезија на Владимир Мартиновски, раскошниот американски дијалект на О. Хенри, со современата урбана поетика на Ханиф Куреиши, како и со вкрстувањето на повеќето култури, книжевности и традиции (американската, индиската и британската) во делото *Кишој* на Салман Ружди, од каде што е и следниот извадок:

Let us imagine them leaving the Canyon of the Ancients, after Quichotte has satisfactorily invoked his mighty questing forerunners and also, to Sancho's intense embarrassment, demonstrated his personal version of the Sun Dance, a slow-motion, lurching, gimp, unstable thing, with arms outstretched and awkwardly tapping feet, oddly innocent and childlike, as if Laurel without Hardy had gone way out west. This terpsichorean act, Quichotte explains, was also a kind of questing, in this case for spiritual power. "Did you get it, then? The power?" Sancho asked when the dance was over, leaving Quichotte panting and wheezing with sweat staining his shirt, and refusing to reply.

(Salman Rushdie, *Quichotte*, Random House, New York 2019, p. 60)

* * *

Да ги замислиме како го напуштаат Кањонот на Предците, откако Кишот на свое задоволство го повика духот на своите мокни претходници во потрагата, а исто така, на голем срам на Санчо, ја одигра неговата лична верзија на Сончевиот танц, една турли-тава од бавни движења, нестабилно тетеравење и потскокнување со испружени раце и несмислено тапкање со нозете, а сепак чудно невино и детски, како Станлио да тргнал на запад без Олио. Овој терпсихорски чин, му објаснуваше

Кишот, на некој начин претставува еден друг вид потрага, во случајов по духовна моќ. „Дали ја доби на крајот? Моќта?“ Санчо го праша на крајот од танцот, гледајќи го Кишот целиот задишан и папсан, реки пот му течеа од вратот, без сила да одговори.

(Салман Ружди, *Кишот*, Артконект, Скопје 2022, стр. 118)

На крајот можеме да заклучиме дека Милан Дамјаноски, преку својата преведувачка и педагошка работа, го дава својот значаен придонес во промовирањето на македонската книжевност во меѓународни рамки, како и во приближувањето на современите англиски автори на македонската книжевна сцена.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Салман Ружди, *Кишот*, Артконект, Скопје 2022.
2. Адам Хоровиц, *Избор на поезија на Адам Хоровиц*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2023.
3. О. Хенри, *10 раскази*, Светла комора, Скопје 2024.

Дел од книга

1. Едгар Алан По, *Маскаџи на црвената смрт* (копреведувач со Македонка Божиновска, Марија Саревска, Анета Ивановска, Александар Михајловски), Темплум, Скопје 2003.
2. Дебора Кертис, *Дојш од далечина* (копреведувач со Ненад Георгиевски), Конгресен сервисен центар, Полица, Скопје 2017.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Blazhe Minevski, *The Mark*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
2. Vladimir Martinovski, *Wo Lyrik Zuhause Ist* (English translation) – Trilingual selection of poetry by Vladimir Martinovski, Versopolis 2015.
3. Vladimir Martinovski, *Dream and Awake Poems*, Kliker, Skopje 2017.

4. Vladimir Martinovski, *Turbulencije* (копреведувач со Ивица Баковиќ), Zagreb: Goranovo proljeće i Versopolis 2019.
5. Vlada Urošević, *A True, Yet Somewhat Improbable Story of the Pustopolski Family, the House by the Vardar and the Four Rings*, Арс Ламина, Скопје 2024.

Дел од книга

1. Vladimir Martinovski, *Reverse profile: selected poems in English, German, Czech, Bulgarian, Romanian and Serbian* (копреведувач со Kalina Janeva, German Benjamin Langer, Slavomira Ribarova, Roman Kissyov, Dumitru M. Jon, Nenad Vujadinović), Struga Poetry Evenings, Struga 2011.
2. Избор поезија од следните поети - кандидати на СВП за Версополис: Андреј Ал Асади (2020), Јосип Коцев (2021), Калиа Димитрова (2022).

Составила: Калина Малеска

Јасминка Делова-Силјанова

Јасминка Делова-Силјанова е родена во Скопје, 1972 г. Дипломирала на групата за македонски јазик и чешки јазик и книжевност под Б на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Своето образование го надградила на постдипломските студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, кои ги завршила во 2007 г. со магистерска теза од областа на компаративната граматика и преводни еквиваленти: *Инфинитивот во глаголна позиција во чешкиот јазик и неговите еквиваленти во македонскиот јазик*, а академското усовршување го заокружила со докторат од областа на фразеологијата во книжевниот превод: *Соматски фразеолошки изрази во преводите од чешки на македонски јазик и обратно* во 2012 г. на истиот факултет. Работата на овој Факултет ја започнува во 1999 г. Јасминка Делова-Силјанова изведува настава и по предметите од областа на преведувањето, каде што особено се истакнува нејзиниот научен интерес за чешката книжевност и преводот на фразеологизмите во книжевноста, што е и нејзина потесна специјалност.

Преку престојот и учеството на летни школи и јазични курсеви во Чешка се стекнала со високо ниво на познавање на јазикот и со збогатување на компетенциите за преведување од едниот на другиот јазик, кои ги применува веќе од 2002 година, како консекутивен и симултан толкувач на дебати од областа на граѓанското образование, за време на официјалните посети на премиерот на Чешка во Македонија и на делегации во неколку министерства на Владата на Република Македонија, за чешки бизнисмени на Економската комора во посета на Македонија, како и за време на посетата на чешкиот режисер Јиржи Менцел.

Своето преведувачко искуство, Јасминка Делова-Силјанова го има потковано и со бројните обуки стекнати на Бохемистичкиот семинар за наставници и преведувачи, кој се одржувал во Прага, Брно, Ческе Будјејовице и во Усти над Лабем. Користела и резидентен престој за преведувачи во Брно во 2017 г.

Со излагање на тема „Предизвикот на книжевниот превод“ учествувала и на Шестата меѓународна средба на книжевните преведувачи на 27 август 2018 г. во Лешок.

Во 2021 г. таа беше еден од организаторите и реализаторите на преведувачка работилница со студентите бохемисти од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје и од Шлезискиот универзитет во Катовице во рамките на проектот Еразмус+ „Модерни славистички студии“.

На Тркалезната маса во рамките на Меѓународниот славистички собир „Славистиката во синхронија и дијахронија“, одржана на 30 септември 2022 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Делова-Силјанова ги опфати книжевните дела преведени од чешки јазик од аспект на книжевен преведувач, но веќе и од аспект на издавач. Имено, од 2020 г. таа е главен и одговорен уредник на издавачката куќа „Славика либрис“ од Скопје, преку која ја промовира чешката книжевност во нашата средина.

Во своите предавања на тема преводот на книжевно дело како предизвик, на Универзитетот ФОН во 2017 г. и на Филозофскиот факултет при Масариковиот универзитет, таа ја промовира чешката книжевност кај нас, но и македонскиот јазик и култура пред чешките слушатели. Во 2023 г. во Книжевниот клуб на Европската куќа во Скопје ја промовирала најновата преводна дејност од чешки јазик.

Јасминка Делова-Силјанова како книжевен преведувач ја смета за своја авторка Петра Соукупова. Има преведено на македонски јазик пет нејзини романи. Петра Соукупова е современа чешка писателка и е една од најистакнатите авторки на денешницата. Нејзиниот стил е едноставен, но функционален, се одликува со прецизен вокабулар и проникливост. Преведувањето разговорен стил е умешност што многу преведувачи ја потценуваат во полза на стандардот, наметнат од лекторите и јазичната редакција. Но, со избегнувањето на разговорниот регистар се занемарува оригиналниот стил на авторот и функционалноста на книжевното дело. Јасминка Делова-Силјанова вешто го пренесува овој стил на Соукупова за да биде читана и разбрана соодветно на изворниот текст. Предмет на анализа во магистерскиот труд на Наталија Тоневска-Каровска¹⁷ е и преводот на романот *Исчезнување* од Петра Соукупова. Наталија Тоневска-Каровска вели: „Целта на оваа анализа беше да се докаже дали општоразговорниот, разговорниот чешки јазик влијае на македонскиот литературен јазик... Кај Петра Соукупова е присутен во целиот книжевен текст и кај раскажувачот, нараторот, и во дијалозите... Во преводот на македонски јазик најдов одлични преводи, особено во дијалозите што беа преведени со одлични

¹⁷ *Начините и можностите на преведување на општоразговорниот, разговорниот и литературниот чешки јазик на македонски јазик*, одбранет во ноември, 2023 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, под менторство на Јасминка Делова-Силјанова.

еквиваленти на разговорни, жаргонски изрази. Сметам дека тоа е одличен пример кога треба да се отстапи од стандардизираниот македонски јазик.“

Книжевните преводи на Јасминка Делова-Силјанова наидуваат на позитивна рецепција кај македонската читателска публика, а станале инспирација и за научни трудови.¹⁸

Како илустрација на еквивалентноста и функционалноста во преводите на Јасминка Делова-Силјанова наведуваме еден кус фрагмент од романот *Ag акџа*, кој изобиљува со јазични игри, како и специфичен културен контекст – од Патрик Оуредник, во оригинал и во превод:

Když s ním v pubertě začaly mlátit hormony (příroda si nevybírá), jeho prokletí získalo nový rozměr: veškeré případné objekty jeho sexuální touhy houfně prchaly, jakmile se vynořil na obzoru. Marně jim posílal rozdychtěné dopisy, marně zkusil baladu i alexandrin, marně se nabízel, že jim zahraje na housle – ne a ne si zašukat. Marně slevil ze svých nároků obrátiv se postupně na tři nejšerednější studentky gymnázia: já nepochopen, vy nepochopeny, dejme duše dohromady. Marně se hlásil na budovatelské tábory a lyžařské zájezdy, marně se zapsal do Kroužku mladých památkářů, Spolku ochránců přírody a Kruhu přátel českého jazyka.

(Patrik Ouředník, *Ad acta*, Torst, 2006, s. 69)

* * *

Кога и самиот во пубертетот почнаа да го маваат хормоните (природата не бира) неговото проклетство доби нова димензија: сите евентуални објекти на неговиот сексуален копнеж во истиот миг исчезнуваа, само што ќе се појавеше на видик. Попусто им праќаше копнежливи писма, попусто пробуваше со балада или сложени поетски стихови, попусто се нудеше да им посвири на виолина – никако да му се посреќи. Попусто ги симна своите стандарди и почна да им се обраќа на најгрдите студентки од гимназијата: јас неразбран, вие неразбрани, да си ги споиме душите. Попусто се пријавуваше на пионерски кампови и на скијачки патувања, попусто се

¹⁸ „Бегство од најблиските (по мотиви на романот „Исчезнување“ од Петра Соукупова)“ од К. Атанасова, стр. 113–121 и „Географија на загубата (Германци – Јакуба Каталпа)“ од И. Тумбовска, стр. 227–233, и двата објавени во: *Зборник на трудови од VII македонско-чешка научна конференција (одржана во рамките на Меѓународниот славистички собир на 15–16 јуни, 2017 г.)*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2018, Скопје.

запиша на Кружокот на млади конзерватори, во Друштвото за заштита на природата и во Кругот на пријатели на чешкиот јазик.

(Патрик Оуржедник, *Ag akīa*, Магор, Скопје 2018, стр. 36)

Јасминка Делова-Силјанова честопати во својот научен опус пишува за книжевниот превод, најчесто статии поврзани со преводот на фразеологизмите од чешки на македонски јазик во уметничката литература. Таа вели дека:

основен проблем во преведувањето на едно уметничко дело е да се зачува националната, специфична обоеност на делото... Така на пример, преведувањето на метафората, односно изразите во кои метафората игра голема улога (фраземите), вклучува низа моменти обусловени од национално-културната специфичност на секој народ, на секој јазик.... Општо земено, прв чекор за добар превод на некоја фразема, иако може да звучи банално, е самата нејзина идентификација во дадениот текст... Степенот на успешност при идентификација на зборовниот спој, поговорка и сл. како фразема, односно не како спој со буквално значење, туку со пренесено, зависи од искуството на преведувачот и од степенот на неговата одговорност.¹⁹

Примерите за ова нејзино тврдење ги издвоивме од една друга нејзина статија, во која ги разгледува фраземите со компонента *нос* во чешката литература и преводите на македонски јазик.

Фразема што во чешките текстови ја сретнавме трипати е *jít za nosem*. Таа е глаголска фразема и означува ‘да се оди право, директно без непотребно скршнување од патот’. Како синоними на оваа фразема се чешките *jít přímo*, *chytit vtr*, *jít po ču*. Во првите два случаи истиот преведувач на различен начин го решил тоа што во македонскиот јазик нема соодветен еквивалент за оваа фразема со истата компонента. Во првиот случај превел без фразема, што е соодветно:

Jen pořád rovně za nosem do Ruska.... str. 451 JH2229 CZ
Постојано само напред кон Русија... стр. 417 JH2229MK

¹⁹ Делова-Силјанова, Ј. Преводот на фраземите како предизвик, *Зборои збор оивора*. Зборник на трудови од меѓународната научна конференција одржана во Скопје на 29 и 30 октомври 2016 г., Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2016, стр 137-138..

Во вториот случај преведувачот буквално ја превел фраземата и на македонски тоа не звучи добро:

Pořád **rovně za nosem** až do Pisku. str. 322 JH1596CZ

Само **напред, право за нос**, сè до Писек. стр. 294 JH1596МК...²⁰

Јасминка Делова-Силјанова несебично ја споделува својата страст кон преводот со студентите, кои со нејзина помош имаат подготвено публикација од студентски преводи „Стари чешки легенди“. Под нејзино менторство студентите учествуваа на преведувачките работилници на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ по повод 100-годишнината од раѓањето на Блаже Конески и по повод стогодишнината од раѓањето на Ацо Шопов, со преводи на овие истакнати поети на чешки јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од чешки на македонски јазик

Книги

1. Михал Вивег, *Раскази за браќои и сексои*, (копреведувач со Донка Роус), ИК „Табернакул“, Скопје 2001.
2. Јан Рихлик, Мирослав Коуба, *Историја на Македонија*, Македонска реч, Скопје 2009.
3. Божена Њемцова, *Бабичка*, (копреведувач со Донка Роус), Македонска реч, Скопје 2010.
4. Јакуба Каталпа, *Германци*, Култура, Скопје 2015.
5. Петра Соукупова, *Исчезнување*, Македоника литера, Скопје 2016.
6. Јиржи Хајичек, *Повикувач на дожд*, Антолог, Скопје 2017.
7. Марек Шинделка, *Замор на мајеријалои*, (копреведувач со Даниела Роус-Мишевска), Антолог, Скопје 2017.
8. Ана Болава, *Во темнинаи*, Македоника литера, Скопје 2018.
9. Патрик Оуржедник, *Аг акџа*, Магор, Скопје 2018.
10. Марек Шинделка, *Грешка*, (копреведувач со Донка Роус), Авант прес, Скопје 2018.
11. Даниела ФишEROVA, *Лошилииџе*, Арс Ламина, Скопје 2018.
12. Петра Соукупова, *Берџик и душкалојо*, Магор, Скопје 2019.

²⁰ Делова-Силјанова, Ј. Фраземи со компонента **нос** во преводите од чешки на македонски јазик, во Годишен зборник на Филолошки факултет „Блаже Конески“, книга 41-42, Скопје 2025-2026, стр. 300. .

13. Петра Соукупова, *Најдоброто за ситије*, Антолог, Скопје 2019.
14. Марек Шинделка, *Мајата на Ана*, Славика либрис, Скопје 2019.
15. Ярослав Рудиш, *Народна авенија*, Славика либрис, Скопје 2020.
16. Патрик Оуржедник, *Крајот на светот наводно не се случил*, Славика либрис, Скопје 2020.
17. Петра Соукупова, *Нештоа за кои дојде време*, Славика либрис, Скопје 2021.
18. Петра Соукупова, *Под снегот*, Славика либрис, Скопје 2024.
19. Михал Сикора, *Случајот за еџорџисот*, (копреведувач со Наталија Тоневска-Каровска), Славика либрис, Скопје 2024.
20. Михал Сикора, *Модри сенки*, Славика либрис, Скопје 2024.

Составила: Лидија Танушевска

Анастасија Ѓурчинова

Анастасија Ѓурчинова е родена во 1963 г. во Скопје. Дипломирала во 1985 г. на Катедрата за општа и компаративна книжевност со италијански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет, УКИМ, Скопје. Своите магистерски студии ги завршила во 1992 г. на Филолошкиот факултет во Белград, во областа Наука за книжевноста, со магистерски труд на тема *Преобразба на сказнаиџа во иџвореиџиџвоиџо на Иџјало Калвино*.

Докторирала во 2000 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, УКИМ, Скопје во областа Наука за книжевноста, бранејќи ја докторската дисертација на тема *Реџеиџиџаиџа на иџиџалиџанскаиџа книџевносиџ во Македониџа во 19 и 20 век*.

Во периодот меѓу 1987 и 2001 година д-р Ѓурчинова работела како асистент и научен соработник во Одделението за теорија на литературата и компаративна книжевност при Институтот за македонска литература, а од 2002 година работи како професор на Катедрата за италијански јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Таа држи предавања на прв, втор и трет циклус студии од областа на италијанската и споредбената книжевност.

Истражувачките интереси на Анастасија Ѓурчинова се движат во опсежните полиња на италијанистиката, компаратистиката, преведувачките студии и интеркултурните студии. Како илустрација на ваквите интереси е и нејзината раководна позиција во бројни истражувачки проекти во наведените области, меѓу кои се издвојуваат: Темпус-проектот ЈЕР 18101-2003 – *New Curriculum Model for Italian Studies*, во партнерство со Универзитетите во Бари, Ајштет и Солун, *Инџтеркулџурна комуникаџиџа низ вековиџиџе: македонско-иџиџалиџански џазични и книџевни врски*, со меѓународно учество од Универзитетот во Фиренца, Италија; како координатор за Р Македонија на меѓународниот проект *Education, Schools and Museums. Transfer of Museum Content by Videoconference*, чиј носител е Универзитетот во Фоџа и координатор за Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на проектот *Pinocchio International*, реализиран во соработка со Универзитетот во Перуџа. Дополнително, Ѓурчинова била ценет и значаен учесник и во голем број национални и меѓународни истражувачки проекти чии носители се МАНУ, Институтот за македонска литература и Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје.

Ѓурчинова била претседател на Друштвото за компаративна книжевност на Македонија (2001–2005) и на Институтот „Данте Алигиери“ во Скопје (2008–2017). Како претседател на овој институт таа дава исклучителен придонес во неговото реформирање и модернизација, со што денес Институтот „Данте Алигиери“ е еден од најафирмираните институти од овој тип, кој нуди широк опсег активности. Како доказ за заложбата и креативноста на Ѓурчинова е и Златниот медал и дипломата за посебни заслуги, доделени од Друштвото „Данте Алигиери“ од Рим во 2017 г. Покрај оваа награда, Ѓурчинова двапати е одликувана од Претседателот на Република Италија: со орденот „Витез од редот *Stella della solidarietà italiana*“ во 2006 г. и „Офицер од редот *Stella dell'Italia*“ во 2019 г.

Покрај широкиот истражувачки опус, во професионалното проседе на Ѓурчинова исклучително важен дел зазема познавањето на неколку странски јазици – италијанскиот, францускиот, англискиот – како и нејзината долгогодишна дејност на книжевен преведувач од италијански јазик. За нејзините преведувачки квалитети сведочат и наградите за книжевен превод: двапати ја добива наградата „Златно перо“ од Здружението на книжевните преведувачи на Република Македонија, (во 2006 г. за преводот на романот *Невидливи трагови* од Итало Калвино, во 2013 г. за преводот на збирката новели *Декамерон*), а во 2024 г. наградата „Драги“ за најдобар книжевен превод на македонски јазик за преводот од италијански јазик на делото *Иниџимен живоиџ* од Николо Аманити. Жири-комисијата во своето образложение за наградата истакнува:

Станува збор за превод кој на мошне суптилен начин ги задржува стилските карактеристики на книжевниот дискурс на Николо Аманити, умешно вклопувајќи ги во стилските, лексичките и синтаксичките можности на македонскиот јазик. Преводот на Анастасија Ѓурчинова се карактеризира со прецизност и верност кон оригиналниот текст, со огромна почит кон стилот на авторот. Таа вешто ги пренесува културните и јазични нијанси, одржувајќи ја специфичната динамика и литерарниот тон на делото.²¹

За нејзиниот превод, пак, на *Невидливи трагови* од Калвино, писателката и книжевна критичарка Оливера Ќорвезироска ќе напише:

²¹ „Анастасија Ѓурчинова добитничка на наградата Драги“, Нова Македонија, 2.10. 2024. <https://novamakedonija.com.mk/zivot/kultura/anastasija-gjurchinova-dobitnichka-na-nagrada-dragi/>

Преводот од италијански јазик е на Анастасија Ѓурчинова: професионален, коректен, со дребни лексички пренебрегнувања на стандарните јазични форми, незначителни во однос на општиот јазичен строеж кој гордо се „носи“ со виртуозното раскажувачко меандрирање на Калвино. Ѓурчинова, ситуирајќи го впечатливото писмо на Калвино во нашиот јазик, успеала македонскиот читател да го ослободи од заканувачките естетски одливи од еден во друг јазичен „сад“. Мошне „убедлив“ превод на мошне „убедлива“ невидливост.²²

Во овој контекст исто така важен е да се истакне и придонесот на Ѓурчинова кон збогатувањето на преводната литература во Република Македонија со квалитетен превод на клучното дело на Џовани Бокачо, еден од најзначајните класици во европската книжевност. Овој комплексен преведувачки потфат д-р Ѓурчинова го остварува водена првенствено од идејата дека во граѓата на преведени дела во една развиена европска култура не смеат да отсутствуваат авторите што ги положуваат темелите на раномодерната европска книжевност.

За илустрација овде ќе приведеме кус пример од македонскиот превод на *Декамерон*, односно од приказната за Евреинот Мелкиседек, I ден, новела 3:

La novella da Neifile detta mi ritorna a memoria il dubbioso caso già avvenuto a un giudeo. Per ciò che già e di Dio e della verità della nostra fede è assai bene stato detto, il discendere oggimai agli avvenimenti e agli atti degli uomini non si dovrà disdire: a narrarvi quella verrò, la quale udita, forse più caute diverrete nelle risposte alle quistioni che fatte vi fossero. Voi dovete, amorose compagne, sapere che, sì come la sciocchezza spesse volte trae altrui di felice stato e mette in grandissima miseria, così il senno di grandissimi pericoli trae il savio e ponlo in grande e in sicuro riposo. E che vero sia che la sciocchezza di buono stato in miseria alcun conduca, per molti essempli si vede, li quali non fia al presente nostra cura di raccontare, avendo riguardo che tutto il dì mille essempli n'appaiano manifesti: ma che il senno di consolazion sia cagione, come premisi, per una novelletta mostrerò brevemente.

(Giovanni Boccaccio, *Decameron*, a cura di V. Branca, Milano Mondadori 1985, p. 52)

²² „Убедлива невидливост“, рецензија објавена во дневникот *Утрински весник* на 25.10.2005 година.

Новелата што ја раскажа Неифиле ме потсети на еден опасен настан што порано му се случил на еден Евреин. Бидејќи веќе доволно беше кажано за Бога и за вистинитоста на нашата вера, не треба да ни пречи сега веќе да се спуштиме кон настаните и делата поврзани со луѓето. Ќе ви ја раскажам приказната која откако ќе ја чуете, можеби ќе направи да станете претпазливи во давањето одговори на поставените прашања. Треба да знаете, љубезни мои пријателки, дека онака како што глупоста честопати го оттргнува човека од благосостојба и го турка во најголема беда, така и мудроста од најголеми опасности го извлекува мудриот човек, водејќи го во големо и безбедно засолниште. Дека глупоста го турка човека од благосостојба во беда, може да проверите низ многубројни примери, кои сега не се предмет на нашето кажување, знаејќи дека секојдневно по илјадници примери гледаме за ова, но дека мудроста е причина за спас, како што веќе реков, сега накусо ќе ви раскажам преку една куса новела.

(Џовани Бокачо, *Декамерон*, (том 1) Магор, Скопје 2008, стр. 58)

Клучното признание за Ѓурчинова за нејзиниот значаен придонес во областа на книжевното преведување и за продлабочувањето на италијанско-македонските книжевно-културни врски ќе биде оддадено од страна на италијанското Министерство за култура, кое во 2015 г. ќе ѝ ја додели и Националната награда за превод (*Premio maggiore*).

Комплементарно на преведувачката практика на Анастасија Ѓурчинова е нејзиното долгогодишно проучување на преводот. Нејзиниот интерес во врска со современите значења на преводот започнува уште во деведесеттите години на дваесеттиот век, за што сведочат бројните статии објавени во стручните изданија на академските институции во земјава и во странство. Во овој контекст едно од најважните истражувања на Ѓурчинова е делот од нејзината докторска дисертација посветен на преводите на Григор Прличев, кој ќе биде објавен под насловот *Прличев и Ариосџо – или за смеаџа и меланхолијаџа* (Магор, Скопје, 2002).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Николо Макијавели, *Владетелот*, Култура, Скопје 1993 (ново издание Три, 2023).
2. *Тајна игра. Антилопија на италијанскиот расказ на XX век* (избор, превод и предговор), Сигмапрес, Скопје 1996.
3. Николо Аманити, *Не ми е страв*, Или-или, Скопје 2004 (второ издание: Антолог, 2018).
4. Итало Калвино, *Невидливи радови*, Или-или, Скопје 2005.
5. Џовани Бокачо, *Декамерон*, (во три тома), Магор, Скопје 2008; 2010; 2013.
6. Николо Макијавели, *Владетелот/Мандраџола*, Три, Скопје 2013.
7. Итало Калвино, *Невидливи радови / Замоки на вкрстени судбини*, Магор, Скопје 2013.
8. Паоло Џордано, *Осамеността на простиите броеви*, Магор, Скопје 2014.
9. Клаудио Магрис, *Друго море*, Арс Студио, Скопје 2017.
10. Итало Калвино, *Прејоловениот викон*, Издавачка дејност 88, Скопје 2018.
11. Фабио Џеда, *Во морето има крокодили*, Магор, Скопје 2019.
12. Сандро Веронези, *Колибри*, Или-или, Скопје 2021.
13. Џерардо Мазучо, *Дојуча живеел човек*, (копреведувачка со Р. Никодиновска), СВП, Струга, 2022.
14. Наталија Гинзбург, *Пет куси романи и неколку раскази*, Артконект, Скопје 2023.
15. Јоана Консехо, *М како море*, Артконект, Скопје 2024.
16. Николо Аманити, *Интимен живот*, Антолог, Скопје 2024.

Дел од книга / прилози (книжевна теорија и критика)

1. Армандо Њиши, „Компаративната книжевност како дисциплина на деколонизацијата“, *Книжевен контекст* 3, 1999, стр. 13–19.
2. Ланфранко Бини, „Отворени идентитети“, *Identities/ Идентитетите*, списание за политика, род и култура, 2, 2002, стр. 164–169.
3. Нуло Миниси, „Зад сонцето на знамињата“, во *Европски книжевни студии*, Култура, Скопје 2004, стр. 81–94.
4. Нуло Миниси, „Периодизација и класификација на источноевропските книжевности“, во *Европски книжевни студии*, Култура, Скопје 2004, стр. 149–160.

5. Џанфранко Мароне, „Книжевностите веќе немаат ни земја ниту граници“ (Г. Спивак: Смртта на една дисциплина), *Наше ѝисмо*, бр. 52, април–јуни 2004, стр. 64–65.
6. Армандо Њиши, „Миграциите и литературата“, *Identities/Идентитетите*, списание за политика, род и култура, 1, 2004, стр. 135–157.
7. Леонардо да Винчи, „Трактат за сликарството“, во *Уметносии убавина*, прир. И. Џепаровски, Магор, Скопје 2005, стр. 125–159.
8. Бенедето Кроче, „Естетика“, во *Уметносии убавина*, прир. И. Џепаровски, Магор, Скопје 2005, стр. 383–412.
9. Марија Тереза Џавери, „Слики и архетипи: Времето на козите на Луан Старова“, *Синџези*, 2, 2005, стр. 79–81.
10. Итамар Евен Зохар, „Позицијата на преводната литература во рамките на литературниот полисистем“, во *Компаративна книжевносии (теории на групосија)*, прир. С. Стојменска-Елзесер, Евро-Балкан/Менора, Скопје 2007, стр. 81–90.
11. Армандо Њиши, „Мондијализам и деколонизација“, во *Компаративна книжевносии (теории на групосија)*, прир. С. Стојменска Елзесер, Евро-Балкан/Менора, Скопје 2007, стр. 309–318.

Дел од книга / прилози (проза, поезија, есеистика)

1. Ентони Барцис, „Каде ќе беше Умберто Еко без Шерлок Холмс?“, есеј, ЛИК, *Нова Македонија*, март 1987 (преземено од *Il corriere della sera*).
2. Итало Калвино, „Молчењата на Паломар“, расказ, *Разгледа*, бр. 4, 1988, 307–308.
3. Томазо Ландолфи, „Бакнеж“, расказ, *Жена*, октомври 1992, стр. 78–79.
4. Масимо Бонтемпели, „Шаховската табла пред огледалото“, расказ, *Жена*, март 1993, стр. 79.
5. Гаспаре Џудиче, „Комичното и пастишот во Метаморфозата на Франц Кафка“, есеј, *СУМ сѝисание за уметносии*, лето 1994, стр. 92–104.
6. Ана Казалино, „Уметникот и неговиот двојник. За творештвото на Егон Шиле“, есеј, *СУМ сѝисание за уметносии*, лето 1995, стр. 147–155.
7. Едоардо Сангвинети, Две песни, *Наше ѝисмо*, септември-октомври 1996.
8. Итало Калвино, „Црна овца“ (расказ), *Жена*, бр. 542–543, 1996, стр. 66–67.
9. Марио Солдати, „Америка, моја прва љубов“, расказ, *Наше ѝисмо*, бр. 13, март–април–мај 1997, стр. 28.
10. Дарио Фо, „Mistero buffo“ и „Имаше два пиштола со бели и црни очи“, драмски фрагменти, *СУМ сѝисание за уметносии*, бр. 14, лето 1997, стр. 5–27.
11. Умберто Мангани, „Trieste“ и „Културен факт“, песни, *Наше ѝисмо*, бр. 27, јули–август 1999.
12. Армандо Њиши, „Грижа за мигрантите“, есеј, *Наше ѝисмо*, бр. 28, септември-октомври 1999, стр. 7–8.

13. Роберто Карвели, „Кревети“, расказ, *Синдгенџски збор*, бр. 1312, 25 април 2001, стр. 33.
14. Луици Манци, Две песни, *Зборник на учеснициите на СВП*, Струга 2001.
15. Миа Леконт, „Милост“, во *Што си ти? Антилоџа на нашиите омилени ѝесни од европски ѝоеѝеси*, прир. К. Велевска, Антолог, Скопје 2016, стр. 19.
16. Сара Зухра Луканиќ, „На шпицот од моите чевли“, во *Што си ти? Антилоџа на нашиите омилени ѝесни од европски ѝоеѝеси*, прир. К. Велевска, Антолог, Скопје 2016, стр. 18–19.
17. Миа Леконт, „Куќичка за кукли“ и други песни, во *Кoj е koj. Поезија од ѝеѝ конѝиненѝи / Who is Who. Poetry from Five Continents*, Струга, СВП 2019, стр. 131–135.
18. Ана Сантоликвидо, „Тестамент“ и други песни, во *Кoj е koj. Поезија од ѝеѝ конѝиненѝи / Who is Who. Poetry from Five Continents*, Струга, СВП 2019, стр. 122–129.
19. Анелиза Алева, „Прочида и Искија“, СВП 2020/2022. <https://svp.org.mk/poem/procida-and-ischia>

II. Од македонски и српски на италијански јазик

Прилози

1. A. Prokopiev, “Voyeur” (frammenti), rivista *Sagarana*, No 3, 2001. http://www.sagarana.it/rivista/numero3/n_nuovi2.html
2. Milan Gjurcinov, “La nuova letteratura macedone nel periodo della transizione”, trad. di A. Gjurcinova, *Studi slavistici*, Rivista dell’Associazione italiana degli slavisti, Firenze, VI, 2009, 353–357. <https://oaj.fupress.net/index.php/ss/article/view/2206>
3. Nenad Šaponja, “Nel profondo sognavo mute parole altrui”, scelta di poesie, trad. di M.Lecomte e A. Gjurcinova, *La macchina sognante*, 2020. <http://www.lamacchinasognante.com/tag/anastasija-gjurcinova/>
4. Aco Šopov, “Sangue abissale” (scelta di poesie), trad. di A. Gjurcinova e M. Lecomte, *Nuovi argomenti* (Roma), 2022. <http://www.nuoviargomenti.net/poesie/sangue-abissale/>

Составила: Ирина Талевска

Анка Ѓурчинова (1931–2014)

Анка Ѓурчинова е родена во Струмица. Дипломирала француски јазик и книжевност во 1954 г. на Филозофскиот факултет во Скопје, каде што по дипломирањето била ангажирана како стажант во библиотеката на Катедрата за романска филологија (1955–1957).

Својата професионална кариера ја остварила најпрвин како професор по француски јазик во Центарот за странски јазици во Скопје, каде што работела од 1958 до 1980 година, водејќи низа стандардни, но и специјализирани курсеви по француски јазик на сите нивоа, наменети за слушатели вработени во дејностите економија, право, медицина и сл. Во оваа институција била вклучена и во преведувачката услужна дејност на Центарот, во чии рамки преведувала текстови од најразличен карактер, како документи, книжевни дела и стручни трудови. Била ангажирана и како составувач на тестови за средношколските натпревари и Олимпијади по француски јазик.

Својата кариера Анка Ѓурчинова ја продолжила како лектор, предавач и виш предавач по француски јазик на Филолошкиот факултет при УКИМ (1980–1994), ангажирана со настава за нематични факултети, главно за групите на Филозофскиот факултет, но и за групата по новинарство на Правниот факултет при УКИМ.

За потребите на својата наставно-педагошка дејност таа го усовршувала познавањето на францускиот јазик на повеќе семинари и обуки во земјата и во странство, како во Охрид, Нови Винодол, Брисел, а најмногу во Франција, во градовите Безансон, Гренобл, на Алијанс Франсез во Париз, во Севр и Кашан близу Париз, како и во други центри за изучување на јазикот и методологијата на наставата по француски како странски јазик.

Со книжевен превод од француски на македонски јазик почнала да се занимава веднаш по дипломирањето, кога во периодиката објавила преписи на песни од Гијом Аполинер,²³ а подоцна и од Антонен Арто, Анри Мишо и Жак Превек, како и превод на пообемниот прилог подготвен во соработка со Милан Ѓурчинов под наслов „Надреализмот во служба на револуцијата“.²⁴

²³ Аполинер, Г. „О моја опустена младост“ и „Љубовта е мртва“, *Млада лиџераџура*, бр. 1, 1954.

²⁴ „Надреализмот и револуцијата“, превод на текстови од А. Бретон, Л. Арагон, Р. Кревел, *Разлиги*, бр. 6, 1985.

Исто така, со свои преводи од македонски на француски јазик учествувала во превод на стручна литература, резимеа и апстракти од областа на историјата на уметноста и археологијата, но и во претставување на нашата литература во Франција. Соработувала, заедно со други преведувачи, во подготовката на специјалниот број на списанието „Europe“ од Париз, посветен на македонската книжевност во 1978 г., како и на „Антологијата на македонската поезија“, објавена кај издавачот Месидор во Париз во 1988 г.

Со преводи на одделни книги од областа на белетристиката започнува да се занимава во 60-тите години, продолжува во 80-тите, но најинтензивно во текот на 90-тите години на 20 век. Преведувачката дејност на Ѓурчинова започнува со книга за деца (Албер Ламорис), но потоа таа се посветила на дела од неколку добитници на престижната француска награда „Гонкур“ (Јан Кефелек, Тахар Бен Желун), на автори на славни бестселери (Пауло Коелџо, Даниел Пенак), за на крајот да се наврати на некои од нејзините омилени француски писатели, како Шарл Бодлер и Андре Бретон. За многу од овие преводи напишала и поговори и белешки за авторите. Предмет на нејзиниот интерес биле и критичко-есеистички книги од реномираните автори Милан Кундера и Ив Шеврел.

Како пример за нејзината преведувачка вештина наведуваме кус извадок од *Сџилиној на Париз: мали ѝоеми во ѝроза* од Шарл Бодлер:

L'étranger

- Qui aimes-tu le mieux, homme énigmatique, dis? ton père, ta mère, ta sœur ou ton frère?
- Je n'ai ni père, ni mère, ni sœur, ni frère.
- Tes amis?
- Vous vous servez là d'une parole dont le sens m'est resté jusqu'à ce jour inconnu.
- Ta patrie?
- J'ignore sous quelle latitude elle est située.
- La beauté?
- Je l'aimerais volontiers, déesse et immortelle.
- L'or?
- Je le hais comme vous haïssez Dieu.
- Eh ! qu'aimes-tu donc, extraordinaire étranger?
- J'aime les nuages... les nuages qui passent... là-bas... là-bas... les merveilleux nuages!

(Charles Baudelaire, *Le Spleen de Paris: petits poèmes en prose*, Paris 1869)

Странец

- Кого најмногу го сакаш, чуден човеку, кажи? Твојот татко, твојата мајка, твојата сестра или брат ти?
- Јас немам ни татко, ни мајка, ни сестра, ни брат.
- Пријателите?
- Употребувате збор чија смисла ми е непозната до ден денешен.
- Татковината?
- Не знам на која географска ширина се наоѓа таа.
- Убавината?
- Радо би ја сакал кога би била божествена и бесмртна.
- Златото?
- Го мразам како што Вие го мразите Бога.
- Тогаш, што сакаш ти, неодгатлив странецу?
- Ги сакам облаците... облаците што минуваат... таму... чудесните облаци!

(Шарл Бодлер, *Силиној на Париз: мали ѝсни во ѝроза*, Три, Скопје 2003, стр. 7)

За својата преведувачка дејност Анка Ѓурчинова е добитник на две значајни награди. Првата ѝ е доделена од страна на Авторската агенција на РМ за најуспешен превод од оригинал за романот *Варварска свадба* од Јан Кефелек во 1988 година, а втората од Сојузот на литературни преведувачи на РМ за *Нешто како роман* од Даниел Пенак во 1999 година.

Исто така, Анка Ѓурчинова е добитник и на високото одликување – Орден за заслуги, доделен од страна на Република Франција.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Албер Ламорис, *Црвениот балон*, Кочо Рацин, Скопје 1963.
2. Јан Кефелек, *Варварска свадба*, Мисла, Скопје 1988.
3. Тахар Бен Желун, *Светиот ноќ*, Култура, Скопје 1990 (преиздадено од КСИЦ – Полица – Макавеј во 2016.)

4. Пауло Коелјо, *Алхемичаројџ*, Зумпрес, Скопје 1996 (1997).
5. Даниел Пенак, *Нешто како роман*, Мисла, Скопје 1999.
6. Шарл Бодлер, *Сџлиној на Париз: мали џесни во џроза*, Три, Скопје 2003.
7. Андре Бретон, *Нагја*, Магор, Скопје 2009.

Критичко-есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Милан Кундера, *Умејноста на романојџ*, Култура, Скопје 1990.
2. Ив Шеврел, *Комјаратијвна лијџератијџра*, Магор, Скопје 2005.

II. Од македонски на француски јазик

Книги

1. Акта Вељуса = Acta Veljusa: *à l'occasion de 900-années du monastère de la Vierge de Pitie au village Veljusa: џо џовог 900 џогини од манастџирскајџа црква Бојорогиџа Милосџива (Елеуса) во селојџо Вељуса*, Филозофски факултет – Скопје и Општина Струмица, 1984.
2. *Anthologie de la poésie macédonienne*. Édition établie par Jacques Gaucheron. Préface, notices et choix des poèmes par M. Djurcinov ; (копреведувач со други преведувачи), Messidor, Paris, 1988.

Составила: Анастасија Ѓурчинова

Александрина Илиева

Александрина Илиева, моминско Нанова, е родена во 1943 г. во Софија, Бугарија, а основно и средно образование завршила во Скопје, каде што од 1962 до 1966 г. студира англиски јазик и книжевност со француски јазик и книжевност како втор главен предмет на Филозофскиот факултет во Скопје.

Постдипломските студии од областа на англистиката ги следи на Филолошкиот факултет во Белград од 1970 до 1972 г. Следната година престојува во Лондон, каде што врши истражувања за магистерската теза на тема: *Илингенскојто воспјание во англиската книжевност, ѝајетисци и мемоари 1903–1906 г.* Под менторство на проф. д-р Христо Андонов-Полјански тезата е одбранета во февруари 1977 г. на Филозофскиот факултет во Белград. Со докторат по филолошки науки на тема: *Англискиот роман во превод на македонски јазик и неговата критичка рецепција во периодот 1945–1980 г.*, под менторство на проф. д-р Иванка Ковилоска-Попоска, се здобива во 1986 г. на Филолошкиот факултет во Скопје.

Александрина Илиева се вработува на Филолошкиот факултет во Скопје во 1967 г., кога е избрана за асистент по англиска книжевност при Катедрата за англиски јазик и книжевност. Во 1987 г. избрана е за доцент по истиот предмет, по што е избрана и за вонреден и за редовен професор. Во текот на својот работен век таа држи повеќе предмети од областа на англиската книжевност, какви што се: Англиската книжевност на 18 и 19 век, Модерната и современата британска проза. Нејзиниот научен интерес се фокусираше на романтичарските и на викторијанските теми, на англискиот роман, на современите феминистички теории и на компаратистиката, за што сведочат нејзините публикации. Таа е и плоден книжевен преведувач на современата англиска книжевност, а учествувала и во приредување антологии.

Покрај наставните активности, Илиева учествува во работите на телата и комисиите на Филолошкиот факултет, при што била секретар и шеф на Катедрата за англиски јазик и книжевност, секретар на Синдикалната организација на Филолошкиот факултет, избран член на Факултетскиот совет, член на Извршниот одбор на Филолошкиот факултет, член на Претседателството на Сојузот на друштвата за странски јазици на СРМ, како и претседател на Секцијата за англиски јазик на Сојузот на друштвата за странски јазици.

Во однос на нејзиниот академски и професионален развој, Илиева уште во текот на третата година на студиите, по земјотресот во 1963 г., со стипендија на Британскиот совет учебната 1964/1965 г. ја поминува на Универзитетот во Ексетер, Велика Британија, каде што посетува и два едномесечни курса, едниот во Стратфорд на Ејвон, родното место на В. Шекспир (Англиската ренесансна драма и Шекспир), а другиот на Универзитетот во Оксфорд (Англиската поезија од 16 и 17 век). Од 1973 до 1974 г. престојува во Лондон во врска со истражувањата за магистерската теза. Понатаму, учествува на повеќе домашни и меѓународни конференции и семинари, меѓу кои се истакнуваат Семинарот за современа англиска книжевност на Универзитетот во Кембриџ, В. Британија (1984) и Семинарот за современа британска книжевност, модернизам и постмодернизам, на Универзитетот во Единбург, В. Британија (1989).

Александрина Илиева во својата критичко-теоретска работа опфаќа повеќе современи писатели и најнови текови во Англија, Шкотска, САД и во Ирска – повеќето од нив кај нас по првпат воведени и аналитички претставени – Џ. Фаулз, А. С. Бајат, С. Рушди, А. Картер и многу други, со што успеала да совлада и да приопшти, за себе и за научната и за културната јавност кај нас, обемен пресек од најновата книжевна продукција на англиски јазик.

Еден од позначајните придонеси на Илиева е во прегледот и документирањето на преводот на англиската книжевност во македонската култура, кој таа го прави со докторскиот труд *Англискиот роман во превод на македонски јазик во периодот од 1945 до 1980 година*. Нејзината цел е аналитички и критички да ја испита рецепцијата на англискиот роман и критиката за него во македонската култура, како и да фрли светло на прашањата што за него се отворени во нашата книжевноисториска и теориска мисла, како и на планот на книжевните и културните врски меѓу британското и македонското општество.

Докторската дисертација на А. Илиева претставуваше новина, бидејќи целовито, подробно и систематски обработуваше област во која до тој момент немаше вршени научни истражувања. Таа претставува и несомнен придонес како за македонската англистика така и за македонската преводна и книжевнокритичка практика, збогатувајќи ја со значајни сознанија за рефлексите од англискиот роман во книжевниот живот на нашата култура, како и за развојот на англистиката кај нас во 20 век. Таму е даден хронолошки преглед на македонските преводи и периодизација на англискиот роман во превод на македонски јазик, проследен со критичките

коментари во врска со преводите – индиректни и директни, како и врз скратените верзии на романите вклучени во програмите по македонски јазик и книжевност во основните училишта.

Суштинскиот придонес е тоа што Илиева прави критичка анализа на директните преводи на романите со суптилни споредбени анализи меѓу изворниот јазик и целиот јазикот и доаѓа до прецизни, точни и аргументирани заклучоци, кои покрај вредностите ги утврдуваат и слабостите на преводот. Како што укажува Владимир Цветковски, „скудноста на прозната преводна дејност Илиева ја припишува на малиот број англистички кадри, на отсуството на речнички фондови и на сиромашниот оригинален фонд“.²⁵ Затоа и користа од добиените сознанија е повеќекратна: се укажува на неопходните корекции што треба да се извршат при евентуалното повторно издавање одделни романи; на штетното дејство за резултатите на преводот кога е тој работен индиректно и се докажува долгата практика на притаено индиректно преведување. Конечно, тоа е прво истражување од овој вид во нашата компаративно-критичка наука на преводите на англиски книжевни дела.

Александрина Илиева преведува од англиски на македонски јазик, при што преведува поезија и проза, а во раниот период преведува за радиски емисии. Александрина Илиева се посветува на книжевниот превод на современите британски и американски автори, какви што се Д. Х. Лоренс, Анцела Картер и други, но и на современи модернистички поети: Шејмас Хини и Мајкл Лонгли, во антологијата *Современа британска поезија* (1990), од каде што е и следниот извадок:

When all the others were away at Mass
I was all hers as we peeled potatoes.
They broke the silence, let fall one by one
Like solder weeping off the soldering iron:
Cold comforts set between us, things to share
Gleaming in a bucket of clean water.
And again let fall. Little pleasant splashes
From each other's work would bring us to our senses.

So while the parish priest at her bedside
Went hammer and tongs at the prayers for the dying
And some were responding and some crying
I remembered her head bent towards my head,

²⁵ Цветковски, В. *За книжевното преведување: (ипрадуктйолошки йорйирейи)*, Скопје: Макавеј, 2017, стр. 178.

Her breath in mine, our fluent dipping knives—
Never closer the whole rest of our lives.

(Seamus Heaney, from “Clearances”, *New Selected Poems 1966-1987*, Faber & Faber, London 1990, p. 227)

* * *

Кога другите отидоа в црква на богослужба
јас сиот нејзе ѝ припаѓав додека лупевме компири.
Испуштани еден по еден тие ја рушеа тишината
како врели солзи растопено железо:
Студени утехи беа за нас тие заеднички нешта
што се белеат од бистрата вода во кофата.
Испуштани еден по друг. Тивки пријатни плисоци
од заеднички труд што не враќаа во сегашноста.

Сега, додека попот крај нејзиниот одар
ги пелтечи молитвите на опелото,
и луѓето се одзиваат со збор или со солзи во грлото,
си спомнувам кога нејзината глава се веднеше крај мојата,
кога ни се слеваше здивот и ножовите со сјајни водени ниски -
Ние никогаш потоа во животот не бевме толку блиски.

(Шејмас Хини, Од „Чистини“, во *Современа британска поезија*,
Култура, Скопје 1990, стр. 104)

Конечно, можеме да заклучиме дека Александрина Илиева со својата академска, истражувачка, како и преведувачка работа даде значаен придонес во претставувањето на современата англофона книжевност и култура пред македонската публика, со што помогна во збогатувањето на современата македонска култура.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Вилијам Шекспир, *Кралоџ Лир* (двојазична сликовница), Просветно дело, Скопје, 1971
2. Џејмс Фенимор Купер, *Ловецот на елени*, (двојазична сликовница), Просветно дело, Скопје, 1971
3. Мајкл Лонгли, „Рани“, „Ткајачи“ (стр. 95–97); Шејмас Хини, „Човекот од Гробал“, „Казна“, „Одметник“, Од „Чистини“, Од „Молњи“ (стр. 98–106), во *Современа британска поезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
4. Дејвид Херберт Лоренс, *Вљубени жени*, Магор, Скопје 1996 (Магор, Скопје 2011).
5. Фланери О’Конор, „Студени морници“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 47–76.
6. Анцела Картер, *Крваваџа одаја и други раскази*, Магор, Скопје 2008.

Составил: Милан Дамјаноски

Вера Јанева-Стојановиќ (1923–1996)

Вера Јанева-Стојановиќ е родена во Скопје. Дипломирала на Филозофскиот факултет во Белград на групата за славистика со специјализација чешки јазик и литература. Во текот на 1956/57 година се наоѓа на специјализација во Прага и се усовршува во областа на поновата чешка книжевност кај проф. Карел Крејчи и проф. Франтишек Бурианек. Во тој период се определува за изучување на чешко-македонските врски во 19 век, притоа продлабочувајќи ги своите знаења од чешката литература, особено од современата. Докторската дисертација, која е посветена на Карел Чапек и експресионизмот, ја одбранила во 1971 г. на Филолошкиот факултет во Скопје.

Вера Јанева-Стојановиќ својата наставна и научна дејност на тогаш Филозофскиот факултет во Скопје ја започнала во 1950 г. како асистент по чешки јазик и книжевност, каде што по извесна пауза од семејни причини повторно се враќа на Катедрата за славистика како лектор по чешки јазик. На таа позиција останува до изборот во редовен професор. Вера Јанева-Стојановиќ има несомнен придонес во формирањето и работата на Катедрата за општа и компаративна книжевност, која е основана во 1980 г.

Покрај наставата, Вера Јанева-Стојановиќ се истакнува и со општествената дејност: имено, член е на Советот на издавачката куќа „Култура“, но исто така, вклучена е и во Деновите на словачката култура.

Голем е придонесот на Вера Јанева-Стојановиќ во поставувањето на темелите на македонската бохемистика. Несомнен е нејзиниот придонес остварен со докторската дисертација за Чапек и експресионизмот, во која нејзиниот методолошки пристап е обликуван врз традициите на чешката структуралистичка школа (Јан Мукаржовски). Резултат на нејзиниот труд е книгата *Метифори на омиѓувањето*, објавена во 1982 г., која претставува синтеза на многугодишните истражувања во сферата на чешката, на словачката и на светската книжевност, со темелна теоретска основа и компаративно проучување на македонски и на јужнословенски автори и теми во европскиот книжевен контекст.

Неодминлив е придонесот на Вера Јанева-Стојановиќ во областа на македонско-чехословачките книжевни и културни врски во 19 и во 20 век. Периодот на престој во Прага на стручната специјализација придонесува нивото на знаење и компетенции на чешкиот јазик да ги издигне на

највисоко ниво и со тоа сето свое знаење да го пренесе и на студентите на Универзитетот во Скопје. Освен тоа, покрај научните трудови, таа ја доближува чешката книжевност и преку своите преводи. Преведувала и за Третата програма на Радио Скопје, текстови од Мико Франтишек, Жилка Тибор и Диониз Ѓуришин. Мошне е забележливо дека таа, главно, ги следи трендовите на чешката литература, па резултат на тоа е и преводот на македонски јазик на романот *Шеѓа* од Милан Кундера. Како што ќе истакне Данило Коцевски:

Таквата иронија и сарказам покажале дека со политиката нема шега, а тоа на својот грб го искусил и самиот автор на романот Милан Кундера. Бидејќи тој не молчел и за инвазијата врз Чехословачка од 1968 година, неговите книги наскоро биле забранети. Романот подоцна е објавен во Франција 1968 година со предговор на Луј Арагон. Но постои и еден куриозитет што сме го подзаборавиле, а кој нам, на Македонците, ни прави посебна чест. Имено, романот „Шега“ многу брзо е објавен и кај нас. Издавач е „Нова Македонија“, Скопје, 1969, во превод на Вера Јанева-Стојановиќ.²⁶

Посебно значаен придонес во дејноста на Вера Јанева-Стојановиќ како одличен познавач и теоретичар на книжевноста и како преведувач е што преведените дела се придружени и со преглед на творештвото на преведуваниот автор и со книжевна анализа на преведеното дело. Во тој контекст, за романот *Шеѓа* ќе истакне:

Со своевиден, извонредно сугестивен манир, Кундера преку раскажувачката структура, преку динамичните односи меѓу одделните нејзини компоненти го истакнува проблемот на отуѓувањето во неговиот посебен облик – самоизмамување.²⁷

Рецепцијата на творештвото на Чапек во Македонија се врзува со името на Вера Јанева-Стојановиќ. Во воведот на збирката *Одбрани раскази*, чиј уредувач и преведувач е токму таа, ќе напише:

²⁶ Коцевски, Д. „Милан Кундера, со политиката нема шега“. *Слободен ѝечай*, Скопје 2019 <https://www.slobodenpecat.mk/milan-kundera-so-politikata-nema-shega/> [цит.05.09.2024].

²⁷ Јанева-Стојановиќ, В. Описот во наративната структура на „Шега“. Во: *Годишен зборник на Филолошкиот факултет*, Скопје, кн. 23, 1973, стр. 271–280.

За првпат на читателската публика ѝ се претставува на македонски јазик Карел Чапек, еден од најизразитите и најплодни чешки писатели во времето меѓу двете светски војни. Сиот оној немир што го предизвика Првата светска војна најде најсилен одглас во литературното творештво на овој писател.²⁸

Лидија Капушевска-Дракулевска во својата статија посветена на расказите на Карел Чапек на македонски јазик ќе напише:

Нашата позната бохемистка, Вера Јанева-Стојановиќ, која патем речено, прва го преведе, го афирмира и го популаризира овој автор во македонската културна средина веќе во педесеттите години на минатиот век говори за една специфична Чапекова варијанта на експресионизмот и неа ја именува како *комунионизам* (...) под тој термин таа подразбира *сѝрмеж ѝо комуникација*, „обновување на прекинатата комуникација на човек со човек преку егзистенцијалната модификација“, односно, смирување на експресионистичката тензија: преобразба, премин од изолирана единка спротивставена на „монструозната“ маса – кон целосна човечка личност интегрирана во заедницата.²⁹

Карел Чапек има повеќе фази во своето творештво и Вера Јанева-Стојановиќ за него ќе каже:

Од реалистичкото прикажување на стварноста, Чапек заоѓа во утопија и започнува слободно да заборава за проблемите што го мачат целото општество. Чапек сака да верува во човекот, љубовта и братството како единствени човечки вредности, но неговиот хуманизам е управен против цивилизацијата за која смета дека е извор на сите воени пустошења.³⁰

Анализирајќи го творештвото на Карел Чапек, таа се осврнува на романот *Кракайиш*, кој подоцна и ќе го преведе на македонски јазик:

Во романот *Кракатит* (1924) Чапек се задржува врз релацијата човекот и судбината на човештвото во отугениот механизирани

²⁸ Чапек, К. *Одбрани раскази*. „Кочо Рацин“, Скопје 1960. стр. 5.

²⁹ Капушевска-Дракулевска, Л. „Расказите на Карел Чапек на македонски јазик“. Во *Studia macedonica II*. Dorovský, Ivan (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2015, pp. 164–169.

³⁰ Чапек, К. *Одбрани раскази*. Кочо Рацин, Скопје 1960. стр. 9–10.

свет. Постојниот начин на односот на човекот спрема светот ќе го прогласи за неавтентичен облик на човечкото суштествување, во кој притиснат од техниката човекот ја губи својата човечка егзистенција и ги потиснува сите слободни потврдувања на своите суштински внатрешни сили.³¹

Во својот превод на овој роман Вера Јанева-Стојановиќ се претставува и како преведувач во сета своја зрелост и тука ќе дадеме еден извадок како илустрација:

Všecko je ve mně srostlé: dobré a zlé a nejvyšší. Kdo žije, dělá zlé i dobré, jako by se drobil. Dělal jsem to i to; ale nyní... musím vydat to nejvyšší. To je vykoupení člověka. Není to v ničem, co jsem udělal; je to zarostlé ve mně... jako v kameni. I musím se roztrhnout... mocí... jako se roztrhne náboj; a nebudu se ptát, co přitom roztrhám; ale bylo třeba... bylo mně třeba vydat to nejvyšší.

(Karel Čapek, *Krakatit*, Československý spisovatel, Praha 1982, str. 239)

* * *

Cè e во мене срастено, доброто и злото и највисокото. Оној кој живее, работи и добро и зло, како да се дроби. Работев и тоа и тоа, но сега ќе треба да го дадам она највисокото. Тоа е откупување на човекот. Во она што сум направил, тоа го нема, во мене е срастено ... како в камен. И ќе треба да се распнам...со сила како што се растрга набојот, и нема при тоа да прашам што ќе здробам. Но јас треба...треба да го дадам она највисокото.

(Карел Чапек, *Кракайиий*, Детска радост, Скопје 1990, стр. 247)

Сметаме дека со својата научна и преведувачка дејност, Вера Јанева-Стојановиќ успеала, во контекстот на нашата национална култура и наука да остави трага за нејзиното активно присуство и да го запознае нашиот човек со една мала, но своебитна култура која станала предмет на нејзината животна преокупација.

³¹ Јанева-Стојановиќ, В. „Визија на човекот во механизираниот свет во творештвото на Карел Чапек“. Во: *Годишен зборник на Филозофскиот факултет*, кн. 22. 1969, стр. 453–476.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од чешки и словачки на македонски јазик

Книги

1. Карел Чапек, *Одбрани раскази*, Кочо Рацин, Скопје 1960.
2. Јан Отченашек, *Ромео, Јулија и њемнинаџа*, Кочо Рацин, Скопје 1963.
3. Милан Кундера, *Шеѓа*, НИП Нова Македонија, Скопје 1969.
4. Чапек Карел, *Избор*, (избор и поговор Вера Јанева-Стојановиќ), (копреведувачка со Донка Роус), Култура, Скопје 1978.
5. Карел Чапек, *Кракаџиџи*, Детска радост, Скопје 1990.

Прилози во периодика

1. Карел Чапек, „Атентат“ (извадок), *Млада лиџераџура*, 1955/ V, бр.5, стр. 58–62.
2. Јан Неруда (есеј), *Млад борец*, 9- III-1956, XI. 6.
3. Франтишек Ксавер Шалда, „Критика со патос и инспираџија“, *Разџлеги*, бр. 1, бр. 2 и бр. 3, 1956.
4. Јан Неруда, „Трите лилии“ расказ, *Млад борец*, 1957.
5. Франтишек Ксавер Шалда, „Поетот и општеството“, *Млада лиџераџура*, 1957.
6. Франтишек Ксавер Шалда, „Нешто за модерната критика“, *Разџлеги*, бр. 7 и бр. 8, 1958.
7. Јиржи Хаек, „За одговорноста на критиката“, *Современосџи*, 1965/ XV, бр. 8, стр. 477–481.
8. Кветослав Хватик, „Местото на авангадните струења во чешката култура“, *Разџлеги*, 1965–67/ VIII, бр. 1, стр. 70–78.
9. Современата словачка поезија (есеј), *Нова Македонија*, 30. IX. 1973.
10. Јозеф Чапек, „Оние што одат во Ахеронт“, *Сџиремеж*, 1975/XIX, бр. 2–3, стр. 161–169.
11. Избор од современата словачка поезија, *Нова Македонија*, 30.09.1975, стр. 13.

II. Од македонски на словачки јазик

Книги

1. Кочо Рацин, *Biele svitania* (заедно со Донка Роус и Станислава Шурлежаноска), еџиџија Драма, МНТ, Скопје 1979.

Составила: Јасминка Делова-Силјанова

Максим Каранфиловски

Максим Каранфиловски е роден во 1948 г. во Скопје. Во 1971 г. дипломирал на Групата за руски јазик и книжевност, а две години подоцна дипломирал и на Групата за македонски јазик при Филозофскиот факултет во Скопје. Во 1974 г. магистрирал на Филолошкиот факултет во Белград со темата *Изразување на минатото време во рускиот и во македонскиот јазик*, а во 1992 г. на Филолошкиот факултет во Скопје ја одбранил докторската дисертација под наслов *Еницевардарскиот јазик*. Во текот на своите формативни студиски и наставни години посетил низа семинари по полски, руски, словенечки и по белоруски јазик во повеќе национални научни центри и институции во градови како Варшава, Краков, Москва, Љубљана и Минск.

Наставната и научната работа на Каранфиловски на главниот македонски универзитет се простира во период подолг од три децении. Од 1975 г. тој работи на Филолошкиот факултет во Скопје како асистент по граматика и историска граматика на рускиот јазик, а потоа како наставник по руски јазик за нематичните факултети при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“. Од 1993 г. е доцент, од 1997 г. вонреден професор, а од јануари 2002 г. редовен професор по граматика на рускиот јазик и контрастивна анализа на рускиот и на македонскиот јазик. Покрај активната наставна работа, неколкуте монографски изданија посветени на научните области со кои се занимавал долги години се дополнителен резултат на неговиот академски труд.

Каранфиловски бил декан на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во два полни мандати, член на Сенатот на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“, учесник во разни академски организациски тела и раководител на голем број научни конференции и лекторати. Покрај големите заслуги во организирањето на веќе традиционалните руско-македонски годишни научни конференции, како декан значајно придонел во организирањето на многу научни гостувања, развојот на билатералните соработки со голем број универзитети и отворањето нови предмети и студиски насоки на факултетските катедри. Како активен соработник на националните лингвистички центри во матичната земја, Каранфиловски се јавува и како еден од авторите на современиот Толковен речник на македонскиот јазик.

Значајни за неговиот научен профил се и редовните придонеси во низа странски универзитети и меѓународни научни проекти. Покрај повеќегодишната работа како лектор по македонски јазик на истакнати универзитети, како „Мартин Лутер“ во Хале, Јагјелонскиот универзитет во Краков и Московскиот државен универзитет „Ломоносов“, Каранфиловски активно содејствувал со Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид, а учествувал како лектор и гостувал како професор на уште десетици славистички школи и катедри во повеќе европски земји. Заслугите и придонесите на Каранфиловски во развојот на соработката меѓу славистичките центри се обележани со повеќе награди, званија и признанија.

Едно од најзначајните научни признанија на Каранфиловски му го доделува Московскиот државен универзитет „Ломоносов“ во 2008 година за неговите заслуги за засилувањето на позицијата на русистиката како научна дисциплина во Македонија и за многугодишниот влог во развојот на научните и на културните односи меѓу Русија и Македонија. Во беседата изречена по повод прогласувањето на проф. д-р Каранфиловски во звањето почесен професор на најголемиот руски универзитет, ректорот, акад. Виктор Антонович Садовнич, упатува на широкиот круг на неговите научни интереси, првенствено во областа на историјата и на современиот развој на македонскиот јазик, компаративната лингвистика и рускиот јазик, и го нарекува Каранфиловски „вистински амбасадор на руската култура во Македонија“ и „еден од најавторитетните специјалисти во областа на лингвистиката во Република Македонија [, кој] има внесено исклучително важен влог во националната компаративна лингвистика“.³²

Веројатно најзначајниот залог за развојот на славистиката на Каранфиловски е самиот придонес во научно-наставната дејност на Катедрата за славистика на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, каде што бил професор и ментор на поголемиот дел од тековниот наставен и соработнички кадар, како и активен организатор на врските на катедрата со меѓународните академски центри. Покрај наставната и истражувачката работа на Катедрата, Каранфиловски бил уредник и рецензент на повеќе изданија на матичното научно списание „Славистички студии“.

Во повеќе броеви на ова списание на Катедрата за славистика се застапени негови научни статии од областа традуктологијата („Можностите

³² „Беседа изречена од акад. Виктор Антонович Садовнич, ректор на МГУ, по повод прогласувањето на проф. д-р Максим Каранфиловски во звањето почесен професор на Московскиот државен универзитет ‘Ломоносов’ во јуни 2008 година“, *Славистички студии* 19, (посебен додаток), Скопје, стр. 543.

за преведување на некои особености на современиот руски литературен јазик“, т. 4–5, 1985), практиката на преводот („Како се преведува руското минато свршено време на македонски“, т. 1, 1976), споредбената граматика („Глаголскиот вид во императивот во македонскиот јазик во споредба со бугарскиот и српскиот јазик“, т. 21, 2021), македонистиката („Современное состояние и развитие македонского языка“, т. 13, 2009), дијалектологијата („Консонантскиот систем во ениџевардарскиот говор“, т. 12, 2006) и историјата на културата („Паломничество в Республике Македони“, т. 20, 2020). Меѓу неговите придонеси во „Славистички студии“ се впишуваат и повеќе преводи на научни трудови на задгранични филолози од руски, полски, српски и од хрватски јазик, како и низа прикази и осврти на други научни дела, истражувања, публикации и конференции, преку кои го набљудуваме и придонесот на Каранфиловски во рефлексивниот однос кон научната работа на други научници во своето пошироко академско поле.

Деветнаесеттиот том на списанието „Славистички студии“ од 2019 г. му е посветен токму на Максим Каранфиловски во знак на неговиот 70-годишен јубилеј. Посветувајќи му го годишниот број на ова најзначајно национално научно славистичко списание, редакцијата на изданието во обраќањето кон проф. Каранфиловски изразува „благодарност за повеќе од 40 години посветени на наставно-научната и на раководечката дејност во развојот, пред сè на славистиката, но и на другите филологии“.

Преведувачката работа на Каранфиловски органски се надоврзува на неговиот целоживотен влог во комуникацијата меѓу јазичните и културните подрачја на словенските и несловенските народи на планот на филолошката наука и работа. Каранфиловски е автор на повеќе од десет книжевни преводи од полски и од руски јазик, а неговиот потпис стои и под голем број преводи на статии што на директен или на индиректен начин се занимаваат со проблематиката на преводот и на интеркултурната комуникација. Преводите на Каранфиловски се објавувани и како одделни изданија и во рамките на научни и културни монографии и списанија, меѓу кои познатите *Современост*, *Литературен збор* и Годишниот зборник на Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје. Овие преводи опфаќаат широк спектар регистри, форми, теми, жанрови и авторски стилови. Меѓу нив претежно среќаваме научни статии што имаат актуелност во тековната научна дискусија на филолошките проблеми, но и такви што обработуваат перенијални проблеми од различни дисциплини на филологијата.

Книжевниот превод е важна творечка активност со која Каранфиловски започнува рано во својата кариера, но на која целосно ѝ се посветува по своето пензионирање од наставната работа. Во кругот на рускојазич-

ните автори што доминираат во неговата преведувачка библиографија, забележуваме јасна доминација на современите гласови и тенденции во белетристиката и во литературната документаристика. Покрај светски етаблираните авторски имиња како Владимир Сорокин или нобеловката Светлана Алексиевич, во овој список ги забележуваме и гласовите на најновата руска проза, како Александар Терехов, Едуард Веркин и Марија Степанова. Оваа ориентација на Каранфиловски кон современата проза говори за неговото поимање на новото и тековно творештво како најперспективна основа за органскиот дијалог меѓу културите. Таа во целост го отсликува и неговиот паралелен академски залог за жива комуникација меѓу културите. Имајќи ги предвид загубите на културната меморија поради пропуштените преведувачки потфати во современоста и тешкотијата за премостување на јазичните и на социолингвистичките пречки што ги донесува самата природа на историското време, оваа ориентација на Каранфиловски на најдобар начин ѝ служи на современата македонска книжевна култура. Преку неговата работа, која се надоврзува на трудовиот и на творечкиот капитал што го вложуваат современите генерации книжевни преведувачи, остануваме во активен дијалог со важните книжевни феномени и културни пластови што ги создава денешниот свет.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од руски на македонски јазик

Книги

1. Владимир Илич Ленин, *Дела*, Том 37, (Писма 1893–1909), Култура, Скопје 1985.
2. Александар Солженицин, *Како да ја уредиме Русија?*, Пулс, Скопје 1991.
3. Владимир Сорокин, *Телурија*, Бата прес, Скопје 2016.
4. Светлана Алексиевич, *Времето Secondhand (Крајот на црвениот човек)*, Бегемот, Скопје 2016.
5. Александар Терехов, *Камениот мост*, Бата прес, Скопје 2018.
6. Андреј Соболев и Александар Новик, *Голо Брго*, ИМЈ „Крсте Мисирков“, Скопје; Наука, Санкт Петербург 2018.
7. Владимир Медведев, *Захок*, Бата прес, Скопје 2021.
8. Едуард Веркин, *Островот Сахалин*, Бата прес, Скопје 2021.
9. Марија Степанова, *Во спомен на спомените*, Бата прес, Скопје 2022.

Прилози

1. Васил Биков, „На езеро“ (расказ), *Современосѝ*, 1974, стр. 645–650.
2. Дмитриј Марков, „За формите на уметничкото обопштување во социјалистичкиот реализам“, *Современосѝ* 8–9, 1974, стр. 773–793.
3. Борис Сучков, „Современите аспекти на теоријата на социјалистичкиот реализам“, *Современосѝ* 1–2, 1975, стр. 112–126.
4. Константин Рехо, „Од демократска литература кон социјалистички реализам“, *Современосѝ* 3, 1975, стр. 74–99.

II. Од полски на македонски јазик

Прилози

1. Чеслав Милош, „Четири песни“, *Современосѝ* 4, 1981, стр. 184–185.
2. Марек Залески, *Поезија на досџоинсѝвени зборови*, *Современосѝ* 4, 1981, стр. 186–196.
3. Луцјан Суханек, „Рускиот романтизам: генеза, хронологија, периодизација“, *Слависѝички сѝудии* 3, 1983, стр. 53–63.
4. Кшиштоф Вроцлавски, „За песната ’Јана и Сонцето’“, *Разѝлеги* 5, 1983, стр. 573–591.
5. Јулијан Корнхаузер, „Хиперреализам“, „Животот е отпор“, „Ткајачка“, „Слободна тема“, „Што би направил кога би имал волшебено стапче“, „Сѝ зависи од човекот“, „Макаренко“, „Ложачот не штеди“, „Топлина во цевките“, Станислав Барањчак, „Да ѝ погледнеме на вистината во очи“. *Слависѝички сѝудии*, бр. 24 (1), 2024, стр. 139–143.

Составил: Андреј Јованчевски

Наум Китановски (1930–2021)

Наум Китановски е роден во Струга. Дипломирал француски јазик и книжевност на Филозофскиот факултет во Скопје во 1963 година. Уште за време на студиите го усовршувал своето познавање на италијанскиот јазик во Италија, во градовите Сиена и Перуџа. Работел како лектор, предавач и виш предавач по италијански јазик на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, учествувајќи во раните фази од воспоставувањето на италијанските студии во нашата земја. Бил и раководител на Катедрата за романски јазици и книжевности.

Подолг период (1970–1985 и 1993–1995) бил лектор по македонски јазик на Универзитетот „Ориентале“ во Неапол, каде што учествувал во воспоставувањето на Лекторатот (потоа и Катедра) по македонски јазик, со што дал особен придонес во развојот на македонистичките проучувања во Италија. За потребите на наставата подготвувал и прирачници за изучување на македонскиот јазик.

Како официјален преведувач, редовно учествувал и на манифестацијата „Денови на македонската култура“ во Рим. Предавал и на Летната школа на Семинарот за македонски јазик, литература и култура во Охрид, работејќи, главно, со студенти – говорители на романските јазици.

Автор е на неколку значајни лексикографски изданија, на Италијанско-македонскиот и на Македонско-италијанскиот речник, повеќепати преиздавани од страна на неговата издавачка куќа Еуроклиент од Скопје.³³ Исто така, Китановски е автор и на неколку учебници и прирачници за изучување на италијанскиот јазик,³⁴ како и на учебник по граматика на италијанскиот јазик, составен заедно со лекторката Марија Маца.³⁵ Особено е значаен неговиот удел во објавувањето на трудот *Фонетика на македонскиот јазик* во Италија, тријазично издание на англиски, маке-

³³ *Италијанско-македонски речник / Dizionario italiano-macedone*, 1996, 933 стр. (обновени изданија во 2003, 2005 и т.н.); *Македонско-италијански речник*, Скопје, Еуроклиент, 2003; *Двонасочен Италијанско-македонски и македонско-италијански речник*, Еуроклиент, Скопје, 2005, 989 стр.

³⁴ *Прирачник за македонско-италијанска конверзација*, Здружение за македонско-италијанско пријателство, Битола, 1994; *Прирачник: Зборувам италијански*, Еуроклиент, Скопје, 1997 (ново издание 2007), 271 стр.

³⁵ Китановски, Н., Маца, М. *Италијанска граматика*, Еуроклиент, Скопје, 1997. (преиздадено 2002)

донски и на италијански јазик, кое го подготвил заедно со италијанските слависти Нуло Миниси и Умберто Чинкве.³⁶

Китановски повеќе пати објавувал свои преводи и во периодиката, како на пример, поезија од С. Квазимодо, Р. Санези, Л. Курчи, Е. Ф. Акрока, А. Џанитрапани и други, како и раскази од И. Калвино и А. Моравија. За потребите на МНТ ја превел и комедијата на Карло Голдони *Двајца венецијански близнаци*, поставена на репертоарот во 1968 г. Автор е и на неколку статии за италијанскиот правопис, за граматиката на италијанскиот јазик, за преводите на македонската книжевност на италијански, како и за историјатот на наставата по македонски на Универзитетот „Ориентале“ во Неапол.

Долгогодишниот престој во Италија му овозможил подетално да истражува за преводите и за присуството на македонската книжевност на овој културен простор, што резултира со обемниот библиографски материјал *Macedonica*, иницијално започнат во рамките на проектот „Македонско-странски книжевни врски“ на Институтот за македонска литература. Овој прилог, за жал, тој не успеа да го објави, но го предаде во електронска форма на Катедрата за италијански јазик и книжевност.

Како книжевен преведувач се истакнал со поголем број преводи на италијански поети – учесници на фестивалот „Струшки вечери на поезија“, со преводи на двајцата носители на наградата Златен венец на СВП: Еуџенио Монтале (1973) и Едоардо Сангвинети (2000), како и со препеви на македонски јазик на поезијата од некои стожерни имиња на италијанскиот поетски збор: Микеланџело, Леопарди, Данунцио, Пасколи.

Пример за поетски превод:

Giuseppe Ungaretti: *Veglia*

Un'intera nottata
buttato vicino
a un compagno
massacrato
con la sua bocca
digrignata
volta al plenilunio
con la congestione
delle sue mani
penetrata

³⁶ Minissi, N., Kitanovski, N., Cinque, U. *Фонетика на македонскиот јазик, The Phonetics of Macedonian, La fonetica del macedone*, Bibliopolis – Istituto Universitario Orientale, Napoli, 1982.

nel mio silenzio
ho scritto
lettere piene d'amore

Non sono mai stato
tanto
attaccato alla vita

Џузепе Унгарети: *Бгеење*

Една цела ноќ
фрлен крај
убиен
другар
со својата уста
исклештена кон полната месечина
со набрекнатоста
на своите раце
навлезена во мојата тишина
напишав
писма полни со љубов.

Никогаш не сум бил
толку
приврзан кон животот.

(*Современа италијанска поезија*, прир. Н. Китановски, СВП,
Струга 1993, стр. 13)

Од доменот на прозата, Китановски ја превел високотиражната италијанска писателка Сузана Тамаро, а од француски јазик превел и една книга од култниот Антоан де Сент Егзипери.

За својата препејувачка дејност во 1994 година ја добил високата награда „Григор Прличев“, која ја доделува Сојузот на литературни преведувачи на Македонија.

Во 2009 г. е одликуван и со орден за заслуги од Република Италија „Витез од редот *Stella della solidarietà italiana*“.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Марио Горини, *Сонцејто на ѝвоијте очи*, Мисла, Скопје 1967.
2. Џорџо Нурицани, *Живојтој на гланка* (афоризми), Мисла, Скопје 1970.
3. Еуџенио Монтале, *Поезија* (со Анте Поповски, двојазично издание), СВП, Струга 1973. (Ново издание во едицијата „Нобеловци“, Микена, Битола 2009.)
4. *Современа италијанска поезија*, прир. Н. Китановски, СВП, Струга 1993.
5. Бруно Ромби, *Земја на ѝишинајта*, Детска радост, Скопје 1994.
6. Гаетано Лонго, *Заеднички месјта*, Спектар прес, Скопје 1994.
7. Сузана Тамаро, *Оди каде срцејто ѝе води*, Еурокиент, Скопје 1997.
8. Нуло Миниси, *Живојтој не е сказна*, (двојазично издание), Еурокиент, Скопје 1997.
9. Сузана Тамаро, *Anima mundi*, Еурокиент, Скопје 1998.
10. Габриеле Данунцио, *Избрани сѝихови*, (двојазично), Еурокиент, Скопје 2000.
11. Едоардо Сангвинети, *Поезија* (двојазично издание), прир. А. Ѓурчинова, (копреведувач со М. Г. Цветковска), СВП, Струга 2000.
12. Џакомо Леопарди, *Избрани ѝесни/Canti scelti* (двојазично издание), Еурокиент, Скопје 2006. (Ново издание: едиција „Свезди на светската книжевност“, Три, Скопје 2013.)
13. Нуло Миниси, *Живојтој не е сказна 2*, (двојазично издание), Еурокиент, Скопје 2008.
14. Џовани Пасколи, *Избрани ѝесни* (двојазично издание), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 2009.
15. Микеланџело Буонароти, *Избрани ѝесни и дела* (двојазично издание), Еурокиент, Скопје 2012.
16. Себастиано Грасо, *Ти, во засега ѝод клейкијте*, СВП, Струга 2015.

II. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Антоан де Сент Егзипери, *Нокен лејт*, Еурокиент, Скопје 2000.

Книги

1. Kosta Ratsin, *Albe candide*, trad. di G. Scotti con la collaborazione di A.M. Moriconi e N. Kitanovski, Makedonska revija, Skopje 1974.
2. *Gloria a San Cirillo*, antologia di poesia macedone, a cura di A. Spasov, trad. di N. Kitanovski, revisione di R. Sanesi, L. Curci e E.F. Accrocca, Makedonska revija, Skopje 1974.

Составила: Анастасија Ѓурчинова

Иванка Ковилоска-Попоска (1934–2013)

Иванка Ковилоска-Попоска е родена во Прилеп, Македонија. Во 1952 година се запишала на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Загреб и студирала англиски јазик и книжевност како прв главен предмет, а југословенска книжевност како втор главен предмет, сè до 1955 година. Со оглед на тоа што во 1955 година добила стипендија од Британскиот фонд за југословенски стипендисти за тригодишни студии по англиски јазик и книжевност, заминала на Универзитетот во Бристол, каде што дипломирала на студиите по англистика во 1958 г. Во 1976 година докторирала на Универзитетот во Скопје на тема *Шекспир во Македонија*.

Целиот свој работен век го поминала на Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје, најпрвин како асистент, од 1960 година, за во 1973 г. да биде избрана во доцент, и потоа во вонреден и во редовен професор. Ковилоска-Попоска многу придонела за поставеноста и развојот на англистичките студии во Скопје, со што ја проширувала основата на англистичките студии, отворајќи различни области за истражување. Притоа, предавала на повеќе предмети од областа на англиската книжевност, кои ги опфаќаат сите периоди на развојот на англиската книжевност, со оглед на тоа дека во раните фази на Катедрата, предметот Англиска книжевност опфаќал три академски години. Тоа што ја одликува и по што е препознатлива и запаметена во историјата на Катедрата за англиски јазик и книжевност е воведувањето на Специјалниот курс за Шекспир во 1984 г.

Во меѓувреме учествува во работата на факултетските тела: била шеф на Катедрата за англиски јазик и книжевност, претседател на Советот на Филолошкиот факултет, делегат во Советот на Универзитетот, како и претседател на Друштвото „Шекспир“. Од општествена активност може да издвоиме дека била претседател на англиската секција при Друштвото за странски јазици на СРМ, претставник во Сојузот на Друштвата за странски јазици на СФРЈ, претседател на Организациониот комитет на меѓународниот Семинар по американска поезија во Охрид (1977), учесник во работата на Струшките вечери на поезијата, како член на Советот и член на жирито за оценување на препевите. Потоа, била член на жирито за доделување на наградата „Григор Прличев“, а во еден мандатен период и член на Советот на таа институција, член на уредувачкиот одбор на

книжевното списание *Ситремеж*, како и член на Македонското здружение на преведувачите.

Во рамките на својата академска и стручна специјализација и развој, учебната година 1958/59 ја поминала на постдипломски студии на Педагошкиот институт на Лондонскиот универзитет. Во текот на студиите во Англија посетувала дополнителни курсеви по англиска книжевност во Кембриџ, Оксфорд, Единбург, Лондон, Велс и во Северна Ирска. Академската 1973/74 година ја поминала на Универзитетот во Брадфорд како предавач по македонски јазик и култура, а во 1962 добива стипендија од Фордовата фондација на Југословенско-американската комисија за културни врски меѓу двете земји, што ѝ овозможува студиски престој на повеќе универзитети во САД (Северна Каролина, УКЛА, Чикаго, Харвард, Принстон), каде што ја проучувала американската книжевност. Учебната 1986/87 г., како Фулбрајтов стипендист, ја поминува на Универзитетот Илиноис во Чикаго во својство на визитинг-професор.

Како општествен и научен работник била организатор или член на бројни стручни и научни организации. Во повеќе наврати била на научни истражувања во Англија и во Америка. Учествовала на научни собири и симпозиуми во регионот (Скопје, Охрид, Блед, Загреб) и во странство (Краков, Грац, Стратфорд он Авон, Чикаго, Ан Харбер – Мичиген). Има напишано голем број стручни и научни трудови, поглавја во книги и превела повеќе книги од англиски на македонски јазик и обратно. Важно е да се напомене дека е автор на првиот роман од англиската книжевност што бил преведен директно од англиски јазик на македонски јазик, *Големи исчекувања* од Ч. Дикенс, со оглед на тоа што во повоениот период повеќето дела на англиски јазик биле преведени посредно од други сродни јазици (српскохрватски, руски и др.). Иванка Ковилоска-Попоска со тоа прави еден историски исчекор на полето на македонската преведувачка традиција и докажува дека англистиката, како научна област, но и во практиката, создала кадри способни за приопштување на англофонската култура и книжевност на македонски јазик.

Иванка Ковилоска-Попоска во текот на целокупната своја работа се залагала за запознавање на светот со македонскиот јазик, македонската книжевност и македонската култура, воопшто. За тоа посебно сведочи нејзината работа на Катедрата за македонски јазик во Брадфорд, Англија, каде што предавала македонски јазик и култура и српскохрватски јазик.

Нејзината преведувачка и промоторска дејност не застанува само на поезијата. Доказ за тоа е *The Fairy Horse, Macedonian Folk Tales* (Македонски народни приказни), превод на англиски јазик во соработка со Силвија

Холтон. Овој мошне обемен труд (165 стр.) сведочи за веќе споменатото настојување на д-р Иванка Ковилоска-Попоска македонската книжевност да ја претстави на поширока читателска публика преку англискиот јазик. Како што се наведува во еден од рефератите за нејзин избор, „носена со љубовта за македонската поезија, мошне рано се обидела да преведува македонски песни на англиски јазик. За ова го заинтересирала вредниот лектор Греам Рид и заедно работеле на запознавање на светот со поезијата на еден млад полетен народ кој се открива себеси низ својот јазик. Резултатите од нивната поединечна и заедничка работа е раниот продор на македонската поезија во Англија и на англиското јазично подрачје воопшто“.

Сепак, нејзиниот најголем придонес во развојот на македонската култура и јазик и нивниот контакт со светската култура е нејзината работа на делото на Вилијам Шекспир. Иванка Ковилоска-Попоска е првиот шекспирилог во Македонија, основач и зачетник на оваа гранка на англистиката кај нас. Тоа првенствено го прави преку Специјалниот курс за Шекспир на Катедрата за англиски јазик и книжевност, потоа преку преводот, но и преку нејзините трудови и статии за делата на Шекспир и нивната присутност и изведба на македонската театарска и книжевна сцена. Нејзината докторска дисертација *Шекспир во Македонија* значеше пионерски научен придонес за националната шекспирилогија, како и за шекспирилогијата на англосаксонското јазично подрачје, а можеме слободно да кажеме и за шекспирилогијата воопшто, станувајќи незаобиколива во секое понатамошно воопштување или прецизирање на влијанието на овој светски драмски великан во одделните национални култури.

На тоа укажува и нејзината наследничка на Катедрата и во приматот во шекспирилогијата, Рајна Кошка-Хот:

Проф. д-р Иванка Ковилоска Попоска, нашиот прв и најеминентен шекспирилог, во своите истражувања на присуството на драмите на Шекспир во македонски превод и на македонските театарски сцени утврдила дека, во таа смисла, може да се утврдат три фази. Првата фаза е фаза на индиректни преводи, кога делата се преведувале врз база на постојните преводи од другите јазици (хронолошки, тоа се случувало веднаш по Втората светска војна и стандардизацијата на македонскиот литературен јазик). Втората фаза таа ја дефинира како преводи во соработка, кога врз основа на буквален превод направен од страна на стручен англист, нашите угледни поети ги препејувале, а третата фаза е фаза кога Шекспир за првпат се преведува директно од оригиналот. Автор на прв таков

превод/препев е Богомил Ѓузел, а потоа следат преводите на Драги Михајловски и Иванка Ковилоска-Попоска.³⁷

Понатаму, на Институтот за англиска филологија на Јагелонскиот универзитет во Краков се претставува со научен прилог на тема „Преводите на Шекспировите дела на македонски јазик – контрастивна анализа“, со што го презентира македонскиот јазик како рамен на сите други поголеми светски јазици во способноста да ја вдоми и да ја вклучи во својата култура речта и мислата на Вилијам Шекспир. Во однос на проблематиката на преводот на јазикот и делото на Шекспир, таа тука расправа за проблемите што му се наметнуваат на преведувачот на Шекспировите дела, а особено на стиховите. Покрај тоа што треба да се обрне внимание на смислата, за да не се изневери, сложен проблем претставува и преведувањето на поетскиот текст, кој неизбежно бара компромис: дали да се изневери содржината, изразот или ритамот? Преведувачот и толкувачот се соочуваат со предизвикот на проникнување во вистинската смисла на голем број зборови, за чие значење ни шекспиролозите во матичните земји не можат секогаш да се согласат, пронаоѓање соодветни зборови на македонски јазик, пренесување на шекспировиот поетски текст во облик најблизок до оригиналот, т. е. во стих и во приближно еднаков број слогови.

Во однос на преведувачкиот опус на Иванка Ковилоска-Попоска, тој е жанровски разнообразен и опфаќа преводи на романи (Ч. Дикенс, С. Белоу), преводи на англиска и американска поезија (В. Витман), како и преводи на драми од Шекспир (*Хенри IV – ѝрв и вѝор дел*, *Хенри V*, *Хенри VI*, *Ричард II*, *Како штоо милуваѝе*, *Многу врева за нишѝо*). Веќе укажавме на дел од предизвиците при преведувањето на неговите драми и поетскиот јазик, со што Ковилоска-Попоска пионерски и успешно се справува и ги пренесува, особено историските драми, на еден убав и плоден македонски книжевен јазик. Подолу даваме пример за тоа од преводот на најпознатиот и најцитиран монолог од драмата *Хенри V*:

Once more unto the breach, dear friends, once more;
Or close the wall up with our English dead.
In peace there's nothing so becomes a man
As modest stillness and humility;
But when the blast of war blows in our ears,
Then imitate the action of the tiger;
Stiffen the sinews, summon up the blood,

³⁷ Кошка-Хот, Р. „Чекајќи го вистинскиот збор“, *Културен живот* бр. 3-4, 2012, стр. 16–23).

Disguise fair nature with hard-favour'd rage;
Then lend the eye a terrible aspect;
Let pry through the portage of the head
Like the brass cannon; let the brow o'erwhelm it
As fearfully as doth a galled rock
O'erhang and jutty his confounded base,
Swill'd with the wild and wasteful ocean.

* * *

На јуриш пак на процепот, пријатели,
на јуриш, ил сидот затрупајте го
со нашите англиски жртви.
За човек в мир подолжно ништо не е
од скромната смиреност и понизност;
Но боен татнеж штом во уши ќе свекне
однесувајте се како тигри:
Напрегнете ги жилите, крвта
Повлечета ја, прекријте ја со без
Природаат непристрасна; поглед
На окото дајте му страшен – па,
Ко лиен топ од главата да стрела:
Над него да надвисне веѓата
Истурена страшно како стена
На која основата и ја изгризал
Океанот бесен.

(Вилијам Шекспир, *Кралот Хенри V*, Ѓурѓа, Скопје 2004,
стр. 51)

На крајот можеме само да заклучиме дека, дури и овој кус преглед на научно-академската и на преведувачката работа на Иванка Ковилоска-Попоска, се покажува огромниот и пионерски придонес што таа го има во развојот на англистиката, на шекспирологијата и на преведувањето во македонската култура. Како што укажува Бркиќ, „со оваа своја дејност таа пополни една културна потреба, дејност и племенит напор еден ден Шекспир да се појави целокупно преведен на македонски јазик и тоа од оригинал“, нешто на што работеа и во што успеаја нејзините ученици и следбеници Богомил Ѓузел и Драги Михајловски.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Чарлс Дикенс, *Големи исчекувања*, Култура, Скопје 1963.
2. *Мосџови* (копреведувачка со група преведувачи), Нова Македонија, Скопје 1971.
3. Волт Витман, *Поезија*, Македонска книга, Скопје 1974.
4. Вилијам Шекспир, *Првиот дел од историјата на крал Хенри Четврти*, Македонска книга, Скопје 1985.
5. Вилијам Шекспир, *Вторит дел од историјата на крал Хенри Четврти*, Македонска книга, Скопје 1988.
6. Сол Белоу, *Зрајчи то деној*, Култура, Скопје 1990.
7. Вилијам Шекспир, *Кралот Хенри V*, Гурѓа, Скопје 2004.
8. Вилијам Шекспир, *Кралот Ричард II*, ИКОН, Скопје 2005.
9. Вилијам Шекспир, *Многу врева за ништо*, Ковилоска-Попоска И., Скопје 2006.
10. Вилијам Шекспир, *Првиот дел од Кралот Хенри VI*, Иков, Скопје 2006.
11. Вилијам Шекспир, *Како што милуваат*, Иков, Скопје 2007.
12. Вилијам Шекспир, *Хенри Шести. Дел 2*, (копреведувачка со Богомил Ѓузел), Независни писатели на Македонија, Скопје 2011.

Дел од книга

1. Чарлс Томлинсон, „Збогум на Ван Гог“, „Насликани јаболка“ (стр. 44–45); Елејн Фајнштајн, „Мајчинска љубов“, „Спомен“ (стр. 60–61); Тед Хјуз, „Реликвија“, „Соколов почин“, „Дроздови“, „Како почна водата да игра“, „Детска шега“ (стр. 62–67), во *Современа британска поезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
2. Џон Апдајк, „Астрономот“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 197–202.

Есеистички преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Krum Tošev and Dragi Stefaniја, *A text-book of the Macedonian language*, (копреведувачка со Џејмс Лич), Matica na iselenicite od Makedonija, Skopje 1965.
2. Blaže Koneski, *The Macedonian Language in the Development of the Slavonic Literary Languages* (копреведувачка со Греам Рид), Kultura, Skopje 1968.

Составил: Милан Дамјаноски

Слободанка Колемишевска

Слободанка Колемишевска е родена во 1950 г. во Куманово. По завршување на основното и на средното образование во родниот град, во 1968 г. се запишала на Групата за француски јазик и книжевност на тогашниот Филозофски факултет во Скопје, каде што во 1972 г. се стекнала со дипломата професор по француски јазик и книжевност.

Во периодот од 1972 до 1993 г. работела како професор по француски јазик во ОУ „Лирија“ и во ОУ „Владимир Назор“ (денес: „Блаже Конески“) во Скопје. Во 1993 г. се вработила на Филолошкиот факултет како предавач по стручен француски јазик на Медицинскиот и на Фармацевтскиот факултет при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“, а предавала и француски јазик како избран предмет за студентите од другите студиски групи на Филолошкиот факултет.

Во 2003 г. Колемишевска го одбрала магистерскиот труд со наслов *Лингвистичките калки како средство за збогатување на македонскиот јазик* под менторство на проф. д-р Петар Атанасов. Во 2011 г. ја одбрала докторската дисертација на тема *Народните називи на расенијата во францускиот и во македонскиот јазик (лексичко-семантичка анализа)* под менторство на проф. д-р Звонко Никодиновски и во 2012 г. била избрана во научното звање доцент.

Во текот на својата професионална активност Слободанка Колемишевска дала особен придонес во дидактичкиот процес поврзан со францускиот јазик, пред сè, со воведување современи методи во наставата и со изведување нагледни часови за професорите по француски јазик. Била рецензент на учебници по француски јазик, коавтор на работни материјали за основното образование, како и автор на учебник и коавтор на речник на термини од областа на медицината и на фармацијата. Водејќи сметка за своето стручно усовршување, Колемишевска учествувала на повеќе стручни семинари во Франција, користејќи стипендија доделена од француската влада.

На импресивниот придонес на Слободанка Колемишевска во областа на дидактиката на францускиот јазик се надоврзува нејзината многу богата преведувачка дејност, која започнува пред повеќе од три децении и која е, пред сè, насочена кон книжевниот превод на дела од француски на македонски јазик. Но, таа е автор и на преводи на стручна литература

од областа на медицината, кинематографијата, историјата на религиите, дидактиката и на правото од француски на македонски јазик и обратно.

Освен со францускиот, Слободанка Колемишевска активно се служи и со српскиот и со хрватскиот јазик, а има пасивни познавања од англискиот, италијанскиот и албанскиот јазик.

Од 1993 г. таа е член на Друштвото на литературните преведувачи на Македонија, кое истата година ѝ ја доделува наградата „Златно перо“ за преводот од француски на македонски јазик на делото *Скришена жена* од француската авторка Симон де Бовоар.

Книжевниот превод на Слободанка Колемишевска опфаќа дела од различен карактер и од различни периоди: дела од крајот на XIX (Марсел Пруст), па сè до почетокот на XXI век (Ањес Мартен-Лиган). Она што особено треба да се истакне е дека таа е автор на преводите на дури осум француски романи добитници на престижната книжевна награда „Гонкур“.

Желбата за пренесување на спецификите на француското женско писмо на македонски јазик и на судбината на жената во современото општество е мотивот на Колемишевска да ги преведе на македонски јазик романите *Скришена жена* од Симон де Бовоар и *Го сакајте ли Брамс* од Франсоаз Саган, едни од најзначајните француски писателки на XX век. Преводот на македонски јазик на кратката одломка што следува многу пластично ги пренесува бранувањата на една повредена женска душа:

Toutes les nuits je l'appelle ; pas lui : l'autre, celui qui m'aimait.
Et je me demande si je ne préférerais pas qu'il soit mort. Je me disais : la mort est le seul malheur irréparable ; s'il me quittait, je guérirais. La mort était horrible parce qu'elle était possible, la rupture supportable car je ne l'imaginais pas.

(Simone de Beauvoir, *La femme rompue*, Gallimard, Paris 1967)

* * *

Секоја ноќ го викам не него, туку оној другиот што ме сакаше.
Се прашував дали не би сакала да е мртов. Си велев: само смртта е непоправлива несреќа; ако ме напушти, ќе оздравам.
Смртта беше страшна затоа што ми се чинеше можна, а прекилот поднослив – затоа што мислев дека е невозможен.

(Симон де Бовоар, *Скришена жена*, Детска радост, Скопје 1995)

Инвентивноста во преводот на Слободанка Колемишевска особено доаѓа до израз во работата врз романот *Народот на морето* од Марк Елдер, добитник на наградата „Гонкур“ во 1913 година, поради користењето специфична поморска и приморска терминологија:

C'était une barque de vingt-sept pieds, bien coffrée, puissante, l'étrave haute et l'avant taillé d'aplomb, comme un coin, pour mieux fendre les lames. Au milieu des flancs qui n'étaient point entièrement bordés, les membrures, quasi brutes, apparaissaient arquées comme des côtes, tellement près à près et massives que le bateau semblait bûché dans un monstrueux tronc de chêne.

(Marc Elder, *Le peuple de la mer*, G. Oudin & Cie, Paris 1913)

Тоа беше барка од дваесет и седум стапки, со цврст труп, моќна, со висока конструкција и преден дел направен за да може што подобро да ги сече брановите. Среди, низ боковите кои уште не беа затворени, се гледаа свиените делови на скелетот, уште необработени, како ребра, толку блиску еден до друг и толку масивни што бродот изгледаше како некој монструозен труп од дабово дрво.

(Марк Елдер, *Народот на морето*, Нампрес, Скопје 2017)

Слободанка Колемишевска, исто така, е автор на преводите на македонски јазик на три романи од вкупно осумте што го сочинуваат *Циклусот на невидливо* (*le Cycle de l'invisible*) од француско-белгискиот автор Ерик-Емануел Шмит и кои, низ премрежињата низ кои минуваат ликовите, се осврнуваат на различните аспекти на духовноста. Во романот Миларепа, првиот во низата, напишан во стилот на тибетанскиот будизам, главниот лик размислува за линијата што ги одделува сонот и стварноста:

C'était mon corps et ce n'était pas le mien. Dans mon sang circulait une haine intarissable qui me poussait à chercher sur les sentiers un homme que je voulais tuer avec mon bâton ; la haine était si forte, un lait noir bouillonnant, qu'elle finit par déborder et qu'elle me réveilla.

(Eric-Emmanuel Schmitt, *Milarepa*, Albin Michel, Paris 1997)

Како да беше моето тело, но и како да не беше... Крвта бесно ми струеше низ жилите, исполнета со непресушна омраза што ме туркаше незапирливо да талкам по патеките и да гонам некој човек за да го убијам со стапот што го носев. Омразата беше толку силна и растеше, како некое зовриено црно млеко што почна да претекува и ме разбуди.

(Ерик-Емануел Шмит, *Милареја*, Три, Скопје 2021)

Колемишевска се осврнува на преведувањето и од научен аспект. Таа се интересира за (не)преводливоста на францускиот говорен јазик како предизвик пред кој е исправен преведувачот, но и за лингвистичките калки како резултат на преводот на структури од еден во друг јазик и како механизам за збогатување на јазикот.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Симон де Бовоар, *Скришена жена*, Огледало, Скопје 1993 (Детска радост, Скопје 1995 и 2005).
2. Франсоаз Саган, *Го сакаше ли Брамс*, Мисла, Скопје 1994.
3. Милан Кундера, *Бавносѝ*, Култура, Скопје 2002.
4. Марсел Пруст, *Исјовед на една девојка*, Сигмапрес, Скопје 2002.
5. Жоел Горон, *Прошесѝирам намесѝо Вас*, Култура, Скопје 2002.
6. Жак Борел, *Обожавање*, Арс студио, Скопје 2016.
7. Жан Фајар, *Љубовна болка*, Три, Скопје 2017.
8. Марк Елдер, *Народоѝ на мореѝо*, Нампрес, Скопје 2017.
9. Елза Триоле, *Првоѝо кинење чини 200 франци*, Арс студио, Скопје 2017.
10. Бернар Клавел, *Плодови на зимаѝа*, Нампрес, Скопје 2017.
11. Арман Лану, *Коѝа мореѝо се ѝовлекува*, Арс студио, Скопје 2017.
12. Едмонда Шарл-Ру, *Да се заборави Палермо*, Нампрес, Скопје 2018.
13. Фредерик Тристан, *Изѝубени дуѝи*, Три, Скопје 2018.
14. Паоло Коелѝо, *Хиѝи*, Три, Скопје 2018.
15. Патрик Гренвил, *Пламени*, Арс студио, Скопје 2018.

16. Рафаела Жордано, *Твојот вџор живојт зайочнува кога ќе видиш дека имаш само еден*, Три, Скопје 2019.
17. Антоан Лорен, *Жената со црвениот бележник*, Три, Скопје 2019.
18. Ерик-Емануел Шмит, *Господин Ибраим и цвекњата од Коранот*, Три, Скопје 2021.
19. Ерик-Емануел Шмит, *Миларејта*, Три, Скопје 2021.
20. Ерик-Емануел Шмит, *Оскар и дамата во розово*, Три, Скопје 2021.
21. Ањес Мартен-Лиган, *Ние не требаше да се среќнеме*, Три, Скопје 2021.

Есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Доминик Вилен, *Окошто на камерата*, Кинотека на Р. Македонија, Скопје 1994.
2. Мишел Панданкс, *Активностите за учење на часот по сѐрански јазик*, Логос А, Скопје 2004.
3. Мирча Елијаде, *Историја на религиите и религискиот идеи Т. 2/Од Гаутама Буда до создавањето на христијанството*, Табернакул, Скопје 2005.
4. Филип Мерје, *Алатки за учење во трета*, Логос А, Скопје 2006.

Составила: Јоана Хаџи-Лега Христоска

Блаже Конески (1921–1993)

Блаже Конески спаѓа во редот на најзначајните имиња во македонската културна историја, со богата научна и книжевна биографија и библиографија, во која особено значајно место ѝ припаѓа на неговата преведувачка дејност. Дури може да се истакне дека токму преведувањето е онаа нишка што ги спојува во една целина сите негови творечки ангажмани на полето на лингвистиката и поетиката, книжевната дејност и книжевната историја и есеистика, како и целокупниот негов општествен ангажман, кој во исказ се сведува на борба за подем на македонскиот литературен јазик меѓу другите јазици во светот, особено меѓу словенските и, воопшто, меѓу светските јазици. А, токму од нив и најмногу преведувал, во онаа смисла што секоја една лингвистичка, книжевна и културна тема ја поставувал на фонот на јазичната ситуација во современиот свет, особено на планот на човековите дејности, пред сè, на литературното творештво.

Блаже Конески е роден на 19 декември 1921 година во Небрегово, Прилепско. Основното образование го завршува во родниот крај, средното во гимназијата во Крагуевац, а високото (славистика) го оформува на универзитетите во Белград и во Софија. Освен високата наобразба од областа на славистиката, во текот на овој период ја има можноста и способноста да совлада повеќе словенски и светски јазици, што му го отвора видикот за споредбени проучувања во областа на славистиката, на функционалната лингвистика и на јазичната типологија. Тие знајби му го отвораат и видикот кон преведувачката дејност уште од неговите рани студентски денови. Конески се зафаќа со преведувачка дејност уште во тоа време, но тие преводи не ги објавува.

По дипломирањето и по преземањето на определени задачи од сферата на публицистиката и јавната употреба на македонскиот јазик, која неминовно е поврзана и со преведувачка дејност, Конески активно се вклучува и во работата на Комисијата за јазик и правопис при Министерството за просвета, во основањето на Филозофскиот факултет во Скопје, на Сојузот на Друштвата за македонски јазик и литература, при што дава значаен придонес и во поттикнувањето на преведувањето на книжевните дела од југословенските и од светските автори, според наставните програми. На оваа заложба ѝ останува верен во текот на сиот свој творечки ангажман, пред сè, како професор на Катедрата за македонски јазик и јужнословен-

ски јазици на Филолошкиот факултет во Скопје, но и во Друштвото на писателите на Македонија.

Конески активно се вклучува во основањето на МАНУ, при што е избран за нејзин прв претседател. Во рамките на неговата дејност во МАНУ се јавува како организатор на повеќе научни собири од меѓународен карактер и раководи со повеќе проекти, меѓу кои најзначаен е проектот за научната терминологија на македонски јазик.

Преведувачката дејност на Конески започнува со преводите на едни од најзначајните дела од југословенските книжевности, имено, со „Горски венец“ (1947), од Петар Петровиќ-Његош, со што се вклучува во јубилејната прослава по повод 100 години од излегувањето на ова дело, и со „Нови раскази“ (1954) од Иво Андриќ, во која се застапени, пред сè, Андриќевите раскази од 1944 до 1948 г. Истовремено, уште како уредник во „Нов ден“ се зафаќа и со превод на „Лирски интермецо“ (1952) од Хајнрих Хајне; и на „Отело“ (1953) од Вилијам Шекспир – особено значајни дела од историјата на светската книжевност.

Сублимирајќи ја преведувачката дејност на Конески, врз основа на почетните импулси, слободно можеме да истакнеме дека таа е тесно поврзана со неговата рана (од списанието „Нов ден“), но и подоцнежна публицистичка активност во македонските списанија во кои редовно се објавуваат преводи од југословенските и од светските книжевности, како и со неговата јазикотворечка дејност (да ги испитува можностите на македонскиот јазик во контакт со врвните достигнувања во светската (Шекспир), европската (Хајне), руско-советската книжевност (Блок). Останува отворен впечатокот дека најмногу простор ѝ оставил на романтичарската поезија, сметајќи ја како извор за литературните јазици, како што и самиот истакнува по однос на поетите романтичари: „Мене не ми е туѓо романтичарското сфаќање дека поетот е медиум на натприродните сили, натчовек, гласник на провидението. Во моето сфаќање поетот не е лишен ниту од прозорливост, ниту од пророчка визија, ниту од силата на инспирација“ („За поезијата“ во „Светот на песната и легендата“, 1993, стр. 27).

Конески на преведувањето му пристапува и од теориски аспект, но и од лингвистички, па во таа смисла едно од најцитираните негови гесла е дека „јазикот се кове во ковачницата на преведувањето“, осмислено уште во неговите творечки почетоци.

И покрај тоа што остварува значаен преведувачки опус, интригантен е неговиот однос кон преводот на „Оловното војниче“ од Булат Окудава, песна што се овенчува со „Златен венец“ на Струшките вечери на поезијата.

Имено, оваа песна прво е објавена на македонски јазик во 1968 г., а дури две децении подоцна и на јазикот на кој е напишана – на руски. Преводот на оваа песна е составен дел од неговите заложби за мир во светот (1962), како учесник на Светскиот конгрес за мир во Москва. Тоа е време кога во Русија се возобновува државниот интерес за „Бородино“ од Михаил Лермонтов, но не и толку слободно за отворено прифаќање на поезијата на Булат Окуцава и писателите од неговиот круг. Конески внимателно ги следи тие процеси, воспоставувајќи своевиден однос меѓу традицијата и иновацијата во руската поезија, што овозможува меѓу нив да ја осознае и рускоемигрантската рецепција на поезијата на Александар Блок и Мари-на Цветаева. Сето тоа теориски се вградува во неговата есеистика, но и практично се остварува во неговите преводи од руската поезија. Сличен е неговиот однос и кон другите поетски од кои преведува, особено кон полската и кон чешката.

Конески повеќе пати се осврнува кон својата преведувачка дејност, но и кон преведувањето, меѓу другото и во повеќе интервјуа, кои се во тесна врска со неговата есеистика. Тоа уште повеќе ја потврдува неговата изјава дека повеќето од песните што ги преведувал, ги совладувал и ги знаел напамет, што кореспондира и со односот што го поставува меѓу народното творештво и преведувачката дејност, по однос на варирањето на мотивите од еден јазик во друг.

Во тој контекст, наведуваме извадок од едно интервју:

– Што, всушност, значи „преведувањето“ на одредени текстови на еден јазик? (Вие сте ги препеале Хајне, „Горскиот венец“ на Његош – што сигурно за преведувачкиот медиум ги досега врвовите на можностите на преведувањето.)

– Можам да Ви кажам што значеше преведувањето за мене лично. Ретко се случуваше форсирано да приоѓав на оваа работа. Сакав да го почувствувам задоволството од тоа како мојот јазик, аналогно на своите особини, го преточува во себе она што големите поети го создале користејќи поинаква јазична материја. Можеби дури никогаш не сум уживал во посебната „сласт“ на зборот, како тогаш кога некој превод би ми успеал. Се разбира, тоа мораше да има значење и за изградбата на мојот сопствен израз.

(Разговор со Блаже Конески, *Современост* 1981/1, разговорот е од 1971, а го водел Зоран Секулиќ)

Конески има творечки однос кон преведувањето, меѓу другото, дури и од композициски аспект. Имено, тој две песни за Пушкин од Едуард Багрицки ги спојува во една. Интимен однос, пак, воспоставува со поезијата на Десанка Максимовиќ.

Во рамките на преведувачката дејност на Конески спаѓа и осовременувањето на старите македонски текстови, како што е неговиот потфат да му го приближи на современиот македонски читател „Тиквешкиот зборник“, при што тргнува од литературноуметничкиот критериум, потчинувајќи го изворниот текст пред неговите уметнички вредности.

А, токму преземањето на мотивите од Тиквешкиот зборник во неговата поезија, како и на јазичните особености од старите ракописи во историјата на македонскиот јазик, ја истакнува тесната врска што Конески ја поставува меѓу сите свои творечки ангажмани.

Конески им припаѓа на оние поети што во своите збирки, покрај своја поезија, внесуваат и препеви од песни што ги чувствуваат како свои, т. е. испраќаат преку нив определени пораки, како што би рекол тој, на фонот на времето, независно од кое време се оригиналните творби. Тоа особено се однесува за препевите поместени во неговата последна стихозбирка „Црн овен“ (1993).

БИБЛИОГРАФИЈА³⁸

Книжевни преводи

Книги

1. П. П. Његош, *Горски венец*, Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје 1947 (Култура, Скопје 1955 [Петар П. Његош], 1959, 1964, 1974).
2. Иво Андриќ, *Нови раскази*, Кочо Рацин, Скопје 1951.
3. Хајнрих Хајне, *Лирски инјермецо*, (препеал од немски Блаже Конески), Кочо Рацин, Скопје 1952.

³⁸ Преводните текстови на Конески, собрани во една книга, се објавени (со или без дополнувања) и во неговите Избрани/Собрани дела:

- во томот „Препеви“ (книга втора) на *Избраниите дела на Блаже Конески* во седум книги, издание на Култура, Скопје, 1967;
- во томот „Препеви“ (книга втора) на *Избраниите дела на Блаже Конески во седум книги* (второ дополнето јубилејно издание) во издание на Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга, Скопје, 1981;
- во „Песни и препеви“ (том 2) на јубилејното издание од *Избраниите дела на Конески во четири книги*, издание на Култура, Скопје, 1990;
- во „Препеви“, том 3 од *Целокупниите дела на Блаже Конески - Криптичко издание*, МАНУ, 2013. (достапно на <https://koneski.manu.edu.mk/wp-content/uploads/2021/10/3-tom-KONESKI.pdf>)

4. Вилијам Шекспир, *Ойдело*, Кочо Рацин, Скопје 1953 (Култура, Скопје 1967; Македонска книга, Скопје 1971).
5. П. П. Његош, *Избор*, (приредил Димче Левков), Кочо Рацин, Скопје 1962.

Прилози

1. Вера Ибнер, „Пролетта на народите“, *Нова Македонија*, 22. VI 1945.
2. Јиржи Волкер, „На рентген“ и „Епитаф“, *Нов ден*, бр. 6, 1948.
3. Х. Хајне, „Каде?“, /Ти како цвет си толку.../, /Самотен бор се виши.../, /Не ме сакаш, не ме сакаш.../ (според првиот стих), *Нов ден*, бр. 1–2, 1950.
4. Х. Хајне, „Женидба“ и „В туѓина“, *Нов ден*, бр. 8–10, 1950.
5. Х. Хајне, Лирски интермецо (девет песни), *Современосѝ*, бр. 2, 1951.
6. Х. Хајне, Лирски интермецо (две песни), *Културен живоиѝ*, бр. 10, 1951.
7. Х. Хајне, „Лирски интермецо“ (четири песни), *Нова Македонија*, 13. XII 1951.
8. Вилјам Шекспир, „Старинска песна“, *Културен живоиѝ*, бр. 5, 1951.
9. Вилјам Шекспир, „Љубовно признание“, *Културен живоиѝ*, бр. 5, 1951.
10. Бранко Радичевиќ, „Кога ми се чинеше оти ќе умрам“, „Патник в ранина“, „Сиротно либе“, „Желба“ и „Слатка мисло!“, *Современосѝ*, год. III, бр. 8, 1953.
11. Х. Хајне, „Маварскиот крал“, *Разгледи*, бр. 11, 1954.
12. А. Блок, /Девојче пееше на клиросот горе/, *Разгледи*, бр. 2, 1954.
13. А. Блок, „Непознатата“, *Разгледи*, бр. 4, 1954.
14. А. Блок, /Крај нечист прозорец ми свена/ и други песни, *Современосѝ*, бр. 1–2, 1954.
15. А. Блок, /Расте таа грозна вечер/, *Современосѝ*, бр. 1–2, 1954.
16. А. Блок, /Да, тоа песната го сака/, *Современосѝ*, бр. 1–2, 1954.
17. А. Блок, /„Јастреб“/, *Современосѝ*, бр. 1–2, 1954.
18. „Руски поети“, избор (Валериј Брусјов, Владимир Мајаковски, Едуард Багрицки и Леонид Мартинов), *Современосѝ*, бр. 9, 1957.
19. Карел Јаромир Ербен, Карел Хинек Маха, Јан Неруда, Петар Безруч, Јиржи Волкер и Витеслав Незвал, „Песни“, *Млада лиѝтература*, бр. 10, 1957.
20. Адам Мицкјевич, Јулиуш Словацки, Зигмунт Крашињски, Казимјеж Тетмаер, Леополд Стаф и Јулијан Тувим, „Песни“, *Современосѝ*, бр. 2, 1958.
21. А. Блок, /На полето Куликово/, *Современосѝ*, бр. 9, 1965, стр. 624–627.
22. Булат Окудава, „Оловното војниче на мојот син“, *Сѝремеж*, XIII, бр. 8, 1967.
23. Булат Окудава, „Оловното војниче на мојот син“, *Културен живоиѝ*, XII, бр. 7/8, 1967.
24. Булат Окудава, „Оловното војниче на мојот син“, *Вечер*, бр. 1352, 31. XII 1967.

25. Христо Смирненски, „Јагленокопачите“, *Нова Македонија*, 17. VII 1973.
26. Булат Окуцава, „Оловното војниче на мојот син“, *Починка*, 30. VIII 1975.

Составил: Димитар Пандев

Рајна Кошка-Хот

Рајна Кошка-Хот е родена 1958 година во Вуковар, Република Хрватска. На Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ дипломирала во јуни 1981 г. како најдобар студент на генерацијата, за што е и наградена од страна на Универзитетот. Истата година се запишала на постдипломски студии по англиска книжевност на Њујоршкиот универзитет во Њујорк, САД. Магистрирала во 1983 година со темата *Female Characters in Harold Pinter's Later Plays* („Женските ликови во подоцнежните драми на Харолд Пинтер“).

Докторската дисертација *Улогите, значењето и особеностите на женските ликови во англиската ренесансна драма* под менторство на проф. д-р Иванка Ковилоска-Попоска, која за првпат во нашата научна средина ги применува методите на феминистичката критичка теорија врз корпус драми од англиската ренесанса, ја брани и се здобива со титулата доктор по филолошки науки на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во 1997 година.

Во однос на стручната наобразба во странство, покрај нејзиниот студиски престој на Универзитетот во Њујорк и тамошната магистратура, во 1990 година заминува на студиски престој во Единбург, Велика Британија. Во 1991 г. го посетува Семинарот за Шекспир во Белград, а во 1992 г. е повторно на студиски престој во Стратфорд-на-Авон, Велика Британија, по што интензивно работи на својата докторска дисертација.

На Катедрата за англиски јазик и книжевност е примена како стажант во 1983 г., а од 1984 г. се вработува, првин како помлад асистент, а потоа како асистент по предметот Англиска книжевност. За доцент по предметот Англиска книжевност е избрана по добивањето со титулата доктор на филолошки науки, а потоа е избрана и за вонреден и за редовен професор по англиска книжевност, звање во кое ќе делува сè до своето пензионирање во 2023 г.

Во својата научна дејност најголем фокус посветува на современата феминистичка критичка теорија, чии постулати и согледувања ги применува во анализата на текстовите од англиската ренесансна драма и современата британска драма. Учествува со своите реферати и трудови на повеќе домашни и меѓународни конференции во Софија, Бугарија, Дебрецин, Унгарија и во други држави.

Во текот на својата работа Кошка-Хот е ангажирана во изведување на наставата по повеќе предмети од англиската книжевност и феминистичката теорија и критика на Факултетот, на постдипломските студии по книжевност и во други институции (Истражувачкиот центар за родови студии при Институтот Евро-Балкан). На Катедрата за англиски јазик и книжевност Кошка-Хот држела настава по предметите Англиска книжевност I (драма), Специјален курс за Шекспир, Современа британска драма, како и курсот Шекспир во современата критичка теорија. На постдипломските студии го држеше изборниот предмет Шекспир и женскиот лик: субверзивност и/или конформизам.

Во рамките на својата работа со студентите таа се истакнува со организирањето драмски активности, како и студентски преведувачки работилници, како што се „Преведувачка работилница по повод 400 години Шекспир и Сервантес“, каде што се преведуваа монолози од *Хамлејт* и извадоци од *Дон Кихот* (2016). Исто така, беше соорганизатор на работилницата за млади преведувачи организирана од Делегацијата на ЕУ во РМ во соработка со Здружението на преведувачите на РМ во рамките на проектот „Вавилон“ за конкурсот за најдобар млад преведувач (2016).

Во текот на својот работен ангажман ја врши функцијата заменик-шеф и шеф на Катедрата за англиски јазик и книжевност (во два мандата). Рајна Кошка-Хот е член на повеќе стручни здруженија и организации, при што во периодот 1997–2001 е секретар на Здружението на англистите во Република Македонија. Понатаму е соосновач и членка на Здружението на преведувачите и толкувачите на Република Македонија (ЗПРМ, 2010), во чии рамки е член на Организациониот одбор за доделување на наградата „Вавилон“ за најдобар млад преведувач. Била и учесник во проектот на МАНУ за Речник на книжевнотеориски поими, а од 2007 година и член на Регионалната мрежа за родови/женски студии во Југоисточна Европа. Учесник е на повеќе проекти, како што се „Националниот проект 130 тома македонска книжевност на англиски јазик“ и „Свезди на светската книжевност“, кои се проекти на Министерството за култура на РМ (2010–2014).

Рајна Кошка-Хот преведува од англиски и од македонски јазик, при што нејзиниот преведувачки труд опфаќа повеќе области. Мора да се истакне дека во преведувањето нејзина специјалност е драмската литература, и тоа драмски текстови (драми-пиеси и филмски сценарија) и театролошки студии, но исто така, и стручни трудови од областа на археологијата и на историјата на уметноста. Како преведувач таа се фокусира врз современата британска драма и релевантните текстови од областа на феминистичката

критичка школа. Притоа, се истакнуваат нејзините преводи на драмските автори, какви што се Кристофер Марлоу, Семјуел Бекет, Том Стопард, Дејвид Мамет, Едвард Олби, Харолд Пинтер, Артур Милер, додека во однос на прозниот книжевен превод тука се надоврзува нејзиниот фокус на феминистичката проблематика, каде што ги преведува *Сойсџивена соба* и *Кон свейшлнкоџ* од Вирџинија Вулф, но и *Поџчинувањето на жениџте* од Џон Стјуарт Мил. Таа се занимава и со превод од македонски на англиски јазик, при што преведува драми на Дејан Дуковски (*Балканџ не е мрџов*, *Изџубени Германџи или фаџање џеџеруџки*), Ненад Вујадиновиќ (*Дунек*) и на Антон Панов (*Печалбари*), како и повеќе филмски сценарија, од кои се истакнуваат *Балканџ не е мрџов* од Д. Дуковски, *Треџџ џолувреме* од Дарко Митревски, *Коски* од Милчо Манчевски. Треба да се напомене дека најчесто во преводите од македонски на англиски јазик таа соработува со Маргарет Рид и Патриша Марш-Стефановска, кои се задолжени за јазичната редакџија.

Како што посочува Љубица Јанешлиева, „бројните преводи на Рајна Кошка во погоре посочените области успешно го пополнуваат недоволно исполнетиот простор на заемната културна комуникаџија меѓу нашата средина и светот“.³⁹ Во таа насока, Кошка-Хот џ овозможи на нашата културна средина да ги слушне размислувањата на Вирџинија Вулф за тоа што треба да им овозможи општеството на жените за да можат рамноправно да настапуваат во книжевната и во интелектуалната сфера:

Give her another hundred years, I concluded, reading the last chapter—people’s noses and bare shoulders showed naked against a starry sky, for someone had twitched the curtain in the drawing-room—give her a room of her own and five hundred a year, let her speak her mind and leave out half that she now puts in, and she will write a better book one of these days. She will be a poet, I said, putting LIFE’S ADVENTURE, by Mary Carmichael, at the end of the shelf, in another hundred years’ time.

(Virginia Woolf, *A Room of One’s Own*, Hogarth Press, London 1935, p. 142)

³⁹ Јанешлиева, Љ., Ковилоска-Попоска, И., Илиева, А. „Реферат за избор на редовен професор по предметот англиска книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје (д-р Рајна Кошка)“, во Билтен, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, бр. 921, 1 јуни 2009 година.

Дајте ѝ уште сто години, заклучив додека го исчитував последното поглавје – некој ја беше повлекол завесата во салонот, па можев да видам носови и разголени рамена наспроти свезденото небо – дајте ѝ нејзина сопствена соба и петстотини фунти годишно, дозволете ѝ слободно да размислува и изоставете половина од она што сега го кажува, и наскоро ќе напише подобра книга. По сто години, реков, додека ја враќав „Авантурата на животот“ од Мери Кармајкл на крајот од полицата, таа ќе биде поетеса.

(Вирџинија Вулф, *Сопствена соба*, Микена, Макавеј, Скопје 2012, стр. 90)

Рајна Кошка-Хот, исто така, се произнесува за преводот и од критичко-теоретска гледна точка, говорејќи за своите гледишта во однос на преводот произлезени од преведувачкото искуство, како и осврнувајќи се на преведувачкото дело на наши познати преведувачи, како што е Драги Михајловски. Тука би ги истакнале нејзините трудови: „Книжевен превод: стапиците во општеството, културата и практиката“ (2018) и „Чекајќи го вистинскиот збор: осврт на природата на преводот како креативен процес“ (2012), објавени во *Културен живот*, како и „Преведувачкиот подвиг на Драги Михајловски и преводот како уметност“ во Годишниот зборник на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2023).

На крајот, ќе оставиме самиот автор, Рајна Кошка-Хот, да го каже заклучокот, кој го сумира нејзиното сфаќање на книжевниот превод:

Преводот е чин на жртвување, пресоздавање и создавање на текстот. Тоа е така, зашто текстот (уметноста) е жива материја, која има свое внатрешно рамновесие. При транспонирањето/преведувањето/пренесувањето на делото од еден јазичен и културолошки код во другиот, нешто во тој организам мора да се помести, рамновесието мора да се наруши, нешто мора да се жртвува. Но, тоа е само привремено, затоа што потоа настапува мигот на преведувачко пресоздавање на оригиналниот текст, којшто сега, пренесен во еден друг код, едновременно е и ист, но и не е. Со самото тоа, преведувањето е аналогно на чинот на создавање на оригинално уметничко дело, зашто и во тој процес, уметникот, за да пресоздаде и создаде, мора и да жртвува нешто од она што окоото и умот

му го гледаат, а што сака да го преточи во уметност. Доколку тоа не се случи, уметноста веќе ја нема.⁴⁰

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Вирџинија Вулф, *Сойсџивена соба*, Микена / Макавеј, Скопје 2012.
2. Кристофер Марло, *Трајичнаџа џовесџ за живоџоџ и смрџџа на докџџор Фаусџџус*, Магор, Скопје 2012.
3. Џон Стјуарт Мил, *Поџџчинувањето на жениџе*, Сигмапрес, Скопје 2013.
4. Харолд Пинтер, *Ај'уџџе џо една*, Магор, Скопје 2014.
5. Едвард Олби, *Кој се џлаџи од Вирџинија Вулф*, Микена / Макавеј, Скопје 2014.
6. Едвард Олби, *Приказна од зоолошкаџа џрадина*, Микена / Макавеј, Скопје 2014.
7. Артур Милер, *Поџлед од мостџоџџ*, Микена / Макавеј, Скопје 2014.
8. Артур Милер, *Сиџе мои синови*, Микена / Макавеј, Скопје 2014.
9. Артур Милер, *Смрџџа на џрџовскиџџ џаџник*, Микена/Макавеј, Скопје 2014.
10. Вирџинија Вулф, *Кон свеџџилникоџџ*, Сигмапрес, Скопје 2014.
11. Том Стопард, *Доџ и Хамлеџ, Кахуџ и Маџбеџџ*, Магор, Скопје 2014.
12. Том Стопард, *Розенкранџ и Гилгенџџерн се мрџџви*, Магор, Скопје 2014.
13. Семјуел Бекет, *Чекаџџи џо Гого*, Магор, Скопје 2014.

Дел од книга

1. Џон Ормонд, „Градители на катедрали“ (стр. 39–40); Том Ган, „Vox Нумапа“, „Размислување за полжавот“, „Во движење“, „Откривање на Пацификот“, „Од бранот“ (стр. 47–55); Питер Скапам, „Запреги со санки“, „Под баражен оган“ (стр. 79–81); Пол Малдун, „Куба“, „Зошто Браунли си замина“, „Гнездо“ (стр. 153–155); Сајмон Армитиџ, „Зум!“ (стр. 164–165), во *Современа бриџџанска џоеџџџа* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
2. Џон Китс, *Ендџмион*; Том Ган, „Vox Нумапа“, во *Анџџолоџџа на свеџџска џоеџџџа во македонски џреџев*, (прир. М. Бојациевска и Л. Капушевска), Македонска книга, Скопје 1994.

⁴⁰ Кошка-Хот, Р. „Чекаџџи го вистинскиот збор“, *Кулџџурен живоџџ*, Скопје 2012.

3. Карил Черчил, *Најдевојки*, во *Различни гласови: антологија на современа британска драма*, (прир. Рајна Кошка-Хот), Магор, Скопје 2003.
4. Ен Бејти, „Јанус“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 143–149.

Прилози

1. Тед Хјуз, “Thrushes”, “Hawk Roosting”, “Crow’s Theology.”, *Културен живој*, Скопје 1994, стр. 22.
2. Питер Шефер, *Амагеус, Културен живој*, Скопје 1996.
3. Дејвид Мамет, *Верверички, Културен живој*, Скопје 2018.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Boris Petkovski, *Modern Macedonian Painting* (монографија), Macedonian Review Editions 1984.
2. Иван Микулчиќ, *Средновековни трагови и ѿвргини во Македонија*, Кн. 5 (монографија), МАНУ Македонска цивилизација, Скопје 1997.
3. Viktor Lilčik, *Early Christian Cosmos* (монографија), Macedonian Civilisation, Skopje 2007.

Дел од книга

1. Krste Čačanski, “The Turtle,” “Straw People” and “Čuturanga”; Jadranka Vladova, “A Face to Lend” and “When Night Descends on Thought” (transl. with L. Bednar). Eds. Richard Gaughran and Zoran Ančevski, во *Change of the System: Stories of Contemporary Macedonia*, Магор, Skopje 2000.
2. Катица Кулавкова, Олга Арбулјевска, Вера Чејковска, С. Христова-Јоциќ, Михаил Ренцов, (избор од поезијата); П. М. Андреевски и Г. Михаилова-Бошњаковска (расказ), Macedonian P.E.N Review, Skopje 2000.
3. Избор на поезија од Влада Урошевиќ: MONSTER TOWER. The Newcomer; Enemies; Ceremony; Scribes; Tamed monsters; Dead monsters; Sacred monster; Travel Writers; Monster Tower во *Поезија / Влада Урошевиќ. Поезија / Ниу Хан*, Друштво на писателите на Македонија, Скопје 2003.
4. *Intercultural Theatre*, (прир. Ј. Лужина. Балканска театролошка конференција), Зборник на трудови, ФДУ, Скопје 2005.
5. *Theatre and Identity*, (прир. Ј. Лужина. Балканска театролошка конференција), Зборник на трудови, ФДУ, Скопје 2006.
6. *Theatre and Memory*, (прир. Ј. Лужина. Балканска театролошка конференција), Зборник на трудови, ФДУ, Скопје 2007.

7. Антон Панов, *Earning a Living Abroad / Печалбари*, во *Македонска би-џиова грама*, НУБ „Св. Климент Охридски“, Скопје 2011.
8. Дејан Дуковски, *The Balkans Are Not Dead / Балканот не е мртв*, во *Современа македонска грама*, НУБ „Св. Климент Охридски“, Скопје 2011.

Составил: Милан Дамјаноски

Агим Лека

Агим Лека е роден во 1963 г. во Тетово, а по две години со семејството се сели во Скопје, каде што се здобива со основното образование (на македонски јазик) во ОУ „Григор Прличев“, додека средното го завршува во „Зеф Љуш Марку“, на албански наставен јазик. Студиите по албански јазик и книжевност ги запишува и ги завршува на Филолошкиот факултет во Скопје, 1982–1986 г.

По дипломирањето е примен како практикант по албански јазик и книжевност на Катедрата за албански јазик и книжевност при Филолошкиот факултет во Скопје. По две години на истата институција бил избран за помлад асистент по предметите *Историја на албанската книжевност* и *Албанска усна книжевност*. Од 1997 г., по успешната одбрана на магистерскиот труд *Наративните фигури во раскажувачкото творештво на Луан Ситарова*, па сè до 2003 г., избран и реизбран е за асистент по книжевност по предметите *Историја на албанската книжевност* и *Усна книжевност*. Во 2002 г., откако успешно ја одбрани докторската дисертација под наслов: *Семантиката на албанската драма (од Санџори до Флоки)*, се здобива со звањето доктор по филолошки науки и наредната 2003 г. е избран во доцент на Филолошкиот факултет во Скопје по предметите *Историја на албанската книжевност* и *Стилистика и ѝоетика на албанската книжевност*. Во 2012 г. Агим Лека е избран во звањето вонреден професор по предметите *Албанска книжевност 3 и 4* и *Теорија на албанската книжевност 1 и 2*, а во 2017 г. е избран во звањето редовен професор на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, по предметот *Историја на албанската книжевност*.

Покрај наставничката дејност, Лека во текот на својата долгогодишна работа врши и други стручни и општествени дејности. Така, во 2004 г. се назначува за ополномоштен амбасадор на Република Македонија во АР Египет, функција што ја извршува сè до 2009 г.

Од 2010 до 2017 г. е ангажиран како заменик-претседател на Програмскиот совет на Македонската радио-телевизија.

Два мандата бил раководител на Катедрата за албански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при УКИМ во Скопје, бил член на Одборот за доделување на државната награда „11 Октомври“ во 2014 г.

во областа на науката и образованието, формиран од Министерството за култура на РМ, а во 2020 г. од страна на министерот за култура на РМ е назначен за член на стручната комисија за финансирање проекти од национален интерес од областа на меѓународната соработка за 2020 г.

Во текот на својата кариера Агим Лека дал свој придонес и во преведувачката дејност, преведувајќи низа дела од македонски и српски на албански јазик и обратно. Во соработка со издавачката куќа „Просветно дело“ – Скопје има преведено и голем број дела од книжевноста за деца, повеќето од нив лектири за потребите на основното образование.

Преведувал на албански јазик и книжевни дела на познати автори на светската книжевност, главно потпирајќи се на преводот од српскохрватски јазик. Солидното познавање на македонскиот и на српскохрватскиот јазик, од една, и на албанскиот јазик, од друга страна, како и креативниот и стручен пристап при преведувањето, придонесоа неговите преводи да бидат забележани од стручната и од пошироката читателска публика.

Својата преведувачка дејност Лека ја започнува веднаш по дипломирањето, преведувајќи дела од сите книжевни родови (поезија, проза, драма), како и дела за потребите на учениците од основните училишта на албански јазик. Тој е добар познавач на српскохрватскиот, македонскиот, англискиот јазик (јазичи научени на академско ниво), како и на албанскиот јазик, како мајчин јазик.

Агим Лека преку своите книжевни преводи дал голем придонес во меѓусебното познавање и зближување на двете најголеми заедници во нашата земја, афирмирајќи голем број албански автори пред македонската јазична и културна средина и обратно. Посебно е голем неговиот придонес во преводот од албански на македонски јазик на албанските писатели од Македонија, каде што како носител на проектот се јавува НУБ „Св. Климент Охридски“ – Скопје.

Лека има преведено неколку литературни дела – поезија, проза и драма од албански на македонски јазик и еден роман од српскохрватски на албански јазик. Неговите книжевни преводи овозможиле македонскиот читател на својот мајчин јазик да го чита и да го доживее убавиот литературен збор на голем број албански автори, овозможувајќи така тој да се запознае со познати книжевни творци од современата албанска книжевност создадена во нашата земја.

Од албански на македонски јазик Лека превел дела од поетските опуси на Агим Винца, Неџат Пустина, Авни Халими, Линдита Ахмети, Даут Даути, Вјолца Бериша, Салајдин Салиху, Шкелзен Халими, Лулзим Хазири, Калош Челику, Фадил Бектеши и др.

Од современите албански драматурзи има преведено драми од Неџат Мустафа, Халил Зендели и Авни Халими.

Од српскохрватски на албански јазик го има преведено романот *Јеврејско гробље* од Енес Кариќ.

Потпирајќи се врз српскохрватскиот превод, превел и солиден број дела на познати светски автори, како: В. Б. Јејтс, Џ. Џојс, Р. М. Рилке, Х. Хесе и др. Како искусен познавач на теоријата и на практиката на преведувањето, Лека препеал дела што се карактеризираат со богат, жив и фигуративен јазик, задржувајќи ги посебностите на поетскиот израз, а слично постапува и при превод на прозата, зачувувајќи ги специфичностите на уметничкото кредо на авторот.

Преведувачките интереси на Агим Лека не се ограничуваат само на преводот на книжевни дела туку тие се прошируваат и во други области на книжевната историја, теорија и критика. Важен е неговиот придонес во преводот на студии и есеи за потребите на Институтот за културно и духовно наследство на Албанците – Скопје.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од албански на македонски јазик

Книги

1. Агим Винца, *Светиот се врти околу јуџ*, Ад Вербум, Скопје 2014.
2. Неџат Мустафа, *Дервиш Цара*, Ад Вербум, Скопје 2014.
3. Халил Зендели, *Кендрина*, Ад Вербум, Скопје 2014.
4. Шкелзен Халими, *Драми*, Ад Вербум, Скопје 2014.
5. Авни Халими, *Низ лавиринтот на сеќавањето*, Ад Вербум, Скопје 2014.
6. Али Алиу, *Поезија I и II*, (избор на песни од албански поети од Македонија) Ад Вербум, Скопје 2014.

II. Од српскохрватски на албански јазик

Книги

1. Енес Кариќ, *Varreza çifute (Jevrejsko groblje)*, Логос-а, Скопје 2016.

Составила: Лулјета Адили Челику

Калина Малеска

Калина Малеска е родена во Скопје. Таа е писателка, професорка, книжевна преведувачка. Работи како професорка по англиска книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје, каде што е вработена од 2010 година, а во 2022 година станува редовен професор. Магистрира во 2006 година, а докторира во 2012 година со докторат на тема за феноменот на моќта во книжевноста, кој е објавен како монографија во 2020 година под наслов *Облици на моќ во современата книжевност*. Во фокус на нејзините книжевни истражувања се утописката книжевност, постколонијалната книжевност, современата книжевност и нејзината поврзаност со општествено-политичките случувања, а нејзини статии поврзани со книжевните истражувања се објавени во домашни и во меѓународни списанија.

Авторка е на збирките раскази: *Негоразбирања* (1998), *Именување на инсекциите* (2008), *Мојот нејријаџел Ишар Пејо* (2016) и *Скопје во високата зона* (2021), романите *Бруно и боите* (2006), *Призраци со срмени нишки* (2014) и *Светите што го избрав* (2024), како и драмата *Случка меѓу настани: Хиџабија од Александрија* (2010). Освен тоа, Малеска пишува и книги за деца, а досега ги има издадено *Арно ама* (2018) и *Вонземјанините Лу-Ру-Су* (2021). Во 2023 г. ја објавува монографијата *Визија, трансформација: Утопии, дистопии и групи замислени светови* (2023). Уредничка е на меѓународната збирка *Awake not Sleeping: Reimagining Fairy Tales for a New Generation* (2021), во која е застапена и со два расказа. Исто така, уредничка е и коавторка на студијата *Кон-текстот: дигитални осврти* (самостојно издание 2023).

Нејзини раскази се преведени на неколку јазици и објавени во списанија во земјата и во странство, а учествувала и на повеќе македонски и меѓународни книжевни фестивали. Нејзиниот расказ „Поинаков вид оружје“ е застапен во антологијата *Best European Fiction 2018*. Добитничка е и на неколку книжевни резиденции.

Малеска почнува да се занимава со книжевен превод во текот на своите постдипломски студии, кога почнува со преведување англиска поезија на македонски јазик. Овие преводи се објавени во неколку списанија, онлајн-портали и антологии. Од англиски на македонски има преведувано

извадоци од *Кантијерберскиите приказни* од Џофри Чосер, сонети од Џон Милтон, поезија од Вилфред Овен и други поети. Има работено на преводи од македонски на англиски на поезијата на неколку македонски поети за потребите на Струшките вечери на поезијата во текот на повеќе години. Во 2018 г. беше амбасадор на Наградата за најдобар млад преведувач „Вавилон“ во организација на Здружението на преведувачи и толкувачи на Македонија и Делегацијата на ЕУ во РС Македонија.

Во однос на преводот на книги од англиски на македонски, Малеска има преведено десетина книжевни дела. Во 2012 г. и во 2013 г. излегуваат од печат преводите на двата тома на значајното дело од Лоренс Стерн, *Трисџрам Шенди*, кои Малеска ги преведувала во текот на четири години. За предизвиците со кои се соочува при преводот на овој комплексен и, од лингвистички аспект, необично напишан роман со бројни отклони од стандардниот англиски јазик, Малеска пишува во статијата „*Translating Tristram Shandy into Macedonian*“, објавен во списанието специјализирано за овој роман *The Shandean* во Холандија, кој го објавува фондацијата „The International Laurence Sterne Foundation“. Македонскиот превод на *Трисџрам Шенди* на Малеска се наоѓа во нејзините архиви, по покана на оваа фондација, која има колекција на преводите на овој роман на голем број јазици во светот. Еден од аспектите на кои се задржува во текстот „*Translating Tristram Shandy into Macedonian*“ е терминологијата поврзана со средновековните замоци, за која е тешко да се најдат соодветни зборови на македонски поради различноста во архитектурата на замоците градени во Западна Европа и во Македонија. Малеска истражува археолошки студии за средновековната архитектура на Балканот за да најде соодветни решенија за поимите во романот.

Може да се наведе еден кус извадок од преводот на *Трисџрам Шенди*, кој содржи една од карактеристичните долги реченици, често испрекинати со дигресији и референции, како и со дискретна иронија, а содржи и мал дел од споменатата терминологија поврзана со средновековните замоци.

As this was the principal attack of which my uncle *Toby* was an eye-witness at *Namur*,—the army of the besiegers being cut off, by the confluence of the *Maes* and *Sambre*, from seeing much of each other's operations, - my uncle *Toby* was generally more eloquent and particular in his account of it; and the many perplexities he was in, arose out of the almost insurmountable difficulties he found in telling his story intelligibly, and giving such clear ideas of the differences and distinctions between the scarp and counter-scarp,—the glacis and covered-way,—the half-moon and

ravelin,—as to make his company fully comprehend where and what he was about.

(Laurence Sterne, *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*, Oxford UP, 2009, p. 66)

* * *

Бидејќи ова беше главниот јуриш на кој чичко ми *Тоби* беше сведок во *Намир* – а сликот на *Мега* и *Самбра* не дозволи дел од припадниците на војската на опсадувачите да си ги види акциите на другите свои членови – чичко ми *Тоби* обично поелоквентно и поконкретно се искажуваше за овој настан; и многуте забуни во кои се најде се изродија од речиси ненадминливите тешкотии со кои се соочи при обидот јасно да ја раскаже приказната и да даде доволно јасни идеи за разликите и специфичностите меѓу внатрешниот и надворешниот насип на одбранбениот ров, – гласијата и патеката на бедемите – триаголниот бастион и триаголниот предсид, – за неговите слушатели да можат целосно да разберат за кого и за што станува збор.

(Лоренс Стерн, *Трисџрам Шенди*, том 1, КСЦ, Скопје, 2012, стр. 74)

Во 2012 и во 2013 година Малеска го преведува романот *Аванџуриџиџе на Хаклбери Фин* од Марк Твен, кој исто така, претставува голем преведувачки предизвик поради говорниот стил, сленгот и јазикот адаптиран на четиринаесетгодишниот раскажувач, како и бројните дијалекти на кои говорат ликовите со кои се среќаваат протагонистите Хак и Џим при своето патување на сплав по реката Мисисипи. За финалниот објавен превод на овој роман, на кој било интервенирано, Малеска пишува во својот текст „Зошто страв од колоквијалниот јазик“, објавен на Окно.⁴¹ Во 2013 г., исто така на македонски, излегува преводот на значајниот роман *Сесџриџе Макиока* од јапонскиот писател Џуничиро Танизаки. Станува збор за индиректен превод од англискиот превод на јапонскиот оригинал, што е случај и со драмите на јапонскиот писател Чикамацу Монзаемон, објавени на македонски јазик во 2014 г. Во 2014 г. е објавен преводот на Малеска на збирка избрани раскази од Амброуз Бирс. За ова дело, како и

⁴¹ Малеска, К. „Зошто страв од колоквијалниот јазик“, *Окно* 01.12.2014.

за самиот превод на делото, Малеска пишува во поговорот кон книгата,⁴² особено поврзано со тешкиот и комплексен стил на Бирс специфичен за неговите подолги раскази, како и игрите на зборови карактеристични за неговите кратки записи.

Малеска има преведено и две книги за деца: *Волшебникој од Оз* од Л. Френк Баум во 2018 г. и *Кайчо и кийој* од Катерина Бабкина во 2024 г.

Таа е и авторка на преводите на кусиот роман *Мали нешџа како овие* од современата ирска писателка Клер Киган во 2023 г., како и на автобиографскиот роман на Леа Ипи, *Слобода: созревање на крајој од историјата* (2024).

Од македонски на англиски, пак, Малеска има преведено две книги. Во 2010 г. излегува преводот на англиски на романот *Она што беше небо* од Владо Малески. Во 2024 г. го преведува и својот роман *Светиот што го избрав* на англиски јазик.

⁴² Малеска, К. „Расказите на Амброуз Бирс: Патување низ мрачните предели на човековиот ум (поговор)“. Во: *Раскази (избор) од Амброуз Бирс*, Скопје: КСИЦ, 2014.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Лоренс Стерн, *Трисџрам Шенди*, том 1, КСЦ, Скопје 2012; Том 2 КСЦ, 2013.
2. Марк Твен, *Аванџуриџе на Хаклбери Фин*, Три, Арс Ламина – публикации, Скопје 2013.
3. Џуничиро Танизаки, *Сесџриџе Макиока*, Арс Ламина, Скопје 2013.
4. Амброуз Бирс, *Избрани раскази*, КСЦ, Скопје 2014.
5. Чикамацу Монзаемон, (четири драми), Магор, Скопје 2014.
6. Френк Л. Баум, *Волшебникоџ од Оз*, Арс Ламина, Скопје 2018.
7. Клер Киган, *Мали неџџа како овие*, Арт Конект, Скопје 2023.
8. Катерина Бабкина, *Кайчо и кийоџ*, Арт Конект, Скопје 2024.
9. Леа Ипи, *Слобода: созревање на крајоџ од истџоријаџа*, Или Или, Скопје 2024.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Vlado Maleski, *Remnants of a Sky*, Miken, Bitola 2010.
2. Kalina Maleska, *The World I Chose*, Или Или, Скопје 2024.

Составила: Румена Бужаровска

Владимир Мартиновски

Дипломирал на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. На истиот факултет магистрирал на тема *Интерференции меѓу македонската современа поезија и ликовните уметности*. Докторирал на Универзитетот Париз III – Sorbonne Nouvelle, на тема *Аспекти на експресијата во македонската поезија: Ш. Боглер, В. К. Вилијамс, С. Јаневски, В. Урошевиќ, Ц. Ешбери и И. Бонфоа*.

Изведува настава по предметите: Антички поетики, Поетика на класицизмот, Книжевноста и музиката, Хуманизам и ренесанса, Книжевноста и ликовните уметности, Креативно пишување (на прв циклус студии); Техники на научната работа и Поетики на патувањето во книжевноста (на втор циклус студии); Интермедиијални теории и практики, Книжевен превод и интеркултурен дијалог, Словенските книжевности низ компаративна визура (на трет циклус студии).

Добитник е на наградите: „Браќа Миладиновци“ на СВП (2010); „Димитар Митрев“ на ДПМ (2013); признание „Витез на македонскиот пишан збор“ (2014); „Антев златник“ (2020), „Лирата на Орфеј“ (2020).

Неговиот двоен творечки профил на научник и на книжевник (поет и писател) е пресликан и на преведувачко рамниште, па така, покрај преводот на книжевнонаучни статии, кои се објавени во книжевни списанија и во хрестоматии, тој авторизирал и неколку книжевни преводи и препеви на македонски јазик. Јазичните компетенции на Мартиновски се поврзуваат со англискиот, со францускиот, со српскиот и со хрватскиот јазик. Неговата преведувачка актива ја сочинуваат дела што припаѓаат на мошне широк и хетероген жанровски, поетички и стилски спектар: книги поезија, проза, драмски фрагменти, песни во проза, книга за деца, книга есеи, антрополошко-социолошка студија. Во таа смисла, осумте книги превод/препев на Мартиновски подразбираат преведувачки потфат кој не само што ќе понуди јазично приопштување на делата на македонски јазик туку тоа ја подразбира и вештината на доловување на поетичките и на стилските аспекти на жанрот на кој му припаѓаат делата, вклучително и спецификите на стилските формации што се видливи во нив, но и вештината да се доловат стилските манири и поетики на авторите чии дела ги превел. Дополнително, дел од преводите се иманентно жанровски хибриди, чија

генеалогска и стилска полиморфност умешно е ефектуирана и во преводот, како на пример: *Во земјата на мајјата* на Мишо е амалгам од антрополошки, етнографски, природонаучни записи, од патописни скици, дневнички белешки, трип-литература, од визуелните ефекти на надреалистичкото сликарство или, пак, *Ероизмот* на Батај, комплексна студија со специфичен стил и вокабулар во која се испреплетуваат книжевни, антрополошки, социолошки, психоаналитички, културолошки и филозофски кодови. Токму овие дела го потврдуваат извонредното познавање на двата јазика (францускиот и македонскиот) од страна на Мартиновски, но и отворениот, аналитички ум на преведувачот, како и неговата солидна упатеност во спектарот науки што ги допира студијата на Батај.

Сите книги преводи/препеви на Мартиновски се дополнети со три вида паратекстови:

1. Преведените книги содржат поговори напишани од страна на преведувачот, кој, на тој начин, ја олеснува рецепцијата на делата, давајќи им ги на македонските читатели неопходните читачки координати и толкувачки рамки. Особено се инструктивни поговорите што нудат етимолошка, историска и теориска дескрипција на зен-приказните, на нивните тематски, структурни и јазично-стилски одлики поврзани со медитацијата како духовна практика, односно поговорите што содржат историско-теориска дескрипција на старата јапонска поезија.

2. Паратекстуалната видливост на преведувачот се појавува и во фусотните дополнувања, како, на пример, во книгата *Бојородична ѝариска црква, ој кралице на болката* од Тесон. Во овој случај фусотите го објаснуваат главниот текст на ниво на термини и поими (од архитектурата, зоологијата, ентомологијата, алхемијата, геологијата), на ниво на географски топоними или информации од областа на историјата, на науката, на културата или, пак ги објаснуваат книжевните алузии. Но, дел од фусотите ги појаснуваат и јазичните решенија на преведувачот, понудени како своевиден етимолошко-семантички компромис меѓу оригиналот на француски јазик и преводот на македонски јазик: на пример, синтагмата *un drame patrimonial* Мартиновски ја преведува како споменична драма, поаѓајќи од семантичката сродност на зборот споменик со културното наследство, што е во согласност со значенската целина на книгата.

3. Белешки кон имињата и поимите од зен-приказните како неопходен фон за рецепцијата на преведениот текст од страна на македонскиот читател.

Овие паратекстуални дополнувања на главниот текст потврдуваат дека преводот не се одвива само на јазично рамниште туку и на рамниште на превод на цел еден културно-историски контекст, особено кога станува

збор за превод на дела што припаѓаат на далечни или, пак, на постари книжевни традиции.

Преведувачките вештини на Мартиновски се видливи и потврдени на неколку рамништа:

1. Во доловувањето на поетичноста, на раскошната сликовитост, на промислената игривост, музикалноста и доследно диригираното темпо на речениците, пасусите и наративните фрагменти, во постигнувањето на стилската прегнантност и елегантност во изразот (романот *Снеј*). „Снегот е песна. Песна што паѓа од облаците во бели и леки снегулки. Таа песна доаѓа од устата на небото, од раката на Бога. Има име. Име со сјајна белина. Снег.“

2. Во доловувањето на елиптичната експресија, на фабуларните пресврти, на јазичните и на наративните парадокси, изненадувања и хуморот во зен-приказните.

3. Во доловувањето на конвенциите на кодираните жанрови танка, ренга, хаику (вклучително и но-драмата), чија звуковно-значенска комплексност е дотолку поголема со оглед на нивната поврзаност со јапонската култура, сензибилитет и менталитет. Тоа, меѓу другото, подразбира дополнителен ангажман на препејувачот да ги ефектуира кодираниот метричко-ритмички систем (особено 5-7-5 формата на хаику) и јазично обликуваните поетски слики и во препевот на македонски јазик, но и во доловувањето на суптилните интертекстуални слоеви.

На јазично-стилско рамниште преводите/препевите на Мартиновски умешно и креативно го активираат фигуративниот потенцијал на македонскиот јазик. Па, така, тој користи архаизми, дијалектизми, ефектни алитеративно-асонантни и парономастични склопови, именски и глаголски, граматички и семантички ономатопеи, апокопи, кога треба да се нагласи фонеморфолошкиот слој во текстот и неговата метричка организација („влажниот воздух лакомо ги лапаше“; „качени на алови атови“; „Да ја задржат / не ќе можат чупите / добата на патуење / дур и ако, како / што чинат момите, / се нагиздат со / алки и накити, / разгалени и / за рака фатени / с’ друшките млади“); инверзии, зегми, полисиндетони, компарации, кога треба да се обезбеди динамизираната поетска синтакса и ритмизацијата на изразот („И јас чекав. И дождот и тебе“); сложени епитети (гаврано-црните коси, темномурните жители), метафори, персонификации – во ефектуирањето на поетските слики.

Испреплетувајќи го своето книжевно-научно, авторско искуство со преведувачко-препејувачкото, Владимир Мартиновски на дело ја потврдува тесната врска меѓу сите чинители во книжевноуметничката комуникација

(авторот, текстот, читателот/толкувачот/преведувачот), но и комплексните релации меѓу јазиците, литературите и културите.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Анри Мишо, *Во земјата на маџијата*, Темплум, Скопје 2004.
2. Максанс Фермин, *Снеј*, Или-Или, Скопје 2005.
3. *Поезијата на сџара Јајонија* (антологија), Магор, Скопје 2014.
4. Жорж Батај, *Ероџизам*, Артконект, Скопје 2018.
5. Силвен Тесон, *Бојородична ѝариска црква, ој кралице на болката*, Три, Скопје 2021.

II. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. *Зен ѝриказни*, (копреведувач со Владимир Јанковски), Магор, Скопје 2013.

III. Од српски на македонски јазик

Книги

1. Дејан Алексиќ, *Мали ојласи*, Арс Ламина, Скопје 2017.

IV. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Иван Херцег, *Нокни луѓе*, ПНВ публикации, Скопје 2021.

Составиле: Марија Ѓорѓиева-Димова и Лидија Капушевска-Дракулевска

Бистрица Миркуловска (1930–2024)

Бистрица Миркуловска е родена во Скопје. Дипломирала книжевност со македонски јазик на Филозофскиот факултет, денес Филолошки факултет „Блаже Конески“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Своето образование го надградила на постдипломските студии од областа на македонистиката, под менторство на акад. Блаже Конески, магистрирајќи на темата *Јазичниите проблеми во њоејскиот превод од словенечки на македонски јазик и од македонски на словенечки јазик*, одбранета 1973 г.

Во редовен работен однос на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици била најпрво како лектор по словенечки јазик, а подоцна како предавач и виш предавач, од учебната 1959/60, сè до 1990 година, кога се пензионира. Во наставата на Филолошкиот факултет била вклучена и како пензионер до 1996 година. Таа е и првиот лектор по македонски и по словенечки јазик на Масариковиот универзитет во Брно, Чешка, во периодот 1995–1997 г.

Покрај наставата, на Факултетот врши и други функции: заменик-шеф на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици, продекан за настава на Филолошкиот факултет; заменик-секретар на СКМ на ФФ и член на Универзитетскиот комитет на СКМ, а исто така, била активно вклучена и во општествениот живот, вршејќи низа општествени функции: претседател на Конференција за општествена активност на жените (1983–1988); членство во Сојузот на Црвениот крст на Македонија, Советот на Сојузот за грижи и воспитување на децата на Македонија, Републичкиот совет на средбите „Курирче“, Советот на детските Рацинови средби, Советот на ИМЈ „Крсте Мисирков“, Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи – Тетово, Советот на Здружението на просветни работници-литературни творци, Советот на Манифестацијата „Илинден“ при општина Илинден.

Учествувала во домашни и во меѓународни проекти: Антологија на словенечката поезија (прир. Борис Патерну, Александар Спасов) (1972 г.); Македонско-словенечки речник од Франце Новшак (Љубљана, 1982); Балкански речник – тринаесетјазичник (МИ-АН, 2003 г.); изработка на Полиглотско издание на најпопуларна песна од Степан Рудалски (2003); Т’га за југ од Константин Миладинов – ПОЛИГЛОТА – препев

на словенечки (1982 г.), како и низа проекти од областа на културата во соработка со Македонско радио (драмски емисии, детски радиодрами и др.)

Бистрица Миркуловска е членка и на Друштвото на писателите на Македонија од 1971 година. Во Претседателството на ДПМ била членка од 2000 до 2002 година, а била и претседателка на Комисијата за активности на писателите за деца.

Авторка е на голем број книги поезија, раскази, романи, хаику поезија, раскази за деца.

Особено е препознатлива по творештвото за деца, па во тој контекст ќе ги споменеме книгите: „Цвеќенца“, „Градинче“, „Првачиња“, „Празнични виделини“, „Виножито“, „Сите деца мили“, „Свездена“, „Виделина“, „Клучарчиња“, „Тополите на крајот од дедовата ливада“, „Лице и опачина“, „Цвеќе на мирот“ и „Далечни проблесоци“.

Во последниот период пишува поезијата за возрасни и објавува книги од тој жанр, а автор е и на седум хаику-збирки.

Миркуловска е препознатлива како преведувач и од словенечки на македонски и од македонски на словенечки јазик, со опус од петнаесетина книги и голем број раскази и поетски творби, печатени во антологии и книжевни списанија.

За преведувачката дејност, книжевното творештво и општествената активност добитник е на наградите: за *преведувачка дејност* (македонски-словенечки и словенечки-македонски): Потокарова повелба (1987), Златно перо (2001 и 2008), Кирил Пејчиновиќ (2002), Повелба 30 септември (2010); за *книжевно творештво* (поезија и проза): за животно дело од Здружението на просветните работници – литературни творци на Македонија (2001); втора награда на Празникот на липите при ДПМ (2002); прва награда за роман за деца и млади, Здружение на просветните работници – литературни творци на Македонија (2008); Благодарница „Манифестација Илинден“ (2010); Благодарница од ДПМ (2013); прва награда за роман за деца и млади, Здружение на просветните работници – литературни творци на Македонија (2014); награда „Даница Ручигај“ ДПМ (2017); за *афирмација на македонскиот јазик и афирмација на словенечкиот јазик; унапредување на наставно-научната дејност; остварено полезно активност*: Пофалница од комитетот за фискултура на ФНРЈ (1948); Спомен диплома КОПАЖ (1969); Повелба на град Скопје (1973); Признание од Савез за воспитување и заштитување деца СФРЈ (1975); Повелба од Советот за грижи и воспитување на децата (1977); Плакета, ИМЈ „Крсте Мисирков“ (1978); Орден за заслуги за народот со сребрени зраци (1986); Благодарница, Републички совет на средби „Курирче“;

Повелба од УКИМ (1992); Повелба од ФЛФ (1996); Плакета од ФлФБК (2010); Признание и Благодарница од Република Словенија, Служба на Владата за Словенците што живеат надвор од границите и насекаде во светот (2010); Признание од Министерството за надворешни работи на Република Словенија (2011); повеќе признанија и благодарници од Здружението „Франце Прешерн“ – Словенци и пријатели на Република Словенија во Република Македонија (1994–2010).

Поврзувањето меѓу македонската и словенечката култура Миркуловска се обидува да го оствари токму преку преведувачката дејност, поаѓајќи од нејзината мотивација за поврзувањето на двете земји, Македонија и Словенија, кои таа ги нарекува нејзини две татковини, а преку нејзината книжевна и преведувачка страст успешно го реализира тоа.

Низ преведувачките текстови се забележува одличното познавање на словенечкиот и на македонскиот јазик и нивната култура, преточена низ изборот на соодветниот јазичен книжевен израз, преку богатството на лексичкиот фонд како одраз на времето што го претставува книжевниот текст и индивидуалниот израз на авторот, особено на онаа генерација автори со кои и таа имала можност да се соочи, не само низ нивната литература туку и преку директниот контакт со нив.

Претставувањето на ликот и делото на Бистрица Миркуловска низ нејзината преведувачка дејност го завршуваме со стиховите од песната „Чувари“ на Блаже Конески и нејзиниот превод на словенечки јазик:

ЧУВАРИ

Вие што го чувате споменот на мојата младост,
на мојот занес, на мојата смеа,
на мојот понесен збор
знајте:
понекогаш сум толку жеден за вашата рака!
И ми се чини дека само од еден допир
мек и миговен,
сè би минало што ме боли,
би се сталожила
и би здивнала мојата душа.
Но сепак стојте кајшто сте се нашле,
Да не се видиме пак!
Ваша должност нека остане
да не се наруши споменот каков што сум бил.

Ништо друго!

ČUVAJI

Vi, ki čuvate spomin na mojo mladost,
na moj zanos, na moj smeh,
na mojo spodbudno besedo
vedite:
včasih si hudo želim vaših rok!
In zdi se mi, samo en dotik
mehek in hipen –
odpravil bi mi vse bolečine,
umirila bi se,
oddahnila bi se moja duša.
pa le ostanite tam kjer ste,
da se ne bi zopet videli!
Vaša dolžnost naj le ostane –
čuvati spomin name kakšen sem bil.

Nič drugega!

(Блаже Конески, *Пруitore в небо и засекојаш/Naravnost v nebo in za vekomaj*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, УКИМ, Скопје 2011, стр. 85)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од словенечки на македонски јазик

Книги

1. Симон Грегорич, *На Соча (рогољубиви ѝесни)*, Култура, Скопје 1963.
2. Франце Прешерн, *Кришјевање кај Савица*, во *Песни*. (избор и поговор Александар Спасов, копреведувачка со Гане Тодоровски), Кочо Рацин, Скопје 1965.
3. Кристина Бренкова, *Гулабиѝе, коѝваѝа и водоскокоѝ*, Кочо Рацин, Скопје 1965.
4. Иван Потрч, *На село*, Македонска книга, Скопје 1975.
5. Иван Цанкар, *На ѝруѝорнинаѝа*, Култура, Скопје 1975–1977.
6. Иван Цанкар, *Домоѝ на Боѝородица ѝомошница*, Култура, Скопје 1975–1977.
7. Иван Цанкар, *Како сѝанав социјалисѝ*, Култура, Скопје 1975–1977.

8. Тоне Селишкар, *Маски (раскази од НОБ во окупирана Словенија)*, Македонска книга, Култура, Мисла, Наша книга, Детска радост, Скопје 1980.
9. Сречко Косовел, *Темни борје* (избор и поговор: Александар Спасов), Огледало, Скопје 1986.
10. Бено Зупанчич, *Грамада*, Мисла, Скопје 1987.
11. Алојз Ихан, *Играчи на ѝокер*, Книжевна младина на Македонија, Скопје 1987.
12. Злајџорој, *Словенечки народни ѝриказни*, Детска радост, Скопје 2001.
13. Иво Фрбежар, *Молиџа за родојџ*, Македонски писатели, Скопје 2001.
14. Владо Жабот, *Пасџорала*, Зојдер, Скопје 2006.
15. Алеш Штегер, *Книжевно жезло - избор ѝоезија*, ДПМ, Скопје 2006.
16. Франце Бевк, *Каџелан Марџин Чедрмац*, Тренч, Скопје 2008.
17. Фери Лаиншчек, *Донесена од маџаџа*, Макавеј, Скопје 2008.
18. Франце Прешерн, *Сонеџен венец и друџи ѝесни* (избор, поговор и копреведувач со група преведувачи), едиција „Свезди на светската книжевност“, Магор, Скопје 2013.

Дел од книга / прилози

1. Борис Патерну, Александар Спасов, *Анџолоџија. Истџориска и џиџолошка скица на словенечкаџа ѝоезија*, (Валентин Водник, Франце Прешерн, Фран Левстик, Симон Јенко, Јосип Стритар, Симон Грегорчич, Иван Цанкар, Драготин Кете, Лили Нови, Сречко Косовел, Тоне Селишкар, Антон Водник, Карел Дестовник Кајух), (копреведувачка со група преведувачи). Мисла, Скопје 1972.
2. Андреј Блатник, Алеш Чар, Борис А. Новак, Исток Осојник, Алеш Штегер, Милан Винцетич, избор поезија, во *Современосџ*, 52/3, 2004.
3. Иво Фрбежар, „Вагинални маневри или Воспитување на човечкиот род или Аритмија на хипофизата“, *Сџожер*, 106, 2008.
4. Фери Лаиншчек, „Прогонети“, *Книжевно жиџиџе*, 14–15, 2009.

II. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Мато Ловрак, *Возоџ в снеџ*, Македонска книга, Култура, Мисла, Наша книга, Скопје 1984.

III. Од македонски на словенечки јазик

Книги

1. Ристо Јачев, *Kamnita blazina*, Grosuplje, Mondena, 2001.
2. Блаже Конески, *Прујоре в небо и засекојашне/Naravnost v nebo in za vekomaj* (избор од поезијата), прир. Бистрица Миркуловска, (копреведувач со група преведувачи), Филолошки факултет „Блаже Конески“, УКИМ, Скопје 2011.

Есеистички преводи

I. Од словенечки на македонски јазик

Книги

1. Христо Андонов Полјански, *Македонија и Словенија – меѓусебни врски во минатото*, Култура, Скопје 1978.
2. *Титовата последна биџика* (група автори), Наша книга, Скопје 1981.

Составила: Лидија Аризанковска

Сања Михајловиќ-Костадиновска

Сања Михајловиќ-Костадиновска е родена во 1982 г. во Скопје. Студира италијански јазик и книжевност со шпански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Магистрира на Универзитетот во Алкала де Енарес и на Универзитетот Комплутенсе во Мадрид, а на вториот универзитет и докторира во 2015 г. со тема за другоста во контекстот на урбаните простори. Во своето усовршување остварува и повеќе студиски престои.

Академската кариера ја почнува во 2004 г., кога е избрана за демонстратор по шпански јазик на Катедрата за романски јазици и книжевности, по што следува избор како асистент во 2012 г. и како доцент во 2017 г. Во моментот Сања Михајловиќ-Костадиновска е вонреден професор по шпанска книжевност, а изведува настава и по предмети од хиспаноамериканската книжевност, шпанската и хиспаноамериканската култура и цивилизација, како и преведување од шпански на македонски јазик и обратно.

Покрај наставната дејност Михајловиќ-Костадиновска активно се занимава со научни истражувања од полето на шпанската книжевност и на преведувањето, со стручно и книжевно преведување од шпански јазик и на него, како и со креативно творештво. Во нејзините истражувања преведувачките прашања и проблеми заземаат проминентно место, со што дава важен придонес за развојот на традуктологијата поврзана со шпанскиот јазик во Македонија (транскрипција на имињата, употребата на граматичките времиња, преведување фразеологизми, неологизми), а во некои текстови дава и уникатни критички согледби, единствени од ваков вид во нашата научна сфера.

Во преводното творештво на Сања Михајловиќ-Костадиновска на македонски јазик се вбројуваат повеќе наслови од детската литература (Андруето, Арболеда, Фрабети, Осес и др.), како и роман од Гонсало Торенте Баљестер, поезија од Антонио Мачадо и полижанровското дело *Книџа од сонииџа* од Хорхе Луис Борхес. Од македонски на шпански јазик, пак, потпишува бројни преводи и препеви вклучени во поетски избори и антологии. Добитник е на наградата „Ванѓа Чашуле“ во 2024 година.

Како исклучителен превод ја издвојуваме токму *Книџа од сонииџа* (*Libro de sueños*), борхесовска антологија текстови поврзани со сонот од сите епохи на човековата цивилизација, некои преземени, модификувани,

парафразирани, некои од нив од измислени автори, а некои и потпишани од самиот Борхес. Во својот превод Михајловиќ-Костадиновска грижливо ги трасира изворите на Борхес и ги коментира неговите постапки, со што приредува вонредно филолошко издание на оваа книга и уникатен увид во техниките на Борхес. Пренесуваме и извадок од ова издание:

Soñé que habían pasado los meses. En vísperas de mi regreso a Buenos Aires, Alfonso Reyes me invitaba un fin de semana a un hotel de Cuernavaca y, a manera de despedida, me leía su traducción de los primeros nueve cantos de la *Iliada*, traducción que yo había visto avanzar, sábado a sábado, en las inolvidables y apartadas tardes de la “Capilla Alfonsina” de la entonces calle Industrias. ¡Alfonso Reyes, leyendo para mí, solo, a Homero, y la meseta de Anáhuac en torno!

(Jorge Luis Borges, *Libro de sueños*, Torres Agüero Editor, Buenos Aires 1976, pág. 136)

* * *

Сонував дека минале месеци. Непосредно пред моето враќање во Буенос Аирес, Алфонсо Рејес ме поканил на викенд во еден хотел во Куернавака, и во знак на разделба, ми го читал неговиот превод на првите девет пеења од *Илијада*, превод што секоја сабота сум следел како напредува, во текот на незаборавните и осаменички пладниња во „Алфонсовата капела“ на тогашната улица Индустијас. Алфонсо Рејес го чита Хомер, само за мене, а околу нас се протега висорамнината Анауак!

(Хорхе Луис Борхес, *Книга од сонинија*, Бегемот, Скопје 2022, стр. 244)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од шпански на македонски јазик

Книги

1. Марија Тереза Андруето, *Стефано*, Арс Ламина, Скопје 2016.
2. Гонсало Торенте Баљестер, *Дон Хуан*, Арс Ламина, Скопје 2017.

3. Диего Арболеда, *Забрането е да се чита Луис Карол*, Бегемот, Скопје 2020.
4. Антонио Мачадо, *Збор во време: избор од поезијата* (копреведувачка со Игор Поповски), Полица, Скопје 2021.
5. Карло Фрабети, *Кој сакаш да бидеш*, Сказнувалка, Скопје 2022.
6. Беатрис Осес, *Пишувачието на писма*, Сказнувалка, Скопје 2022.
7. Хорхе Луис Борхес, *Книга од сонети*, Бегемот, Скопје 2022.
8. Жорди Сиера и Фабра, *Чудесниот свет на буквите*, Сказнувалка, Скопје 2023.

II. Од македонски на шпански јазик

Дел од книга

1. Sande Stojchevski, “Jagorida”, “El rey de los cisnes”, “Ella” (стр. 34–35); Vesna Acevska, “Salmo”, “Exactamente así, o...”, “Mi rincón”, “Essentia cantus”, “Essentia incognita”, “Tiresias”, “Torre en la palabra”, “Intento de ascensión”, “Locobosque”, “Mi oficio”, “Qué puede el poema” (стр. 92–101), во *Poesía macedonia contemporánea en español* (прир. Лидија Капушевска-Дракулевска), The Macedonian PEN Review, Macedonian PEN Centre, Skopje 2011–2012.
2. Dejan Dukovski, *Balkan is not Dead o La magia Edelweiss*; Sashko Nasev, *De quién eres*, во *Antología del drama macedonio*, NUB, Skopje 2014.
3. Paskal Gilevski, “Cabeza”; Zoran Kovachevski, “Aristóteles de Resen”; Boshko Smakjoski, “La construcción de un puente”; Stojan Hristov, “Campana”; Dragi Mihajlovski, “Una casa en Salónica”, во *Antología del cuento macedonio*, NUB, Skopje 2015.
4. Vancho Nikoleski, “El milagro pesquero”; Boris Bojadjiski, “Alegría”; Gligor Popovski, “El pequeño leñador”; Cane Andreevski, “Fresitas”; Genadi Bolinovski, “Ofelia”; Ivan Ivanovski, “La primera vez de caza”; Bistrica Mirkulovska, “Cuando florecían los almendros”; Evgenija Shuplinova, “Con qué sueña Irina”; Radovan P. Cvetkovski, “Erizos”; Vladimir Kostov, “Rosas rojas”; Aleksandar Popovski, “El cavador de fuentes”; Tiho Najdovski, “El último beso”; Vidoe Podgorec, “Estrellas”; Risto Davchevski, “El hallazgo de Zhivko la Fantasía”; Petko Domazetovski, “El espejito de la infancia”; Rajko Jovcheski, “El manantial de la infancia”; Boshko Smakjoski, “El cuento de la flor”; Kiro Donev, “El amor no correspondido de Zumbito”; Nenad Djambazov, “El pícaro”; Jovan Damjanovski, “A Ohrid de pesca”; Aleksandar Kujundjiski, “Manos y palomas”, “Nico y la mariquita”; Pande Manojlov, “Por la patria”; Vlado Dimovski, “La historia del alfarero y de la paloma”; Gorjan Petrevski, “Flores en el pelo”; Biljana Stankovska, “En espera”; Hristo Petreski, “La cometa”, во *Presentación antológica de literatura macedonia para niños*, NUB, Skopje 2016.

5. Vladimir Martinovski, “Museo de la sal”, “Museo de la pimienta”, во *Antología del III Festival Internacional de Poesía “Benidrom y Costa Blanca”*, Ediciones Enkuadres 2018, стр. 122, 124.
6. Sande Stojchevski, “Jagorida”, “El rey de los cisnes”, “Ella” (стр. 13–15); Vladimir Martinovski, “Una foto familiar”, “Bodegón con dos maletas”, “Dos mares”, “Transformaciones”, “El museo de la sal” (стр. 87–91), во *Cartografía del fuego. 14 poetas macedonios contemporáneos* (прир. Катица Кулавакова), Uniediciones, Bogotá 2019.
7. Sanja Mihajlovikj–Kostadinovska, “(In)finitos modelos del cuento”, *Revista Fábula*, N°44, Vol. I, Universidad de La Rioja 2019, стр. 53–57.
8. Lidija Dimkovska, *Situation Limite/Border State/Estado límite*, Struga Poetry Evenings, Struga 2022.
9. Zoran Anchevski, *Puzzled compasses/Brižulas sin rumbo/Boussoles confuses*, Struga Poetry Evenings, Struga 2023.

Составил: Игор Поповски

Драги Михајловски (1951–2022)

Драги Михајловски е роден во Битола во 1951 г., каде што го завршил основното и средното образование. Дипломирал на студиите по англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Својот магистерски труд на тема *Книжевниот лик на Скендербег кај Прличев и во делата на англиски јазик*, Михајловски го одбрал на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Таму ја одбрал и докторската дисертација со наслов *Очудување и можни преводни модели врз примери од англиската поезија*.

Михајловски го поминал целиот свој работен век на Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Во 1976 година се вработил како библиотекар на Катедрата за англиски јазик и книжевност, каде што подоцна е избран во сите академски звања, сè до редовен професор. Во рамките на својата наставна активност изведувал настава од областа на англиската книжевност и преведувањето, а најголем белег оставил со наставата по предметот Теорија и практика на преведувањето.

Организирајќи и учествувал во повеќе студентски работилници за преведување и толкување. Исто така, бил ментор на дипломски, магистерски и докторски трудови, пред сè од областа на преведувањето и толкувањето, но исто така, и од полето на книжевноста и на книжевниот превод.

Михајловски бил член на Сенатот на универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Покрај тоа, ги уредувал и книжевните списанија *Lettre Internationale*, *Сџоџер* и *Сџремеж*. Во периодот 2007–2008 бил избран за претседател на Комисијата за издавачка дејност во Министерството за култура на РМ. Во 1992 г. станал член на Друштвото на писателите на Македонија и на ПЕН на Македонија. Од 1998 г. се зачленил и во Асоцијацијата на писателите за мир во Вашингтон, САД.

Од поважните преведувачки проекти се истакнува неговото учество како член на стручната редакција во Свездите на светската книжевност. Резултатот од овој проект, организиран од Министерството за култура на Р Македонија, е огромна едиција од 560 тома преводи на книжевно творештво од најреномираните светски автори.

Михајловски е еден од најистакнатите писатели и преведувачи во современата македонска книжевност, при што ги има добиено сите најпрес-

тижни државни награди за своето препејувачко, преведувачко и книжевно творештво. Така, во 1996 г. е добитник на наградата „Григор Прличев“ за препевот на епот *Зајубениот рај* од Милтон. Во 2006 г. ја добива наградата „Зимски саем на книгата“ за препевот на сите сонети од Шекспир, а во 2009 г. наградата „Кирил Пејчиновиќ“ за својата плодна препејувачка и преведувачка дејност, преточена во бројни препеви и преводи на дела од англофонската книжевност на македонски јазик. Во 2013 г. по вторпат е добитник на угледната награда „Григор Прличев“ за препевот на *Сиџе драми и сонети од Шекспир*. Ќе ги споменеме и книжевните награди, почнувајќи од таа за најдобра дебитантска книга на Книжевната младина на Македонија, која ја добил за својата прва збирка раскази *Речно улишџе* (1981). Во 1994 г. е добитник и на „Рациновото признание“ за збирката раскази *Скок со сџај*. Двапати (во 2002 г. за романот *Смртџија на дијакој* и во 2006 г. за романот *Мојот Скендербеј*) е добитник на реномираната награда „Стале Попов“ на ДПМ за најдобра прозна книга. Како признание за целокупниот препејувачки, преведувачки и книжевен опус, во 2018 година Михајловски ја добива и наградата „11 Октомври“ за животно дело од областа на културата и уметноста.

Импресивен е и препејувачкиот опус на Михајловски, кој вкупно има препеано повеќе од 110.000 стихови од англиски на македонски јазик. Покрај 37 драми и 154 сонети од Шекспир, обемото препејувачко творештво на Михајловски ги вклучува и препевите на епските поеми *Зајубениот рај* од Милтон и *Беовулф* од непознат автор, како и тие на поезијата од П. Б. Шели, Џ. Китс, В. Блејк, В. Б. Јејтс, С. Т. Колриџ, В. Вордсворт, Џ. М. Хопкинс, Џ. Дан, Т. С. Елиот, Д. Волкот, Б. Брејтенбах и други поети. Покрај препевите, преведувачката дејност на Михајловски вклучува и преводи на македонски јазик на англофонско прозно творештво од реномирани автори, како Џ. Џојс, О. Вајлд, Т. Морисон, Р. Карвер, Б. Расел, К. Ое, Стојан Христов и други, како и преводи на есеистика. Потоа, тој има препејувано од англиски на македонски јазик и нова кинеска, како и современа индиска и австралиска поезија, антологија со келтски песни, како и поезија од персискиот поет и теолог Руми. Треба да се истакне и неговата плодна соработка со домашните театри како што се МНТ и Народните театри во Битола и Куманово, за чии потреби има преведено повеќе претстави од Шекспир (*Ричард Трејџи*, *Ромео и Јулија*, *Крошџењето на ојаката* и др.), како и од современи драмски автори како што се Ш. Стивенсон и Т. Џонсон. Иако во далеку помал обем од препејувачката дејност на македонски јазик, Михајловски има оставено зад себе и препеви на англиски јазик на поезија од истакнати македонски поети, меѓу кои

ќе ги спомнеме П. М. Андреевски и Б. Конески, од кои има препеано по една песна. Авторот има преведувано и од српски јазик, но многу малку.

Кога во 2013 г. излезе во печат епохалниот препев на сите драми и сонети од Шекспир во книга со импресивен обем од 1650 страници, промоторот Венко Андоновски го опиша овој „преведувачкиот подвиг“ на Михајловски како „културен настан рамен на преводот на Светото писмо“ (Аџић, 2013).

Неговите препеви на македонски јазик, кои црпат длабоко од македонската јазична ризница и, истовремено, креативно ја збогатуваат, притоа задржувајќи го англискиот културен код, се стожерот на брилијантната преведувачка дејност на авторот. Иновативните пристапи и придонеси на Михајловски во практиката на преведувањето произлегуваат од неговите теоретски стојалишта за преводот, кои ги изложува во две студии за преведувањето: *Нераскинливи бојови* (1991) и *Под Вавилон – задачите на преведувачот* (2002). Поаѓајќи од метафората во библиската приказна за Вавилонската кула, Михајловски ја истакнува невозможноста на преведувачот преку процесот на преведување да го долови и да го пренесе значењето на оригиналот, кој е еднаков на Господ. Според Михајловски, преведувањето е бесконечна метонимија, мачен бескраен процес на трагање по оригиналното значење. Производ на тој макотрпен процес е несовершената мимикрија – преводот. Според Михајловски, задачата на преведувачот е да го пренесе колку што е можно поверно значењето на оригиналот, фокусирајќи се на сите негови особености, особено на тие што отстапуваат од нормата, во духот на јазикот и културата од кои преведува. Притоа, преведувачот треба да го пренесе изворното значење, парадоксално, преку отстапување и очудување од оригиналот, користејќи различни, нови изразни форми, преземени од културната традиција на јазикот на кој преведува. Притоа, еден од поважните концепти и алатки што му ги препорачува на преведувачот е *мајмрицата на преводливост* на оригиналот.

Во своето препејувачко творештво Михајловски се свртува кон македонското фолклорно наследство и црпи од лексичко-фразеолошкиот фонд на македонската народна јазична традиција, нагласено вклучувајќи ја и Цепенковата ризница. Во препевите тој често го очудува необичното преку обичното, а преку тоа очудување на авторот во лексичко-фразеолошка смисла, постигнува своевидно помакедончување на оригиналот со употреба на македонски народен говор во препевот, кој сепак, парадоксално, истовремено го задржува и културниот код, пренесен од изворниот англиски јазик.

Во однос на метриката, Михајловски неретко ја преточува во препевот звуковноста на македонската песна, но притоа вешто успева да ги задржи и елементите од оригиналниот звук, ритам и структура. Токму тоа го прави, на пример, препејувајќи го „бланкверсот, белиот стих, неримуваниот јампски десетерец на кој е пишуван епот *Зајубениоѝ рај*“.⁴³ За поилустративно да ја презентира сопствената практика на преведувањето, Михајловски обрнува внимание на својот препев на познатите стихови од почетокот на Третото пеење, каде што Милтон пишува за своето слепило и во буквална и во метафорична смисла:

Yet not the more
Cease I to wander where the Muses haunt
Clear Spring, or shady grove, or sunny hill,
Smit with the love of sacred song; but chief
Thee, Sion! and the flowery brooks beneath,
That wash thy hallowed feet, and warbling flow

* * *

Сепак не престанав
Да лунсам кајшто Музите престојуваат често,
Крај чист извор, гора ладна или сончев рид,
Од љубовта понесен на светата песна; но главно
Тебе Сионе и потоците цветни што подножјето
Свето оздола ти го мијат со ромор течејќи

(Џон Милтон, *Зајубениоѝ рај*, Култура, Скопје 1996, стр. 75)

Како исклучително плоден и креативен препејувач, Михајловски има дадено огромен придонес, пред сè, кон македонската и кон англиската јазична, преведувачка, културна и книжевна традиција. Неговите препеви и преводи на англофонско творештво на македонски јазик креативно ја имаат збогатено македонската книжевна и културна ризница, бидејќи тие се обележани со творечкиот импулс и креативноста на авторот, како и со двојниот англиско-македонски културен код. Со своите препеви и преводи Михајловски го има впишано македонскиот белег врз англиското книжевно творештво, кое е помакедончено, но едновременно, и го задржало англискиот културен код.

⁴³ Милтон, Џ. *Зајубениоѝ рај*, Култура, Скопје 1996, стр. 116.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. *Нова кинеска ѓоезија*, Мисла, Скопје 1985.
2. Вилијам Шекспир, *Ричард Трејти*, Македонска книга, Скопје 1985.
3. Стојан Христов, *Орелот и ширкоит*, Македонска книга, Скопје 1986.
4. *Современа австралиска ѓоезија*, (копреведувач со Илија Чашуле и др.), Мисла, Скопје 1987.
5. Вилијам Шекспир, *Забун*, Македонска книга, Скопје 1989.
6. Вилијам Шекспир, *Нок сиротин Водици; Комедија на згоди и незгоди* (копреведувач со Богомил Гузел), Македонска книга, Скопје 1989.
7. Елвин Брукс Вајт, *Пајажинајта на Клементијина*, Култура, Скопје 1990 (Мисла, Наша книга, Детска радост, Култура, Македонска книга, Скопје 1993, Детска радост, Скопје 1998, 2001, 2002; Просветно дело, Скопје 2004; Панили, Скопје 2006, 2013).
8. Дерек Волкот, *Омир*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Греам Рид), Детска радост, Скопје 1992 (Микена, Битола 2009.)
9. Тони Морисон, *Љубена*, (копреведувач со Зоран Анчевски), Детска радост, Скопје 1993 (Микена, Битола 2009; Конгресен сервисен центар, Полица, Макевеј, Скопје 2016, 2021).
10. Бренда Вокер, *Нокен воз* (копреведувач со Ирена Перчинкова), Култура, Скопје 1994.
11. *Анџоложија на свейтскајта лирика*, (копреведувач со други), Македонска книга, Скопје 1994.
12. Кензабуро Ое, *Тивкиот крик*, (копреведувач со Зоран Анчевски), Детска радост, Скопје 1994. (Микена, Битола 2009).
13. *Волиебниот коиле и друи бајки / The wonderful pot and other fairy tales* (избор и превод Драги Михајловски), Каприкорнус, Скопје 1995.
14. Џон Милтон, *Загубениот рај*, еп во дванаесет пеења, Култура, Скопје 1996, (Каприкорнус, Скопје 2007; Конгресен сервисен центар и Макевеј, Скопје 2013).
15. Вилијам Шекспир, *Веселие жени од Виндзор*, Битолски театар, Битола 1997.
16. Вилијам Шекспир, *Веселие жени од Виндзор, Кориолан, Тимон од Ајшина*, Каприкорнус, Скопје 1998.
17. Вилијам Шекспир, *Крошењето на ојакајта*, Битолски народен театар, Битола 1999.
18. Оскар Вајлд, *Важно да си Боумил*, Каприкорнус, Скопје 1999.
19. Вилијам Шекспир, *Крошењето на ојакајта*, Народен театар, Битола 1999.

20. Вилијам Шекспир, *Четири драми: Ричард Трети, Комедија на забави, Крошењето на ојаката, Со сила убавина не бидува*, Каприкорнус, Скопје 2000.
21. Вилијам Шекспир, *Со сила убавина не бидува*, Народен театар, Битола 2001.
22. Вилијам Шекспир, *Танџе за кукуриџу*, Народен театар, Битола 2001.
23. Шила Стивенсон, *Помнењето на водата*, Народен театар, Битола 2001.
24. Вилијам Шекспир, *11 драми: Со сила убавина не бидува; Од влакно ортома; Секое зло за арно; Танџе за кукуриџу; Ромео и Јулија; Ричард Трети; Кориолан; Тимон од Атина*, Каприкорнус, Скопје 2003.
25. *Правнуци на јолноќата, анџолоџија на современата индиска поезија пишувана на англиски јазик* (копреведувач со Богомил Гузел и Зоран Анчевски), Струшки вечери на поезијата, Струга 2003.
26. Вилијам Шекспир, *154 сонети* (двојазично англиско-македонско издание), Каприкорнус, Скопје 2004.
27. Лез Мари, *Да учиш за човек*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2005.
28. Брејтен Брејтенбах, *Време воено и скудно*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2005.
29. Тим Баулер, *Сенки*, Просветно дело, Редакција Детска радост, Скопје 2006.
30. *Анџолоџија на келтска поезија*, Разноликост, Скопје 2007.
31. Вилијам Шекспир, *Многу врева за ништо*, Народен театар, Битола 2008.
32. Вилијам Шекспир, *Четири драми: Луѓата, Сон во ноќта сироти Иванген, Зимска приказка, Како што ви е арно така*, Каприкорнус, Скопје 2011.
33. Вилијам Шекспир, *Четири драми: Кралот Лир, Макбет, Отело, Хамлет*, Каприкорнус, Скопје 2011.
34. *Беовулф*, Каприкорнус, Скопје 2009 (Конгресен сервисен центар и Макавеј, Скопје 2013).
35. Вилијам Блејк, *Избрани дела*, (копреведувач со Иван Џепароски и Ана Пејчинова), Магор, Скопје 2013.
36. Вилијам Шекспир, *Симбелин*, Каприкорнус, Скопје 2013.
37. Вилијам Шекспир, *Венецијанскиот трговец*, Каприкорнус, Скопје 2013.
38. Вилијам Шекспир, *Антонио и Клеопатра*, Каприкорнус, Скопје 2013.
39. Вилијам Шекспир, *Јулиј Цезар*, Каприкорнус, Скопје 2013.
40. Вилијам Шекспир, *Сите драми и сонети*, Каприкорнус, Скопје 2013.
41. Вилијам Шекспир, *Макбет, Отело, Кралот Лир*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.
42. Вилијам Шекспир, *Хамлет, Ромео и Јулија, Бура*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.
43. Вилијам Шекспир, *Сонети*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.
44. Џон Дан, *Песни, светли сонети, пророци*, Каприкорнус, Скопје 2014.

45. Вилијам Вордсворт, *Од њоезијата и есеистиката на В. Вордсворт*, Каприкорнус, Скопје 2014.
46. Семјуел Колриџ, *Од њоезијата и есеистиката на Колриџ*, Каприкорнус, Скопје 2014.
47. Вилијам Шекспир, *Неграмски дела*, КСЦ, Скопје 2017.
48. Вилијам Шекспир, *Ромео и Јулија*, Просветно дело, Скопје, 2017.
49. Руми, *Сити имина на Госџод*, ТРИ, Скопје 2019.
50. Целалудин Руми, *Големата црвена книга. Т. 1, Оди (Газели)*, Паблишер, Скопје 2019.
51. Елвин Брук Вајт, *Трубајта на лебедот*, Арс Ламина - публикации, Либи, Скопје 2019.
52. Целалудин Руми, *Големата црвена книга. Т. 2, Оди (Газели)*, Паблишер, Скопје 2020.

Дел од книга / прилози

1. Томас Стернс Елиот, „Љубовната песна на Џ. Алфред Пруфрок“, Билтен на младиот отворен театар, Скопје 1976, II, 2, стр. 11–16.
2. Томас Стернс Елиот, „Чиста среда“, *Разгледи*, 1977, јануари-февруари, стр. 139–146.
3. Џон Дан, „Десет песни“, *Сиремеж*, 1978, декември, 10, стр. 1025–1033.
4. Вилијам Шекспир, „Десет свадбени сонети“, *Сиремеж*, 1978 (XXII), 4, стр. 337–341.
5. Вилијам Вордсворт, „Пет песни“, *Сиремеж*, 1980 (XXIV), 6, стр. 454–459.
6. Џон Милтон, „Изгубениот рај: книга прва“, *Сиремеж*, 1980 (XXIV), 2, стр. 169–190.
7. Шјораџ Сингх Џен, Современа индиска поезија, (копреведувач со Мето Јовановски, Веле Смилевски), Струшки вечери на поезијата, Струга 1980, стр. 59.
8. Џон Китс, „Ода на грчката урна“, *Синдгенски збор* (XXXII), 1981.
9. Џон Фишер, „Задоволството и творештвото“, *Современост*, 1981 (XXX), 2–3, стр. 82–86.
10. Вилијам Шекспир, „Десет сонети“, *Разгледи*, 1982 (XXIV), 9–10, стр. 790–794.
11. Џон Милтон, „Изгубениот рај: второ пеење“, *Сиремеж*, 1983 (XXVII), 6, стр. 507–517.
12. Мохамед Ел Тохани, „Поезијата меѓу сонот и реалноста“, Струшки вечери на поезијата, Струга 1984, стр. 132–134.
13. Едвард Лоубери, „Поезијата меѓу сонот и реалноста“, Струшки вечери на поезијата, Струга 1984, стр. 67–71.
14. Ситакант Махатапа, „Поезијата меѓу сонот и реалноста“, Струшки вечери на поезијата, Струга 1984, стр. 60–64.
15. Зенг Чуо, „Поезијата меѓу сонот и реалноста“, Струшки вечери на поезијата, Струга 1984, стр. 116–119.

16. Стојан Христов, „Орелот и штркот“, *Разлиги*, 1985 (XXVII), 9–10, стр. 847–858.
17. Рејмонд Карвер, „Можев да видам сè до ситница“, *Разлиги*, 1986 (XXVIII), 7–8, стр. 628–631.
18. Керол Џојс Оутс, „Најроби“, *Разлиги*, 1986 (XXVIII), 7–8, стр. 621–627.
19. Мајкл Шпорер, „Гинзберговата поетика на промашеноста“, *Разлиги*, 1986 (XXVIII), 5–6, стр. 466–469.
20. Семјуел Колриџ, „Кублај кан“, *Стремеж*, 1987 (XXXI), 6, стр. 457–458.
21. Доналд Дејви, „Не верувај во принцови“, „Средба на култури“ (стр. 33–35); Ијан Крајтон Смит, „Пеењето на две девојки“ (стр. 46); Питер Портер, „Смрт на мачките“ (стр. 56–57); Едријан Мичел, „Петнаесет милиони пластични кеси“, „Препорака“ (стр. 68–71); Џорџ Макбет, „Старење“ (стр. 72); Питер Редгроув, „Влезарина“, „Мрша и балсам“ (стр. 73–74); Хуго Вилијамс, „Касап“, „Со редовиве“ (стр. 115–116); Мејв МкЃукијан, „Холивудски кревет“, „Лекопловот“, „Ткајачка“ (стр. 145–149) во *Современа брийанска поезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
22. Вилијам Блејк, „Венчавката на рајот и пеколот“, *Разлиги*, 1990 (XXXII), 1–2, стр. 68.
23. Бертран Расел, „Кошмарот на кралицата од Саба“, *Егнорој*, Штип 1991, 1, стр. 55–62.
24. Греам Рид, „Курбиново“, *Збор*, Скопје 1991, 18.
25. Џејмс Џојс, „Ивлин“, во Црни овци: антологија на светскиот расказ, Детска радост, Скопје 1996, стр. 39–44.
26. Жак Дерида, „Кулите вавилонски“, во *Lettre Internationale*, 1996, јуни, стр. 21–43.
27. Пол Де Ман, „Задачата на преведувачот на Валтер Бенјамин“, во *Lettre Internationale*, 1997, јули-септември, стр. 27–42.
28. Ричард Гофран, „Издигнување над нивото на џунглата: филмовите на Квентин Тарантино“, во *Lettre Internationale*, 1998, јануари-март, стр. 65–78.
29. Вилијам Шекспир, „20 сонети“, во *Стремеж*, 9 (2003), Дом на културата „Марко Цепенков“, Прилеп 2003.
30. Мартин Макдона, „Мис на Линејн“ во *Различни гласови: антологија на современата брийанска драма*, Магор, Скопје 2003, стр. 417–464.
31. Доналд Бартелми, „Училиштето“ во *Телесни сознанија: современи американски раскази*, (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 13–17.
32. Тери Бисон, „Мечките го откриваат огнот“ во *Телесни сознанија: современи американски раскази*, (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 230–242.
33. Manfred Pfister, Jurgen Gutsch (eds.), *William Shakespeare's Sonnets: A Quatercentenary Anthology* (20 сонети во препен на Драги Михајловски со предговор и библиографија за македонскиот дел), Dozwil TG Schweiz: Edition SIGNAThUR, 2009, pp. 459–466.

Книги

1. S. Mahapatra, J. T. Boshkovski, *Longing for the South: Contemporary Macedonian poetry*, (копреведувач со група преведувачи), Prachi Prakashan, New Delhi 1981.
2. Srbo Ivanovski, *Reaching for the magic*, Струшки вечери на поезијата, Струга 1983.
3. Pandora Jovanovska-Ilievska, *Heat Burst* (копреведувач со Греам Рид) Просвета, Куманово 1991.
4. Petre Bakevski, *Journey of the Shout to the High Sky*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Дејвид Боуен), Детска радост, Скопје 1993.
5. Jovan Koteski, *Poetry, Поезиза, Poesie* (копреведувач со Зоран Анчевски, Дејвид Бовен, Љиљана Узуновиќ, Тања Урошевиќ), Култура, Скопје, Струшки вечери на поезијата, Струга 1993.
6. Atanas Vangelov, *Traces* (копреведувач со Зоран Анчевски и Дејвид Боуен), Detska radost, Skopje 1993.
7. Sande Stojčevski, *A Gate in the Cloud*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Дејвид Боуен, Греам Рид, Лидија Давидовска, Мајкл Спорер), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
8. Љерка Тот Наумова, *Point of contact / Дојирна точка*, Либер-М, Скопје 1993.
9. Svetlana Hristova-Jocić, *Blue Angelus*, (копреведувач со група преведувачи), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
10. Ante Popovski, *Arcanum*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Дејвид Боуен), La Meridiana, Palermo 1994 (Detska radost, Skopje 1996).
11. Mihail Rendzov, *Поезија / Поэзия / Poetry / Poesie*, (копреведувач со Ирена Перчинкова, Драги Михајловски, Жак Гошрон, Андре Домс, Жана Ангеловска, О. Николаева, Тања Урошевиќ, О. Мориц), „Гоце Делчев“, Скопје 1995.
12. *The Song Beyond Songs: Anthology of Contemporary Macedonian Poetry*, (копреведувач со други), Стремеж, Прилеп 1997.
13. Bratislav Dimitrov, *Classified Advertisements: a Play*, Братислав Димитров, Скопје 2000.
14. Пандора Илиевска-Јовановска, *Heavenly Aquarelle*, Skopje, Пандора Илиевска - Јовановска, Скопје 2004.
15. Blaze Kitanov, *My Diamonds*, Макавеј, Скопје 2005.
16. Rade Siljan, *Poetry*, (копреведувач со Греам Рид), Matica makedonska, Skopje 2007.
17. Mihail Rendzov, *The entry into Jerusalem. Psalms*, (копреведувач со Ирена Перчинкова), Publishing House of International Academi Orient-Occident, Bucharest 2008.
18. Ante Popovski, *A Candle Amongst the Books* (Selected poems in English translation), (копреведувач со Магдалена Хорват, Адам Рид, Зоран Анчевски и Дејвид Боуен), Struga Poetry Evenings, Struga 2009.

19. Petre M. Andreevski, *The Earth and the Sun* (Selected poems in English translation), (копреведувач со Зоран Анчевски, Елизабета Баковска и Филип Корженски), Struga Poetry Evenings, Struga 2009.
20. Rade Siljan, *Walling-up the shadow*, (копреведувач со Греам Рид), Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
21. Todor Chalovski, *Recollection*, Selected Poems, Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
22. Atanas Vangelov, *Looking for Dogwood (Selected Poems)*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Дејвид Боуен), Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
23. Petre Bakevski, *The Golden Bird of the Dream* (Selected Poems), (копреведувач со Снежана Нечовска, Зоран Анчевски, Дејвид Боуен и Пол Адамс), Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
24. Mihail Rendzov, *Psalterion (Selected Poems)*, (копреведувач со Ирена Перчинкова), Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
25. Atanas Vangelov, *Studying the Silence*, (копреведувач со Зоран Анчевски и Огнен Вангелов), St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
26. Todor Chalovski, *Building a Dream*, (копреведувач со Зоран Анчевски), St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
27. Sande Stojčevski, *Partition of the Light (Selected Poems)*, (копреведувач со група преведувачи), Struga Poetry Evenings, Struga 2011.
28. Светлана Христова-Јоциќ, *Поезија* (копреведувач со група преведувачи), Друштво на писателите на Македонија, Скопје 2011.
29. Rade Siljan, *Mirror of the Centuries*, (копреведувач со Греам Рид), St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2013.
30. Rade Siljan, *Triptych for Macedonia*, Matica makedonska, Skopje 2018.

Дел од книга / прилози

1. Radovan Pavlovski, “The Youth That Sleeps At Noon”, Bhubaneswar Review, Bhubaneswar (India) 1980, January-June, 69–70.
2. Radovan Pavlovski, “Message”, Bhubaneswar Review, Bhubaneswar (India) 1980, January-June, 70–71.
3. Petre M. Andreevski, “What A Beautiful Corpse”, *Macedonian Review*, 1987 (XVII), 3, 294–295.
4. Blaže Koneski, “Epistle”, *Macedonian Review*, 1987 (XVII), 3, 294.
5. Blagoja Risteski-Platnar, *Lepa Angelina*, во *Ten Modern Macedonian Plays* (копреведувач со Ричард Гофран), Matica makedonska, Skopje 2000.
6. Srbo Ivanovski, *That Man in the Mirror*, во *The Macedonian P.E.N.* ISSN 1409-813X, 2013, стр. 32.

Составила: Соња Витанова-Стрезова

Николче Мицкоски

Николче Мицкоски е роден во Прилеп во 1981 г. Во 2005 г. се стекнал со диплома за толкувач по англиски и германски јазик од Катедрата за преведување и толкување, а магистерските студии по конференциско толкување ги завршил во 2012 година на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (со магистерска тема: *Дефинирање терминологија од областа на информатичките технологии во македонскиот јазик*). Во 2021 г. станал доктор по хуманистички науки – македонски јазик и лингвистика на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје (со докторската дисертација: *Терминологијата од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик: дефинирање и создавање термилошки бази на податоци*).

Автор е на триесетина трудови, статии, преводи, објавени во национални и меѓународни списанија.

На македонски јазик превел повеќе истакнати автори од англиската и од американската литература, меѓу кои класици и нобеловци како Вилијам Фокнер, Форд Медокс Форд, Стивен Крејн, Ричард Хукер. Исто така, превел некои современи автори од европските и од светските литератури: Тону Онепалу, Гудбергур Бергсон, Сучен Кристин Лим. На англиски јазик превел двајца македонски автори: Симон Дракул и Жарко Кујунџиски.

Мицкоски учествува со свои преводи во големите книжевни преведувачки проекти на Владата и на Министерството за култура: „Свезди на светската книжевност“, „Нобеловци“ и „130 тома македонска книжевност на англиски јазик“. Во рамките на проектот „Свезди на светската книжевност“ на македонски јазик ги преведе романите „Светлината во август“ од Вилијам Фокнер и „Добриот војник“ од Форд Медокс Форд, во проектот „Нобеловци“ му беа доверени романите „Врева и бес“ и „Авесаломе, Авесаломе“ од Вилијам Фокнер, а во рамките на проектот „130 тома македонска книжевност на англиски јазик“ го преведе романот „Белата долина“ од Симон Дракул.

Тој е еден од преведувачите на англиски јазик на расказот „Кога се губат очилата“ од Жарко Кујунџиски, објавен во американската антологија „Најдобрата проза од Европа“ за 2013 г.

На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје на додипломските студии на Катедрата за преведување и толкување, Мицкоски ги предава предметите Толкување од македонски (А) на англиски јазик (Б, В) 3 и 4, Вовед во терминологијата, Терминологија 1 (ИКТ), Терминологија 2 (политика), Терминологија 3 (право), Англиски јазик Б3, Б4, а ги предавал и предметите Преведување од англиски (Б, В) на македонски јазик (А) 3 и 4 и Преведувачки помагала. На постдипломските студии по Конференциско толкување ги предава предметите Вовед во терминологијата, Консекутивно толкување 1 и 2 (англиски јазик) и Симултано толкување 1 и 2 (англиски јазик).

Мицкоски применува иновативни и креативни пристапи во книжевниот превод. Негов омилен автор е американскиот писател Вилијам Фокнер, добитник на Нобеловата награда за литература во 1949 г. Во творештвото на овој автор, како што вели Иван Додовски во поговорот кон „Врева и бес“, „...се мешаат горчлив хумор и слики на ужас, библиски морализам и пуританска хипокризија, носталгија по минатото и груба сегашност, а пред читателот се поставуваат големи барања – да биде стрплив и упорен истражувач и внимателно да ги лови нишките што ја плетат смислата на целостта“.⁴⁴ Мицкоски успева да ја долови и соодветно да ја предаде на македонски јазик техниката „тек на свеста“, која ја користи Фокнер за да ги пренесе неизговорените зборови, чувствата и емоциите на ликовите, како и Фокнеровата, според зборовите на Иван Додовски, „...сложена и стилската плетка во романот [Врева и бес], чиј автор се памети и по неговата пословично долга, испрекината, сложена реченица“.⁴⁵

We went out doors. The sun was cold and bright. ... We went through the rattling leaves. The gate was cold. ... I could hear him rattling in the leaves. I could smell the cold. The gate was cold. ... I couldn't feel the gate at all, but I could smell the bright cold. ... Caddy was walking. Then she was running, her book-satchel swinging and jouncing behind her. ... She opened the gate and came in and stooped down. Caddy smelled like leaves. ... Caddy smelled like trees and like when she says we were asleep.

(William Faulkner, *The sound and the fury*, Random House, New York 1929, p. 3–4)

⁴⁴ Додовски, И. „Во потрага по модерна форма за универзална приказна“ (поговор), во Фокнер, Вилијам. *Врева и бес*. Конгресен сервисен центар; Микена; Макавеј, 2012, Скопје, стр. 271.

⁴⁵ *Ibid.* стр. 279.

* * *

Излеговме надвор. Сонцето беше студено и светло. ... Пешачевме по шушкавите лисја. Портата беше студена. ... Можев да го слушнам како шушка по лисјата. Можев да го намирисам студот. Портата беше студена. ... Воопшто не можев да ја почувствувам вратата, но можев да ја помирисам светлата студенина. ... Кеди доаѓаше кон нас. Трчаше, а торбата со книги се нишкаше и потскокнуваше зад неа. ... Ја отвори портата, влезе и се наведна. Кеди мирисаше како лисјата. ... Кеди мирисаше како дрвјата и како кога вели дека сме спиеле.

(Вилијам Фокнер, *Врева и бес*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2012, стр. 9–10)

Подолу даваме уште два извадока од преводот на „Врева и бес“ како илустрација за мајсторското претставување на времето, на сеќавањето и на кривката на луѓето:

I give you the mausoleum of all hope and desire; ... I give it to you not that you may remember time, but that you might forget it now and then for a moment and not spend all your breath trying to conquer it. Because no battle is ever won he said. They are not even fought. The field only reveals to man his own folly and despair, and victory is an illusion of philosophers and fools.

(William Faulkner, *The sound and the fury*, Random House, New York 1929, p. 59)

* * *

Ти го давам мавзолејот на сета надеж и копнеж; ... ти го давам тебе, не за да можеш да се сеќаваш на времето, туку за да можеш понекогаш да го заборавиш, за момент да не го трошиш целиот свој здив за да го освоиш. Затоа што ниту една битка не е добиена. ... Дури не се ни водела. Бојното поле мѓи открива на човекот само неговата сопствена лудост и очај, а победата е илузија на филозофите и на будалите.

(Вилијам Фокнер, *Врева и бес*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2012, стр. 63)

It's not when you realise that nothing can help you—religion, pride, anything—it's when you realise that you don't need any aid.

(William Faulkner, *The sound and the fury*, Random House, New York 1929, p. 62)

* * *

Не е тоа моментот кога ќе сфатиш дека ништо не може да ти помогне – ни религијата ни гордоста, ништо – туку моментот кога ќе сфатиш дека воопшто не ти е потребна помош.

(Вилијам Фокнер, *Врева и бес*, Конгресен сервисен центар, Макевеј, Скопје 2012, стр. 66)

Покрај со книжевен, Мицкоски се занимава и со стручен превод. Учествовал во националниот проект „Превод на 1000 стручни, научни книги и учебници, од кои се учи на врвните, најдобри и најреномирани универзитети во САД и во Англија, а од областа на правото во Франција и во Германија“, како ментор на триесетина преведувачи за преведување научни книги и учебници од областа на медицината. Самостојно или како член на тим, учествува во голем број проекти за локализација интерфејси на апликации за мобилни уреди и компјутери. Бил раководител на тимот за локализација на оперативниот систем Microsoft Windows 7 и канцеларискиот пакет Microsoft Office 2010 на македонски јазик. Исто така, има преведено голем број прирачници за возила од разни производители. Го изработи „Македонскиот поетски корпус“, врз основа на Зборникот на Миладиновци.⁴⁶

Освен како преведувач, Мицкоски работел и како толкувач за голем број македонски и меѓународни институции, за министерствата во Владата на РС Македонија, за Агенцијата за електронски комуникации, за службени делегации, како и за многу домашни и меѓународни граѓански организации.

Интелектуалните интереси на Мицкоски се протегаат и надвор од преводот, проширувајќи се на полето на терминологијата, толкувањето и корпусната лингвистика. За ова сведочат бројните научни статии, како и вклученоста во повеќе домашни и меѓународни проекти. Член е на редакцијата на макропроектот „Македонска научна и стручна тер-

⁴⁶ Македонски поетски корпус, <http://corpus.manu.edu.mk/mapcorp/>

минологија“ при Македонската академија на науките и уметностите, на Терминолошката комисија при Меѓународниот славистички комитет и на Техничкиот комитет ТК 39 – Јазици, терминологија, преведување, толкување и поврзана технологија при ИСПСМ, а бил член во повеќе работни групи за дефинирање терминологија од разни области.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Вилијам Фокнер, *Врева и бес*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2012.
2. Стивен Крејн, *Црвениот симбол на храбросиџа*, Антолог, Скопје 2012.
3. Форд Медокс Форд, *Добриот војник*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.
4. Вилијам Фокнер, *Авесаломе, Авесаломе*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2013.
5. Гудбергур Бергсон, *Лебедот*, Антолог, Скопје 2013.
6. Ричард Хукер, *МЕШ*, Антолог, Скопје 2013.
7. Тону Онепалу, *Гранична држава*, Антолог, Скопје 2014.
8. Сучен Кристин Лим, *Дланка џолна бои*, Антолог, Скопје 2016.
9. Вилијам Фокнер, *Светлината во авиуси*, Конгресен сервисен центар, Макавеј, Скопје 2016.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Žarko Kujundžiski, *Spectator*, Antolog, Skopje 2011.
2. Simon Drakul, *The White Valley*, St. Clement of Ohrid, National and university library, Skopje 2011.
3. Žarko Kujundžiski, *When the Glasses Are Lost*, Best European fiction by Dalkey Archive Press, Dallas, Texas 2013.

Составил: Владимир Цветкоски

Божидар Настев (1924–1980)

Од персоналното досие на проф. д-р Божидар Настев, консултирано во Архивата на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, дознаваме дека е роден на 9 јануари 1924 г. во Битола во „семејството на селскиот абација Стефан“. Образование стекнал во Битола, каде што и матурирал во 1943 г. По војната (октомври 1944 г.) работел како хигиеничар и како магационер и домаќин на битолската Државна болница. Во 1946 г. се запишал на студии по француски јазик и книжевност на белградскиот Филозофски факултет, но набргу се префрлил на истите студии на новоотворениот Филозофски факултет во Скопје.

Божидар Настев ѝ припаѓа на првата генерација студенти по француски јазик и книжевност, запишани во далечната 1946 г. Дипломирал во јуни 1950 г., а на 18 октомври 1951 г. бил избран за асистент на Групата по француски јазик и литература при Филозофскиот факултет во Скопје. Остварил престои во Франција заради јазична практика (Гренобл, јули – август 1953 г.) и специјализација (Париз, ноември 1953 г. – март 1954 г.), прво како стипендист на француската влада, при што пријавил докторска теза под наслов *Stendhal devant la critique française jusqu'en 1880* под менторство на Жан Мари-Дири (Jeanne Marie-Durry) на Универзитетот Сорбона, а потоа и како стипендист на Ректоратот на скопскиот Универзитет (март–мај 1957 г.). Не можејќи да остане во Париз, тезата ја пријавил на Филозофскиот факултет во Загреб, каде што и ја одбранил во јануари 1961 г. Есента истата година бил избран за доцент по предметот *Историја на француската книжевност* на Филозофскиот факултет во Скопје, а подоцна за вонреден професор (1967 г.). Во 1972 г., со рецензија од проф. д-р Рудолф Мајкснер, д-р Антун Поланшчак и д-р Димитар Митрев, Настев бил промовиран во редовен професор. Сè до своето ненадејно и прерано заминување на 23 јуни 1980 г., Настев одржувал настава по француска книжевност на Катедрата за романски јазици и книжевности. Бил декан на Филолошкиот факултет – Скопје (1975–1977), претседател и член на Сојузот на друштвата и здруженијата на литературните преведувачи на Југославија, како и претседател и член на Друштвото на литературните преведувачи на Македонија. Меѓу соработниците важел за студиозен истражувач и научник, за вонредно надарен преведувач, за колега со изразени човечки квалитети и со особени заслуги за растежот на Катедрата.

Теоретскиот придонес на Божидар Настев е значаен за книжевната наука, балканската лингвистика, фолклорот и преведувањето. Како познавач на француски јазик и литература превел повеќе книжевни дела на македонски и објавил десетина статии за теоретските аспекти на преведувањето во зборници од Меѓународните средби на литературните преведувачи во Тетово, кои од 1972 г. се одржуваа во Тетово над четири децении.⁴⁷

Според тоа, преводната дејност на Настев привлекува внимание и од практичен и од теоретски аспект. Неговите гледишта се мошне значајни за историјата на преведувањето од француски на македонски јазик, а оттука и за литературната и за лингвистичката наука, за критиката на преведувањето, за улогата на преведувањето во развојот на една култура општо, за периодизацијата на преведувањето на македонска почва и сл. Настев објавил преглед на преводите на македонски јазик на француски книжевни дела до 1964 г.,⁴⁸ свои размислувања за три преводи на пиеси од Молиер од француски на аромански јазик и за преводот на аромански јазик на окситанската песна „Ескривета“. Уверен во ставот дека преводната книжевност во Македонија од ослободувањето наваму не настанала од ништо, туку дека има длабоки корени во минатото, Настев зборува за *Традицијата во македонскиот превод*,⁴⁹ изделувајќи неколку фази. Прва е фазата на преведувачката дејност од почетоците на словенската писменост, во која со преводите на богослужбени книги од грчки на јазикот на македонските Словени од околината на Солун се истакнуваат браќата Кирил и Методиј. Овој период го именува како *старамакедонски* „не затоа што по таков начин се отфрла еден друг назив што му е даден, туку заради тоа што тој јазик ја предава фактичката состојба на јазикот на македонските Словени во времето кога се раѓала словенската писменост“.⁵⁰ Втора е фазата од 15 до 18 век, т. е. од доаѓањето на Турците до првите преродбенски текстови, во која сè уште се преведува на црковнословенски јазик, но со сè поприсутни елементи од народниот јазик. Најпознати се преводите од грчки на проповедите на Дамаскин Студит и Даниловиот *Четиријазичник* (Lexicon tetraglosson) од 1794 г., кој Настев го опишува како разговорник во кој грчките обрасци се преведуваат на аромански, албански и македонски (охридски говор). Трета е фазата на 19 век и преродбенската активност

⁴⁷ Бабамова, И. „За теориско-практичните поставки на Божидар Настев како преведувач“ во *Први романистичко-балканистички средби – во чест на Божидар Настев*, Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2000, стр. 273–278.

⁴⁸ Nastev, B. « Traductions macédoniennes des œuvres littéraires françaises » in *Annales de l'Institut français de Zagreb*, N° 10-11-12-13, 1964.

⁴⁹ Настев, Б. *Трудови* (прир. Луан Старова), Скопје, Мисла, 1985, стр. 391–400.

⁵⁰ *Ibid.*, стр. 392-393

кај Македонците, која, според Настев, е најзначајна, затоа што текстовите се преведуваат на јазикот на народот на кој му се упатени, но и затоа што тогашната преводна книжевност, заедно со народната книжевност, ќе бидат основа за изградба на оригинална книжевност кај нас и за еволуција на македонскиот јазик кон својата книжевна форма. Најзначајни дејци од оваа фаза, кои според Настев се првите македонски преведувачи што пишуваат на народен јазик, се Кирил Пејчиновиќ и Јоаким Крчовски. Во оваа фаза Настев ја вбројува и преводната дејност на новите македонски писатели: Константин Миладинов, Јордан Хаџи Константинов Цинот, Константин Петковиќ, Рајко Жинзифов, Григор Прличев и Крсте П. Мисирков. Во оваа „врвица на македонскиот превод“, ⁵¹ но и своевидна периодизација на преведувањето на територијата на Македонија, Настев забележува престанок на работата врз книжевното преведување кога настанува прекин на територијалната поврзаност на македонскиот народ и пренасочување кон преведувањето текстови со политичка содржина (Барбисовиот апел до балканските народи за обединување во борбата против реакционерната политика на нивните влади, политички и партиски документи и извештаи), што ќе преовладува во текот на НОБ. Врз основа на трите фази Настев го посочува „неоспорниот факт дека континуитет во преведувањето постои и дека современата преводна книжевност во Македонија не настанала *ex nihilo*“.⁵²

Настев зборувал француски и аромански јазик и активно ги познавал италијанскиот и романскиот јазик.

За преводот на драмското дело *Валкани раце* од Жан Пол Сартр, Божидар Настев ја доби наградата за најуспешен превод во 1973 г. Но, од сите негови преводи, Паскал Гилевски го истакнува преводот на романот *Госпоѓа Бовари* како еден од најдобрите во македонската преводна литература: „Преведувачката постапка тука е толку сигурна, раскажувањето тече толку сигурно и плавно, што за момент забораваме дека е тоа превод, дека дејството се случува далеку од нас“.⁵³ Извадок од преводот:

Jamais madame Bovary ne fut aussi belle qu'à cette époque ; elle avait cette indéfinissable beauté qui résulte de la joie, de l'enthousiasme, du succès, et qui n'est que l'harmonie du tempérament avec les circonstances. Ses convoitises, ses chagrins, l'expérience du plaisir et ses illusions toujours jeunes, comme font aux fleurs le fumier, la pluie, les vents et le soleil, l'avaient par

⁵¹ *Ibid.*, стр. 392.

⁵² *Ibid.*, стр. 400.

⁵³ *Ibid.*, стр. 420-422

gradations développée, et elle s'épanouissait enfin dans la plénitude de sa nature. Ses paupières semblaient taillées tout exprès pour ses longs regards amoureux où la prunelle se perdait, tandis qu'un souffle fort écartait ses narines minces et relevait le coin charnu de ses lèvres, qu'ombrageait à la lumière un peu de duvet noir.

(<https://beq.ebooksgratuits.com/vents/Flaubert-Bovary.pdf>)

* * *

Никогаш госпоѓа Бовари не беше толку убава како во тоа време; ја имаше онаа неодредена убавина што доаѓа од радост, од одушевувањето, од успехот, а која е всушност полна хармонија меѓу темпераментот и околноста. Нејзините копнежи, нејзините јадови, познавањето на наладата и нејзините секогаш млади илузии ја развија неа постепено, како што ѓубрето, дождот, ветровите и сонцето ги развиваат цвеќињата, и таа расцвета најсетне во целата своја природа. Нејзините очни капаци како да беа нарочно скроени за долги вљубени погледи во кои зеницата се губеше, додека некаков силен здив ги ширеше нејзините нежни ноздри и го поткрваше сочниот крај на нејзините усни, засенчени при светлина со малку темна мов.

(Г. Флобер, *Госпоѓа Бовари*, АЕА издавачи, Мисла, Скопје 2002, 225–226)

По смртта на Настев, Сојузот на друштвата на литературните преведувачи на Македонија ја воведо годишната награда Божидар Настев за најуспешен превод на македонски јазик од странски изворник на прозно, драмско или есеистичко дело.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Густав Флобер, *Госпоѓа Бовари*, Кочо Рацин, Скопје 1960 (Македонска книга, Скопје 1969; Мисла, Скопје 1989; [Густав Флобер, *Госпоѓа Бовари*] АЕА, Мисла, Скопје 2002).
2. Оноре де Балзак, *Избор*, Кочо Рацин, Скопје 1962.
3. Жан Пол Сартр, *Зачинициите од Алиона*, Кочо Рацин, Скопје 1962.
4. Антоан де Сент Егзипери, *Воен илост*, Кочо Рацин, Скопје 1962. (Преобјавено: Мисла, Македонска книга, Скопје, 1988).
5. Самуел Бекет, *Неименливиот*, Нова Македонија, Скопје 1970
6. Жан Пол Сартр, *Валкани раце*, Нова Македонија, Скопје 1972.
7. Оноре де Балзак, *Селани*, Мисла, Скопје 1972.
8. Густав Флобер, *Сенциментално воспитување: историја на еден млад човек*, Мисла, Македонска книга и др., Скопје 1977.

Составила: Ирина Бабамова

Радица Никодиновска

Радица Никодиновска е родена во Кичево. Дипломирала на Катедрата за романски јазици и книжевности на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје во 1978 г. По одбраната на магистерскиот труд на тема *Наставата на италијанскиот фразеологизам на македонски јоворители*, академското усовршување го заокружува со одбраната на докторската дисертација на тема *Евалуација и дидактика на превод од италијански на македонски јазик и обратно*. Од 1981 г., па сè до 1995 г. работи во Центарот за странски јазици во Скопје, каде што предава италијански и француски јазик. Во 1995 г. се вработува на Филолошкиот факултет во Скопје, на Катедрата за романски јазици и книжевности. Во периодот од 1998 до 2002 и од 2006 до 2008 г. била ангажирана како лектор по македонски јазик на Универзитетот „Ориентале“ во Неапол (Италија). По завршувањето на ангажманот во Италија, Никодиновска држи настава на Катедрата за италијански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, на група предмети од областа на дидактиката на италијанскиот јазик како странски и од областа на преведувањето и толкувањето од италијански на македонски јазик и обратно.

Освен со наставна дејност, Радица Никодиновска се занимава и со стручно-научна работа од областа на италијанско-македонските јазични сопоставувања и пошироко, како и со преведување книжевни и стручни текстови, филмови и документарни емисии од италијански и француски на македонски јазик и обратно.

Никодиновска, исто така, е признат консекутивен и симултан толкувач и во повеќе наврати била ангажирана за време на официјални посети на високи македонски делегации во посета на Италија и на италијански делегации во посета на РС Македонија, благодарение на одличните јазични компетенции, како и на преведувачките вештини, оценети како многу високи. Таа поседува одлични познавања и од францускиот јазик, како и од јазиците на поранешна СФРЈ. Се служи, исто така, и со англискиот јазик.

Никодиновска е избрана за прв претседател на Здружението на професори по италијански јазик ЗПИРМ (2017–2020), а по завршувањето на мандатот е избрана за негов почесен претседател. Член е на Меѓународната асоцијација на професори по италијански јазик (A.I.P.I.), како и на Здружението на преведувачи и толкувачи на РС Македонија.

Добитник е на неколку награди и признанија за својата преведувачка активност како и за промоција и ширење на италијанската култура во РСМ. Во 2020 г. доделена ѝ е престижната национална награда за преведување (Premio nazionale per la traduzione – edizione 2019) од страна на Министерството за култура на Р Италија. Наградата „Божидар Настев“ ѝ е доделена од страна на Сојузот на литературните преведувачи на Македонија за преводот на романот *Продавница на ѓајни* од Дино Буцати (2005). Добитник е на два ордена на италијанската Република: од редот „витез“ *Ordine della stella della solidarietà italiana* (2004) и од редот „офицер“ *Ordine della Stella d'Italia* (2019), кои ги доделува Претседателот на Република Италија за ширење на италијанската култура во странство.

Радица Никодиновска ја продолжува традицијата на преведувачката работилница на Катедрата за италијански јазик и книжевност, воспоставена од италијанскиот лектор Аугусто Фонсека и, под нејзино менторство, група студенти имаат изработено повеќе преводи на прозни и поетски текстови, од кои дел се и објавени. Никодиновска ги упатува студентите и во теоријата, техниките и стратегиите на аудиовизуелното преведување.

Никодиновска била вклучена во повеќе научноистражувачки проекти, меѓу кои проектот на Универзитетот „Ла Сапиенца“ од Рим, насловен „La fraseologia nelle traduzioni di Italo Calvino: sviluppo verso la bi-direzionalità del repertorio CREAMY (Calvino REpertoire for Analysis of Multilingual PhraseologY)“. Од особена важност е вклученоста на македонскиот јазик во овој проект, што може да се смета како еден вид македонски влог во проучувањата на полето на контрастивната фразеологија. За потребите на Министерството за култура на РМ, Никодиновска превела на италијански јазик и неколку драми од македонски автори наменети за изведба во Рим (Petar Temelkovski, *Filippo II*, 2009; Venko Andonovski, *Madre Teresa – Santa delle tenebre*, 2011; Jordan Plevneš, *Giustinano I*, 2013).

Радица Никодиновска има објавено учебник во кој се осврнува на глотодидактичкото и на книжевното преведување. Во многубројните трудови од областа на преведувањето таа најчесто се занимава со идентификување на културоспецифичните елементи и образложување на преведувачките стратегии применети во македонските преводи, со фокус на две категории „проблематични“ елементи: културоспецифичните елементи од културолошки карактер и културоспецифичните елементи од јазичен карактер.

Никодиновска се произнесува и во врска со преводливоста и непреводливоста во трудот „За категоријата (не)преводливото во преводот“, изнесен на XLIII научна конференција во рамките на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во 2016 г.:

Проблемите од јазичен, книжевен и културен карактер имплицираат намалување на нивото на преводливост. (...) Токму од тие причини сметаме дека, во одредени случаи, посоодветно е наместо за (не)преводливост да зборуваме за релативна преводливост, која може да поприими различни форми во зависност од преведувачкиот контекст.

Таа се одликува, исто така, и со версификаторски способности, кои се наведуваат и во образложението од страна на италијанското Министерство за култура за доделувањето на наградата „Premio nazionale per la traduzione – edizione 2019“, особено за преводот на македонски јазик на „Gerusalemme liberata“ (*Ослободениот Ерусалим*) од Торквато Тасо. Но, тие способности се огледуваат и во нејзините преводи на италијански јазик, за што, како илустрација, ќе наведеме само кус фрагмент од италијанскиот превод на песната „На брегот“ од Матеја Матевски:

На брегои

Стои на брегот тој потпрен на самотата своја
од надојдена темница
Ни свездата нежна да трепне
росата на каменот да ја разбуди
ни тмурниот хоризонт на мислата негова да грејне
во магмата густа на мракот (...)

(Матеја Матевски, *Койнеж ѝо целина*, АЕА-Мисла, Скопје 2005)

In riva

Immobile, in riva, sorretto dalla solitudine
di buio ingrossato
Non tremola la tenera stella
per destar la rugiada sulla pietra
né il cupo orizzonte del suo pensiero si squarcia
nella densa magma del buio (...)

(“In riva” in *Crocevia 15/16*, Besa, Salento books, Nardò-Lecce 2012, p. 147)

За преведувачките потфати на Радица Никодиновска се изјасниле повеќе видни личности од сферата на книжевноста и на преведувањето. Во текстов издвојуваме само дел од објавените промотивни текстови.

За преводот на драмата *Хенри IV* од Пирандело, Лидија Капушевска-Дракулевска ќе напише:

Професорката Никодиновска е потврден приопштувач на дела од италијански автори во нашата средина; нејзината преведувачка активност трае перманентно повеќе од три децении. (...) Мора да се признае дека да се пренесе Хенри IV од еден во друг јазичен и културен систем, не е нималку едноставна задача, која Никодиновска мошне успешно ја реализирала; живоста на драмскиот дијалог изискува дополнителен напор и особено истенчен вкус и сенс, како за јазикот од кој се преведува, така и за јазикот на кој се преведува.⁵⁴

За време на промоцијата на преводот „Италијански приказни“ од Итало Калвино, на Саемот на книгата во 2022 г., промоторката Весна Мојсова-Чепишевска ќе рече:

(...) еве ни ја сега помакедончената „Лажната баба“ за која е виновна токму Радица Никодиновска, исклучителната и неуморна преведувачка од италијански на македонски. Згора на сè, ова е прв превод на сите 200 приказни на некои од јазиците во регионот, така што оваа преведувачка мисија на Никодиновска е вистински подвиг.

Збирката раскази „Продавница на тајни“ од Дино Буцати, во превод на Радица Никодиновска, ја инспирира Светлана Јакимовска да направи традуктолошка анализа на преводот на збирката раскази „Продавница на тајни“ од Дино Буцати, каде што, меѓу другото, ќе го забележи следново:

И конечно, колку и да настојува да биде невидлив, личниот печат на пресоздавањето на изворниот текст секогаш ќе се назира низ редовите на преводот. Во *Продавница на Тајни* овој личен печат се назира (...) особено и пред сè во извонредно умешното користење на фраземите, дури и за да се надминат некои фонетски проблеми. Овозможувајќи ни да ги изведеме

⁵⁴ Капушевска-Дракулевска, Л. *Созвучја: сѝудии и есеи*, Магор, Скопје 2015, 217–221.

овие теореми, преведувачот дава патокази и инспирација за идните преведувачи.⁵⁵

Може да се заклучи дека Радица Никодиновска со своето преведувачко творештво дава огромен придонес во збогатувањето на македонската преводна книжевност.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Роландо Черта, *Тајата има само едно име*, Македонска ревија, Скопје 1981. (копреведувач со Аугусто Фонсека).
2. Паоло Бугати, *Поезија*, Спектар, Скопје 1999.
3. Рикардо Кампа, *Среден век*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 2001.
4. Цани Родари, „Приказни по телефон“, во *Лектури за четврто отделение*, Табернакул, Скопје 2004.
5. Силвано Галон, *Знаци*, SDA/ИДА, Скопје 2003.
6. Дино Буцати, *Девојката што јага* (избрани раскази), (копреведувач со група автори), Темплум, Скопје 2005, стр. 78–157.
7. Дино Буцати, *Продавница на тајни*, Ѓурѓа, Скопје 2005.
8. Рита Грило, *Блесоци во ноќта*, Спектар прес, Скопје 2005.
9. Дино Буцати, *Тајарска џустина*, Ѓурѓа, Скопје 2007.
10. Нуло Миниси, *Блаже Конески поет и драматичар*, МАНУ Фонд Трифун Костовски, Скопје 2007.
11. Силвано Галон, *Македонски фронти (1916/1919)*, Здружение на италијанско-македонско пријателство Битола, Битола 2008, стр. 96–107, 202–310 (копреведувач со Кирил Добрушевски и Весна Стојановска).
12. Луиџи Пирандело, *Еден, ниеден и сите илјади*, Ѓурѓа, Скопје 2008.
13. Итало Калвино, *Паломар*, Ѓурѓа, Скопје 2008.
14. Грација Деледа, *Пейел*, Микена, Битола 2009.
15. Гаетано Лонго, *Евџини стихови*, Матица македонска, Скопје 2010.
16. Луиџи Пирандело, *Хенри IV*, Антолог, Скопје 2013.

⁵⁵ Јакимовска, С. „Преводните решенија во македонскиот превод на збирката раскази Продавница на тајни“ од Дино Буцати“, *Parallelismi linguistica, culturali e letterari*, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 249–261.

17. Бенвенуто Челини, *Животој на Челини*, Издавачки центар Три, Скопје 2013.
18. Торквато Тасо, *Ослободениот Ерусалим*, Арс Ламина, Скопје 2015.
19. Итало Калвино, *Баронот на дрво*, Издавачка дејност 88, Скопје 2017.
20. Дино Буцати, *Шеесет раскази*, Издавачки центар Три, Скопје 2018.
21. Елена Феранте, *Приказна за оние што заминуваат и за оние што остануваат*, Издавачки центар Три, Скопје 2020.
22. Дино Буцати, *Славната инвазија на мечките во Сицилија*, Издавачки центар Три, Скопје 2020.
23. Бјанка Пицорно, *Поликсена со ѝрасето*, Издавачки центар Три, Скопје 2020.
24. Филипо Вентури, *Тортелината умира во домашен сос*, Арс Студио, Скопје 2020.
25. Елена Феранте, *Приказна за изгубеното девојче*, Издавачки центар Три, Скопје 2021.
26. Итало Калвино, *Италијански приказни*, Издавачки центар Три, Скопје 2021.
27. Ферсан Оцпетек, *Како зжив*, Арс Студио, Скопје 2021.
28. Роза Вентрела, *Градината на олеандриите*, Арс Ламина, Скопје 2021.
29. Аурелио Пика, *Најтолемиот криминалец на Рим ми беше пријател*, Арс Студио, Скопје 2022.
30. Џерардо Мазучо, *Дојдука живеел човек*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2022 (копреведувач со Анастасија Ѓурчинова).
31. Марко Мисироли, *Верноси*, Арс Студио, Скопје 2022.
32. Марко Мисироли, *Да имаш сè*, Арс Студио, Скопје 2023.
33. Елена Феранте, *Лажливиот живој на возрасните*, Издавачки центар Три, Скопје 2023.
34. Паола де Анџелис, *Расеаности*, Арс Студио, Скопје 2024.
35. Ерин Дум, *Солзојворец*, Издавачки центар Три, Скопје 2024.

Дел од книга / прилози

1. Рикардо Кампа, „Науката“ in *Профилој на италијанската култура*, Амбасада на Италија во Скопје, Скопје 1999, стр. 147–193.
2. Силвано Галон, *Политичките извештаи на италијанските конзули во Битола (1895–1916)*, (Превод изработен од студенти по италијански јазик под менторство на Радица Никодиновска), Битола 2004.
3. Нуло Миниси, „Книжевната историографија од националните книжевности до европската книжевност“, во *Европски книжевни студиуми*, Култура, Скопје 2004, стр. 179–188.
4. Нуло Миниси, „Критика на текст и критика на предтекст“, во *Европски книжевни студиуми*, Култура, Скопје 2004, стр. 161–179.
5. Нуло Миниси, „Сократовата сандала“, во *Европски книжевни студиуми*, Култура, Скопје 2004, стр. 15–37.

6. Мариза Мадиери, „Школка“, во *Ricordando Marisa Madieri*, Università degli studi di Napoli “L’Orientale”, Napoli 2004, стр. 49–57.
7. Нуло Миниси, „Најзалудниот занает на светот“, *Зборник на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје*, Скопје 2007.
8. Лука Бенаси, „На маргините на историјата“, *Културен живот LV*, 2010, стр. 70.
9. Елена Рибет, „Дневникот на четирите имиња“, *Културен живот LV*, 2010, стр. 68.
10. Чезаре Павезе, „Ќе дојде смртта и ќе ги има твоите очи“, во *Дај две, љубовни!*, Антолог, Скопје 2015, стр. 109–110.
11. Торквато Тасо, „Роса“, *Дај две, љубовни!*, Антолог, Скопје 2015, стр. 108–109.
12. Гаетано Лонго, „По бурата“, во *Дај две, љубовни!*, Антолог, Скопје 2015, стр. 108–109.
13. Марко Пешетели, *Очи ѝолни со жиѝо* (Пуплинска кошула 78–83; На друга страна 97–99. Consecutio temporum 87–92), Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје 2023.
14. Клаудио Поцани, *Јас сум*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2024. <https://svp.org.mk/poem/jac-сум/>

II. Од француски на македонски јазик

Дел од книга / прилози

1. Мирча Илијаде, *Повторно откривање на симболиѝе*, Трета програма, бр. 24, 1985, стр. 187–192.
2. Ж. Шевалје, А. Гербран, *Речник на симболи*, Табернакул, Скопје 2005, стр. 552–597.

III. Од македонски на италијански јазик

Книги

1. Rade Siljan, *Libro aperto*, Franco Puzzo Editore, Trieste 2010.

Дел од книга / прилози

1. *Incontro poetico d’Europa*, Prima edizione, Comune di Cervara di Roma, 2004, pp. 102–125.
2. Milovan Stefanovski, “Il volo dell’uccello mitico”, in *Wedding with infinity*, Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
3. Blaže Koneski, “Acqua celeste”, *Crocevia 15/16*, a cura di Anastasija Gjurcinova, Besa, Salento books, Lecce-Nardò, 2012, pp. 147–149.
4. Mateja Matevski, “In riva”, *Crocevia 15/16*, Besa, Salento books, Lecce-Nardò, 2012, pp. 147–149.

5. Gane Todorovski, “Un canto per il mio canto”, *Crocevia 15/16*, a cura di Anastasija Gjurcinova, Salento books, Lecce-Nardò, 2012, pp. 147–149.
6. Rade Siljan, “Preghiera per la Magna Mater”, *Crocevia 15/16*, a cura di Anastasija Gjurcinova, Salento books, Lecce-Nardò, 2012, pp. 161.
7. Nikola Madzirov, “Ogni giorno il mondo”, *Crocevia 15/16*, a cura di Anastasija Gjurcinova, Salento books, Lecce-Nardò, 2012, pp. 171–172.

Составила: Александра Саржоска

Зорица Николовска

Зорица Николовска (1964) е родена во Скопје, а во 1987 г. дипломирала на Катедрата за германски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Образованието го продолжила на Филолошкиот факултет на Универзитетот во Белград, Р Србија, на постдипломските студии на насоката Наука за книжевност/ Германскојазична книжевност, кои ги завршила во 1996 г. со одбраната на магистерскиот труд под наслов *Мойиви бајке и мити у циклусу новела „Три жене“ Роберта Музила*, под менторство на реномираниот германист проф. д-р Слободан Грубачиќ. Во 2003 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје ја одбрала докторската дисертација под наслов *Распаѓањето на Хабсбуршката Монархија во австрискиот роман од првата половина на 20 век* – обемна студија што рецензентската комисија ја оценила како првокласен научен труд, чија тематика досега не е обработувана со таква темелност во истражувачката традиција на нашите простори.

Покрај мајчиниот македонски јазик, Зорица Николовска уште од детство одлично го владее и германскиот јазик, кој е во фокусот на нејзината професионална кариера. Дел од основното образование завршила во Минхен, СР Германија, а своите познавања на германскиот јазик ги продлабочила со студиите по германистика во Скопје и во Белград, како и со студиските престои во СР Германија. За време на додипломските студии два семестра посетувала настава на Катедрата за германистика при Универзитетот „Мартин Лутер“ во Хале-Витенберг, поранешна ГДР, и во рамките на постдипломските студии била на едногодишен истражувачки студиски престој на Универзитетот „Хајнрих Хајне“ во Диселдорф, СР Германија. Во текот на додипломските студии, покрај германскиот јазик, како втор предмет го изучувала и македонскиот јазик. Токму стручната поткованост и за двата јазика е основата на која се темели нејзината мошне успешна академска, но и преведувачка дејност.

По завршувањето на додипломските студии започнува работниот ангажман на Зорица Николовска на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет, прво како стажант, а потоа како помлад асистент, асистент, доцент, вонреден професор, сè до редовен

професор. Освен на матичната катедра, изведува настава и на Катедрата за преведување и толкување.

Зорица Николовска е исклучително посветен академски наставник. Редовно учествува на семинари и на работилници за усовршување на наставната дејност и повеќепати била дел од комисији поврзани со наставата по германски јазик при Министерството за образование и наука на РС Македонија. Умешно ги насочува студентите кон практична работа врз книжевните текстови на германски јазик преку примена на најсовремените научни методи и техники, што несомнено придонесува за нивниот успех. Меѓу студентите ужива углед поради својата стручна компетентност, педагошка умешност и дидактичка верзираност и важи за ценет ментор за дипломските, магистерските и за докторските трудови од областа на германскојазичната книжевност.

Наставно-образовната дејност на Зорица Николовска соодветствува со фокусот на нејзиниот научен интерес. Редовно учествува на домашни и на странски меѓународни научни конференции, семинари и работилници, при што има објавено бројни научни трудови, пред сè, посветени на австриското книжевно писмо, книжевноста на Виенската модерна и германскојазична книжевност на 20 век, но и од областа на транслатологијата. Учествовала во повеќе академски размени на германисти и била вклучена и во работата на неколку меѓународни проекти од нејзините полиња на интерес. Била член на научниот одбор во рамките на меѓународниот проект за изработка и издавање на *Првиот германско-македонски/македонско-германски идиоматско-фразеолошки речник*. Конечно, била ментор на студентските преводи на германски јазик во две публикации произлезени од студентските преведувачки работилници на Филолошкиот факултет посветени на поезијата на Блаже Конески (2021) и на Ацо Шопов (2023).

Во текот на својата кариера Зорица Николовска извршувала различни раководни задачи. Во повеќе мандати била раководителка на Катедрата за германски јазик и книжевност (2007–2009, 2009–2011 и 2020–2023), раководела со Советот за докторски студии – наука за книжевност, при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2016–2020), од 2008 до 2013 г. била потпретседател и член на Одборот на Сојузот на германистите на Југоисточна Европа (SOEGV), а потоа, од 2013 до 2018 г., ја извршувала функцијата претседател на Сојузот на германистите на Југоисточна Европа (SOEGV). Со извршувањето на овие раководни функции, но и со нејзиното учество во меѓународните проекти, дала важен придонес кон градењето академски врски меѓу македонската германистика и германистиката во германскојазичните земји и во Југоисточна Европа.

Зорица Николовска е авторка на монографијата *Распирањето на хабсбуршките во романескиот свет – Роберт Музил, Херман Брох и Јозеф Рот* во издание на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ (2012 г.), која опфаќа анализа и интерпретација на поетолошките и на филозофските основи и импликации за приказот на културолошките, политичките, социјалните, општествените и етичките пресврти во централните австриски романески дела на Роберт Музил, Херман Брох и Јозеф Рот. Со објавувањето на оваа публикација Зорица Николовска потврдува дека е суптилен и методски изверзиран книжевен толкувач и извонреден познавач, особено на австриската книжевност.

Наставната и научноистражувачката дејност на Зорица Николовска се придружени со долгогодишна преведувачка и толкувачка активност. Од германски на македонски јазик превела повеќе од триесет романи, раскази и поетски дела од познати автори од германскојазичниот простор. И во преведувачката дејност на Зорица Николовска доаѓа до израз нејзината наклонетост кон австриското книжевно писмо, посебно кон делото на Роберт Музил. Превела повеќе негови дела, меѓу кои и еден од најважните романи напишани на германски јазик на почетокот на 20 век – *Заблудите на ѝиомецот Терлес*. Преведувала и препејувала дела и од други значајни германскојазични класици на книжевноста, вклучувајќи ги баладите од Шилер, расказите од Кафка, а за збирката раскази од Е. Т. А. Хофман, во преводот насловени како *Фантасмични раскази*, ја добила престижната награда „Златно перо“ за 2014 г. од Советот на Меѓународната средба на книжевните преведувачи.

Успехот на книжевните преводи на Зорица Николовска меѓу познавачите на книжевното преведување и меѓу читателите се должи на нејзините нијансирани познавања на германскиот и на македонскиот јазик, кои ѝ отвораат можности за креативни и иновативни решенија, но и на нејзината стручност од областа на науката за книжевноста, темелното познавање на поетиката и на книжевното писмо на преведувачите автори, како и на транслатологијата. Нејзините преводи се резултат на испреплетување на нејзините научни анализи и преведувачката вештина.

Своите експертски познавања, освен при преведувањето, Зорица Николовска ги вклучува и во бројните поговори кон преводите на значајни дела од германскојазичната книжевност, со што успешно го буди интересот за авторот и за делото кај читателите.

Од германски на македонски јазик Зорица Николовска преведувала и книжевност за деца, филмови за Германската амбасада во Скопје, бројни книжевнотеоретски и стручни статии и препејувала поезија за потребите

на Струшките вечери на поезијата. За таа манифестација препејувала поезија и од македонски на германски јазик, со што придонела и за промоцијата на македонската книжевност во германскојазичниот простор. Со своите преводи на германскојазичната книжевност за деца и млади таа се вбројува меѓу ретките приопштувачи на овој книжевен жанр на нашите простори, а во тој контекст истакнато место зазема нејзиниот превод на романот *Момо* од германскиот писател Михаел Енде, кој побудува мошне голем интерес како кај помладата така и кај повозрасната македонска читателска публика.

Зорица Николовска е активна и како конференциски толкувач, а во рамките на вториот циклус студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ таа е вклучена во проектот со Генералната дирекција за толкување (SCIC) при Европската комисија во Брисел и е член и еден од основачите на Здружението на преведувачите и толкувачите на РСМ, ЗПРМ. Во 2024 г. била член на жири-комисијата за доделување на наградата за најдобар превод „Драги“, организирана од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и издавачката куќа Антолог.

Зорица Николовска спаѓа во редот на малкутемина изверзирани преведувачи на книжевни дела од германски на македонски јазик. Во овој контекст особено би ја истакнале, од една страна, нејзината научна дејност во областа на германистичката книжевна наука, која ѝ овозможува умешност во интерпретацијата на делата од поетолошки, од историски и од културолошки аспект и, од друга страна, нејзините преведувачки вештини, кои редовно ги усовршува преку бројните научни активности од областа на теоријата и на практиката на преведувањето. Сето ова придонесува за нејзиното профилирање во еден од најуспешните преведувачи од германски на македонски јазик на нашите простори.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. Сјон, *Асирономија на гладниот*, (копреведувачка со Елисавета Поповска), Струшки вечери на поезијата, Струга 2007.
2. Роберт Музил, *Три жени*, Магор, Скопје 2008.

3. Михаел Енде, *Момо*, Икона, Скопје 2012.
4. Кирстен Боје, *Со раѓањето на Јакоб сè се смени*, Икона, Скопје 2013.
5. Роберт Музил, *Заблудите на ѝйиомецот Терлес, Соединувања: Совршенството на љубовта и Искушението на тивката Вероника*, Едиција: Свезди на светската книжевност, том 235, Магор, Скопје 2013.
6. Ернст Теодор Амадеус Хофман, *Фантасмични раскази*, Македонска книга, Скопје 2002. (Преобјавено: Три, Скопје 2014)
7. Кристине Нестлингер, *Конрад или Момчето од конзерва*, Икона, Скопје 2014.
8. Роберт Музил, *Раскази* (избор), (копреведувачка со Слободанка Поповска), Едиција: Свезди на светската книжевност, Магор, Скопје 2014.

Дел од книга

1. Фридрих Шилер (избор на балади), во: *Балади Гете/Шилер*, Сигмапрес, Скопје 2000.
2. Роберт Музил, Избор раскази, во: *Мајсторски раскази*, Сигмапрес, Скопје 2000.
3. Роберт Музил, „Совршенството на љубовта“ и „Искушението на тивката Вероника“, во *Свет во мало, антологија на светскиот расказ*, прир. К. Кулаковска, Скопје 2008, стр. 139–193.
4. Франц Кафка, „Селскиот лекар“, во *Црни овци. Антологија на светскиот расказ*, Детска радост, Скопје 2012, стр. 86–92.

II. Од македонски на германски јазик

Прилози

1. Песни од Петар Т. Бошковски (копреведувачка со Петер Рау), *Културен живот* бр. 4, 2005, стр. 88–93.

Книжевнотеоретски преводи

I. Од германски на македонски јазик

Дел од книга / прилози

1. Јозеф Петер Стрелка, „Посебноста на австриската литература во рамките на германскојазичната литература“ (копреведувачка со Е. Бојковска), *Спектар*, 21–22, 1992, стр. 93–111.
2. Јохан Хјозинга, „Номо Ludens: За потеклото на културата во играта“, во *Естетика на играа*, прир. Иван Џепароски, Култура, Скопје 2003.
3. Хуго Дизеринк, „Кон проблемот на „images“ и „mirages“ и нивното истражување во рамките на компаративната книжевност“, *Спектар*, јуни 2007

4. Дитмар Голтшниц, „Трагиката и иронијата во параболите на Кафка и во неговиот роман *Процес*“, *Културен живот*, 2007, стр. 93–103.
5. Манфред Франк, „Што е тоа неоструктурализам?“, *Контекст*, 2011, стр. 129–147.

Составила: Сашка Грујовска-Миланова

Огнена Никуљски

Огнена Никуљски е родена во Скопје во 1951 г. Основното образование го стекнува во Скопје и во Боливија, а од 1970 до 1973 г. студира шпански јазик и книжевност на Католичкиот универзитет во Лима, Перу. На истиот универзитет брани и докторат за творештвото на Хорхе Луис Борхес, кој не е поднесен за нострификација во Македонија.

Најголемиот дел од својата кариера Огнена Никуљски го поминува на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. По неколкугодишен ангажман во Секретаријатот за односи на Република Македонија со странство, а потоа и во Радио Скопје, како уредник на културната редакција, во 1981 г. се вработува како лектор по шпански јазик на тогашната Катедра за француски јазик, а денес Катедра за романски јазици и книжевности, и останува на таа позиција до пензионирањето во 2014 г.

Долги години професорката Никуљски е единствен предавач по шпански јазик на Филолошкиот факултет. По воведувањето тригодишни студии по шпански јазик и книжевност во 2001 г., а потоа и четиригодишни студии во 2012 г., таа предава и предмети од книжевноста и од граматиката, покрај лекторските вежби. Исто така, изведува настава и на Катедрата за преведување и толкување по предметите Симултано толкување и Културолошки студии.

Наставната дејност ја заокружува и со објавата на првиот и единствен учебник по шпански јазик во Македонија: *¡Hablemos español! I*, во коавторство со Тања Јордановска („Просветно дело“, 2004). Покрај овој учебник, Огнена Никуљски има објавувано и научни прилози за шпанската и за хиспаноамериканската книжевност во македонската периодика. Авторка е и на книгата *И супка и ѝпросупка* („Антолог“, 2024).

Огнена Никуљски се служи со шпанскиот и со англискиот јазик.

Клучен дел од работата на Огнена Никуљски е преведувачката дејност. Покрај стручното преведување, за што е член на комисијата за судски преведувачи при Министерството за правда, и симултаното и консекутивното толкување, таа се занимава и со книжевен превод речиси половина век, и тоа, главно, од шпански на македонски јазик, со што се вбројува меѓу малкутемина преведувачи во современа Македонија што активно и континуирано се залагаат да ги пренесат шпанската и хиспаноамериканската книжевност на македонски јазик, од класичните автори, како

Педро Калдерон де ла Барка и Лопе де Вега, до современите писателки и писатели, како Алмудена Грандес и Гиљермо Мартинес. Освен книжевни преводи, Никуљски има преведено и серија атласи од разни сфери (литература, музика, математика, религија, технологија, астрономија и др.) за издавачката куќа „Просветно дело“.

Огнена Никуљски активно се залага и за унапредување на преведувачката дејност и подобрување на статусот на преведувачите во Македонија преку нејзината работа во Здружението на преведувачите и толкувачите на РС Македонија, како еден од неговите основачи во 2010 г. и долгогодишен претседател.

Огнена Никуљски во повеќе говори и текстови ги има искажано своите ставови за преведувањето. За неа преведувањето: „не е активност само на репродукција туку и на создавање што ги обединува и активира сите духовни сили на единката: интелектот, интуицијата, емоциите, фантазијата, волјата и меморијата. Како и секоја друга креативна активност, упатува кон соживот на познатото и на непознатото, општото и единственото, свесното и несвесното, искуството и истражувањето“, а преведувачот, како и актерот, „мора да влезе во мислите и во душата на писателот, да ги одгатне неговите со збор искажани, но и неискажаните мисли, чувства, стравови и радости, и тоа да го преточи во свој отпечаток, разбирлив и препознатлив за луѓето со кои го споделува целниот јазик“.⁵⁶

Како илустрација за преведувачките постапки на Огнена Никуљски наведуваме извадок од романот *En agosto nos vemos / Се љегаме во авѓуст* од Габриел Гарсија Маркес:

Los edificios del puerto, tan familiares y esbeltos desde sus años de colegiala, le parecieron ajenos y carcomidos por el salitre. Tomó en el muelle un autobús de servicio público tan decrepito como los de sus años escolares, atestados de pobres y con el radio a un volumen de carnaval, pero el de aquel mediodía sofocante le pareció más incómodo que nunca, y por primera vez le molestó el mal humor y el tufo de establo de sus pasajeros.

(Gabriel García Márquez, *En agosto nos vemos*, Random House, Colombia 2024)

* * *

⁵⁶ Никуљски, О. „Благородната мисија на преводот“. *Културен живот*, бр. 3–4, 2016, стр. 9.

Зградите на пристаништето, толку познати и извишени од времето кога беше студент, ѝ се чинеа туѓи и изедени од шалитрата. На кејот се качи во јавен автобус толку истрошен колку и тие од нејзините студентски денови, полни сиромаштија и со радиото пуштено како во време на карневал, но тоа задушувачко пладне ѝ се стори понеудобен од кога и да е, и првпат ја вознемири лошото расположение и шталската реа на патниците.

(Габриел Гарсија Маркес, *Се влегаме во автуси*, Арс Либрис, Скопје 2024, стр. 18)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од шпански на македонски јазик

Книги

1. Пабло Неруда, *Славата и смртта на Хоакин Муриета*, МНТ, Скопје 1976.
2. Мигел де Унамуно, *Атонијата на христијанството*, Култура, Скопје 1991.
3. Педро Калдерон де ла Барка, *Животој е сон*, Ѓурѓа, Скопје 1998 (Три, Скопје 2012).
4. Камило Хосе Села, *Семејството на Паскуал Дуарте*, Слово, Скопје 2006 (Арс Либрис, Скопје 2016).
5. Хосе Марија Валдо Ечегарај и Есагире, *Големите силејкар*, Микена, Битола 2006.
6. Нанси Морехон, *Одбрани ѝесни: Poesias seleccionados* (копреведувачка со Зоран Анчевски), СВП, Струга 2006.
7. Аугусто Роа Бастос, *Јас, Врховниот*, КСЦ, Скопје и Микена, Битола 2013.
8. Лопе де Вега, *Фуенте Овехуна*, ТРИ и Арс Ламина, Скопје 2013.
9. Карлос Марија Домингес, *Куќа од хартија*, Антолог, Скопје 2015.
10. Хуан Руиз, *Книга за добра љубов*, ТРИ, Скопје 2015.
11. Алмудена Грандес, *Расцветот на Лулу*, Антолог, Скопје 2015.
12. Хуан Хосе Саер, *Сведок*, Антолог, Скопје 2015.
13. Жоао Алмино, *Петиот годишни времиња на љубовта*, Антолог, Скопје 2015.
14. Роберто Арлт, *Седумтемина луѓе*, Антолог, Скопје 2016.
15. Гилјермо Мартинес, *Бавната смрт на Лусијана Б.*, Антолог, Скопје 2016.

16. Алан Паулс, *Минајќијо*, Антолог, Скопје 2018.
17. Рикардо Пиглија, *Вештачко дишење*, Антолог, Скопје 2018.
18. Хорхе Луис Борхес и Адолфо Биој Касарес, *Шест проблемѝ за дон Исидоро Пароди*, Антолог, Скопје 2019.
19. Гиљермо Мартинес, *Одбивна среќа*, Антолог, Скопје 2020.
20. Гиљермо Мартинес, *Убисјивајќи на Алиса*, Антолог, Скопје 2020.
21. Гиљермо Мартинес, *За последен ѝај*, Антолог, Скопје 2023.
22. Габриел Гарсија Маркес, *Се ѝледаме во авјусѝ*, Арс Либрис, Скопје 2024.

Дел од книга / прилози

1. „Перуанска поезија“, *Беседа*, бр. 7, 1976, стр. 34–36.
2. Хорхе Гиљен, „Пријатели“, „Гол“, „Обрачот на сегашноста“, „Минување“, „Длабоко огледало“, „Длабок сон“, „Во воздухот“, „Секојдневна, точна, убава“, „Двојна невиност“, „Работилница“, *Сѝремеж*, бр. 6, 1980, стр. 501–506.
3. Филип Силвер, „Хорхе Гиљен, пријател по поглед“, *Сѝремеж*, бр. 6, 1980, стр. 507–529.
4. Ернесто Карденал, „Европски картички“, „Чајулците“, „Селаните од Куа“, „Зад манастирот, до патот“, „Како празни лименки од пиво“, „Ниндири“, *Треѝа ѝроѝрама*, бр. 6, 1981, стр. 303–308.
5. Габриел Гарсија Маркес, „Вторничната пладневна починка“, *Современосѝ*, бр. 9, 1982, стр. 84–89.
6. Габриел Гарсија Маркес, „Чудесното попладне на Балтазар“, *Разѝлеги*, бр. 7–8, 1982, стр. 637–644.
7. Хуан Хосе Ареола, „Свртничарот“, *Разѝлеги*, бр. 9–10, 1982, стр. 809–815.
8. *Современа ѝоезија на Венецуела* (копреведувачка на белешките за авторите со А. Митевски и И. Чашуле), СВП, Македонска ревија, Скопје 1983.
9. Херардо Марио Голобов, „Кон романот ’Лавина‘“ (предговор на изданието на „Лавина“ на шпански јазик), *Кулѝурен живоѝ*, бр. 1–2, 1984, стр. 45–47.
10. Педро Франсиско Лисардо, „Венецуелската поезија меѓу сонот и реалноста“, во *Поезијаѝа меѓу соноѝи и реалносѝа* (прир. Луан Старова), СВП, Струга 1984, стр. 134–135.
11. Аурора Марија Саведра, „Паута“, „Ова беше поле“, „Речиси елегија“, „Кога други гласови“, „Понеделник“, „Како да...“, „Да засадиме топла роза“, „Единствено наследство“, *Разѝлеги*, бр. 4, 1985, стр. 394–399.
12. Хусто Хорхе Падрон, „Кога зборот беше светлина“, во Санде Стојчевски, *Пофалба на разѝговорѝ*, Мисла, Скопје 1994, стр. 198–206.
13. Нанси Морехон, „Мисисипи“, во *Кој е кој: ѝоеѝи учесници на СВП*, СВП, Струга 2006, стр. 11, 13.

II. Од македонски на шпански јазик

Дел од книга

1. *Antología del drama macedonio contemporáneo*, NUB, Skopje 2014.
2. *Antología del ensayo macedonio*, NUB, Skopje 2014.
3. *Antología del cuento macedonio*, NUB, Skopje 2015.
4. Песни од Катица Ќулавкова (копреведувачка со Игор Поповски), во *Cartografía del fuego: 14 poetas macedonios* (прир. Катица Ќулавкова), Uniediciones, Bogotá 2019, стр. 29–36.

III. Од англиски на македонски јазик

Дел од книга

1. Марвин Карлсон, „Историски преглед на театарските форми“, во *Теорија на драмата и театарот* (прир. Јелена Лузина), Детска радост, Скопје 1998, стр. 39–54.
2. Марко де Маринис, „Социологија на театарот“, во *Теорија на драмата и театарот* (прир. Јелена Лузина), Детска радост, Скопје 1998, стр. 55–82.
3. Франко Руфини, „Антропологија на театарот“, во *Теорија на драмата и театарот* (прир. Јелена Лузина), Детска радост, Скопје 1998, стр. 83–108.
4. Свед Ерик Ларсен, Ан Грет Естергард, „Семиотика“, во *Теорија на драмата и театарот* (прир. Јелена Лузина), Детска радост, Скопје 1998, стр. 109–179.
5. А. Елбо, А. Иберсфелд, П. Павис, „Како се бележи театарската претстава?“ во *Теорија на драмата и театарот* (прир. Јелена Лузина), Детска радост, Скопје 1998, стр. 318–330.

IV. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Vladimir Ortakovski, *Minorities in the Balkans*, 2-ри Август С, Штип 1998.
2. Kole Chashule, *So it is (if you think so)*, NUB, Skopje 2011.

Составил: Игор Поповски

Ирена Павловска

Ирена Павловска (1968) ги завршува студиите на Катедрата за романски јазици и книжевности на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и се стекнува со дипломата професор по француски јазик и книжевност и филолог-преведувач за француски јазик со италијански како втор јазик. Се вработува во 1998 г. како лектор во институцијата каде што го стекнала своето високо образование и се посветува на работата со студентите сè до нејзиното заминување од Факултетот во 2017 г.

Во текот на овие безмалку дваесет години од нејзиниот работен стаж на Катедрата за романски јазици и книжевности, Ирена Павловска беше лекторка што уживаше значајна репутација кај студентите и почит кај колегите поради професионалниот пристап кон извршувањето на работните задачи. Нејзиниот креативен дух, кој на студентите им овозможуваше совладување на францускиот јазик, градење колективни вредности и развивање на сопствените таленти, посебно дојде до израз во една активност надвор од редовната настава, поради која Павловска стана препознатлива – подготовка и изведба на студентски франкофонски театарски претстави. Во соработка со лекторите од Белгија и со поддршка на Валонија-Брисел, таа учествуваше во анимирање девет театарски работилници во текот на кои честопати, заедно со режисер од Белгија, подготвуваше претстави на француски јазик со студентите. Таа ја формира студентската театарска трупа *Artcooliques* (со која гостуваше во повеќе странски земји) и е главен организатор на Меѓународниот студентски фестивал на франкофонски театар УНИФЕСТ.

Покрај наставната и креативната дејност во рамките на Филолошкиот факултет, Павловска интензивно се занимава и со преведувачка дејност, која може да се подели на три сегменти, кои опфаќаат последователни периоди: преведување театарски текстови, преведување текстови од областа на хуманистиката и преведување романи.

Павловска почнува да преведува непосредно по дипломирањето, на почетокот на деведесеттите години. Се чини очекувано, таа својата преведувачка активност ја почнува со преведувањето драмски текстови од Рејмон Куни, Жорж Фејдо, Елен Пармелен и Албер Ками. Во период од три години преведува четири пиеси, пред сè за потребите на Драмскиот театар во Скопје и во соработка со режисерот Коле Ангеловски. Според

сведоштвото на самата Павловска, преведувачкиот процес честопати се одвивал во текот на пробите и режисерското обликување на претставата; притоа, во еден колективен дух, се изнаоѓале решенија што имале подобра вербална флуидност при самиот сценски изговор и игра, како и решенија што, за да бидат посоодветно доживевани од македонската публика, нужно морале да поминат низ трансферот од француската во македонската култура и да ја бараат својата семантичка обоеност во актуелната употреба на македонскиот јазик. Жанровскиот дијапазон на преведените пиеси се протега од фарсичните комедии на булеварскиот театар, водвиљот и театарот на забава, до сериозниот филозофски театар. Во таа смисла, на едната страна на овој опсег е култниот успех на *He seia graia* од Рејмон Кунџи, а на другата страна е големиот успех на филозофската пиеса *Калигула* од Албер Ками. Во првиот случај станува збор за булеварска комедија во која комиката на ситуации се комбинира со комиката на зборови, што од своја страна бара преведувачка умешност во изнаоѓањето на македонските комични еквиваленти што ќе го подвлечат урнебесниот потенцијал на ситуациите на забунување и ќе ја илустрираат недовдноста на ликовите. Во вториот случај станува збор за сериозен театар во кој, низ разбирливо срочен збор, но преполн со преносно значење, се отсликува филозофијата на апсурдот на Ками. Павловска многу умешно ги пренела таквите симболични нијансирања на „педагошката“ мисија на Калигула – да докаже дека е животот бесмислен – низ нихилистички устроени, но логични силогизми:

Или јас не сум сакал да те убијам, а ти неправедно се сомневаш во мене, твојот император. Или пак, сум сакал, а ти инсекту, се противиш на моите намери. [...] И, трет престап, ме сметааш за будала. Слушај ме добро. Од овие три престапи само еден е достоин за тебе, вториот, зашто од моментот кога ме тераш да се одлучам и се опираш, тоа значи револт во тебе...

(Албер Ками, *Калигула*, Ѓурѓа, Скопје 1998)

Павловска е една од учесничките во еден важен проект – превод на делото *Сиекулум на друѓаџа жена* од Лис Иригаре. Предизвикот да се преведе оваа феминистичка студија, која ги деконструира елементите на мизогинија во психоаналитичката теорија на Фројд и во расправите на познати филозофи од Платон наваму, се состои не само во тоа да се предаде жестокиот и зајадлив стил на Иригаре туку и да се води еден паралелен

процес на ерудитно потхранување од страна на преведувачот, со оглед на тоа што делото обилува со мултидисциплинарен научен дискурс.

Преведувањето романи Павловска го започнува со преводот на *Сџрав и ѿрејейѿ* од Амели Нотомб. Притоа, таа го доловува луцидниот стил на авторката низ кој се отсликуваат, честопати шегобијно, разидувањата меѓу западната и јапонската култура. Павловска прави и театарска адаптација на ова дело, која ја изведува со своите *Artcooliques*. Понатаму, го преведува делото *Сара*, првиот том од трилогијата „Жените во библијата“, која Марек Халтер ѝ ја посветува на Сара, жена му на Аврам. Павловска успева со голема умешност да ги пренесе на македонски јазик личните имиња и топонимите од Стариот завет, но исто така, и термините од сумерската митологија и јазик, со оглед на тоа што Сара била сумерска благородничка. Библиските референции поврзани со Ветената Земја продолжуваат и во романот *Аѿенѿѿѿѿѿ* од Јасмина Кадра, но овојпат поврзани со современ контекст – оној на израелско-палестинскиот конфликт. Предизвикот за Павловска при преведувањето на оваа книга е изнаоѓањето соодветна лексика на македонски јазик што е истовремено милитаристичка (воена) и милитантна (насилна), силно обоена со социјално-политичките дадености на конфликтот. Но, тука не застануваат библиските алегии во преводите на Павловска. Тие се присутни и во популарниот роман *Сегум гена за вечностѿ* од Марк Леви, во кој, во урбаниот американски контекст, модерните Ангели, како врвни разузнавачи на ЦИА, ја испраќаат на тајна задача својата агентка да се бори против агентот на Сатаната, убав младич во елегантен црн костум. Трилерските ситуации се мешаат со љубовната приказна, а бројните изрази од фамилијарниот говор и играта на зборови употребени во романот се многу успешно решени од страна на Павловска. Тоа го покажува следниов пример, извлечен од ситуацијата во која ангелската Зофија несвесно почнува да се вљубува во својот темен противник, па иронично му се обраќа на дијаболскиот Лукас, додека овој е божем на деловна средба со згодна новинарка:

– Professionnel, c’est difficile à épeler, non ? Un *f*, deux *s*, deux *n*, et vous savez quoi ? Pas de *q* dedans ! Et pourtant, en y mettant un peu de bonne volonté, on arrive quand même à en trouver un, n’est-ce pas !

(Marc Levy, *Sept jours pour une éternité...*, Robert Laffont, Paris 2003)

* * *

– Деловна, сериозен збор, нели? Едно *g*, едно *e*, но знаете што? Во него нема „лов-на“! Со малку труд, може на крајот и ќе ја уловите, не е така?

(Марк Леви, *Седум дена за вечност*, АЕА издавачи, Скопје 2006)

Во романот *Човекој кој вредеше 35 милијарди* на познатиот белгиски писател Никола Ансјон, исто така напишан во трилерски дух, станува збор за дејство поврзано со превирањата во секторот на челичната индустрија. Според зборовите на Павловска, заради што поуспешен превод, било неопходно таа да осознае значајни податоци за градот Лиеж во неговиот индустриски и постиндустриски период, подобро да се запознае со речникот на челичната индустрија, но и со финансиските малверзации што се присутни во овој сектор. При реализацијата на овој превод Павловска престојува на преведувачки стаж во белгискиот град Сенеф, а тоа ѝ овозможило на самото место да го доживее пејзажот каде што се одвива дејството на романот.

Иако претходните романи претставуваат популарни бестселери, кои си создадоа публика, но ја оставија критиката поделена, романот *Француска суиџа* од Ирена Немировски е поздравен како големо остварување на француската литература на 20 век. Павловска ни приопштува извонреден превод на ова дело, кое содржи балзаковски описи и толстоевски студии на карактери, доловувајќи ја густината, цврстината, но и беспрекорниот тек на книжевниот израз на писателката. На тој начин Павловска ѝ овозможи на македонската публика увид во една исклучителна социолошко-психолошка хроника за премрежињата со кои се соочиле Французите во првите денови на фашистичката окупација, со една лексика што варира од имиња на фини порцелани кои можеле да се најдат во куќите на богатите, до имиња на растенијата што се среќавале по беспаката низ кои минувало бегалското население.

Ирена Павловска е и автор на статија за преводните решенија во делата посветени на галските херои Астерикс и Обеликс.⁵⁷

Ирена Павловска во моментот на објавувањето на оваа монографија живее и работи во Австралија.

⁵⁷ „Хуморот во стриповите (и филмовите) за Астерикс и Обеликс во превод на македонски јазик“, во *Преведувањето од француски на македонски јазик и обратно* (зборник на трудови од симпозиумот одржан на 26.09.2005 год.), Скопје, Филолошки Факултет „Блаже Конески“ 2007, стр. 97–103.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Жорж Фејдо, *Мисир*, Народен театар Битола, Битола 1993.
2. Албер Ками, *Калигула*, Ѓурѓа, Скопје 1998.
3. Амели Нотомб, *Сѝрав и ѝрейетѝ*, АЕА издавачи, Скопје 2005
4. Марек Халтер, *Сара*, АЕА издавачи, Скопје 2006.
5. Марк Леви, *Седум гена за вечностѝ*, АЕА издавачи, Скопје 2006.
6. Јасмина Кадра, *Аѝенѝаѝѝ*, АЕА издавачи, Скопје 2009.
7. Ирена Немировски, *Француска суѝѝа*, Конгресен центар, Скопје 2013.
8. Никола Ансјон, *Човекоѝ кој вредеше 35 милијарди*, АЕА издавачи, Скопје 2014.

Дел од книга

1. Жан Бодријар, *Америка*, во Ж. Бодријар, *Радикално ѝоинаквување*, Темплум, Скопје 1995, стр. 8–38.
2. Лис Иригаре, *Сѝекулум на друѝаѝа жена* (копреведувачка со Елисавета Поповска и Деспина Ангеловска), Евро-Балкан Прес, Скопје 2001, стр. 96–205.
3. Жан Шевалие, Ален Гербран, *Речник на симболиѝе* (копреведувачка со Ирина Бабамова, Маргарита Велевска, Ирина Ивановска, Марина Михајлоска, Радица Никодиновска), Табернакул, Скопје 2005.

Составила: Елисавета Поповска

Калиопа Петрушевска

Калиопа Петрушевска е долгогодишен универзитетски наставник и преведувач. Родена е во Скопје во 1949 г. во семејство на врвни интелектуалци, класични филолози и полиглоти. Нејзиниот татко, Михаил Д. Петрушевски, е еден од основачите и прв декан на Филозофскиот факултет во Скопје. Уште од рани години Петрушевска нурнува во светот на книгите, се запознава со писателските класици и го изострува книжевниот вкус. Патот ја води кон тогашниот Филозофски факултет, каде што дипломира во 1972 г. а потоа и стажира на Катедрата за француски јазик и книжевност во период од две години. Од 1977 г. до 1981 г. работи како библиотекарка во Институтот за македонски јазик во Скопје, а следи и постдипломски студии на Филолошкиот факултет во Белград, книжевно-историска насока. Од 1981 г. до пензионирањето во 2013 г. работи како лектор на Филолошкиот факултет во Скопје, со еден прекин од неколку години (1997–2003), поради службени обврски на сопругот.

На Катедрата за романски јазици и книжевности, освен што е задолжена за лекторските часови, држи и часови по Практика на преведувањето од француски кон македонски јазик, каде што, благодарение на забележителното искуство, природното владеење на техниките на преведувањето и исклучително широкото познавање на нијансите на македонскиот јазик, мошне вешто ги обучува идните франкофонски преведувачи.

Петрушевска располага со богат и разновиден јазичен багаж. На рамниште на македонскиот како мајчин јазик го има и српскиот јазик, беспрекорно го владее францускиот јазик, опкружена е и со грчкиот, во детството, и со англискиот, во зрелите години. Така, се докажува како исклучително умешен преведувач на бројни преведени наслови од/на француски и од/на српскохрватски јазик.

Во текот на својот работен век, но и по пензионирањето, веќе педесетина години Петрушевска се занимава со литературен превод на различни жанрови: од комедии (Молиер, Фејдо) и драми (Ануј, Сартр, Жене, Јонеско, Гелдерод, Муавад), преку прозни дела (Ковелер, Боби, Макин, Арагон), до литературни творби во стих (Рами, Лафонтен), при што повеќето драмски текстови се играни и се играат и денес во македонските театри, а другите преводи се објавени од неколку издавачки куќи. Преведува и детска литература од француски: сликовници (Андре-Еле) и поеми (Бертомје,

Ското, Гамара, објавени во електронското списание „Чудна шума“), и на француски: прирачници и сликовници (Црвенковска). Најнови ѝ се преводите на детска проза од хрватски јазик (Бежиновиќ–Хејдон). Од несомнено значење е и нејзиниот превод од македонски на француски на дванаесет статии авторски текстови за историското и за археолошкото наследство на Македонија, објавени во ЦД-ром издание под наслов *Минајќиото генес*, во продукција на маркетинг-агенцијата „Њу момент“.

Дека поседува исклучителна дарба и уметност на справувањето со преведувачките предизвици, докажува и традиционалната годишна награда „Божидар Настев“ на Друштвото на книжевните преведувачи на Македонија, која ѝ е доделена во 1995 г. за преводот на романот *Билеј во еден ѝравец* од Дидие Ван Ковелер. Имено, решавајќи се да нурне во текстот на еден плоден и даровит автор, дотогаш целосно непознат за македонската читателска публика, таа ја нагласува едноставноста на неговото писмо, што им остава слобода на остроумните читатели да ги откријат слоевите и ги навраќа кон првичните корени на книжевноста: митот, легендата и сказната. Говорејќи за преводот, Петрушевска се осврнува на јазикот и стилот на авторот, па вели: „Ние се обидовме да ги преведеме онака како што тие функционираат во францускиот оригинал: со сите термини од различните говорни репертоари, со слободата пцостите (при сè што се малубројни!) да бидат веродостојно „пренесени“ на оваа почва, со грижата да не ги превидиме игрите на созвучјата или на асоцијациите, но без извесноста дека сепак нешто не ни се измолкнало.“⁵⁸

Носител е и на француското одликување „Витез на уметностите и на книжевноста“ / „Chevalier des arts et des lettres“ (1997 г.), доделено токму за нејзиниот придонес во преведувачката дејност.

Честа тема на нејзините размисли се грешките во преводот, особено феноменот на лажните парови и на привидните еквиваленти, како и несоодветното разбирање и пренесување на фразеологизмите. Ваквите размисли се преточени во статии објавувани во македонската периодика, како и реферати изложени на научни собири и издадени во низа зборници. Во прилогот *Привидни еквивалентии ѝри ѝреведување од македонски на француски јазик и обрaјно*⁵⁹ ги посочува и ги објаснува моментите кога преведувачот некритички и понекогаш буквално ги зема лажните парови на сродни, па и несродни јазици, појава што резултира со неприродни текстови, полни „недугавости“.

⁵⁸ Ковелер ван, Д. *Билеј во еден ѝравец*, Скопје, Детска радост, 1995, стр. 225–226.

⁵⁹ Во зборник *Преведувањето од француски на македонски и обрaјно*, Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2007, стр. 105–113.

Во текот на 2008/2009 г., во соработка со Владимир Петрушевски, го приредува за печат првото целосно издание на препевот на Хомеровата *Одисеја*, ракописна оставина од Михаил Д. Петрушевски, дополнето со предговор, индекс на поими и објасненија и фусноти (издание на Магор, 2009 г.). Во рефератот *Одисеј/аџа се враќа дома*⁶⁰ Петрушевска дава преглед на активностите реализирани од страна на редакторите (дешифрирање на делови од ракописот, подготовка на конечната редакција на преводот, унифицирање на јазикот и на правописните стандарди, дефинирање на акцентските целости, подготовка на фусноти и сл.), како и толкување на интервенциите што се преземени во текот на редакторската работа на ова клучно дело.

Во 2010 г., за време на научниот собир „Францускиот јазик и литература во образовниот систем на Република Македонија, состојби и перспективи“, одржан на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, се претставува со излагање на тема *Литературниот текст во наставава на француски јазик (врз примерот на две поеми од Жак Превер)*,⁶¹ каде што дава хронолошки приказ на примената на литературниот текст во наставата по француски јазик во Република Македонија, го пренесува сопственото професионално искуство стекнато на Катедрата за романски јазици и книжевности и посочува начини на синтаксичко-стилистичка обработка на поемите.

Извесен период Петрушевска соработува и со ЗПРМ – Здружението на преведувачи и толкувачи на Република Македонија, преку учество во работилници, панел-дискусии, конференции и како член на жири-комисијата за наградата „Вавилон“ за најдобар млад преведувач. Така, во 2014 г., на Втората меѓународна конференција на споменатото здружение, Петрушевска има излагање во кое со својата поранешна студентка Ника Гавровска говорат за стегите, за одговорностите и за широкиот, а сепак, ограничен простор на слободите при пренесувањето на одредени елементи од книжевните текстови/жанрови од еден во друг јазик. Пет години подоцна, на Седмата меѓународна конференција на истото здружение, се изјаснува за видовите приспособувања при преведувањето различни жанрови детска книжевност, имињата на детските ликови, колоквијализмите, јазикот на

⁶⁰ *Одисеи за Одисеја* (зборник на трудови од Научната работилница одржана на 1.6.2009)“, Скопје, Друштво за компаративна книжевност на Македонија, Друштво на класични филолози Антика, 2010, стр. 229–232.

⁶¹ *Францускиот јазик и литература во образовниот систем на Република Македонија, состојби и перспективи*, Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2013, стр. 99–109.

17 век, римата и ритамот во басните, автоцензурата при пренесувањето содржини од претходни, поинакви времиња.

За искуството при преводот на три Јонескови драми, професорката Јелена Лузина ќе ја истакне исклучително продуктивната соработка со Калиопа Петрушевска, нагласувајќи за неа дека е „една од најквалификуваните и најлуцидни преведувач(к)и кај нас, една од ретките преведувач(к)и што знаат и чувствуваат дека преведувањето на драмскиот дискурс не е исто/идентично со преведувањето на кој било друг вид/тип текст“.⁶² Данило Коцевски, авторот на поговорот на преводот на *Аванџуриите на Телемах*, пак, особено ја нагласува успешноста на преводот, кој го осовременува делото, му дава нова јазична димензија „тече беспрекорно и суптилно ги доловува сите нијанси на Арагоновиот сложен стил и композициската структура“.⁶³

Како илустрација на преведувачката умешност на Петрушевска следуваат кратки извадоци од преводот на *Скафандерој и џејерујкаша* од Жан-Доминик Боби:

Chaleur de plomb. [...] Au début, certains m’avaient terrifié. [...] Le sculpteur sur sire de Grévin avait inégalement réussi à capter les trognes et les minois de ces gens du Nord...

(Jean-Dominique Bauby, *Le scaphandre et le papillon*, Éditions Robert Laffont, Paris 1997)

* * *

Жешко е како под вршник. [...] Во почетокот, некои ме беа препалиле. [...] Вајарот во восок од Гревен не умеел подеднакво успешно да ги погоди суратиштата и лиценцата на овие луѓе од Северот...

(Жан-Доминик Боби, *Скафандерој и џејерујкаша*, Ѓурѓа, Скопје 1997)

⁶² Јонеско, Е. *Драми*, Скопје, Детска радост, 1998, стр. 9.

⁶³ Арагон, Л. *Аванџуриите на Телемах*, Скопје, Конгресен сервисен центар, 2013, стр. 84.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Дидие Ван Ковелер, *Билеј во еден ѝравец*, Детска радост, Скопје 1995.
2. Жан-Доминик Боби, *Скафандерој и ѝејерујкајѝа*, Ѓурѓа, Скопје 1997.
3. Ежен Јонеско, *Драми*, Детска радост, Скопје 1998.
4. Андреј Макин, *Музикајѝа на еден живојѝ*, Култура, Скопје 2002.
5. Лафонтен, *Басни 1 и 2*, НИК Лист, Скопје 2007.
6. Жан Ануј, *Анѝијѝона*, едиција „Свезди на светската книжевност“, КСЦ, Скопје 2012.
7. Луј Арагон, *Аванѝуриѝе на Телемах*, едиција „Свезди на светската книжевност“, КСЦ, Скопје 2013.
8. Дени Дидро, *Фаѝалисѝојѝ Жак и неѝовиојѝ ѝосѝодар*, едиција „Свезди на светската книжевност“ (дополнет со поговор за делото), КСЦ, Скопје 2015.
9. Андре-Еле, *Големи и мали живојѝни: аркајѝа на Ное*, Арс ламина - публикации, Либи, Скопје 2016.
10. Даниел Пенак, *Окојѝо на волкојѝ*, Арс Ламина, Скопје 2020.

Прилози

1. Јуре Каштелан, „Поглед во песната“, *Разѝлеги*, год. 29, бр. 8–9, 1987, стр. [870]–880.

II. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Ива Безиновик–Хејдон, *Мојѝа бабичка не знае која сум*, Чудна шума, Скопје 2023.
2. Ива Безиновик–Хејдон, *Каде се крие Вегран*, Чудна шума, Скопје 2024.

III. Од македонски на француски јазик

Книги

1. Biljana S. Crvenkovska, *Mon premier livre Français de jeu et d'activité*, Ars Lamina – publications Libi, Skopje 2017.
2. Biljana S. Crvenkovska, *De quoi rêvait le Père Noël*, Ars Lamina – publications Libi, Skopje 2017.

Составила: Милена Недевска

Елисавета Поповска

Елисавета Поповска е родена 1969 г. во Скопје, каде што завршила основно и средно образование. На Филолошкиот факултет студирала француски јазик и книжевност и дипломирала во 1992 г. Универзитетската кариера ја почнала во 1994 г. како помлад асистент по француска книжевност на Катедрата за романски јазици и книжевности при Филолошкиот факултет. Оттогаш напредува во сите последователни наставно-научни звања. Магистрирала на темата *Феноменот на патувањето кај Марјерии Јурсенар – литературна транспозиција на искусното од Ориентот*, а докторската дисертација под наслов *Одметничка автобиографија: принципот на автофикција во француската современа персонална проза* ја одбрала во декември 2005 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Во 2015 г. е избрана за редовен професор по предметите од областа на француската книжевност и франкофонските книжевности и француската и франкофонските култури и цивилизации.

Како познавач на современата француска книжевност, Поповска одржувала настава по француска книжевност, франкофонски книжевности и француска култура и цивилизација на Катедрата за романски јазици и книжевности и на Катедрата за преведување и толкување. Во рамки на меѓууниверзитетската соработка на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, Поповска била визитинг-професор на Педагошкиот факултет при Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола (2006–2009) и на Департманот за француски јазик и книжевност при Филозофскиот факултет во Ниш, одржувајќи настава од својата научна област.

Поповска била раководител на Катедрата за романски јазици и книжевности (2011–2013 г.) и претседател на Здружението на професорите по француски јазик на Република Македонија (2015–2017).

Елисавета Поповска е автор на повеќе научни трудови од областа на француската книжевност, меѓу кои се изделуваат *Патување и Ориент – доминантни парадигми во делата на Марјерии Јурсенар* (2010) и монографското издание под наслов *Одметничка автобиографија – Автофикцијата во современата француска литература* (2014), во кое приложува исклучителна размисла за современите интерпретативни модели на автобиографското/автофикционалното писмо.

Книжевнонаучната профилација на Поповска ги насочува и нејзините размисли за преведувањето, кои, тргнувајќи од книжевна перспектива, одат во правец кон преводна критика. Критичка е, на пример, нејзината анализа на преведените телевизиски и филмски серијали,⁶⁴ која открива преводни решенија на книжевни референции според кои Балзаковата *La cousine Bette* непримерно станува *Глујавата брајучејка*, наместо *Родниот Бети*, а семантизираното лично име *Misère* станува *Мизер* (наместо, на пример, *Сиромаштија*) во македонскиот јазик. Ова недвосмислено ја води Поповска кон заклучоци за големината на влогот на литературата во преведувачката умешност и за тоа дека „компетентниот превод секогаш е инвестиран од културните традиции чија рефлексija се тие [дадените] јазици“. Свои видувања за преведувањето изнесува и во делот за *Француската рецепција на Балканската саа*, во монографијата со наслов *Луан Ситарова, Балканска саа, француска рецепција*: „...преводот е исто така творење, едно чувство на долг кон писателот и неговото дело, совесна потреба соодветно да се пренесе не само референцијалната (денотативна) функција на јазикот туку и неговата поетска конотативна димензија. Тогаш преводот, односно добриот превод, го дава својот огромен придонес во успешна рецепција на една книга, ги заведува строгите уредници на издавачките куќи со голема репутација, помага во широката дифузија на делото и придонесува кон заслужената консекрација на писателот. Тогаш кога писателот и преведувачот совршено се разбираат, бивајќи понесени од истиот флуид на размена на енергии, имаме експлозија од едно врвно литературно доживување.“⁶⁵

Придонесот на Поповска за преведувањето се огледува и во нејзината лексичка креативност. Своевидна преводна иновација што ја поттикнува читателската љубопитност е зборот *Свињизми*, што Поповска се одлучува да го употреби како преводно решение за насловот на францускиот роман *Truismes* од Мари Даријесек. Полисемантичката употреба на зборот има цел да означи, од една страна, очигледни вистини за животот на жената во современото општество, а од друга, телесната преобразба на протагонистката во свиња и нејзината конечна преобразба во валкана лесна жена. Преводната инвенција *свињизам* на Поповска се темели на постоен зборообразувачки модел во македонскиот јазик, кој е успешно применет за да ги означи моралните погледи на работодавецот, лик од романот,

⁶⁴ Поповска, Е. „Литературниот влог во преведувачката умешност“, во *Преведувањето од француски на македонски јазик* (Зборник на трудови од симпозиумот одржан на 26.9.2005 г.), Скопје, Филолошки факултет „Блаже Конески“, 2007, стр. 113–120.

⁶⁵ Поповска, Е. „Француската рецепција на Балканската саа“, во *Луан Ситарова, Балканска саа, француска рецепција*, Скопје, МАНУ, 2013, стр. 545–638.

кои ги олицетворуваат интересите и односите на моќните кон помалку моќните општествени слоеви, но и валканоста и моралната пропаст на протагонистката. Така, совпаѓањето на семантичкиот ефект на зборовите *truismes* и новообразуваниот збор *свињизми* е неспорно.

Елисавета Поповска е автор на книжевни преводи од значајни автори, какви што се А. Жид, Ш. де Лакло и А. Ерно, како и на книжевнотеориски текстови од еминентни теоретичари, како Дерида, Кристева и Иригаре. Нејзините преводи се одликуваат со јасен и прецизен јазичен израз во духот на македонскиот јазик. Елементите од разговорниот стил во некои преводи се неопходни за да го одразат јазикот и стилот на авторот. Така, во *Свињизми* ќе прочитаме: „Речиси паднав на дното. Пречекував навистина гнасни муштерии, **без грам школо.**“ (затемнетото е наше)

И во преводот на романот *Девојчински сѝомени (Mémoires de fille)* од нобеловката Ани Ерно доаѓаат до израз умешноста и креативноста на Поповска, читливоста и јасноста на јазикот цел:

Au lycée Jeanne-d'Arc, idéalisé depuis le pensionnat Saint-Michel d'Yvetot, elle ne connaît aucune des vingt-six élèves de sa classe et aucun professeur ne la connaît. Annie Duchesne, ici, n'est nimbée d'aucun passé d'excellence scolaire. Au milieu des connivences respectives, elle se découvre anonyme et invisible. À la surveillance protubérante des religieuses a fait place l'indifférence de professeurs plutôt jeunes, élégantes, dont la compétence évidente l'éblouit autant qu'elle l'inquiète sur sa possibilité de suivre.

Le cours d'anglais la jette dans la terreur d'être interrogée, elle ne comprendrait même pas la question. Le plaisir escompté de faire enfin de l'éducation physique et d'aller à la piscine est vite déçu. Elle s'ennuie au gymnase et la séance de piscine est faite pour celles qui savent nager. Bientôt elle se fera dispenser par le médecin.

(Annie Ernaux, *Mémoire de fille*, Gallimard, Paris 2016)

Во гимназијата „Јованка Орлеанка“ која беше претставувана како вистински идеал во интернатот „Сен Мишел“ во Ивто, таа не познава ниту еден од дваесет и шесте ученици во нејзиниот клас и ниту еден професор не ја познава неа. Овде Ани Дичен не го носи ореолот на извонредна ученичка во минатото. Наоѓајќи се во средина на премолчено склучени сојузи, таа

сфаќа дека е непозната и невидлива. Наметнатиот надзор на калуѓерките е заменет со рамнодушност на професори кои се поскоро млади, отмени, чијашто очигледна стручност ја воодушевува исто колку што ја вознемирува дали ќе биде способна да ги следи.

Часовите по англиски ѝ предизвикуваат голем страв затоа што, ако почнат да ја испитуваат, нема да го разбере ниту прашањето. Задоволството на кое сметаше зашто конечно ќе посетува настава по физичко воспитание и ќе оди на базен, набрзо паѓа во вода. Во спортската сала ѝ е досадно, а одењето на базен е наменето за девојките што знаат да пливаат. Набрзо ќе набави оправдание од лекарот.

(Ани Ерно, *Девојчински сѝомени*, Илика, Скопје 2016, стр. 76)

Поповска е долгогодишен активен член на Меѓународното здружение на проучувачи на делото на Маргерит Јурсенар. Членува и во истражувачката екипа „Генеа и автобиографија“ при Националниот центар за научни истражувања на Франција ITEM/CNRS.

Поповска е двократен добитник на наградата „Божидар Настев“: во 2010 г. за преводот на делото *Погрумиѝе на Ватикан* (*Les caves du Vatican*) од Андре Жид, и во 2013 г. за преводот на делото *Ојасни врски* (*Les liaisons dangereuses*) од Шодерло де Лакло. Сојузот на друштвата на книжевните преведувачи ја доделуваше оваа награда за најуспешен превод на македонски јазик од странски оригинал на прозно, драмско или на есеистичко дело.

Елисавета Поповска активно се служи со францускиот, со англискиот и со српскиот јазик, а пасивно со италијанскиот и со бугарскиот јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Лис Иригаре, *Сѝекулум на груѓаѝа жена* (копреведувачка со И. Павловска, Д. Ангеловска), Евро-Балкан прес, Скопје 2002.
2. Сјон, *Асѝрономија на пладниот* (копреведувачка со Зорица Николовска), Струшки вечери на поезијата, Струга 2007.

3. Усман Сар Сарус, *Риџамои на брановиие*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2009.
4. Андре Жид, *Подрумийе на Вайикан*, Магор, Скопје 2010.
5. Шодерло де Лакло, *Ојасни врски*, Магор, Скопје 2012.
6. Мари Даријесек, *Свињизми*, Магор, Скопје 2013.
7. Жак Дерида, *Дарување смрт*, Артконект, Скопје 2018.
8. Антоан Компањон, *За што служи лиџераиџураиџа?*, Артконект, Скопје 2020.
9. Јулија Кристева, *Црно сонце: дейресија и меланхолија*, Артконект, Скопје 2021.
10. Ани Ерно, *Девојчински сјомени*, Илика, Скопје 2024.
11. Ингрид Шабер, *Бранови*, Артконект, Скопје 2024.

Дел од книга / прилози

1. Евелин Ертел, „Елементи на театарската семиологија“, во *Теорија на драмата и театарот*, прир. Јелена Лузина, Детска радост, Скопје 1998, стр. 243–296.
2. Аријана Кастањеда, Хозе Мартинез Рос и Вероника Аранда, поезија, во *Мостови* (избор поезија од поетите-дебитанти, кандидати за наградата „Мостови на Струга“), Струшки вечери на поезијата, Струга 2006, стр. 49–51, 53–57, 79–81.
3. Дионисио Моралес, „Ацо Шопов: Пепел и пламен (сто години од неговото раѓање)“, *МАНУскрипт*, IX, 1–2, 2023, стр. 143–147.
4. Хозе Марија Паз Гаго, „Негритида и универзалност: мултикултурната поетика на Ацо Шопов“, *МАНУскрипт*, IX, 1–2, 2023, стр. 149–154.
5. Цамила Межри, „Големиот македонски поет Ацо Шопов“, *МАНУскрипт*, IX, 1–2, 2023, стр. 155–157.
6. Дауда Ндијај, „Ацо Шопов, исклучителен глас во полифонијата на гозбата на универзалното“, *МАНУскрипт*, IX, 1–2, 2023, стр. 159–163.

Составила: Ирина Бабамова

Игор Поповски

Игор Поповски е роден во Скопје во 1989 година. Студирал англиски јазик и книжевност со шпански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. На истиот факултет се стекнува и со звањето магистер по филолошки науки, во областа наука за книжевност. На Филолошкиот факултет во Белград е докторанд по книжевност, а главни истражувачки полиња му се хиспанистиката и сервантистиката. Работи на докторска теза со наслов *Рецепцијата на творештвото на Мигел де Сервантес и на шпанската книжевност на Златниот век во современата македонска книжевност и култура*, под менторство на проф. д-р Јасна Стојановиќ.

Академската кариера на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје ја започнува во 2017 г. како надворешен соработник. Во 2021 г. станува асистент по шпанска книжевност на Катедрата за романски јазици и книжевности и изведува настава по предмети од областа на хиспанските книжевности и преведувањето од шпански на македонски и обратно.

Како дел од активностите на Филолошкиот факултет, Поповски ги менторира студентските преводи на поезијата од Блаже Конески (за изданието *Конески на 14 јазици* во 2021 г.) и од Ацо Шопов (за изданието *Пронајди збор* во 2024 г.).

Покрај наставната дејност, Поповски се занимава и со научни истражувања од областа на книжевноста, како низ призмата на хиспанистиката така и низ призмата на македонистиката, а исто така, и со компаративни теми, со што придонесува за доближувањето на шпанската и на македонската култура и литература во светски рамки. Дел од научните истражувања покриваат и теми од преведувањето: во својот докторат Поповски ги анализира преводите на македонски јазик на класичните шпански автори, како Мигел де Сервантес, Лопе де Вега, Педро Калдерон де ла Барка, Франсиско де Кеvedо, Луис де Гонгора и многу други. Со овие истражувања дава свој придонес и за традуктолошките аспекти на рецепцијата на шпанската книжевност на македонски јазик, односно увид во преведувањето од класичен шпански на македонски јазик.

Поповски е активен член на Здружението на преведувачите и толкувачите на РС Македонија од 2017 година. Како поважна активност го издвојуваме неговото учество, во два наврати, во комисиите за оцена на пристигнатите преводи за наградата „Вавилон“ – во 2019 и во 2024 година.

Почетоците на преведувачката кариера на Игор Поповски се трасираат уште во студентските денови, кога почнува да преведува аудиовизуелни содржини за македонските телевизии, поле на кое е сè уште активен. Тоа време претставува и вовед во книжевното преведување, со учество во преведувачката работилница „Македонска современа поезија во превод на шпански јазик“. Преведените песни се поместени во посебниот број на *The Macedonian PEN Review* во 2011–2012 година.

Творештвото на Поповски вбројува преводи од шпански на македонски и од англиски на македонски и обратно. Од преводите од шпански на македонски се истакнуваат оној на Антонио Мачадо (во соработка со Сања Михајловиќ-Костадиновска) и на четири романи од нобеловецот Марио Варгас Љоса, од кои за два е добитник на значајни награди: „Златно перо“ за преводот на *Пофалба на макеаџа* и „Ванѓа Чашуле“ за преводот на *Празникој на Прчој*. За оваа награда комисијата ќе истакне дека е „деликатна задача, пред сè поради богатството и колоритната лексика на шпанскиот јазик, како и суптилните стилски одлики на писателот што се доблесно отсликани во македонскиот превод на ова значајно дело за светската литература“. Од шпански и од англиски на македонски застапен е како преведувач на препеви на поетски збирки и антологии.

Важен предизвик при преведувањето на творештвото на Марио Варгас Љоса се американизмите и перуанизмите во неговите романи, како и неговата наративна постапка. Некои од термините што ги користи Љоса воопшто не фигурираат во речниците на шпанскиот јазик, па за нив се консултирани повеќе книги специјализирани за лексиката на неговото творештво. Овие термини и културолошки поими се грижливо преведени на македонски јазик, а оние што се подалечни за македонскиот читател се проследени со фуснота. Во поглед на неговата наративна постапка, особено т. н. „сврзани садови“ (*vasos comunicantes*), преведувачот внимавал да не го обележи мешањето на паралелните нарации со различни глаголски времиња, со цел да се задржи намислата на авторот.

Неговата преведувачка постапка можеме да ја проследиме низ следниот цитат од книгата *Тејка Хулија и скрибоманој* / *La tía Julia y el escribidor* од Марио Варгас Љоса:

Cada vez me resultaba más evidente que lo único que quería ser en la vida era escritor y cada vez, también, me convencía más que la única manera de serlo era entregándose a la literatura en cuerpo y alma. No quería de ningún modo ser un escritor a medias y a poquitos, sino uno de verdad, como ¿quién? Lo más cercano a ese escritor a tiempo completo, obsesionado y apasionado con

su vocación, que conocía, era el radionovelistas boliviano: por eso me fascinaba tanto.

(Mario Vargas Llosa, *La tía Julia y el escribidor*, Punto de lectura, Madrid, 2001, págs. 295–296)

* * *

Ми стануваше сè поочигледно дека единственото нешто што сакам да бидам во животот е писател, а истовремено бев и сè поубеден дека единствениот начин за да го постигнам тоа ќе биде ако се предадам на книжевноста со душа и тело. Во никој случај не сакав да бидам просечен, скуден писател, туку вистински, како... кој? Најблиску до писател што е полновремено посветен, опседнат и страстен за својата вокација што го познавав беше боливискиот сценарист на радиодрами: затоа толку многу ме фасцинираше.

(Марио Варгас Љоса, *Тејка Хулија и скрибоманој*, Полица, Скопје 2024, стр. 205)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од шпански на македонски јазик

Книги

1. Марио Варгас Љоса, *Пофалба на макеајџа*, Полица, Скопје 2017.
2. Марио Варгас Љоса, *Празникој на Прчој*, Полица, Скопје 2018.
3. Антонио Мачадо, *Збор во време: избор од ѝоезијајџа* (копреведувач со Сања Михајловиќ-Костадиновска), Полица, Скопје 2021.
4. Марио Варгас Љоса, *Тејка Хулија и скрибоманој*, Полица, Скопје 2024.
5. Марио Варгас Љоса, *Смрџ на Ангијџе*, Полица, Скопје 2024.

Дел од книга / прилози

1. Родолфо Валш, „Тој човек“, во *Појџекло на зборои: аџџолоџија на ар-џенџински раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2013, стр. 109–114.

2. Абелардо Кастиљо, „Мајка му на Ернесто“, во *Пошккло на зборои: анџолоџија на арџенџински раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2013, стр. 159–166.
3. Инес Аредондо, „Сунамитката“, во *Пошккло на зборои: анџолоџија на мексикански раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2016, стр. 25–39.
4. Хосе де ла Колина, „Индииската гробница“, во *Пошккло на зборои: анџолоџија на мексикански раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2016, стр. 133–144.
5. Хосе Ревуелтас, „Спиене на копно“, во *Пошккло на зборои: анџолоџија на мексикански раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2016, стр. 217–247.
6. Карлос Фуентес, „Чак Мол“, во *Пошккло на зборои: анџолоџија на мексикански раскази*, Слово Љубве – Букви Букс, Скопје 2016, стр. 269–283.
7. *Анџолоџија на свејскаџа џоезија џреведена на македонски јазик*. Том 5, XX–XXI век (песни од Алехандра Писарник, Никанор Пара, Роберто Болањо, Роберто Хуарос), Арс Ламина, Скопје 2016.
8. Хосе Луис Сампедро, „Кредо“, *Las quince letras editorial*, 2023. (<https://lasquinceletraseditorial.es/obra/credo/>)

II. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Едуар Луј, *Исџорија на насилсџвојџо*, Полица, Скопје 2019.

Дел од книга

1. Џон Ралстон Сол, *Несвесна цивилизација*, Поетики, Скопје 2015, стр. 7–15, 17–54.
2. *Анџолоџија на свејскаџа џоезија џреведена на македонски јазик*. Том 5, XX–XXI век (поезија од Воле Сојинка, Марк Странд, Џон Бернсайд), Арс Ламина, Скопје 2016.

III. Од македонски на шпански јазик

Дел од книга

1. Zoran Anchevski, “Camino”, “Un poema comprometido”, “Tormenta”, “Libro”, “Si buscas la entrada en la lengua”, “La lengua”, “Díptico sobre el dolor”, “La flor y la voz”, “Principio del caos”, “Anti-Orfeo”, “Copos de nieve”, “El sueño”, “El que reparte sueños”, во *Poesía macedonia contemporánea en español*, (прир. Лидија Капушевска-Дракулевска), The Macedonian PEN Review, ПЕН, Скопје 2011–2012, стр. 138–148.

2. *Antología del ensayo macedonio* (есеи од Јонче Јосифовски, Матеја Матевски, Георги Старделов, Влада Урошевиќ, Богомил Ѓузел, Веле Смилевски), НУБ, Скопје 2014.
3. *Presentación antológica de la literatura macedonia para niños* (песни од Ванчо Николески, Видое Подгорец, Бошко Смаќоски, Васил Куноски, Цане Андреевски, Евгенија Шуплинова, Косара Гочкова, Тихо Најдовски, Ристо Давчевски, Македонка Јанческа, Александар Кујунџиски, Панде Манојлов, Христо Петрески), НУБ, Скопје 2015.
4. *Antología de cuentos macedonios contemporáneos* (раскази од Симон Дракул, Димитар Солев, Петре М. Андреевски, Ташко Георгиевски, Божин Павловски, Ефтим Таковски, Јагода Михајловска-Георгиева, Трајче Кацаров, Блаже Миневски, Игор Исаковски), НУБ, Скопје 2015.
5. *Antología de poesía macedonia contemporánea* (песни од Блаже Конески, Љубен Ташковски, Влада Урошевиќ, Петар Т. Бошковски, Иван Чаповски, Јован Павловски, Чедо Јакимовски, Светлана Христова-Јоџиќ, Димитар Башевски, Ферид Мухиќ, Атанас Вангелов, Ристо Лазаров, Раде Силјан, Катица Ќулавкова, Глигор Стојковски, Милован Стефановски, Димо Н. Димчев, Вера Чејковска, Христо Петрески, Славе Ѓорѓо Димовски, Братислав Ташковски, Виолета Танчева-Златева, Лидија Димковска, Владимир Мартиновски, Маја Апостолска), НУБ, Скопје 2016.
6. Песни од Ристо Лазаров (стр. 21–26), Катица Ќулавкова (копреведувач со Огнена Никуљски) (стр. 29–36) и Зоран Анчевски (стр. 48–53), во *Cartografía del fuego: 14 poetas macedonios contemporáneos* (прир. Катица Ќулавкова), Uniediciones, Bogotá 2019.

IV. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Катица Ќулавкова, *Хаику елеџии / Haiku Elegies*, Поетики, Скопје 2014.
2. *Vladimir Georgievski: Artist Monograph*, Museum of the City of Skopje 2019.
3. *Bežan: Artist Monograph*, Museum of the City of Skopje 2019.

Дел од книга / прилози

1. Sanja Mihajlovik-Kostadinovska, “(In)Finite Models of the Short Story” (избор на раскази), *Asymptote Journal*, 2020. (<https://www.asymptotejournal.com/special-feature/sanja-mihajlovik-kostadinovska-infinite-models-of-the-short-story/>)
2. Katica Kulvakova, “Discovering Marko Cepenkov”, во Ivanko Talevski, *Book of Drawings – Back and forth: The Space in Between*, Opero s.r.l., Verona 2021, стр. 156–157.

Составила: Марија Пандева

Петер Рау

Петер Рау е роден 1950 г. во Зинсхајм-Рајен, Баден-Виртемберг, Сојузна Република Германија. По завршувањето на основното училиште во Рајен, во 1968/69 г. матурирал како најдобар ученик во гимназијата во Зинсхајм, за што бил одликуван со награда од претседателот на округот. Во 1969/70 г. се запишал на Универзитетот во Манхајм. Прво студирал на наставната насока за германски јазик и историја (германистика и историски науки), а подоцна ги проширил студиите со латински јазик и со магистерски студии по германистика, филозофија и историски науки. Како визитинг-студент, од 1972 до 1975 г. студирал и на други универзитети во Германија, во Франција и во САД.

Во периодот од 1974 до 1976 г. дипломирал на студиите по германистика и историски науки. Во 1978 г. ја стекнал титулата магистер по филозофија, а во 1981 г. ја изготвил докторската дисертација за естетското и за книжевното дело на Карл Филип Мориц и со најдобрата оценка „*summa cum laude*“, која тогаш ја добивал само еден процент од докторандите во Германија, го положил докторскиот испит, вклучувајќи и ригорозум. За објавената дисертација добил повеќе признанија.

Во 1978 г. Петер Рау го остварил првиот универзитетски наставен ангажман, а по две години на неодредено време ја ставил во мирување гимназиската наставна служба откако добил работно место како научен асистент на Одделот за германистика при Универзитетот во Манхајм. Во 1982 г. бил унапреден во звањето универзитетски асистент/асистент-професор, по што ја завршил својата хабилитацијата под наслов *Speculum Amoris*. И за ова дело, означено како епохално во германската наука за книжевноста, добил повеќе признанија. Потоа го стекнал правото *venia legendi* да држи универзитетски предавања. Во 1990 г. бил избран за научен доцент, а уште истата година бил унапреден во универзитетски доцент во редовен работен однос на Универзитетот во Манхајм.

Во следните години Петер Рау станал познат и признат во научните кругови како специјалист и експерт за животот и делото на Томас Ман. Истражувал автори, теоретски проблеми, херменевтика и интеркултурни димензии на книжевноста и објавил повеќе книги и многубројни сеопфатни трудови, меѓу кои има и такви што се однесуваат на книжевноста на Балканот и во Македонија.

Во зимскиот семестар од академската 1993/94 г. прифатил универзитетска професура за поновата германска книжевност на Универзитетот во Зарланд. Откако повеќепати бил избран за визитинг-професор на германски и на странски универзитети, на предлог на министрите за надворешни работи на Македонија и на Германија, и со поддршка на Германската служба за академска размена (DAAD), работел како визитинг-професор на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Во 1998 г. на неодредено време го ставил во мирување работниот однос на германскиот универзитет. За да го обезбеди финансиското и материјално опремување, официјално бил основан Институт за германско-македонски односи, за чиј директор бил именуван Петер Рау, со кој раководел сè до пензионирањето во 2015 г. За научните достигнувања и за заслугите, матичниот Универзитет во Манхајм го одликува со звањето универзитетски професор без ангажман.

Уште од првата монографија, т. е. од дисертацијата во 1982 г., објавена во преработена и проширена верзија од 500 страници, со која открил еден одамна заборавен автор и го докажал неговото значење за развојот на германската книжевност и естетика во 18 век, Петер Рау важи за еден од водечките германисти, особено на пресекот меѓу филозофијата и книжевноста. Истото значење го има и неговата втора монографија, која ја претставува хабилитацијата од 1989/90 г., проширена на речиси 1 000 страници, во која Петер Рау истражувал дотогаш необработени традиции, автори и дела за да покаже едно гледиште за историјата на германската книжевност од 17 век, кое го унапредил со нови перспективи. Двете монографии до денес важат за стандардни дела во соодветните стручни области. Во деведесеттите години на 20 век уследиле уште две монографии и повеќе зборници за теоријата на книжевноста и за темата негативност во филозофијата и во книжевноста. Освен тоа, почнувајќи од осумдесеттите години на 20 век Петер Рау се профилирал и во други области на историјата на книжевноста, така што наскоро почнал да важи за еден од водечките експерти за содејството меѓу филозофијата и книжевноста, за животот и делото на Томас Ман и за интеркултурната германистика.

Почнувајќи од 1995 г., во текот на својот мандат на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје и на другите универзитети во Македонија, Петер Рау, покрај Волф Ошлис, стана најдобар познавач и говорител на македонскиот јазик. Неговата дејност во областа на врските и на заемната рецепција на германската и на македонската книжевност го насочи кон книжевното преведување, па набрзо стана еден од водечките преведувачи на бројни дела од македонски автори на германски јазик. Искуствата

произлезе оттаму доведоа до двата главни научни проекта на Петер Рау од периодот што го мина во Македонија: научното списание на македонската германистика *Germano-Macedonica*, чиј прв број излезе во 1998 г., и сеопфатниот научно фондиран *Голем македонско-германски / германско-македонски речник*, со обем од над 1 000 страници, објавен во 2006 г. Станува збор за првиот систематски и научно изготвен речник во областа на јазичните, на книжевните и на културните врски меѓу германскиот и македонскиот јазик. Петер Рау е автор на повеќе предговори и поговори кон преведени книжевни дела од германски на македонски јазик и обратно.

Како визитинг-професор на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, Петер Рау има трајни заслуги за Катедрата и за германистичките студии.

Покрај успесите во науката и при менторирањето многубројни дипломски, магистерски и докторски трудови, особено треба да се истакне неговиот ангажман за подобрување на инфраструктурните услови за успешно учење, држење настава и истражување во рамките на македонската германистика. Петер Рау помагаше при снабдувањето на професорите со материјал и техника од германска страна. Во овој контекст, особено треба да се потсети на обновувањето, на реструктурирањето и на збогатувањето на германистичката библиотека на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје и на Германската читалница при Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ во Скопје.

Но, освен во потесната академска дејност, Петер Рау во прв ред е заслужен и како претставник на германските универзитети и на нивните организации во странство, пред сè, на Германската служба за академска размена (DAAD).

Како претседател на Комисијата за доделување стипендии, со години ги советувахе Германската амбасада во Скопје, Германската служба за академска размена (DAAD), Институтот „Гете“ и германските фондации што работат во Македонија, како „Конрад Аденауер“, „Фридрих Науман“ и „Фридрих Еберт“, и влијаеше врз многубројни инфраструктурни и актуелни решенија за доброто на Македонија.

Петер Рау се грижеше за континуираната соработка меѓу Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, Бирото за развој на образованието и германските советници по германски јазик во македонските средни училишта. Тој ја унапредуваше соработката на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје со другите германистички катедри во Македонија и во соседните држави. Во овие рамки

ја иницира и соработката на катедрите за германистика во Штип, Тетово и во Битола со Катедрата за германски јазик и книжевност во Скопје.

Како знак за чествување на сите овие успеси, во 2006 г. Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ му додели плакетата за заслуги. Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола, Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип и Универзитетот на Југоисточна Европа во Тетово го избраа во звањето визитинг-професор. Во 2012 г. Универзитетот „Св. Климент Охридски“ во Битола му ја додели титулата *professor honoris causa*.

Во рамките на долгогодишната соработка со Македонската академија на науките и уметностите, Петер Рау се ангажирал за воспоставување и за одржување на контактите и на партнерството со германските академии, и тоа како координатор, координатор на билатерални проекти, преведувач и толкувач. Од таа причина, Македонската академија на науките и уметностите го одликува со плакетата „Блаже Конески“. Долгогодишно партнерство разви и со Македонското научно друштво во Битола, кое во 2009 г. го избра за почесен член.

Исклучително значајниот целокупен ангажман на Петер Рау, визитинг-професор на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и основач и директор на Институтот за германско-македонски односи, е крунисан во 2023 г., кога од страна на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје му е доделена титулата почесен доктор (*doctor honoris causa*).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски на германски јазик

Книги

1. *Brecht in Mazedonien [Textbuch mit maz. Übersetzung von „Die sieben Todsünden (der Kleinbürger)“]*. In Zusammenarbeit mit dem Mazedonischen Nationaltheater und dem Goethe-Institut. Skopje 1999 [Брехт во Македонија. Текстови со македонски превод и интерпретација на „Седумте гревови на малограѓаните“]. Во соработка со МНТ и Гете-институтот. Скопје 1999.
2. Luan Starova, *Der Pfad der Aale* (Луан Старова: *Патот на јагулиите*), Wien, 2003.
3. Venko Andonovski, *Der Nabel der Welt* (Венко Андоновски: *Патот на светот*), C. H. Beck. München/Wien, 2006.

Дел од книга / прилози

1. Избор на македонска поезија [*Auswahl makedonischer Poesie*] In: *Süd-deutsche Zeitung*, München 2003.
2. Песни од Петар Т. Бошковски [копредиувач со Зорица Симовска (Николоска)], во: *Културен живот* бр. 4, 2005, стр. 88–93.
3. Nikola Madžirov, Aus „*Versetzter stein*“ (Никола Мадиров Ог „Премесен камен“), во: *Germano-Macedonica* 2010. 1, стр. 89–104.

Составила: Зорица Николоска

Греам Рид (1938–2015)

Греам Рид е роден во Единбург, Велика Британија. Во родниот град го завршува средното образование во елитното училиште „Џорџ Хернот“, во кое, покрај на мајчиниот јазик, посебно внимание му се обрнува и на латинскиот и грчкиот јазик и на историјата. Во учебната 1957/58 Рид се запишува на Универзитетот во Лондон, каде што на Групата за ориентални и африкански студии две години студира кинески јазик. Потоа се запишува на студии по англиски јазик и книжевност на Универзитетот во Кембриџ, каде што се стекнува со диплома од познатиот Тринити Колеџ во 1962 г. Следната година се здобива со диплома за завршен прв степен на постдипломските студии од областа на методиката на Педагошкиот институт во Лондон.

Во учебната 1965/66 г. Греам Рид за првпат се вработува на Филолошкиот факултет во Скопје како британски лектор за јазик и книжевност при Катедрата за англиски јазик и книжевност. На ова работно место останува осум години, до 1973 г. По враќањето во татковината, во В. Британија, Греам Рид се запишува на постдипломски студии на постдипломската Школа за југословенски студии на Универзитетот во Брадфорд. Магистерскиот труд што го изработил носи наслов *Ограз на рурално-урбаната миграција село – град врз современата македонска поезија*.

Во 1989 година Греам Рид се враќа во Македонија со својата сопруга Маргарет (Пегги) Рид и се вработува на Филолошкиот факултет во Скопје, каде што останува до своето пензионирање, по што двајцата се враќаат во Велика Британија. За своите заслуги за работата и посветеноста на образованието и книжевноста во Македонија, Греам и Маргарет (Пегги) Рид беа одликувани од Обединетото Кралство со орденот Член на Редот на Британската Империја (МВЕ) во 1996 г.

За неговата педагошка дејност сите колеги и поранешни студенти се искажуваат само со пофални зборови. За целиот свој работен век во Македонија тој ангажирано, професионално и одговорно ја изведуваше наставата по современ англиски јазик на Катедрата за англиски јазик и книжевност за студентите во завршните години на студиите. Како специјалист по англиски јазик, заедно со Пегги Рид, има непроценлив придонес во едуцирањето и во усовршувањето на англистичките кадри и преведувачи, т. е. на студиите по англистика во целина. Како одличен педагог и методичар,

во наставата секогаш внесуваше интересни содржини од британскиот и од македонскиот современ живот. Држел практична настава по преведување (од македонски на англиски јазик), предавања за Шекспир, за англискиот роман и за краткиот расказ и настава по предметите Англиски јазик и Современа англиска поезија (за студентите по компаративна книжевност). За сите овие заслуги Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во 1996 г. му доделува на Греам Рид титула почесен професор по филолошки науки.

Но, тука не застанува неговиот ангажман, бидејќи учествувал како предавач, специјалист по јазик и инструктор на бројни семинари организирани од страна на Педагошкиот завод, Здружението на професорите и наставниците, Британскиот совет и други институции.

Неговата научна работа произлегува од заинтересираноста и од подготвеноста странската јавност да ја запознае со одделни појави и пројави од книжевниот и од уметничкиот живот во Македонија, а од друга страна, македонската културна средина да ја запознае со одделни британски автори и дела, и така на најубав можен начин да оствари комуникација меѓу двете култури и народи. Тука, пред сè, се издвојува неговата магистерска теза *Ограз на рурално-урбаната миграција во современата македонска поезија* одбранета на Универзитетот во Брадфорд, каде што предмет на неговото истражување се темите и изразните творби на пет современи македонски поети родени на село. Ковилоска-Попоска посочува дека кај Греам Рид можеме да најдеме една поетски претставена слика на Македонија, воден од чувството дека воведува една нова, витална гранка на европската литература. Понатаму, тој го претставува Кочо Рацин со написот за неговиот лик и дело во Речникот на книжевни библиографии објавен во САД во 1994 г. Заедно со Милн Холтон, професор на Универзитетот во Мериленд, составувач е и уредник на првата репрезентативна антологија на македонската современа поезија на англиски јазик *Reading the Ashes* (*Гледач во ѝејелџа*), објавена во 1977 г. од University of Pittsburgh Press, која содржи 116 песни и претставува 26 поети од најстарата, па сè до, во тоа време, најмладата генерација во современата македонска поезија (од Б. Конески до Р. П. Цветковски). Како што ни укажува Јанешлиева „во преведувачкиот тим од 32 преведувачи ангажирани во овој голем и сериозен потфат, меѓу кои се наоѓаат познати американски поети и универзитетски професори, Греам Рид е најангажираниот и највредниот, преведувајќи самостојно и во соработка со другите речиси половина од песните вклучени во неа“.⁶⁶

⁶⁶ Сите цитати во текстот се цитирани од *Пејџ и Греам Рид – Ѓодини, луѓе, насџани / A chapbook for Peggy and Graham Reid*, Македонска ризница, Куманово 2006. стр. 208–214.

Тоа се надоврзува на улогата и, може да се каже, животната мисија на Греам Рид – да биде афирматор на нашата земја, на македонските книжевност и јазик, уметност и култура на меѓународен план. Иако на почетокот на својот престој не го познавал македонскиот јазик, многу брзо го учи и суверено го владее, за да стане негов врвен преведувач, затоа што како „сестран лингвист и филолог умееше да ги почувствува и најсуптилните негови финеси, особено во однос на лексиката“. Резултатите на неговиот преведувачки и препејувачки труд го направи еден од врвните преведувачи од македонски на англиски јазик, но и јазичен уредник и лектор на многу изданија и преводи. Греам Рид беше јазичен уредник на двете најголеми и најквалитетни книжевни списанија во 20 век, *Macedonian Review* и *Balkan Forum*. Тоа што, исто така, е негова одлика, е желбата и подготвеноста да соработува со своите колеги, па многу од преведувачките проекти се со колаборативен карактер. Така, заедно со Љубица Тодорова-Јанешлиева ја преведува на англиски поезијата на Гане Тодоровски, со Зоран Анчевски и Драги Михајловски го преведуваат *Омир* од нобеловецот Дерек Волкот, со колегите од Катедрата за англиски јазик и книжевност учествува со свои преводи во антологијата *Современа брийтанска поезија* објавена од СВП. Неговото учество во работата на Струшките вечери на поезијата како преведувач е од непроценлива вредност, со преводи на многу од учесниците и на добитниците, како и со споделување на своето искуство на преведувачките работилници во рамките на СВП. Како што сведочи Горан Стефановски во 1972 г.: „На Струшките вечери на поезијата [Греам и Пеги Рид] работат во одделението за превод; крајно се педантни и упорни во работата; секоја точка мора да биде на своето место, секоја запирка на своето, ништо не се остава за утре, сè мора да биде овде и сега.“⁶⁷ Признание за тоа добива со наградата „Григор Прличев“ за преводот на поемата *Сергарој* на Григор Прличев, заедно со Пеги Рид, во 1973 г.

Греам Рид ги прави првите англиски преводи на многу од најзначајните македонски автори и песни. Така, покрај Прличев, тој го прави препевот на *Бели муџри* (1973) од Кочо Рацин, на 11 песни од Константин Миладинов, но и на современите поети, како што се Раде Силјан, Ефтим Клетников, Санде Стојчевски, Бранко Цветкоски и други. Како што ќе напомене Светозар Бркиќ: „Греам Рид повеќе од било кој друг со своите бројни и одлични преводи на современите поети на англиски јазик, придонесе оваа поезија да стане дел од општото културно добро“.

⁶⁷ *Ibid.*

Како илустрација за неговото препејувачко мајсторство тука ќе го дадеме преводот на една од најпознатите Рацинови песни, „Денови“:

Денови

Како на вратот ѓердани
ниски камења студени,
така на плешки денови
легнале та натежнале
Денови ли се — денови
аргатски маки големи!
Додај во кошница
Стани си утре порано
дојди си вечер подоцна,
наутро радост понеси
навечер тага донеси —
ај пуст да е, пуст да би
останал живот кучешки!
Роди се човек — роб биди
роди се човек — скот умри
скотски цел живот работи
за други, туѓи имоти.
За туѓи бели дворови,
копај си црни гробови!

За себе само 'ргај си
за себе маки тргај си —
нижи си ѓердан денови
нижи си алки ковани,
нижи си синџир железен
околу вратот навезен!

* * *

Days

Like necklaces about the throat
strings of cold stones,
so on our shoulders the days
have lain down and weigh heavy.
Days are they - days
the hardships of hired labourers!
Rise in the morning early
return in the evening late,

in the morning take joy with you
 in the evening bring back grief
 a plague upon it, may it
 be damned, this life of a dog!
 Be born a man - become a slave
 be born a man --and die a beast,
 toil like a beast your life long
 for others, on others' lands.
 For the white palaces of others
 dig your own black graves!
 For yourself nought but hard labour
 for yourself weigh out woe –
 string a necklace of the days
 string beaten iron links,
 string the chain of iron
 embroidered round your throat!

(Kosta Ratsin, *White Dawns*, Macedonian Review, Skopje 1974)

На крајот можеме да заклучиме дека со целиот свој труд и заложби Греам Рид докажа дека е врвен педагог, голем познавач и афирматор на македонската книжевност, уметност и култура во светот, еден од најзначајните преведувачи на нашата поезија на англиски јазик, но пред сè – голем вљубеник и пријател на Македонија.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Grigor Prličev, *The Sirdar* (копреведувач со Маргарет Рид), Macedonian review, Skopje 1973.
2. Kosta Ratsin, *White Dawns*, Macedonian Review, Skopje 1974.
3. Gane Todorovski, *Poems* (копреведувач со Љубица Тодорова-Јанешлиева), University of Bradford, Bradford 1976.
4. Milne Holton and Graham W. Reid (ed.), *Reading the Ashes: An Anthology of the Poetry of Modern Macedonia*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1977.
5. Konstantin Miladinov, *Poems*, Struga Poetry Evenings, Macedonian review, Skopje 1977.

6. Duško Nanevski, *A Poem of Ohrid*, (копреведувач со Екатерина Бабамова), Zavod za zaštita na spomenicite na kulturata i Naroden muzej, Ohrid 1990.
7. Rade Siljan, *Walling-up the shadow*, Struga Poetry Evenings, Skopje 1991.
8. Пандора Јовановска-Илиевска, *Пукојѝ на ѝријѝекојѝ* (Heat Burst), (копреведувач со Драги Михајловски), Просвета, Куманово 1991.
9. Eftim Kletnikov, *Dream and Light*, (копреведувач со А. Танески и Л. Борн), Detska radost, Makedonska Revija, Skopje 1993 (2010).
10. Sande Stojčevski, *A Gate in the Cloud*, (копреведувач со Дејвид Боуен, Лидија Давидовска, Драги Михајловски и Мајкл Шпорер), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
11. Branko Svetkoski, *Heavenly Places*, (копреведувач со Драги Михајловски, Зоран Анчевски, Ленче Милошевска, Маргарет Пеги Рид, Дејвид Бовен, Антониот Тански и Лидија Ивановска), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
12. Gane Todorovski, *Lonely Voyager*, (копреведувач со Маргарет Пеги Рид и Љубица Тодорова-Јанешлиева), Detska radost, Skopje 1996.
13. Duško Nanevski, *The Boy With A Star: Story*, Sigmapress, Skopje 1998.
14. Јордан Плевнеш, *Јусѝинијан Први* (монодрамски спев), (превод и препев на француски Иван Николов, Жан Ложие, превод и препев на англиски Греам Рид). Просветно дело, Скопје 2006.
15. Rade Siljan, *Poetry* (копреведувач со Драги Михајловски) Matica Makedonska, Skopje 2007.
16. Nikola Madjиров, *Relocated Stone* (Selected Poems) (копреведувач со Маргарет Пеги Рид, Магдалена Хорват и Адам Рид), Struga Poetry Evenings, Struga 2009.
17. Rade Siljan, *Walling-Up the Shadow* (копреведувач со Драги Михајловски). Struga Poetry Evenings, Struga 2010.
18. *Founders of Modern Macedonian Poetry: Kočo Racin, Kole Nedelkovski, Venko Markovski, Slavko Janevski, Blaže Koneski, Aco Šopov, Gogo Ivanovski* (копреведувач со Билјана Здравковска), St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
19. Rade Siljan, *Mirror of the Centuries*, (копреведувач со Драги Михајловски). St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2013.
20. Kiro Urdin, *1500 Aphorisms In One Point: Planetarism Movement*, (копреведувач со Маргарет Пеги Рид, Марија Џоунс, Метју Џоунс и Зорица Теофилова), Magor, Skopje 2017.

Дел од книга

1. *Мосѝови*, (копреведувач со група преведувачи), Нова Македонија, Скопје 1971.
2. Гане Тодоровски, *Огбрани ѝесни*, (копреведувач со група преведувачи), Совет на Струшките вечери на поезијата, Струга 1984.
3. Константин Миладинов, “Longing for the South”, во *Браќаѝа Миладиновци*, Друштво за наука и уметност „Браќа Миладиновци“, Струга 1992.

4. Шејмас Хини, *Selected Poems. Огбрани њесни*, (копреведувач со Зоран Анчевски, Богомил Ѓузел и Владимир Чупески), СВП, Струга 2001.
5. Sande Stojčevski, *Partition of the Light: selected poems*, (копреведувач со група преведувачи) Struga Poetry Evenings, Struga 2011.

II. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Дерек Волкот, *Омир* (копреведувач со Зоран Анчевски и Драги Михајловски), Детска радост, Скопје 1992 (Микена, Битола 2009).

Дел од книга

1. Чарлс Козли, „Видов застрелан ангел“, „Прашање“ (копреведувач со Зоран Анчевски), во *Современа брийџанска њоезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990, стр. 26–27.

Есеистички преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Blaže Koneski, *The Macedonian Language in the Development of the Slavonic Literary Languages*, (копреведувач Иванка Ковилоска-Попоска). Kultura, Skopje 1968.
2. Meto Jovanovski (ed.), *The Macedonian Novel*, Servis za izdavačka dejnost, Skopje 1971.
3. *A History of the Macedonian people*, Institute of National History, Skopje 1979.
4. Благоја Дрнков, *Мојата Македонија / My Macedonia*. Blagoja Drnkov, (копреведувач со Маргарет Пеги Рид), Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 2001.
5. Цветан Грозданов, *Курбиново и групи сџудии за фрескоживојисој во Пресџа / Kurbinovo and other studies on Prespa frescoes*, Македонска академија на науките и уметностите, Скопје 2006.

Составил: Милан Дамјаноски

Маргарет (Пегги) Рид (1939–2015)

Маргарет Рид е родена во Ипсвич, Велика Британија. Средното образование го завршува во елитната женска гимназија во историскиот град Бат. Потоа се запишува на редовни тригодишни додипломски студии по англиски јазик на Универзитетот во Кембриџ, каде што се стекнува со диплома на познатиот Гиртон Колеџ во 1962 г., а две години подоцна се стекнува со титулата магистер. Во 1963 г. се здобива со диплома за завршен прв степен на постдипломските студии по методика на Педагошкиот институт при Универзитетот во Лондон. По шестгодишно искуство како професор по англиски јазик во средно училиште и на два педагошки институти во Велика Британија, во учебната 1969/70 година Маргарет Рид, по стапувањето во брак со Греам Рид, кој веќе работеше при Факултетот, доаѓа на Филолошкиот факултет во Скопје како британски лектор за јазик на Катедрата за англиски јазик и книжевност, со поддршка од Британскиот совет. На ова работно место останува четири години, односно до крајот на учебната 1972/73 година.

Во тој прв период на нејзиниот престој во Република Македонија, покрај ангажманот на Катедрата за англиски јазик на Филозофскиот факултет, Маргарет Рид е редовен учесник (наставник и предавач) на летните семинари за перманентно образование на наставници и професори, организирани од страна на Републичкиот завод за школство на Македонија и Британскиот совет, што се одржуваа секоја година во Охрид. Беше и редовен тимски соработник во преведувачката дејност (од македонски на англиски јазик) при Струшките вечери на поезија, но и самата беше преведувач и добитник, заедно со својот сопруг, на наградата за препев на англиски јазик на поемата *Сепгарои* од Григор Прличев во 1973 г.

Во периодот од 1974 г. до враќањето во Македонија во 1990 г., Маргарет Рид работи како професор по англиски јазик, најпрво во Брадфорд, збратимен град на Скопје, а потоа во државни школи и приватни институции, истовремено учествувајќи на семинари каде што, главно, се третира проблематиката на предавањето на англискиот како странски јазик. Меѓутоа, и во текот на повеќегодишниот престој во родната земја врските на Маргарет Рид со Македонија не се прекинуваа. Не само што ги одржуваше личните контакти туку и на многу свои поранешни студенти, колеги и личности од културата им овозможуваше значајни и плодотворни

контакти со Британци од соодветните сфери заинтересирани за Македонија и за македонската култура во минатото и денес, од кои произлегоа и трајни видови соработка. Заедно со својот животен сопатник Греам Рид беше вистински културен амбасадор на Македонија и на нејзината култура во светот. Преку активното членство во тогашното Британско-југословенско друштво дава значаен придонес во голем број собири на македонски теми во повеќе британски центри, како што се Бадфорд, Виган, Единбург и други. Треба да се истакне и фактот дека Маргарет Рид беше консултант на првиот магистерски кандидат што работел на дисертација за драмите на нашиот најславен драмски писател, Горан Стефановски. Тоа беше втор магистерски труд на Британец одбранет на универзитет во Велика Британија на тема од македонската книжевност, по тој на нејзиниот сопруг Греам Рид на Универзитетот на Бадфорд. Во овој период таа го лекторира и преводот на еднотомното издание *Историјата на македонскиот народ*, изработен од нејзиниот сопруг.

Маргарет Рид се враќа во Македонија во 1991 г., најнапред во Центарот за странски јазици, каде што покрај часовите со слушателите, држи и семинари и работилници за наставници и професори по англиски јазик. Во 1992 г. се враќа на Катедрата за англиски јазик и книжевност, каде што „повторно со голем жар и самопрегор ја прифаќа најодговорната задача во педагошката работа: да им го пренесе сето свое големо знаење на студентите – идните професори по англиски јазик, преведувачи и културни дејци“.⁶⁸ Како одличен педагог и методичар, кој во наставата секогаш внесува нови и интересни содржини од британската и од македонската култура, Маргарет Рид знаеше да ги заинтересира студентите, да ги насочува и да им помага во совладувањето и во изучувањето на англискиот јазик и запознавањето со британскиот живот и култура. Тоа го правеше до нејзиното пензионирање во 2005 г., по што со Греам Рид заминаа да живеат во Велика Британија. Во знак на признание за особено успешната педагошка дејност на Катедрата за англиски јазик и книжевност, за нејзината обемна јазично-уредничка, лекторска и преведувачка дејност и за афирмирањето на книжевноста, културата и историјата на Република Македонија во земјите од англиското јазично подрачје, во 2005 г., по предлог на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, на Пеги Рид ѝ беше доделена титулата почесен доктор (*doctor honoris causa*) на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

⁶⁸ Пеги и Греам Рид – години, луѓе, настани / A chapbook for Peggy and Graham Reid, Македонска ризница, Куманово 2006.

Освен нејзината дејност на Катедрата за англиски јазик и книжевност, не помалку значајно е учеството на Пеги Рид како предавач на многубројни семинари по англиски јазик организирани од Британскиот совет и од други домашни институции, потоа работата во Центарот за странски јазици во Скопје, како и спроведувањето на испитите по англиски јазик за странци на Универзитетот во Кембриџ. Заедно со колегите од Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, значаен е ангажманот на Пеги Рид на првиот телевизиски курс по англиски јазик на МРТВ во Скопје, како и нејзината помош, заедно со Греам Рид, при основањето на Центарот за англиски студии на Британскиот совет, во состав на Националната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“. Маргарет Пеги Рид беше иницијатор на еден од најуспешните проекти на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и Британскиот совет – „Писмено изразување на академско ниво“. Таа беше и јазичен уредник на двете најголеми списанија на англиски јазик – *Macedonian Review* и *Balkan Forum*, и член на редакцијата на списанието *Културен живот*.

Таа е копреведувач и лектор на безброј репрезентативни изданија на англиски јазик на македонската литература, археологија, музика, историја на уметност и друго, но и на голем број изданија од научните сфери, со својот сопруг, како и со колегите англисти Рајна Кошка-Хот, Драги Михајловски, Зоран Анчевски, Љубица Арсовска и други. Маргарет Рид зад себе има обемна преведувачка дејност, особено од македонски на англиски јазик на исклучително значајни книги и публикации за книжевноста, културата, археологијата и историјата на уметноста. Маргарет Пеги Рид е добитник и на многу други награди и признанија, меѓу кои: наградата „Григор Прличев“ (со Греам Рид), за преводот на поемата *Сергарот*, како и наградата од Здружението на книжевните преведувачи на Република Македонија.

Сердарот – Григор Прличев (извадок)

Пискотници се слушаат од Галичник до Река,
што тешка несреќа ги збра
и мажите, и жените, та гласи тажна ека
и навева сал коб и зла?

Дал’ град полињата житородни ги беше фатил?
Ил’ рој од скакулци се вдал?
Дал’ султанот арачлии час предвреме им пратил
да збира арач лут без жал?
Ни град полињата житородни ги беше фатил,

ни рој од скакулци се вдал,
ни султанот арачлии час предвреме им пратил
да збира арач лут без жал.

Та Кузман, јунак славен, падна убиен од Гега,
тој сердар прочут падна в бој,
и ќе ги гази пљачкашот планините ни сега,
а да ги брани нема кој.

* * *

The Sirdar – Grigor Prlichev (fragment)

From Galichnik to Reka sighs and shrieks of sorrow rise.
What dire disaster hounds
The men and women thus to waken Echo with their cries?
What new-found ill abounds?

Have the hailstorm's sharp stones shattered the fields of standing
wheat?
Have locusts stripped the fields?
Has the Sultan sent hard-hearted taxmen early for receipt
Of their most bitter yield?

No, the sharp stones have not shattered the fields of standing wheat,
Nor have locusts stripped the fields,
Nor has the Sultan sent hard-hearted taxmen early for receipt
Of their most bitter yield.

Fallen is the mighty Kuzman at the wild Gheg's hand,
The sturdy sirdar's slain.
Now brigands bold will hold our mountains, ravaging our lands,
And none shall bar their way.

(Grigor Prličev, *The Sirdar*, Macedonian review, Skopje 1973,
стр, 5)

Како што посочува Владимир Цветковски, „нивниот превод е приспособен според врвните достигнуања во англиската поезија, со што тие успеаја да го направат достапен за широк круг на читатели во светот. Во овој извонреден превод не само што на мајсторски начин се преточени високите

поетски стројности на Прличевият стих, туку тој претставува и своевидна поетска инспирација во неговото пресоздавање на англиски јазик“.⁶⁹

Маргарет Рид во текот на целата своја професионална и преведувачка кариера ја красеа високи академски и морални вредности. Таа беше пример за извонреден педагог, врвен интелектуалец и одличен преведувач, кој со своето присуство на Катедрата за англиски јазик и книжевност и во македонската културна средина зрачеше со позитивна енергија и на бројни генерации им беше урнек за високото ниво што треба да го постигнат.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Grigor Prličev, *The Sirdar* (копреведувач со Греам Рид), Macedonian review, Skopje 1973.
2. Boris Vishinski, Jovan Strezovski (ed.), *Struga, Home of Poetry*, (копреведувач со Љубица Арсовска), Struga Poetry Evenings, Struga 1983.
3. Branko Svetkoski, *Heavenly Places* (копреведувач со Драги Михајловски, Зоран Анчевски, Ленче Милошевска, Греам Рид, Дејвид Бовен, Антониот Тански, Лидија Ивановска), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
4. Јован Котески, *Поезија* (копреведувач со Зоран Анчевски, Драги Михајловски, Дејвид Бовен, Љиљана Узуновиќ, Тања Урошевиќ, Вера Чаповска), Култура, Струшки вечери на поезија, Струга 1993.
5. Svetlana Hristova-Jocik, *Blue Angelus* (копреведувач со група преведувачи), Detska radost, Makedonska revija, Skopje 1993.
6. Venko Andonovski (ed.), *The Song Beyond Songs (Anthology of Contemporary Macedonian Poetry)* (копреведувач со група преведувачи), Center of Culture “Marko Cepenkov”, Prilep 1997.
7. Jagoda Mihajlovska-Georgieva, *Indigo Bombay* (копреведувач со Љубица Арсовска), Tri, Skopje 2010.
8. Nikola Madjиров, *A Way of Existing*, (копреведувач со Магдалена Хорват), St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.
9. Dimitar Baševski, *The Well* (копреведувач со Љубица Арсовска), International Foundation Forum of Slavic Cultures, Ljubljana 2016.

⁶⁹ Цветковски, В. во *Пеџи и Греам Рид ... години ... луѓе ... настани... A Chapbook for Peggy and Graham Reid*. Македонск ризница, Куманово 2006, стр. 112.

10. Kiro Urdin, *1500 Aphorisms In One Point: Planetarism Movement* (копреведувач со Греам Рид, Марија Џоунс, Метју Џоунс и Зорица Теофилова), Magor, Skopje 2017.

Прилози

1. Konstantin Miladinov, “Longing for the South” (копреведувач со Греам Рид), *Македонија*, год. 33, бр. 404, 1986, стр. 15.
2. Dragi Mihajlovski, “Happy New Year”, *Око*, бр. 15, јан. 1995, стр. 30–35.
3. Branko Cvetkoski, “Earth. Communion. Oats.” (копреведувач со Ленче Милошевска), *Macedonian Review*, vol. 25, no. 1, 1995, стр. 89.
4. Dragi Mihajlovski, “A House in Salonica”, *The Macedonian P.E.N.*, Winter 1999–2000, стр. 67–78.

Есеистички преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Благоја Талески, Солунски, Коце. *Прилејска хроника НОБ* (копреведувач со Саша Маркус и Велко Силјановски), Општински одбор на Сојузот на здруженијата на борците од НОВ, Прилеп 1982.
2. Сотир Голабовски, *Македонско црковно ѝеење* [Печатени музикалии]. Книга I, Осмогласник *Macedonian chant*. Book I, Oktoëchos / Sotir Golabovski; (копреведувач со Љубица Арсовска-Теодосиевска), Култура, Скопје 1993.
3. Сотир Голабовски, *Македонско црковно ѝеење* [Печатени музикалии]. V, Вечерна = *Macedonian chant*. V, Vespers / Sotir Golabovski; (копреведувач со Љубица Арсовска), Менора, Скопје 2012.

Составил: Милан Дамјаноски

Димитрија Ристески

Димитрија Ристески е роден во 1948 г. во с. Лактиње, Охридско. Во 1968 г. се запишал на Филозофскиот факултет (сега Филолошки факултет „Блаже Конески“) во Скопје, на Групата за руски јазик и книжевност, на која дипломирал во 1972 г. Своеето академско усовршување го продолжил на постдипломските студии на Филолошкиот факултет во Белград, насока наука за книжевноста. Во 1981 г. магистрирал со одбраната на магистерската теза под наслов *Творештвојто на Јуриј Либедински до 1932 година*. На Филолошкиот факултет во Белград во 1988 г. Ристески ја одбрал и својата докторска дисертација под наслов: *Одециите на книжевно-есетейскиите поједи на Г. В. Плеханов во творештвојто на А. К. Воронски*, со што се здобил со научниот степен доктор на науки.

За своето научно и стручно усовршување Димитрија Ристески водел перманентна грижа од стапувањето на факултетот како студент, па сè до крајот на работниот век. Уште како студент учествувал на едномесечниот курс за слависти во Варшава (Полска), а во 1983 г. бил испратен преку тогашниот Сојузен завод за меѓународна научна и културна соработка на специјалистички курс за руски јазик, литература и култура во тогашен Ленинград. Покрај ова, повеќе пати престојувал во Русија, истражувајќи во научните библиотеки и архивите на Москва и на Санкт-Петербург.

На Филолошкиот факултет работел од 1973 г. до 1975 г. како асистент-стажант по руска книжевност при Катедрата за славистика. До 1996 г. работел на Факултетот за безбедност и општествена самозаштита во Скопје како предавач, виш предавач, доцент, вонреден и редовен професор, а повеќе од една деценија бил раководител на Катедрата за странски јазици на овој факултет. Во 1996 г. се вратил на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, каде што работел сè до пензионирањето, изведувајќи настава по предметите Стара руска книжевност, Руска книжевност XVIII век, Руска книжевност од првата половина на XX век за студентите на додипломските студии на Катедрата за славистика. Покрај ова, Ристески бил вклучен и во наставата на втор циклус студии од областа Наука за книжевноста на модулот Општа и компаративна книжевност, каде што држел предавања по предметот Руски книжевни теории и специјален курс за Јуриј Лотман и руската семиотичка школа.

Истражувачките интереси на Димитрија Ристески се насочени кон повеќе области. За ова сведочи фактот дека Димитрија Ристески објавил повеќе од сто научни и стручни труда, пред сè, студии и огледи посветени на значајни имиња од руската литература, компаративни истражувања на книжевните врски меѓу различни словенски средини, но и согледби за импулсите на руската книжевност во творештвото на македонски автори, како на пример, Владо Малески, Никола Јонков Вапцаров, Константин Миладинов и други. Дел од овие трудови се поместени во неколку книги: *Творештвоио на Јуриј Либегински* (1982), *Македонско-руски книжевни релации* (2001), *Меѓусловенски книжевни вкрсјувања* (2007).

Во декември 1998 г. Димитрија Ристески бил член на Организациониот одбор и координатор на преведувањата секција на Меѓународниот научен собир на тема: „Придонесот на Блаже Конески за македонската култура“, кој Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ го организира по повод петгодишнината од смртта на Блаже Конески.

Во фокусот на неговиот интерес неминовно влегува и книжевниот превод. Неговата работа на ова поле се поврзува со приопштување на македонската читателска публика на наслови и автори што предизвикуваат голем интерес, а неговите предговори, поговори и коментари кон преведените или кон уредените книги претставуваат важни информации и анализи на делата и на општествено-политичките услови во кои твореле авторите.

Овде би го издвоиле прирачникот *Избор на тїексїови од сїароруска-тїа и рускаїа книжевностї од XVIII век*, во кој Ристески е задолжен за изборот, предговорот и коментарите, а Валентина Павловска за преводот на текстовите од руски на македонски јазик. Во оваа збирка се поместени дел од најважните книжевни остварувања на руската книжевност од XI до XVIII век, поткрепени со податоци за делата и за авторите. Нејзината значајност се состои во тоа што станува збор за прво приопштување на овие текстови за македонската јавност (со исклучок на *Слово за ѱохоготї Иїорев*), т. е. овие дела никогаш претходно не биле преведени на македонски јазик.

Посебно интересен е и неговиот превод на избор раскази од Борис Андреевич Пиљњак, еден од најважните прозаисти од 20-тите години на 20 век, кој е особено значаен поради фактот дека овие текстови биле долго време жестоко критикувани и забранувани. Иако Пиљњак необично брзо се прославил како талентиран писател, тој бил ликвидиран за време на Сталин. По објавувањето на *Гола тїодина* (1922) станува еден од најоспоруваните советски писатели, жестоко е напаѓан и за *Повесї за незїаснаїаїа месечина* (1926), но проблемите кулминираат со *Махаїони*

(1929), објавена во Берлин. Уапсен е во 1937 г., а во 1938 г. осуден на смрт со стрелање. *Повестј за незјаснајќијта месечина*, еден од седумте текста преведени од Димитрија Ристески во овој избор, е објавена во списанието *Новый мир* во 1926 г., но веднаш била повлечена и со децении останува забранета во СССР поради очигледната алузија на смртта на воениот командант М. В. Фрунзе на операционата маса, која историчарите ја поврзуваат со наредба на Сталин.

Пилњак е автор што многу добро го чувствува јазикот, а во своите текстови користи монтажа, документи (записници од конзилиумот), драматуршки моменти, специфичен ритам и многу симболи. Сето ова претставува вистински предизвик при преведувањето на друг јазик. Како илустрација на еквивалентноста и функционалноста во преводите на Ристески, наведуваме еден кус фрагмент од оваа повесть, во оригинал и во превод:

Наташа стояла на подоконнике, и Попов увидел: она надувала щеки, трубкой складывала губы, смотрела на луну, целилась в луну, дула в нее.

— Что ты делаешь, Наташа? — спросил отец.

— Я хочу погасить луну, — ответила Наташа.

Полная луна купчихой плыла за облаками, уставала торопиться.

Это был час, когда просыпалась машина города, когда гудели заводские гудки. Гудки гудели долго, медленно — один, два, три, много, — сливались в серый над городом вой. Было совершенно понятно, что этими гудками воет городская душа, замороженная ныне луною.

(Б. А. Пилњак, *Повесть непогашенной луны*, Правда, Москва 1990)

* * *

Наташа стоеше на штицата на прозорецот и Попов забележа како таа ги надува образите, како инка ги мести усните, како гледа во месечината, како нишани во неа и како дува во неа.

— Наташа, што правиш ти? — ја праша татко ѝ.

— Јас сакам да ја згаснам месечината — одговори Наташа.

Полната месечина зазбивтано пливаше зад облаците, уморна од брзање.

Тоа беше време кога веќе се будеше градската машинерија и кога свиреа фабричките сирени. Сирените свиреа долго, бавно – една, две, три, многу, - и се слеваа во суморен врисок над градот. Беше сосема јасно дека со тие сирени завива и градската душа, сега смрзната од месечината.

(Борис Пиљњак, *Повесѝ за незјаснајтајта месечина*, Наша нова книга, Скопје 2008)

Покрај ова, Ристески е автор и на преводот од руски јазик на романот *Медеја и нејзиниите деца* од Људмила Улицкаја, како и на извадоци од творештвото на А. К. Воронски, А. П. Чехов и други руски автори.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од руски на македонски јазик

Книги

1. Јуриј Либедински, *Раѓањето на херојот* (избор, превод и поговор), Култура, Скопје 1992.
2. Људмила Улицкаја, *Медеја и нејзиниите деца* (избор, превод и поговор), Детска радост, Скопје 2008.
3. Борис Пиљњак, *Повесѝ за незјаснајта месечина* (избор, превод и поговор), Нова наша книга, Скопје 2008.

Есеистички преводи

I. Од руски на македонски јазик

Книги

1. Ала Шешкен, *Студии за македонската литература* (копреведувач со Роза Тасевска, Ања Неверова, Веселин Недановски), Дијалог, Скопје 2005.

Составила: Биљана Мирчевска-Бошева

Донка Роус

Донка Роус е родена во с. Кленоец – Кичевско во 1942 г. Во учебната 1962/63 г. се запишала на Филозофскиот факултет во Скопје, на Групата за руски јазик и книжевност при Катедрата за славистика, каде што ја завршила првата година на студиите по руски јазик. По земјотресот во Скопје во 1963 г. добила стипендија од владата на тогашна Чехословачка. По едногодишно изучување на чешкиот јазик се запишала на Филозофскиот факултет при Карловиот универзитет во Прага, на Групата за чешки и за руски јазик, а студиите ги завршила во учебната 1970 г.

Своето образование го надградила на постдипломските студии во Прага, на Карловиот универзитет, и во 1980 г. магистрирала со трудот *Генийиной и ѝросѣрансѣвеноѝо значење*. Докторската дисертација *Јазикои во ѝрозиа на Бохумил Храбал* ја одбрала на Филолошкиот факултет во Скопје, под менторство на проф. д-р Франтишек Чермак од Карловиот универзитет во Прага.

Работата на Катедрата за славистика при тогашниот Филозофски факултет во Скопје ја започнува во учебната 1973 г. и сè до пензионирањето на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ изведува настава по граматика на чешкиот јазик и чешка книжевност. Во рамките на наставата по чешки јазик и книжевност вешто го вклопува своето искуство како преведувач.

Донка Роус го изучувала и го усовршувала чешкиот јазик токму во матичната земја, а подоцна во Прага престојувала и во својство на лектор по македонски јазик на Филозофскиот факултет на Катедрата за славистика на Карловиот универзитет. Своето преведувачко искуство го надградила и на бројните обуки стекнати на Бохемистичкиот семинар за наставници и преведувачи, кој се одржувал во Прага и во други градови во Р Чешка. Сето тоа придонело таа да се стекне со високо ниво на познавање на јазикот и со компетенции за преведување од едниот на другиот јазик, кои ги применувала по враќањето во родната земја.

Уште од самиот почеток на својата наставна и научна дејност таа му се посветува на преведувањето и од теориски и од практичен аспект. Притоа, проучува аспекти на преведувањето на чешките предлози на македонски јазик, како што се предлозите *од* и *до*, *на*, *у*, но и сите предлози што се поврзуваат со генитивот и со пространствените значења.

Од објавените научни трудови може да се види дека Донка Роус мошне интензивно и повеќестрано се занимава со проучување на бохемистичката јазична и книжевна проблематика. Посебен по обем и по значење се изделува универзитетскиот учебник *Грамајџика на чешкиот јазик* (во коавторство со д-р Зденка Рибарова), Скопје 1997 г. Автор е и на првиот *Чешко-македонски речник* (заедно во Франтишек Чермак, Катержина Витова и Јасминка Делова), кој претставува неопходна публикација во збогатувањето на македонско-чешките јазични проучувања.

Во 2010 г. од Министерството за надворешни работи на Република Чешка ја добива престижната награда *Gratias Agit* за ширење на доброто име на Р Чешка. Во 2017 г. добива Благодарница за значаен придонес за развојот и за афирмацијата на чешкиот јазик и на чешката книжевност од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, УКИМ во Скопје.

Прв книжевен превод на Донка Роус е романот *Обичен животи* од Карел Чапек во 1977 г. и активно преведува сè до 2022 г. Преведува и раскази од афирмирани чешки автори што ги објавува во разни списанија. Соработувала со Третата програма на Радио Скопје, каде што во 1985 г. се емитувани нејзини преводи од Мирослав Холуб и „Избор од современата чешка поезија“. Активно преведува, исто така, и чешки автори што пишуваат за најмладите читатели. Во рамките на нејзината преведувачка активност се вклучува и преводот на мошне популарните чешки ТВ-сериј „Болницата на крајот на градот“ и „Арабела“.

Понатаму, соработува со Вера Јанева-Стојановиќ и Тања Шурлежаноска на препевот на словачки јазик на Рациновите *Бели муџри*. Предмет на интерес на Донка Роус е и приопштувањето чешка поезија, при што прави препеви на песни од повеќе чешки поети, а еден од позначајните нејзини препеви е поемата „Мај“ на Карел Хинек Маха, во кој може да се согледа зрелоста на Донка Роус како докажан и умешен познавач и на двата јазика, чешкиот и македонскиот јазик:

Byl pozdní večer – první máj –
večerní máj – byl lásky čas.
Hrdliččin zval ku lásce hlas,
kde borový zaváněl háj.

(Karel Hynek Mácha, Máj. <https://www.lupomesky.cz/maj/> [цит. 05.09.2024])

Беше доцна вечер – први мај
Вечерен мај – љубовен беше час.
Гугуткин за љубов канеше глас,
Kage боров мирисаше тај.

(Карел Хинек Маха, *Мај*, Македонска реч, Скопје 2010)

Благодарение на нејзините заложби македонската книжевна сцена е збогатена со преводи на творештвото на Карел Чапек, кој претставува класика на чешката книжевност.

Освен на Чапек, Донка Роус посебно му се посветува и на преведувањето на македонски јазик на книжевното дело на Бохумил Храбал. Како што ќе истакне Соња Стојменска-Елзесер:⁷⁰

Присуството на Храбал во македонската преводна книжевност првенствено е резултат на сериозниот потфат и труд на Донка Роус, која својот интерес за делото на овој чешки писател го негува во целата своја научна и преведувачка кариера. Нејзината докторска дисертација се однесува токму на „Јазикот во прозата на Бохумил Храбал“ (Универзитет Св. Кирил и Методија, архива, 1992 година), а изданието за кое говориме⁷¹ е досега најрелевантното и најобемно претставување на Храбал кај нас.

Донка Роус посебно се задржува на јазикот на творештвото на Храбал:

...Храбаловиот јазик е разговорен јазик, кого го сочинуваат сленгот и жаргонот, неконтинуираното раскажување; понекогаш и морбидните сцени во тоа раскажување се дел од пречката за неприфатливоста на неговото творештво. (...) Колку би било неприродно ако неговите јунаци, љубители на кригла добро пиво, постојани гости на зачадените кафеани и крчми, фантастични лакрдации, сето тоа го раскажуваат на литературен јазик?⁷²

⁷⁰ Стојменска-Елзесер, С. „Бохумил Храбал во Македонија“. Во: *Studia macedonica II*. Dorovský, Ivan (editor). Vydání první Brno: Masarykova univerzita, 2015, pp. 120–126.

⁷¹ Храбал, Б. *Сѝроѝо конѝролирани возови и груѝи новели*. Свезди на светската книжевност, Скопје: Три, 2013.

⁷² Idem.

Токму поради специфичниот разговорен јазик во неговите дела, не е едноставно да се преведе Храбал, па Донка Роус како преведувач се исправа пред тешката задача соодветно да го пренесе чешкиот разговорен стил на македонски јазик.

Во тој контекст Донка Роус, анализирајќи ги начините на преведување на општоразговорниот чешки јазик, ќе рече:

...преводот треба да биде верна слика на оригиналот, бидејќи преку него ќе треба да се почувствува духот и стилот на оригиналот. Јазикот на оригиналот не е дотеруван, бидејќи тој ја прикажува, односно, ја соопштува стварноста што поверно. Што се случува кога треба да се преведе едно такво дело? Од преведувачот се бара преводот да биде строго литературен. Ако преведувачот тоа не го стори, ќе го направат тоа лекторите, поточно јазичната цензура. (...) Од ваквите јазични карактеристики можат да се издиференцираат карактеристиките на ликовите и на средината на настаните. Што се случува со преводот? Кога ќе се преведе едно такво дело на македонски јазик, таквите карактеристики нема да можат да се воочат, бидејќи тука како просјакот, така професорот и редица други личности со различно образование, зборуваат на чист негуван литературен јазик.

Самата таа нуди соодветни решенија како да се долови разговорниот стил во делата на Храбал:

Tak vám přijedu do Trutnova a povídám ve kšeftě, kde je pán národní správce?

(Bohumil Hrabal, *Jontoforéza*, povídka)

И така ти доаѓам јас во Трутнов и прашувам в дуќан, каде е господинот шеф?

(Бохумил Храбал, *Јонѿофоре́за*, расказ)⁷³

⁷³ Роус, Д. *Јазикот во прозата на Бохумил Храбал*. Докторска дисертација-необјавена. Скопје: Фонд на Филолошкиот факултет 1992, стр. 181.

Посебно интересен е патот до решението за преводот на расказот од Храбал со наслов „Pábitelé“, што претставува неологизам на авторот. Донка Роус наоѓа соодветно решение и го преведува како „Лакрдации“:

На Храбаловите јунаци, како и кај Хашек, крчмата им е мегдан каде што ги одмеруваат своите раскажувачки способности. Токму тоа се тие лакрдации – pábitelé. Тоа е навистина збор што им прилега, како да е скроен по нивна мера. Нивните раскажувања, претерување во раскажувањата се навистина само лакрдии со кои се забавуваат самите, но ги забавуваат и другите наоколу. Опседнати се со животот, со волјата за живот, честопати извикувајќи дека (...) животот е до споулавување убав.⁷⁴

Донка Роус не се ограничува само на преводот на класиците од чешката книжевност туку преведува и современи и млади автори што обработуваат современи теми од чешкото општество и на тој начин ја доближува чешката култура до македонската читателска средина.

Донка Роус е одличен педагог и стручњак, посебно во споредбеното проучување на чешкиот и на македонскиот јазик, популаризатор на чешкиот јазик, литература и култура во Македонија и суверен преведувач од чешки на македонски јазик. Сета нејзина активност е мошне обемна, разновидна и со високи научни дострели, со што дава голем придонес во македонската славистичка наука и во македонската преводна книжевност.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од чешки на македонски јазик

Книги

1. Карел Чапек, Избор: *Обичен живот* (роман), *Мајка* (драма), Култура, Скопје 1977.
2. *Голема книга за малиот ученик*, Топер, Скопје 1992.
3. *Чешки хумористични раскази*, (Вовед, Поговор, Библиографија и превод), Македонска книга, Скопје 1992.

⁷⁴ Роус, Д. „Бохумил Храбал – мајстор на гротескното раскажување“, во Б. Храбал. *Ситото контролирани возови и друѓи новели* (избор), Три: Арс Ламина - публикации, Скопје 2013, стр. 290.

4. Михал Вивег, *Раскази за браќои и сексои* (со Ј. Делова), Табернакул, Скопје 2001.
5. Јулиус Комарек, *Нејпознатата Македонија*, Македонска книга, Скопје 2002.
6. Лудвик Куба, *Книга за Македонија*, Македонска реч, Скопје 2007.
7. Х. Павловска, И. Херцигова, М. Вивег, *Тројца за никаде*, Македонска реч, Скопје 2008.
8. Божена Њемцова, *Бабичка*, (заедно со Ј. Делова-Силјанова), Македонска реч, Скопје 2009.
9. Карел Хинек Маха, *Мај* (препев), Македонска реч, Скопје 2010.
10. Карел Чапек, *Бела болеси*: драма во 3 чина во 14 слики, Македонска реч, Скопје 2011.
11. Карел Чапек, *РУР (Росумовиите универзални роботи)*: колективна драма како воведна комедија во три чина, Македонска реч, Скопје 2011.
12. Бохумил Храбал, *Ситројо контролирани возови*, Македонска реч, Скопје 2012.
13. Карел Чапек, *Раскази* (избор), Арс Ламина, Скопје 2013.
14. Карел Чапек, *Војна со дождалици*, Македонска реч, Скопје 2013.
15. Јан Карфиат, *Бумбарчиња*, Македонска реч, Скопје 2013.
16. Бохумил Храбал, *Ситројо контролирани возови и други новели* (избор), Три: Арс Ламина – публикации, Скопје 2013.
17. Катержина Тучкова, *Жийковскиите божјици*, Култура, Скопје 2014.
18. Ладислав Клима, *Сирадањата на кнезот Штерненхох*, Бегемот, Скопје 2016.
19. Јахим Топол, *Нокна работи*, Три, Скопје 2016.
20. Бјанка Белова, *Езеро*, Публишер, Скопје 2018.
21. Марек Шинделка, *Грешка*, Авант прес, Скопје 2018.
22. Павел Шрут, *Чорайојадци* (книга за деца), Арс Ламина, Скопје 2018.
23. Петр Станчик, *Мелница за мумии*, Македоника литера, Скопје 2018.
24. Јан Балабан, *Можеби заминуваме*, Македоника литера, Скопје 2018.
25. Јан Балабан, *Прашај го татко*, Македоника литера, Скопје 2019.
26. Катержина Тучкова, *Пројанот на Герта Шнирх*, Култура, Скопје 2019.
27. Марек Шинделка, *Останете со нас* (заедно со Даниела Роус-Мишевска), Славица Либрис, Скопје 2019.
28. Марка Микова, *ЈО537* (книга за деца), Славица либрис, Скопје 2020.
29. Петр Станчик, *Нулорој*, Славица либрис, Скопје 2020.
30. Бјанка Белова, *Мона* (заедно со Даниела Роус-Мишевска), Славица либрис, Скопје 2020.
31. Јиржи Хајичек, *Едрилица на етикејти* (заедно со Даниела Роус-Мишевска), Славица либрис, Скопје 2021.
32. Михал Сикора, *Најлошиите ситрави*, (заедно со Даниела Роус-Мишевска), Славица либрис, Скопје 2021.
33. Јакуба Каталпа, *Воздишката на Сузана*, Антолог, Скопје 2021.
34. Ана Цима, *Ќе се разбудам на Шибуба*, Славица либрис, Скопје 2021.
35. Лидмила Кабртова, *Пред да ѝукне*, Славица либрис, Скопје 2022.

Прилози

1. Петар Јарош, „Магма“, *Разгледи*, 1978 (20), 8.
2. Јиржи Кахоун, „Мама е приказна“, *Друѓарче*, 1983 (28), бр. 474 од 15.4.1983.
3. Едуард Петишка, „Како децата не умееја да се избројат“, *Друѓарче*, 15.5.1983 (33), бр. 474.
4. Бохумил Риха, „Навредената мачка“, *Друѓарче*, 1.5.1983 (33) бр. 473.
5. Карел Чапек, „Телеграма“, (копреведувачка со Роза Тасевска), *Синдгенски збор*, 8.9.1983.
6. Јарослав Хашек, „Доживувањата на војникот Швејк“, (извадок), *Нова Македонија*, 30.10.1983.
7. Бохумил Храбал, „Јонтофореза“ (расказ), *Нова Македонија* од 29.1.1984.
8. Јарослав Хашек, „Првиот рапорт“ (расказ), *Нова Македонија* од 9.12.1984, 1984, кн. 10.
9. Јарослав Сајфрт, „Тежина на земјата“, „Кај златниот бунар“ (песни), *Разгледи*, 1984 (26), 6, стр. 878–879.
10. Милан Кундера, „Симпозиум“ (расказ), *Нова Македонија* од 1.12.1985.
11. Бохумил Храбал, „Погреб“ (расказ), *Нова Македонија* од 30.08.1986.
12. Михал Вивег, „Друга Тажна шега“ (расказ), *Lettre Internationale*, март-јуни, 2000.
13. Михал Вивег, „Изгубената генерација и јас“ (расказ), *Lettre Internationale*, март-јуни, 2000.

II. Од македонски на словачки јазик

Книги

1. Кочо Рацин, *Biele svitania* (копреведувач со Вера Јанева-Стојановиќ и Станислава Шурлежаноска), едиција Драма МНТ, Скопје 1979.

Книжевнотеоретски преводи

I. Од чешки на македонски јазик

Прилози

1. Јан Мукаржовски, „Поетското именување и естетската функција на јазикот“, *Разгледи*, 1983 (25), бр. 5.
2. Иван Доровски, „Прашања на компаративната студија на европските литератури“ (есеј), *Сјектвр*, 1985, 5.
3. Јан Мукаржовски, „Структурализмот во естетиката и во науката за книжевност“, *Сјектвр*, 1992 (20).

Составила: Јасминка Делова-Силјанова

Нехас Сопај

Нехас Сопај е роден во 1954 г. во Слупчане, Кумановско. Основното училиште го завршил во селото Опае, средното училиште во Куманово, додека студиите ги завршил на Катедрата за албански јазик и книжевност при Филолошкиот факултет во Скопје. Постдипломските студии ги завршил на Филолошкиот факултет во Приштина, каде што магистрирал во 1983 г., успешно бранејќи ја темата *Тийолоџија на дијалоџијата во албанскиот роман во Југославија*.

Академското усовршување го заокружил со докторските студии, кои ги започнал на Универзитетот во Приштина, а ги завршил на Филолошкиот факултет во Скопје во 1994 г., каде што ја брани својата докторска дисертација на тема *Нарацијата во албанскиот монолошки роман*.

Својата професионална кариера ја започнува во 1977 г., кога се вработил во весникот „Флака е велацеримит“ како преведувач, додека својата наставна кариера ја започнува во 1980 г. на Катедрата за албански јазик и книжевност при Филолошкиот факултет во Скопје, како помлад асистент, асистент, доцент, вонреден и редовен професор по предметите: Албанска книжевност 7, 8; Книжевност за деца 1, 2; Албанска поезија; Албански роман и Книжевен превод од македонски на албански јазик 1, 2, предмети што ги предавал до пензионирање во 2020 г.

Во текот на својата четириесетгодишна наставна кариера Сопај со своето солидно знаење, темелна посветеност и автентична страст за проучување на книжевноста и на културата дал голем придонес, оставајќи силен впечаток врз бројни генерации студенти. Како ментор на повеќе магистранди и докторанди, инспирира генерации наставници, студенти и колеги, негувајќи ја љубовта кон литературата. Преку неговите предавања многу од нас ја открија убавината на литературата како средство за личен раст, а исто така, и како начин за критичка анализа на општествениот контекст.

Литературната и културната дејност на Нехас Сопај е богата и разновидна. Активно учествувал во многу настани, литературни манифестации, научни конференции, семинари и сл. Тој е добитник на национални и меѓународни признанија, пофалби и награди. Сопај е член на Друштвото на писатели на Македонија од 1979 г.; член на Сојузот на албанските писатели на Македонија (основач) од 1995 г.; почесен член на Друштвото

„Дрита“ во Атина, Грција; почесен член на Друштвото „Хаику“ во Елбасан, Албанија; учесник на Струшките вечери на поезијата во периодот 1974–2012 г.; учесник на балканските поетски средби во градот Грдели, Република Бугарија (2007); учесник на поетските средби на градот Лоде, Франција (2007) итн.

За значајниот придонес во областа на книжевниот превод во 2012 г. му беше доделена наградата „Абдулазис Ислами“, која се доделува за книжевни преводи од македонски на албански јазик и обратно.

Нехас Сопај оставил значајни траги во повеќе области. Освен неговите неоспорни заслуги во областа на книжевноста и на книжевните студии, значаен е и неговиот придонес во областа на преводот. По богатото искуство како писател, книжевен проучувач и книжевен критичар, Сопај успева прекрасно да го искористи сиот свој теоретски, книжевен и културен багаж и во областа на книжевниот превод. Со речиси ист творечки елан и умешност како во книжевното творештво (поезија, проза, драма), тој остава значаен белег и во преведувачката дејност, преведувајќи значајни дела на познати автори од македонската и од јужнословенските книжевности на албански јазик.

Јазичните компетенции на Нехас Сопај во областа на преведувањето се движат меѓу албанскиот, кој му е мајчин јазик, македонскиот, како и српскиот и хрватскиот. Важна особеност на книжевните преводи на Сопај е одличното познавање и користење на јазичното богатство и стилската усогласеност на преводот со оригиналното дело.

Книжевниот превод тој го смета за еден од најмоќните фактори на културна комуникација меѓу народите, а со тоа и еден од клучните фактори за збогатување и развој на културата на секоја земја. Со својата преведувачка дејност, која пренесува бројни тематски и идејни вредности, Сопај му овозможува на албанскиот и на македонскиот читател да се запознае со книжевните и културните вредности на *grytiotit*. Преку неговите преводи албанскиот читател ќе се запознае со делата на познати македонски и светски автори, односно со дела како: *Lulet e para* (Првите цутови) од Б. Бојаџиски; *Antologjia e poezisë erotike maqedonase* (Антологија на македонска еротска поезија) од група автори; *Kazani magjik dhe përralla të tjera* (Магичниот казан и други басни) од група автори; *Skënderbeu im* (Мojот Скендербег) од Драги Михајловски; *Përralla për peshkun dhe peshkatarin* (Бажката за рибата и рибарот) од А. Пушкин; *Kolonelit s'ka kush t'i shkruajë* (На полковникот нема кој да му пишува) од Габриел Г. Маркес и многу други преводи од други јазици на албански, со кои дал значаен придонес за збогатување на библиотеката на албанскиот јазик.

Свесен дека книжевните и културните вредности претставуваат мостови за запознавање и зближување меѓу луѓето и културите, посебно меѓу тие што живеат едни покрај други, Сопај со својата преведувачка дејност дава значаен придонес двете најголеми заедници што живеат во нашата земја да се запознаат со историјата, културата и традициите на другиот. Притоа, негова главна цел е збогатување на албанската култура со врвните литературни дела на другите култури. Неговата посветеност кон преведувачката дејност и вниманието што го посветува на изборот на дела со значителни естетски вредности јасно укажува на тоа дека традуктологијата за Нехас Сопај претставува една од трите основни интелектуални и културни преокупации, покрај неговата дејност како професор и писател. Ова покажува дека тој, не само што ја совладал техничката страна на преведувањето туку ја презел одговорноста за културната и книжевната вредност што ја носат делата кои ги избира за превод. Во оваа смисла, традуктологијата за Сопај не е само академска дисциплина туку и жив процес на културен трансфер, што овозможува неговите сонародници да го прошируваат хоризонтот на разбирање и прифаќање на другите култури, пренесувајќи ги, истовремено, и естетските и филозофските вредности од другите литератури.

Како книжевен преведувач Сопај бил познат по својата прецизност и внимание кон деталите при пренесувањето на текстовите од еден јазик на друг. Тој не бил само технички посредник туку и интерпретатор на идеите и културата, што значи дека не само што ги пренесувал зборовите туку ги пренесувал и значењата и контекстот на оригиналните дела. Преводите на Нехас Сопај се одликуваат со богат и разновиден јазик, со солидна синтаксичка структура и со стилска и емоционална обоеност, која доаѓа до израз посебно при поетските преводи. Неговите преводи ги краси и успешната примена на иновативните и на креативните пристапи на книжевното преведување.

Нехас Сопај, освен што превел дела од разни книжевни жанрови на познати писатели од албанската и од македонската книжевност, истовремено превел и свои книжевни дела на македонски јазик, како делата: *Larg* (Далеку), *Algjet* (Алги) и *Alga e dale nga deti* (Алга надвор од морето). Станува збор за преводи во кои се служи со жив јазик во кој доаѓаат до израз и разни жаргони, дијалектизми и фразеолошки изрази, со што му овозможува на македонскиот читател, освен да биде одблиску запознаен со современата албанска поезија, да го искуси и јазичното богатство со кое тој се служи во своето дело. Токму овој јазичен експериментализам ја краси неговата книжевна и преведувачка работа, каде што не се фоку-

сира само на пренос на значењето туку и на богатството и мултидимензионалноста на самото изразување. Неговите поетски дела не се само поетски преводи туку и можност преку нив македонските читатели да ја почувствуваат живоста на албанскиот јазик и литература.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од македонски на албански јазик

Книги

1. Grup autorësh, *Antologjia e poezisë erotike maqedonase* (Антологија на македонска еротска поезија), Флака е велацеримит, Скопје 1985.
2. Aleksandër Pushkini, *Përralla për peshkun dhe peshkatarin* (Бајката за рибата и рибарот), Мисла, Скопје 1988.
3. Boris Војахиски, *Lulet e para* (Првите цутови), Македонска книга, Скопје 1988.
4. Grup autorësh, *Kazani magjik dhe përralla të tjera* (Магичниот казан и други басни), Скопје 1996.
5. Dragi Mihajlovski, *Skënderbeu im* (Мојот Скендербег), Јехона е Карадакут, Куманово 2008.

II. Од албански на македонски јазик

Книги

1. Нехас Сопај, *Алџи* (Algjet), Макавеј, Скопје 2004.
2. Нехас Сопај, *Алџа нагвор од моретиџо* (Alga e dalë nga deti), Битола 2008, (Скопје 2014).
3. Нехас Сопај, *Далеку* (Larg), избор од поезија, Макавеј, Скопје 2012.
4. Нехас Сопај, *Мајка од харџиџа*, избор на поезија, Макавеј, Скопје 2011, 2013.

III. Од хрватски на албански јазик

Книги

1. Gabriel G. Markez, *Kolonelit s'ka kush t'i shkruajë* (На полковникот нема кој да му пишува), Рилиндја, Приштина 1985.

IV. Од српскохрватски и француски на албански јазик

Книги

1. Gy dë Morasan, *Pjeri dhe Zhani*, Flaka e vëllazërimit, Скопје 1982–3.

Составила: Фаркета Дибра Зекири

Славица Србиновска

Славица Србиновска е родена во 1963 г. во Скопје. Дипломирала на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Своеето образование го продолжила на постдипломските студии на Филолошкиот факултет при Универзитетот во Белград, каде што магистрирала на тема од областа на теоријата на фикцијата. За докторските студии, пак, повторно се враќа на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, со продлабочување и проширување на нејзините истражувања од доменот на теоријата на фикцијата.

Србиновска работи на Катедрата за општа и компаративна книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ и реализира настава на додипломски, постдипломски и докторски студии, во домените на теоријата и методологијата на книжевноста, општата и компаративна книжевност, културолошките студии и интермедијалните студии. На додипломските студии ги реализира предметите: Фикција, факти и репрезентација, Аспекти и форми на фикцијата, Книжевност, филм и култура, Рецепција и интерпретација на книжевноста, Законот како книжевност и култура, Сценариото како уметност на наратијата, Меморија и носталгија во фотографијата и книжевноста, Книжевноста и политичките теории на тоталитаризмот, и Усна популарна и постмодерна книжевност и култура. На постдипломски студии: Современи теории и толкувања: книжевност, медиуми и култура и Техника на научната работа, додека на докторски студии, пак: Аспекти на просторот, времето и наратијата и Идеологија, книжевност, медиуми и култура.

Професорската дејност на Србиновска не е ограничена на универзитетскиот простор на Филолошкиот факултет, туку продолжува и надвор од него, вклучувајќи ги другите универзитети и поширокиот јавен, општествен домен. Вредни за истакнување се работилницата посветена на книжевноста и на правото, насловена „Кафка и правото“, одржана на Правниот факултет „Јустинијан Први“ во 2019 г., излагањето „Ретроспектива на творештвото на Андреј Тарковски“ (со акцент на филмот *Огледало*, 1975) во рамките на Филозофскиот филмски фестивал во 2021 г., и предавањето „За медиумите и вистината во филмот ‘Не гледај нагоре’“, како дел од проектот „Медиумска писменост“ во 2023 г.

Србиновска, исто така, соработувала на бројни проекти од областа на теоријата на фикцијата, интермедијалните односи меѓу книжевноста, филмот и драмата, културолошките студии и односите меѓу уметностите, правото и политиката.

Дијалогот не само меѓу различните научни дисциплини и уметности туку и соочувањето меѓу различните култури, национални традиции и контексти е еден од централните истражувачки фокуси на Србиновска. Тоа, секако, нужно го определил и нејзиниот интерес за преводот, најмногу протолкуван како одреден вид „средба на културите“, процес што подразбира многу повеќе од судир на различни јазици. Може да се забележи дека во јадрото на бројните проекти на Србиновска лежи стремежот да се пронајдат „заедничките точки на вкрстување и дијалог“, но и патеките „каде што зборовите, како и луѓето меѓусебно се поврзуваат и отворено разговараат“, како што самата пишува во предговорот на изборот на преведени текстови насловен *Книжевност и филозофија*.⁷⁵ Така, воопшто не изненадува што покрај богатиот опус на теоретски и есеистички текстови, во творечката биографија на Србиновска можеме да пронајдеме и сериозен и разновиден корпус преведувачки остварувања. Јазичните компетенции на Србиновска ги покриваат англискиот, францускиот, српскиот и хрватскиот, бугарскиот и македонскиот јазик.

Преведувачкиот опус на Србиновска е исклучиво концентриран на домените на теоријата и на есеистиката. Тој се протега низ различни науки и научни дисциплини и точките на нивните пресекувања, како на пример: антропологијата (А. Р. Ретклиф Браун), теоријата на фикцијата и наратологијата (Џералд Принс, Мике Бал и Џефри Вилијамс), пресекувањето меѓу филозофијата и книжевноста (Чезаре Казарино и Хенри Мекдоналд), меѓу психоанализата и книжевноста (Џејмс Мелард), и меѓу постколонијалната критика и книжевноста (Кумкум Сангари), но и збирката есеи *Никој нема дома* од Дубравка Угрешиќ. Конечно, на овие книги може да се додадат и пораните преводи на текстови посветени на теоријата на интертекстуалноста (Мајкл Рифатер и Ренате Лахман) и на херменевтиката (Жан Бесиер).

Приопштувањето, натурализацијата и приспособувањето на комплексната терминологија од домените на теоријата на книжевноста, теоријата на фикцијата, наратологијата и критичката теорија, главно од англиски и од француски на македонски јазик, може да се смета за главниот придонес на авторката кон македонската преведувачка практика. Како што знаеме,

⁷⁵ Србиновска, С. „Предговор“, во Србиновска, С. (избор, превод и поговор) Казарино, Ч., Мекдоналд, Х., *Книжевност и филозофија*, Сигмапрес, Скопје, 2012, стр. 7, 8.

транспозицијата на поими од различни науки (антропологија, теорија на книжевност, филозофија, психоанализа) и научни поддисциплини (наратологија, теорија на фикцијата), како и од целосно дивергентни научни традиции (франкофони, англоамерикански итн.) е еден од централните предизвици на секој преведувач кој се фаќа во костец со преведувањето текстови од доменот на теоријата. Од оваа гледна точка, преведувачката практика на Србиновска може да се карактеризира како многу успешна, па дури и пионерска, особено кога ќе се земат предвид преводите од домените на теоријата на фикцијата и на наратологијата. Имено, нејзините преводи на Мике Бал и на Џералд Принс, на пример, се првите и единствени на македонското поднебје. Кога преводите на овие книги – но и на другите текстови и есеи од сродните домени – ќе се земат во пар со долгата и богата педагошка и писателска практика на авторката, може да се заклучи дека тие одиграле важна улога во образованието (сфатено во најширока смисла на зборот) на бројни идни проучувачи на литературата, филмот и културата.

Во прилог наведуваме кус фрагмент што може да се земе како репрезентативен од опусот на Србиновска, токму поради тоа што накратко ги сумира специфичните предизвици и проблеми со кои таа се соочува во нејзината преведувачка практика:

Aussage. One of the two linguistic subsystems, according to Hamburger, who opposes it to what she calls *Fiktionale Erzählen* (fictional recounting). Aussage (statement) consists of historical, theoretical, and pragmatic reality statements (as well as “feigned reality” statements occurring, for example, in first-person narrative fiction): these are all relatable to a real (or feigned) I-Origo, a real (or feigned) originary “I” and his or her subjectivity. *Fiktionale Erzählen*, on the other hand, consists of third-person narrative fiction. It is characterized by an absence of an I-Origo (fictive characters introduced as third persons are the subjects of the utterances, thoughts, feelings, and actions presented), and it has the unique ability to portray the subjectivity of these third persons *qua* third persons.// Hamburger’s distinction between Aussage and *fiktionale Erzählen* is analogous though by no means equivalent to Benveniste’s distinction between *discours* and *histoire* and Weinrich’s distinction between *Besprochene Welt* and *Erzählte Welt*.

(Gerald Prince, *A Dictionary of Narratology*, University of Nebraska Press, Lincoln and London 1987, p. 8)

Исказ (Aussage). Еден од двата лингвистички потсистема, според Хамбургер, кој е спротивност на она што таа го нарекува *Fiktionale erzählen* (фикционално раскажување). Исказот (Aussage) е составен од историски, теоретски и прагматични, вистинити искази (исто како и од „квази реален“ настан во исказите, на пример, фикцијата раскажана во прво лице) – сите заедно се во врска со едно реално (или фингирано) изворно „Јас“ и неговата или нејзината субјективност. *Fiktionale Erzählen*, од друга страна, се состои од наративна фикција во трето лице. Таа се карактеризира со отсуство на Јас-Ориго (фиктивните карактери, воведени како трети лица, се субјекти на исказите, мислите, чувствата и дејствата кои се претставени), и има единствена можност да ја портретира субјективноста на овие трети лица.// Дистинкцијата на Хамбургер помеѓу исказ (Aussage) и фикционално раскажување (*Fiktionale Erzählen*) е аналогно иако нема исто значење со дистинкцијата помеѓу *histoire* (приказна) и *discours* (дискурс) и со Вајнриховата дистинкција помеѓу коментираниот свет (*Besprochene welt*) и раскажаниот свет (Вајнриховата дистинкција помеѓу коментираниот свет (*Besprochene welt*) и раскажаниот свет (*Erzählte welt*).

(Џералд Принс, *Речник на наративологија*, Сигмапрес, Скопје 2001, стр. 53)

Вредно е да се додаде дека нејзините предговори и поговори на преведени дела од веќе класични автори – како Харолд Пинтер, Хулио Кортасар, Артур Шницлер итн. – нудат неопходни информации што на македонската читателска публика ѝ ги приближуваат делата од различни историски традиции и културни контексти.

БИБЛИОГРАФИЈА

Есеистички преводи

И. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Дубравка Угрешиќ, *Нема никој дома* (копреведувачка со М. Бојациевска), Сигмапрес, Скопје 2014.

Книги

1. Џералд Принс, *Речник на нарајологија*, Сигмапрес, Скопје 2001.
2. Мике Бал, *Шарен Екран, Визуелно читање на Пруси*, Сигмапрес 2005.
3. *Книжевност и филозофија*, (избор, превод и предговор С. Србиновска), Сигмапрес, Скопје 2012. (Содржи: Чезаре Казарино, „Филопоезис: теоретско-методолошки манифест“, стр. 9–73 и Хенри Мекдоналд, „Естетика како прва етика: Левинас и алтеритетот на книжевниот дискурс“, стр. 75–143.)

Дел од книга

1. А.Р. Ретклиф Браун, *Синструктура и функција на примитивното општество*, Сигмапрес, Скопје, 2000. [превод на Славица Србиновска (од VII до XII глава)].
2. Мајкл Рифатер, „Задолжителен читателски одговор: интертекстуален правец“, во К. Кулавова (прир.), *Теорија на интертекстуалноста*, Култура, Скопје 2003, стр. 77–103.
3. Ренате Лахман, „Дефинирање на интертекстуалноста“, во К. Кулавова (прир.), *Теорија на интертекстуалноста*, Култура, Скопје 2003, стр. 201–217.
4. Мике Бал, „Литературни слики – Визуелно читање на литературата“, во С. Србиновска и М. Бојациевска (избор, превод и предговор), *Роман: Стигмус, толкувања, перспективи*, Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 121–157.
5. Џејмс Малард, „Читање на Кон Светилникот со помош на Лакан“, во С. Србиновска и М. Бојациевска (избор, превод и предговор), *Роман: Стигмус, толкувања, перспективи*, Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 159–189.
6. Џефри Вилијамс, „Опсесија за раскажување: Срце на темнината“, во С. Србиновска и М. Бојациевска (избор, превод и предговор), *Роман: Стигмус, толкувања, перспективи*, Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 191–213.
7. Кумкум Сангари, „Политики на можното“, во С. Србиновска и М. Бојациевска (избор, превод и предговор), *Роман: Стигмус, толкувања, перспективи*, Сигмапрес, Скопје 2004, стр. 215–245.

III. Од француски на македонски јазик

Дел од книга

1. Жан Бесиер, „Историја на книжевноста и херменевтиката“, во К. Кулавова (прир.), *Дијалоги на интерпретации*, Гурѓа, Скопје 2005, стр. 27–60.

Составил: Ведран Диздаревик

Георги Сталев

Георги Сталев Поповски е роден во 1930 година во с. Витолиште, Прилепско. Се школувал во Белград, Прилеп и во Скопје. Дипломирал на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје, на Катедрата за историја на книжевноста на народите на ФНРЈ. Подоцна докторирал на истата катедра со труд од областа на версификацијата (*Македонскиот верс* – 1965 година, подоцна објавен во книгоиздателството Македонска книга).

По дипломирањето на факултетот (1953) две години бил средношколски професор по македонски јазик во стручното училиште „Здравко Цветковски“ во Скопје. Потоа бил преместен од Министерството за образование како професор-новинар во редакцијата на школските емисии при Радио Скопје. Врз база на реализираните емисии, по четири години бил избран за асистент по Македонска литература во деветнаесеттиот век на матичниот факултет. Во 1966 г. се здобил со звањето доцент, избран за предметот Современи југословенски литератури. До пензионирањето напредувал во звањата, со тоа што трипати бил избираан за редовен професор. Во 1960 г. Годишниот зборник на факултетот му бил посветен нему. Се пензионирал во 1995 г.

Како студент од трета година го објавува својот прв (и последен) превод на прозен текст (*Сиroyти новије дни* од Иван С. Тургеев, директно од рускиот оригинал – *Накануне*). Критиката во печатот била позитивна и потоа овој превод има доживеано, како школска лектира, уште пет-шест изданија. Непосредно пред дипломирањето на факултетот, за одбележувањето на шеесетгодишнината од смртта на Григор С. Прличев, од печат излегува првото издание на препевот на *Сердарот* од оригиналот, со помошта на неговиот татко Стале Попов. Овој препев, со мали варијанти на корекција и дополнување, и денес живее како лектира во средните училишта. Интересно да се спомене дека бугарскиот и англискиот препев на *Сердарот* се направени од македонскиот препев на Сталев.

Интересот за препевање поезија исклучиво во врзан стих оттука се проширува и кон теоретскиот дел на версификацијата, од што произлегла и неговата докторска дисертација.

Охрабрен од првите резултати на препевите, на ред доаѓа Пушкин со книшката *Избрани ѝесни*. На благата критика на изданието препејувачот

објавил своја одбрана во списанието *Млада литература*, а тој текст дал повод за проширен реферат на следниот Конгрес на југословенските книжевни преведувачи одржан во Скопје. Објавен е во органот *Зборник на Сојузои на југословенскиите книжевни преведувачи*. Рефератот бил поздравен на Конгресот од страна на професорот и академик на САНУ Милош Ѓуриќ.

Следната година (1954) Сталев го објавува препевот на *Сонетниот венец* од Франц Прешерн. Првата критика била жестока, а тоа го принудило препејувачот да направи нова верзија, потоа уште двапати преиздадена.

По две години од печат излегува препевот на *Евџениј Онегин* со позитивни рецензии на професор Блаже Конески и поетот Гане Тодоровски (вториот рецензент својот текст го објавил на руски јазик во Зборникот на Советската академија на науките и уметностите, во Москва). Со објавувањето на ова дело Сталев бил примен за член на Друштвото на писателите (како единствен случај во историјата на тоа друштво). Повеќето од следните изданија излегуваат со мали интервентни варијанти. Тој препев е актуелен и ден-денес, по шеесет години од првото издание.

Следното дело е *Дубравка* од Иван Гундулиќ, со предговор на професор Харалампие Поленаковиќ. За објавениот текст се заинтересирал академик Петар Скок.

Дотука сите препеви се личен избор на Сталев и ниеден не е добиен како понуда или барање на книгоиздателствата. Паѓа в очи дека три препеви се однесуваат на руската литература од деветнаесеттиот век, кон кои, по години, се приклучуваат и препевите на поезијата од Михаил Ј. Лермонтов, па и цела *Мала антологија на руската поезија од деветнаесеттиот век*.

Оттука натаму упатуваме на списокот на објавените препеви, од кои како животно дело во оваа област Сталев ги смета *Божествената комедија* од Данте Алигиери, комплетната поема *Ситранситувањата на Чајлд Харолд* од Гордон Бајрон, *Антологијата на француската поезија од нејзините почетоци до крајот на деветнаесеттиот век*.

За некои свои препеви Сталев бил наградуван со специјалните награди: на градот Тетово (за преведувачки опус); наградата „Григор Прличев“ – порано во состав на Струшките вечери на поезијата – за препев на дела од Михаил Ј. Лермонтов; за истото издание ја добива и московската награда „Медал Лермонтов“ (во врска со ова признание Сталев гостувал две години по ред во подкавказието Пјатигорск, каде што е и гробот на Лермонтов); добил заедничка награда на Друштвото на писателите и на Заводот за авторски права на Македонија – за избор од *Канцониерој* на Франческо

Петрарка; за својот преведувачки опус ја има добиено и специјална диплома од Сојузот на југословенските книжевни преведувачи и др.

Сталев бил во два мандата претседател на Друштвото на македонските книжевни преведувачи.

Типична специфика на неговиот препејувачки стил е употребата на јамбот во версификациска смисла – порано многу редок, па дури и оспоруван како можност во македонската поезија (иако повремено се среќава и кај нас во поезиите на Венко Марковски и на Гане Тодоровски). Наведуваме во прилог пример за овој тип преведување:

„Мой дядя самых честных правил,
Когда не в шутку занемог,
Он уважать себя заставил⁷⁶
И лучше выдумать не мог.”

(А. С. Пушкин, *Евгений Онегин*, Культура РФ, 2014, стр. 9)

* * *

„Штом вујко ми, тој старец чесен,
не на шега го снајде зло,
за смртта своја стана свесен
– од тоа поумно, пак – што?“

(А. С. Пушкин, *Евџениј Онегин*, Панили, Скопје 2009, стр. 7)

Важно да се напомене е дека Сталев во повеќето од своите препеви доследно ја следи версификацијата на оригиналите. Во таа смисла, 20000 стиха од делата *Божесџивена комедија*, *Евџениј Онегин*, *Сиџрансџивувањето на Чајлд Харолд* и поемите на Лермонтов *Демоноџи* и *Мџири* и ред други песни, Сталев ги препеал во јамб, како што се во оригиналот.

Паѓа в очи дека препеаните дела од Сталев, како оригинали, припаѓаат на повеќе јазици. Во оваа смисла, Сталев не е полиглот, туку – според вообичаената практика во преводите на руски јазик, советските препејувачи користат т. н. потстрочници – спомошни прозни преводи. Такви потстрочници Сталев користел од огромната француска едисија прозни

⁷⁶ Порано овој стих бил преведуван: „да се почитува му текна“, но во Русија Сталев дознал дека станува збор за стар руски израз што значи ‘свесен за приближувањето на својот смртен час’.

преводи на сите дела од класичната до современата светска литература, дополнително sluжејќи се со паралелни споредби со други препеви и, се разбира, читајќи ги оригиналите. Инаку, комплетно активно ги познава рускиот и францускиот, бугарскиот и српскиот јазик, а сосем му се познати и граматиките на јазиците на кои се напишани оригиналните дела што ги препејува (од англискиот, грчкиот и италијанскиот јазик).

Интересно е дека Сталев има препеано седум-осум песни од Блаже Конески на руски јазик. Тие препеви се емитувани преку редакцијата за школски емисии на Радио Скопје во емисијата посветена на рускиот јазик и, во таа смисла, на поезијата на Блаже Конески. Исполнители на препеаните стихови биле професор Михаил Олењин и Мира Олењина. Подоцна нив Сталев ги објавил во *Огледало*, органот на Друштвото на македонските книжевни преведувачи.

Од погоренаведеното, значењето на повеќето од овие препеви, меѓу другото, е во долгогодишното нивно ползување во наставата за средните школи, приближувајќи ја до учениците поезијата на светските мајстори на перото.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

1. Иван С. Тургењев, *Сириот новите дни*, Кочо Рацин, Скопје 1951.
2. Григор С. Прличев, *Сердарот*, Кочо Рацин, Скопје 1953.
3. Александар С. Пушкин, *Избрани песни*, Кочо Рацин, Скопје 1953.
4. Франце Прешерн, *Сонетен венец*, Кочо Рацин, Скопје 1954.
5. Александар С. Пушкин, *Евгениј Онегин*, Култура, Скопје 1956.
6. Иван Гундулиќ, *Дубравка*, Кочо Рацин, Скопје 1958.
7. Марин Држиќ, *Шеќер со ситанец*, Кочо Рацин, Скопје 1959.
8. Михаил Јурјевиќ Лермонтов, *Демон*, Кочо Рацин, Скопје 1960.
9. Григор С. Прличев, *Скендербег*, Кочо Рацин, Скопје 1961.
10. *Француска лирика од XIX век: мала антологија* (избор и препев), Кочо Рацин, Скопје 1964.
11. Александар С. Пушкин, *Сказни*, Култура, Скопје 1964.
12. Бранко Радичевиќ, *Ученичка разделба*, Народна задруга, Скопје 1964.
13. Добриша Цесариќ, *Поезија* (избор), Кочо Рацин, Скопје 1965.
14. Тин Ујевиќ, *Поезија* (избор), Култура, Скопје 1965.
15. Пол Елијар, *Времето не умира*, Кочо Рацин, Скопје 1966.
16. Иво Андриќ, *Ex ponto*, Мисла, Скопје 1967.
17. Данте Алигиери, *Пеколот*, Македонска книга, Скопје 1967.

18. Вилијам Шекспир, *Ромео и Жулијета*, Македонска книга, Скопје 1971.
19. Вилијам Шекспир, *Венецијанскиот њрџовец*, Македонска книга, Скопје 1971.
20. Софокле, *Антигона*, Мисла, Скопје 1973.
21. Михаил Јурјевик Лермонтов, *Поезија*, Македонска книга, Скопје 1974.
22. Леополд Седар Сенгор, *Поезија*, Нова Македонија, Скопје 1975.
23. *Антиологија на француската поезија: од нејзините почетоци до XX век* - Култура, Мисла, Наша книга, Македонска книга, Нова Македонија, Скопје 1977.
24. Александар С. Пушкин, *Поезија* (проширен избор), Македонска книга, Скопје 1977.
25. Мирослав Крлежа, *Баладите на Петрица Керемух*, Наша книга, Скопје 1983.
26. Софокле, *Трагедиите (Царот Едип, Антигона)*, Култура, Скопје 1987.
27. Франческо Петрарка, *Канцониерот*, Детска радост, Скопје 1997.
28. *Мртвите не умреле во нас: руска лирика од XIX век (мала антиологија)*, Александар & Александар, Скопје 2000.
29. Данте Алигиери, *Божествена комедија (Пеколо, Чистилиште, Рајот)*, Култура, Скопје 2006.
30. Лорд Џорџ Ноел Гордон Бајрон, *Странствувањето на Чарлс Харолд*, Дата Понс, Скопје 2020.

Составила: Солзица Поповска

Луан Старова (1941–2022)

Академик Луан Старова, долгогодишен професор по француска книжевност на Катедрата за романски јазици и книжевности, во својата богата кариера обединува три професионални ориентации чиј заеднички именител е книжевноста – наставата по книжевност, книжевното творештво и книжевниот превод. Кон овие три столба би ги додале и ангажманите што наизменично добивале на интензитет во различни периоди од неговиот живот – новинарството, општествената дејност и дипломатијата (амбасадорски мисии во Тунис, Франција, Шпанија).

Успешноста на Старова во различните полиња на интелектуално и уметничко дејствување е значајна, меѓу другото, и затоа што се реализирала во пресекот на повеќе јазици што тој ги владеел: албанскиот, како мајчин јазик; македонскиот, како јазик на образованието; францускиот, како јазик на духовната еманципација, но поседувал познавања и од шпанскиот, италијанскиот, турскиот и од српскохрватскиот јазик. Неговата преводна активност, главно, се одвивала од албанскиот, францускиот и шпанскиот кон македонскиот јазик и дејствувала во доменот на три жанра: препев на поезија, превод на наративна проза и превод на есеистика од областа на хуманистиката.

Значајните и многубројни препеви на поезија од страна на Старова се нераскинливо поврзани со Струшките вечери на поезијата. Како долгогодишен член на Советот на фестивалот, тој учествува во голем број избори, преводи и приредувања на изданијата на СВП. Станува збор за претставувања на поети што отсликуваат одредена национална поезија или на поети обединети според тематски особености, а мошне често Старова учествува во реализацијата на пригодните изданија посветени на носителите на Златниот венец.

Седумдесеттите години на 20 век се најинтензивно обележени со преведувачката активност на Старова. Последователно, за потребите на СВП, тој учествува во препев на избор песни од Пабло Неруда (Златен венец 1972), што е своевидна подготовка за изданието на *Современа чилеанска ѝоезија* (1974) во избор и препев на Старова (со Мориц Романо како стручен консултант за оригиналот на шпански); заедно со Г. Тодоровски прпева избор песни од Ежен Гилвик (Златен венец 1976) од неговите збирки *31 Сонети* и *Со*; во негов избор, предговор и препев излегуваат

Современата поезија на Алжир (1977) и *Современа италијанска поезија* (1978) при што во преводот на поетите кои пишуваат на арапски од драгоцена помош му се сугестиите на арапскиот поет и мислител Лахбаби. Во последниов избор е вклучен и тогаш младиот поет Махмуд Дарвиш, кој триесет години подоцна станува венценосец, со посветено издание за кое предговорот го пишува Старова, преведувајќи и самиот неколку песни во рубриката „Поетите за поетот“. Голема е заслугата на Старова во приопштувањето на македонски јазик на поезијата на албанскиот поет Фатос Арапи, така што, по двете изданија на неговата поезија кон крајот на 20 век (во соработка со А. Алиу и А. Поповски), следува трето, пригодно издание во годината кога Арапи го добива Златниот венец (2008). Старова ги пречекува од француски на македонски јазик песните на двајцата современи автори А. Симонсини и Ф. Молитор за изданието *Современа луксембуршка поезија* (1992). Надвор од изданијата на СВП, Старова прави пречек и подготвува изданија на збирки поезија на уште двајца автори што заземаат значајно место во современата француска поезија: Жан Русло и Клодин Елф.

Преводните решенија што Старова ги користи во своите пречеци се оригинални, сугестивни, разновидни. Тие покриваат широк дијапазон преводни решенија: живописни епитети – „камшичестите плисоци на водопадот“ (*Да ѝјам*, Г. Мистрал); инверзија на епитетот заради поголема поетска проточност – „срце мноштвено“ (*Песна за Боливар*, П. Неруда); персонификација низ необично глаголизирање – „мудрее прогонот“; реторско прашање – „Да си никаде, не е ли веќе да не си?“ (*Некомилейни килеји*, С. Жабран); алузивно дијалекна именка – „кобник“ за „le coucou“ (*На Жаклина*, Е. Гилвик); глаголски облик што е поетски поименчен – „еве те збиднатица“ за „te voici devenu“ (*Цреша*, Е. Гилвик); стиховна последователност определена со опчекорување и цезура – „на овие сидови на одлагањето / напластив шепоти тивок гроздобер“ (*Надеж*, А. Самонсини); сугестивни сложени именки – „дигноглави“ за „orgueilleux“ (*Јазик*, Ж. Русло); сложени придавки со предзнак на отсуство – „бескоренита сестра“, „бездобна надеж“; поглаголена именка – „броди“ за „naviguer“; поименчен глагол – „скитија“ за „errance“ (*Туѓинецот и розајта*, К. Елф).

Голем дел од песните што ги пречекува Старова, посебно во седумдесеттите години, содржат набор на револт кон довчерашниот колонизатор и окупатор, денешниот узурпатор, утрешниот диктатор. Следствено, Старова успешно го пренесува тој жесток тон на незапирливата борба за правда и за слобода, на плачот над загубата. Во песната *Магрид*

1937, ламентацијата на Неруда над градот што е оставен самиот да се брани од трупите на генерал Франко, како и од внатрешните и од надворешните опортунисти (буржоазијата, црквата, странските земји), следствено е препеана како „контевците од губришта и од феуди“, „дождовни богомолки“, „гнили амбасадори“, наспроти кои се наоѓа возвишеноста на отпорот – „луѓето се како ѓердан од јаже во одбрана на опколениот град“. Во поезијата на Арапи силно прозвучува болката по саканата Тирана, која се обезличува во бруталистичкиот урбан пејзаж и опортунистичкиот животен став, низ иронично-алузивна параномазија, мешање на алитерација на „с“ и „т“ со асонанција на „и“ и „а“ – „Во Тирана само тирани има, во Тирана / Во Тирана сè те убива: / една прошетка со самиот себеси те убива. / Не посакувај го и споменот во Тирана / ужасно безмилосен е. – Те убива.“ (*Во Тирана само тирани има*).

Од 1971 до 1973 г. Старова ги препејува од албански на македонски јазик, во три последователни збирки, песните на Рахман Дедај, Азем Шкрели и Фахредин Гунга. Тие припаѓаат на т. н. трета генерација косовски поети кои носат колоритност како во тематиката така и во експресијата, испитувајќи нови можности во поезијата. Старова успешно ги пренесува поетските варијанти на трите опсесивни теми на овие млади автори: мостот за Дедај, каменот за Шкрели и коските за Гунга: „А потем, нека биде / сал збор / нека биде / и игра сал. / Со зборој стутулени / меѓу жедните челюсти.“ (*Играјќи на коските*, Ф. Гунга)

Треба да се истакне дека Старова преведува на албански и песни од Гане Тодоровски, како и од францускиот поет Андре Френо, кои се објавувани во Приштина и во Скопје.

Преводите на прозни дела од страна на Старова не се многубројни – станува збор за три дела преведени од албански на македонски јазик. Но, значаен е фактот што самата преводна активност на Старова започнува токму со прозен наративен текст. Уште во далечната 1966 г. тој го преведува краткиот роман *Немирна ноќ* од Синан Хасани, косовски и бившојугословенски писател, публицист, дипломат и политичар. Во 1975 г. ја преведува збирката раскази на косовскиот писател Антон Пашку со наслов *Кјасина*, во која Старова прави едноставна транслитерација на овој албански термин и во забелешка упатува на изнијансираното метафорично значење што тој го има кај Пашку – „кјасина“ е земја што ја пропушта водата капка по капка, по што сидот станува порозен. Триесет години подоцна, во 2003 г., Старова го преведува алегорискиот роман на Исмаил Кадаре *Керкајќи на Ајамемнон*. Внатрешната оптика на новинарот дисидент, кој неочекувано е поканет да присуствува на државната режимска парада, е

претставена со преводни лексички решенија од социјалистичката орнаментика: панкарти, портретоносци, парадери, интернација, денонцирање; дијалектални и разговорни форми: туткун, триж проколната; турцизми: бабаџан, изматуфен.

Несомнено посебен вид (авто)превод претставува адаптацијата на албански јазик што Старова ја прави на некои од своите романи првично напишани на македонски.

Старова е автор на преводот и на три значајни теориско-есеистички текста од областа на хуманистиката: *Теорија на романоџи* од Ѓерѓ Лукач (1978), *Авџиокриџика* од Едгар Морен (1992), а во 1979 г. излегува неговиот превод на избор литературни есеи од Жан Пол Сартр со наслов *Литературџа и анџажман*. Во последниов случај, покрај терминолошката адекватност со која се пренесуваат клучните поими од егзистенцијализмот на Сартр, Старова успешно го преведува и јадровитиот стил на филозофот, обезбедувајќи максимум прецизност во доловувањето на неговата мисла, но и стилистичка снаодливост во преносот на реченици, кои изобикуваат со апозиции, карактеристични за француската интелектуална експресија, на начин што тие стануваат разбирливи за македонскиот читател.

Овој осврт, кој посведочува за богатата и инвентивна преводна активност на Луан Старова, го затвораме со два цитати од неговиот обмислувачки текст во врска со преводот под наслов „Преводот меѓу *Mea culpa* и *Ars poetica*“:⁷⁷ „Преводот претставува потрага по рамнотежа: меѓу повеќе јазици, меѓу реалноста и илузиите, меѓу постоењето и непостоењето, меѓу мирењето и немирењето“; и: „Преводот е другиот дел од вечната борба што уметноста ја води со непреводливите меандрирања на човековиот говор“.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Ежен Гилвик, *Поезија*, (копреведувач со Б. Иванов, Г. Тодоровски, В. Урошевиќ), Мисла, Скопје 1976.
2. *Современаџа џоезија на Алжир*, Струшки вечери на поезијата, Струга 1977.

⁷⁷ Овој текст е првпат изговорен во 1982 г. на средбата на литературните преведувачи во Тетово, а преиздаден во списанието *Оплегало*, септември/октомври 2017.

3. *Современа њалесџинска њоезија*, Струшки вечери на поезијата, Струга 1978.
4. Жан Русло, *Човекоџ е среде свеџоџ*, Сојуз на литературните преведувачи на Македонија, Скопје 1982.
5. *Современа луксембуришка њоезија*, (копреведувач со Р. Грчева, П. Гилевски, В. Урошевиќ, М. Матевски, З. Џунова, Т. Ширилов), Македонска ревија, Скопје; Струшки вечери на поезијата, Струга 1992.
6. Клодин Елф, *Туџинецоџ и розаџа*, Стремеж, Прилеп 1998.
7. Махмуд Дарвиш, *Одбрани џесни*, (копреведувач со Ј. Шопова, М. Матевски, В. Урошевиќ, Ј. Плевнеш, З. Анчевски, Е. Клетников), Струшки вечери на поезијата, Струга 2007.

II. Од албански на македонски јазик

Книги

1. Синан Хасани, *Немирна ноќ*, Кочо Рацин, Скопје 1966.
2. Рахман Дедај, *Симфонија на збороџ*, Мисла, Скопје 1971.
3. Фахредин Гунга, *Клеџваџа на соноџ*, Мисла, Скопје 1973.
4. Азем Шкрели, *Камена Песна*, Мисла, Скопје 1973.
5. Антон Пашку, *Кјасина*, Мисла, Скопје 1975.
6. Фатос Арапи, *Лудилаџа на свеџоџ* (копреведувач со А. Алиу и А. Поповски) Детска радост, Скопје 1998.
7. Фатос Арапи, *Ден со џаџа*, (копреведувач со А. Поповски, А. Алиу, Е. Клетников, Р. Шабани), Струшки вечери на поезијата, Струга 1999.
8. Исмаил Кадаре, *Ќеркаџа на Аџамемнон*, Табернакул, Скопје 2003.
9. Фатос Арапи, *Одбрани џесни*, (копреведувач со М. Матевски, А. Алиу, А. Камбери, А. Поповски, Р. Шабани), Струшки вечери на поезијата, Струга 2008.

III. Од шпански на македонски јазик

Книги

1. Пабло Неруда, *Поезија*, (копреведувач со М. Матевски, В. Урошевиќ, М. Романо), Нова Македонија, Скопје 1972.
2. *Современа чилеанска њоезија*, (копреведувач со М. Романо и М. Матевски), Струшки вечери на поезијата, Струга 1974.

IV. Од македонски на албански јазик

Книги

1. Gane Todorovski, *Apoteozë e ditës*, Rilindja, Prishtinë 1972.
2. Gane Todorovski, *Bëhu vetëm emër*, (zgjedhje), Flaka e vëllazërimit, Shkup 1994.

V. Од француски на албански јазик

Книги

1. Andre Freno, *S'ka parajsë*, Rilindja, Prishtinë 1972.

Есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Ѓерѓ Лукач, *Теорија на романоџ*, Македонска книга, Култура, Наша книга, Комунист, Мисла, Скопје 1978.
2. Жан Пол Сартр, *Литература и ангажман*, Мисла, Наша книга, Комунист, Култура, Македонска книга, Скопје 1979.
3. Едгар Морен, *Автиокритика*, Култура, Скопје 1992.

Дел од книга

1. Робер Мале, „Поезијата и времето“, во *Поезијаџа и времеџо*, Струшки вечери на поезијата, 1985.

Составила: Елисавета Поповска

Ирина Талевска

Ирина Талевска завршила додипломски студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје во 2005 г. и се стекнала со звањето дипломиран филолог по италијански јазик и книжевност со шпански јазик и книжевност – преведувачка насока. Во 2011 г. таа магистрирала на истата институција со магистерскиот труд на тема *Родот и политиката на писмото: Голијарда Сајенца, Тицијано Скарпа, Ана Марија Ортеза и Пејре М. Андреевски*. Во 2016 г. на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје Ирина Талевска го одбрала и својот докторски труд под наслов *Субјект, меморија, нација: Примо Леви и книжевноста на холокаустот*.

Од 2005 г. Ирина Талевска е ангажирана, најнапред како надворешен соработник, а потоа и како насловен доцент, доцент и вонреден професор по италијанска книжевност на Катедрата за италијански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. На додипломски студии таа држи настава по предметите: Италијанска книжевност 1 – Среден век и Данте, Италијанска книжевност 3 – Барок и просветителство, Италијанска книжевност 4 – Романтизам и 19 век, Италијанска книжевност 6 – Поезија на XX век, Италијанската новела, Италијанскиот роман на филм, Жените авторки во италијанската проза, Книжевен превод од италијански на македонски јазик и Преведување од италијански на македонски јазик. На постдипломските студии таа ја изведува наставата по предметот Антисемитизмот и холокаустот во книжевноста и филмот, а на докторските студии ги држи предметите Антисемитизмот и холокаустот во книжевно-културен контекст.

Ирина Талевска има богат научен опус сочинет од трудови и статии објавени во зборници и научни списанија, како и истражувања изложени на научни конференции во земјата и во странство. Клучни домени на научниот интерес на Ирина Талевска се: врските меѓу книжевноста и политичката теорија, италијанската книжевност, книжевноста на холокаустот, родовите студии и преведувањето. Особено важни се нејзините монографски публикации: *Антисемитизам и холокауст. Политика, општество, книжевност, култура* (Сигмапрес, 2023), *Европската книжевност на холокаустот* (Сигмапрес, 2018) и *Родот и политиката на писмото* (Сигмапрес, 2013).

Од 2006 г. Талевска се занимава со книжевен, филмски и со стручен превод од италијански и од шпански јазик на македонски јазик и обратно. Таа има преведено деветнаесет романи, теориски книги и книги за деца, од кои тринаесет се од италијански, а другите од шпански на македонски јазик. Во осум изданија се објавени нејзини преводи на статии или поглавја од книга од италијански на македонски јазик. Ирина Талевска објавила и свои преводи на одломки од книги од македонски на италијански јазик, како и неколку песни од македонски на шпански јазик.

Особено важна преведувачка активност на Ирина Талевска е аудио-визуелниот превод. Таа има преведено над триесет филма на режисери како Пупи Авати, Паоло Сорентино, браќата Тавијани, Роберто Бенињи, Виторио Де Сика, Џовани Пастроне, Марко Тулио Џордана и др. Речиси сите филмови биле дел од програмата на манифестации организирани од Амбасадата на Република Италија во Скопје, како Недела на италијанскиот филм или Прозорец кон италијанскиот филм.

Во однос на стручниот превод, Ирина Талевска има преведувано текстови од повеќе области: медицина, социјална заштита, право, човекови права, малцински права, новинарство и др. Исто така, таа е и судски преведувач и толкувач за италијански јазик.

Ирина Талевска има остварено две резиденции за книжевен превод: во Лавињи, Швајцарија во 2021 г. и во Рим, Италија во 2019 г. Има учествувало и на неколку студентски работилници за превод на филм (филмовите „Сакаме и рози“ и „Сè за тебе“ од режисерката Алина Мараци) и превод на проза (збирката раскази „Очи полни со жито“ од Марко Пешетели). Талевска била член на националната жири-комисија за наградата „Вавилон“ за најдобар млад книжевен преведувач (за 2019, 2020 и 2021 г.). Во 2024 г. таа била координатор во преведувачката резиденцијата за млади преведувачи „Вавилон – Нова генерација“, организирана од Делегацијата на Европската унија и Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје.

За својата богата преведувачка активност во 2020 г. Ирина Талевска ја добила Националната награда за преведување од Министерство за култура на Република Италија. Во образложението за доделувањето на оваа престижна награда стои следнава оценка за преведувачката активност на Ирина Талевска:

[Ирина Талевска] е извонредна преведувачка од италијански на македонски јазик [...] приложува четири наслови, поврзани со исклучително важни преведувачки проекти кои следат две линии: превод на дела кои се врзани за италијанското

искуство на холокаустот, особено на Примо Леви, и превод за македонската публика на дела од италијански авторки (Ана Марија Ортезе, Голијарда Сапеинца). Преводот на женските гласови што го нуди Ирина Талевска е дел од издавачката рамка на издавачката куќа Сигмапрес, која има цел да понуди редовен превод на дела од италијански авторки [...], со намера да промовира еден помалку познат дел од италијанската литература во странство, богатата со значајни дела и важни имиња; преводите на Леви – надополнети понатаму со превод на други дела – се дел од еден суштествен обид да се даде глас на мажи и на жени, жртви на тоталитарниот режим, кои подоцна станале писатели и писателки и кои донеле нови вредности и го надополниле книжевниот свет и светот на современата Италија.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Итало Звево, *Свесџа на Сено*, Или-или, Скопје 2010.
2. Примо Леви, *Дали е ова човек*, Сигмапрес, Скопје 2012.
3. Голијарда Сапиенца, *Умејноста на радувањето*, Сигмапрес, Скопје 2014.
4. Ана Марија Ортезе, *Морето не го зајлиснува Неапол*, Сигмапрес, Скопје 2015.
5. Антонио Пенаки, *Каналот Мусолини*, Или-или, Скопје 2016.
6. Џорџо Басани, *Приказни од Ферара*, Три, Скопје 2017.
7. Примо Леви, *Појдонатиите и избавениите*, Сигмапрес, Скопје 2019.
8. Флер Јеги, *Блажениите години на казна*, Сигмапрес, Скопје 2021.
9. Марта Палацези, *Мајла*, Сказнувалка, Скопје 2022.
10. Сара Алегрини, *Мрежа*, Сказнувалка, Скопје 2022.
11. Голијарда Сапиенца, *Универзитетот Ребибија*, Сигмапрес, Скопје 2022.
12. Кјара Валентина Сегре, *Лола и јас*, Сказнувалка, Скопје 2023.

II. Од шпански на македонски јазик

Книги

1. Гиљермо Мартинез, *Жената на маестројто*, Антолог, Скопје 2009 (2011).
2. Гиљермо Мартинес, *За Родерер*, Антолог, Скопје 2009.
3. Гиљермо Мартинес, *Оксфордски убисџа*, Антолог, Скопје 2013.
4. Хуан Хозе Милјас, *Светиот*, Или-или, Скопје 2013.
5. Ана Лјенас, *Празнина*, Сказнувалка, Скопје 2019.
6. Ана Лјенас, *Сверче од бои*, Сказнувалка, Скопје 2020.

III. Од македонски на италијански јазик

Дел од книга

Пет раскази објавени во антологијата *Macedonia: la letteratura del sogno. La nuova letteratura macedone* (1991–2011), a cura di Anastasija Gjurčinova, Salento books, Lecce, 2012.

1. Slavko Janevski, “Il cofanetto”, pp. 65–69.
2. Luan Starova, “Il cannocchiale”, pp. 80–85.
3. Dimitrie Durazovski, “Il nastro di Moebius”, pp. 97–100.
4. Jadranka Vladova, “Amore, il birichino”, pp. 133–138.
5. Olivera Kjorvezirovska, “La mia amica A.”, pp. 150–155.

IV. Од македонски на шпански јазик

Дел од книга

1. Ефтим Клетников, “La gran memoria”, “El instante y la eternidad”, “El ángel de Kurbinovo”, “La boda nocturna”, “La ciudad de piedra”, “El equilibrio de la poesía”, *The Macedonian P.E.N. Review*, 2011/2012, pp. 22–32.

Есеистички и теориски преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Џорџо Агамбен, *Ното sacer. Суверената моќ и џолиојт живојт*, Сигмапрес, Скопје 2014.

Дел од книга / прилози

1. Елена Гајери, „Феминизмот и *Gender studies*“, во А. Њиши (прир.) *Компаративна книжевност*, Друштво за компаративна книжевност на Македонија и Магор, Скопје 2006, стр. 281–314.
2. Франка Синополи, „Инструменти за работа на компаратистот“, во А. Њиши (прир.) *Компаративна книжевност*, Друштво за компаративна книжевност на Македонија и Магор, Скопје 2006, стр. 315–320.
3. Вана Закаро, „Петрарка во делото на Гвидо Гоцано“, *Сјектар. Списание за литературна наука*, год. 25, бр. 49, 2007, стр. 163–173.
4. Филипо Томазо Маринети, „Манифест за основање на футуризмот“, *Синтези: македонски книжевен гласник*, бр. 15, 2009, стр. 59–61.
5. Филипо Томазо Маринети, „Технички манифест на футуристичката литература“, *Синтези: македонски книжевен гласник*, бр. 15, 2009, стр. 61–63.
6. Филипо Томазо Маринети, „Санг тумб тумб“, *Синтези: македонски книжевен гласник*, бр. 15, 2009, стр. 69.
7. Паола Сакарија, „Предговорот кон *Borderlands/ Terre di confine* на Глорија Ансалдуа“, *Електронско списание Мираж*, бр. 25, 2010.
8. Џорџо Агамбен, „Логорот како појавна модерноста“, во М. Бојациевска, И. Талевска прир. *Фашизам. Теорија/меморија*, Сигмапрес, Скопје 2012, стр. 223–240.
9. Армандо Њиши, „Креолци, мигранти, местиса и илегалци“, *Електронско списание Мираж*, бр. 27, 2012.

II. Од англиски на македонски јазик

Дел од книга

1. Џор Л. Мос, „Естетика на политиката“, во М. Бојациевска, И. Талевска прир. *Фашизам. Теорија/меморија*, Сигмапрес, Скопје 2012, стр. 133–168.

Составила: Руска Ивановска-Наскова

Лидија Танушевска

Лидија Танушевска е родена во 1969 година во Скопје. Дипломирала на Филолошкиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, како филолог по македонски јазик и полски јазик и книжевност под Б. Образованието го продолжила на истиот Факултет, каде што работи од 1998 г. како редовна професорка на Катедрата за славистика.

Нејзиниот докторски труд под наслов *Анализа на ѝреводниѝе ѝтексѝови од ѝолски на македонски јазик од асѝекѝи на ѝтеоријаѝи на ѝреводоѝи* е почеток на нејзиниот научен интерес кон книжевниот превод и книжевноста воопшто. Во него, покрај транслатолошката анализа, таа ги издвојува и јазичните особености на поголем број полски писатели, чии преведени дела на македонски се предмет на елаборација.

Обуката за книжевен превод ја стекнува и преку нејзините рани преводи на книжевни статии на истакнати полски македонисти, како Богуслав Желињски, Јоланта Сујецка, Лила Мороз-Гжелак, во научните списанија *Сѝекѝар*, *Прилози на МАНУ*, *Слависѝички сѝѝудии* и др. Исто така, голема улога во нејзиното оформување како книжевна преведувачка е нејзиното учество на Светскиот конгрес на преведувачи на полската литература во Краков, на кој се запознала со најреномираните полски писатели и со новостите во полската литература. Од основањето на Конгресот во 2005 г. досега учествувала на сите пет конгреси. Како компетентен наставник по превод била и раководителка на преведувачката работилница (полски-македонски-полски) при Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура во Охрид од 2006 до 2010 г. и потоа во 2012 и во 2022 г. Како резултат на оваа ангажираност произлегува збирката *Блаже Конески. Преводи на 8 јазици* (2012), во која се објавени преводи на полски јазик под нејзино менторство.

Нејзиниот преведувачки опус започнува со автори што се сметаат за „тешки за превод“, поради нивната јазична посебност, сложеност на изразот, индивидуален метафорички израз и сл. Таков е, на пример, Бруно Шулиц, а за преводот на неговите раскази, Лидија Танушевска ја добива наградата „Златно перо“ од Здружението на литературните преведувачи на Македонија во 2012 г. Претходно, многу пред добивањето на Нобеловата награда, ја воведува на македонската книжевна сцена Олга Токарчук, за чиј прв превод, исто така, ја добива наградата „Златно перо“ во 2008 г.

Веќе подолго време Лидија Танушевска е насочена кон пробивањето на книжевната репортажа од Полска меѓу македонската читателска публика, со оглед на тоа што овој жанр е водечки според популарноста во Полска и се одликува со нов пристап кон книжевноста, но е и препознатлив бренд за полската книжевност од која произлегуваат неколку мајстори кои пишуваат во овој стил. Еден од нив е Ришард Капушќињски, чие прво дело преведено на македонски јазик излегува во 2014 г. Веднаш потоа, во Варшава 2015 г. Лидија Танушевска ја добива преведувачка награда „Ришард Капушќињски“ за превод на нов јазик на неговото дело, токму од Фондацијата „Ришард Капушќињски“. Македонскиот беше 39 јазик на кој беше преведен овој истакнат полски писател. Заради овој нејзин интерес таа беше избрана и за модератор, заедно со Андреј Јованчевски, на разговорот со Нобеловката Светлана Алексиевич на фестивалот „Букстар“ 2022 г. Во 2024 за промоција на полската книжевност во Македонија добива орден од Претседателот на Република Полска, витешки крст за заслуги кон Република Полска.

Како промоторка на полската книжевност, но и како истакната книжевна преведувачка, често пати била канета на книжевни фестивали и преведувачки панели. Во рамките на „Денот на репортажата“ на Варшавскиот саем на книгата во 2015 г. учествувала во панел-дискусијата „Уметничките и вонуметничките предизвици во книжевниот превод“. Во 2016 г. учествувала на преведувачки панел на VII Меѓународен фестивал на Бруно Шулиц во Дрохобич, Украина, заедно со преведувачите на Шулиц од Украина, Кина, Финска и Грузија. Учествовала и на седмото издание на книжевниот фестивал „Букстар“ во Скопје, 2021 г. на тркалезна маса на тема „Превод/комуникација/разбирање“. Како преведувачка на Олга Токарчук учествувала на Првиот конгрес на преведувачи на Олга Токарчук во Вроцлав, одржан во 2022 г. и на панелот „Мали јазици, големи амбасадори на полската книжевност“, потоа на фестивалот „Кирилица“ во Будва, во 2023 г. по повод доделувањето на наградата „Книжевен пламен“ на Олга Токарчук, со учество во преведувачките работилници за искуствата на преведувањето на делата на Олга Токарчук на светските јазици, како и на фестивалот „Книжевни планини“ во Горна Шлезија со учество на панел дискусија „(Не)просирен преведувач“. Во 2022 г. го промовираше и новиот превод на Олга Токарчук во Книжевниот клуб на Европската кука во Скопје, а истата година беше и организатор, модератор и учесник на тркалезната маса за книжевен превод во рамките на Меѓународниот славистички собир „Славистиката во синхронија и дијахронија“ на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“.

Лидија Танушевска активно учествува во промоциите и книжевните средби на авторите кои ги преведува, како Мариуш Шчигел, Миколај Гринберг, Војкех Јагелски. На промоцијата на книгата „Еврејска работа“ од Миколај Гринберг, Лидија Димковска како промоторка на делото истакнува: „Расказите се многу, а сепак се куси, збиени, имаат содржина која треба да се препрочитува за да се навлезе во мислата, поентата на авторот, а тие на македонски звучат толку природно како преведувачката да ги слушнала самата и ги преточила во приказни. Навистина е уживање да се чита оваа книга на македонски бидејќи расказите, како да се напишани на македонски јазик“.⁷⁸ Нејзините преводи се инспирација за повеќе рецензии и научни трудови, а едно поглавје од книгата на Небојша Вилиќ „Кон радикалното“ е посветено токму на преводот на Лидија Танушевска на „Уште еден ден живот“ од Ришард Капушќињски.⁷⁹

Лидија Танушевска и научно се занимава со проблемите на преводот од полски на македонски јазик. Во една своја статија⁸⁰ вели: „Во замислениот претставен свет на романот, Олга Токарчук ја вткајува својата енциклопедиска пасија, тесно поврзана со документираната реалност [...] чија најочигледна пројава е специјалистичкиот јазик поврзан со разни научни области. Овој јазик, според мене, преставува вистински преведувачки предизвик, кој бара да се препознае проблемот и да се примени соодветна преведувачка стратегија“.⁸¹ Како илустрација за ова нејзино тврдење го приложуваме следниот фрагмент на полски и на македонски јазик:

Zgodnie zajęli się wyrywaniem roślin, które dotąd rosły koło ich domu, żeby posadzić inne, które kupili w sklepie. Trudno było zgadnąć, jaką kierowali się logiką. Dlaczego nie podobał im się czarny bez, a na jego miejsce woleli wisterię. Powiedziałam im raz, wspinając się na palce, żeby spojrzeć na nich znad ich potężnego płotu, że prawdopodobnie wisteria nie przetrzyma tutejszych lutowych mrozów, ale z uśmiechem pokiwali głowami i dalej robili swoje. Wycięli piękną dziką różę i zlikwidowali kępy macierzanki. Ułożyli przed domem kamienie w fatazyjny

⁷⁸ Промоција на „Еврејска работа“ од Миколај Гринберг: <https://www.youtube.com/watch?v=RJAderXx4EA> (пристапено на 4.09.2024).

⁷⁹ Вилиќ, Н. 2023. Кон радикалното, стр. 108–122. <https://tinyurl.com/2yexn5c8>

⁸⁰ Tanuszevska, L. 2021. „Słownictwo specjalistyczne w prozie Olgi Tokarczuk jako wyzwanie translatorskie”, Między oryginałem a przekładem, R. XXVII Nr 2 (52): Twórczość Olgi Tokarczuk w przekładzie, red. Marzena Chrobak i Michał Zięba, Księgarnia Akademicka, Kraków. s. 135–143. <https://doi.org/10.12797/MOaP.27.2021.52.07>

⁸¹ Tanuszevska, L. 2021. „Słownictwo specjalistyczne w prozie Olgi Tokarczuk jako wyzwanie translatorskie”, Między oryginałem a przekładem, R. XXVII Nr 2 (52): Twórczość Olgi Tokarczuk w przekładzie, red. Marzena Chrobak i Michał Zięba, Księgarnia Akademicka, Kraków. s. 136.

kopiec i obsadzili go iglakami, jak mówili: tutaj, kosodrzewinę, cyprysikami i jodłami.

(Olga Tokraczuk, *Prowadź swój plug przez kości umarłych*, Wydawnictwo Literackie, 2016, s. 177)

* * *

Сложно се зафатија со корнење на растенијата што дотогаш растеа покрај нивната кука, за да посадат други, кои ги купиле во продавница. Тешко беше да се открие која им е логиката. Зошто не им се допаѓаше бозелот, туку на негово место претпочитаа вистерија. Им реков еднаш, поткревајќи се на два прсти за да ги видам преку масивната ограда, дека вистеријата најверојатно нема да ги издржи тукашните февруарски мразеви, но со насмевка кимнаа со главите и си продолжија по свое. Ја скастрија шипката и ги уништија китките маточина. Пред куќата наредија камења во еден чудесен куп и го опкружија со иглолисни растенија, како што тие ги нарекуваа: туја, кривул, чемпрес и елки.

(Олга Токарчук, *Терај си то илујош ио коскише на мривиише*, Антолог, Скопје 2021, стр. 152)

Веќе се спомена дека Лидија Танушевска менторира преводи на студенти и изведува настава по практика на превод, на која често се работи книжевен превод. Резултат на овие часови е студентското издание *Мала антологија на полската проза и поезија*, објавена од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во 2024 г., во која се застапени 13 полски прозаисти и поети и нивните преводи направени од 23 студенти.⁸²

⁸² <https://flf.ukim.mk/wp-content/uploads/Mala-antologija-na-polskata-proza-i-poezija-Final.pdf>

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од полски на македонски јазик

Книги

1. Кшиштоф Пјешевич и Кшиштоф Кјешловски, *Декалої*, Аз-Буки, Скопје 2002.
2. Бруно Шулиц, *Продавници со боја на цимет*, Темплум, Скопје 2004.
3. Густав Херлинг-Груѓински, *Бела ноќ на љубовта (театралски роман)*, Или-или, Скопје 2006.
4. Олга Токарчук, *Правек и групите времиња*, Македонска реч, Скопје 2007.
5. Бруно Шулиц, *Продавниците со боја на цимет / Санаториумот во знакот на клесидрајта*, Бегемот, Скопје 2011.
6. Хенрик Сјенкјевич, *Без дојма*, Или-или, Скопје 2011.
7. Олга Токарчук, *Талкачи*, Или-Или, Скопје 2013.
8. Ципријан Норвид, *Цивилизација*, Бегемот, Скопје 2013.
9. Стефан Грабински, *Мистични приказни*, Бегемот, Скопје 2013.
10. Ришард Капушкински, *Империјата*, Бегемот, Скопје 2014.
11. Олга Токарчук, *Е. Е.*, Антолог, Скопје 2014.
12. Зигмунт Милошевски, *Трошка висина*, Бегемот, Скопје 2015.
13. Бруно Шулиц, *Митизација на реалноста*, Бегемот, Скопје 2015.
14. Мариуш Шчигел, *Гојленд*, Или-или, Скопје 2016.
15. Ришард Капушкински, *Уште еден ден живој*, Бегемот, Скопје 2017.
16. Камил Балук, *Сите деца на Луи*, Славика Либрис, Скопје 2020.
17. Олга Токарчук, *Терај си то луѓето по коските на мртвите*, Антолог, Скопје 2021.
18. Миколај Гринберг, *Еврејска работа*, Или-или, Скопје 2021.
19. Војкех Јагелски, *Сите војни на Лара*, Славика Либрис, Скопје 2022.
20. Олга Токарчук, *Бизарни раскази*, Антолог, Скопје 2022.
21. Дионисиос Стурис, *Нов живој*, Славика Либрис, Скопје 2023.
22. Мира Маркинув, *Безмалничник*, Три, Скопје 2024.
23. Витолд Шабловски, *Русија од страна на кујната. Како да се изгради империја со нож, црпалка и виљушка*, Славика Либрис, Скопје 2024.

Есеистички преводи

I. Од полски на македонски јазик

Книги

1. Олга Токарчук, *Сензибилен раскажувач*, Антолог, Скопје 2024.

Составил: Звонко Танески

Роза Тасевска

Роза Тасевска е родена во 1954 г. во с. Малино, Свети Николе. Основно образование завршила во училиштето „Наум Наумовски–Борче“ во Скопје, средно образование – во гимназијата „Цветан Димов“, а на Филолошкиот факултет при УКИМ дипломирала на студиската група Руски јазик и книжевност во 1979 г.

Веднаш по дипломирањето се вработила во Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, од каде што започнува нејзината плодна и долгогодишна кариера на лектор по македонски јазик во странските образовни центри. Од 1979 до 1982 г. била лекторка по македонски јазик на Универзитетот во Крајова, Романија; од 1982 до 1983 г. лекторка по македонски јазик на Карловиот универзитет во Прага, Чехословачка; од 1983 до 1986 г. лекторка по македонски јазик на Универзитетот во Хале, Германија; од 1987 до 1991 г. лекторка по македонски јазик на Универзитетот во Виена, Австрија; од 1991 до 1995 г. лекторка по македонски јазик на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“, Русија. Покрај рускиот јазик, кој бил нејзина специјализација, за време на овие ангажмани таа одлично ги совладала и романскиот, чешкиот и германскиот јазик. Со оглед на тоа што поголемиот дел од работниот стаж се движела во светот на двојазичноста, а притоа македонскиот стандарден јазик ѝ бил основната работна алатка, веќе имала солидна подлога да стане добар преведувач.

Затоа е и несомнен нејзиниот успех во одржувањето настава по Современ руски јазик и по Превод од руски на македонски јазик на Катедрата за славистика на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ од 1995 до 2021 г. И во овој период продолжува да работи како лекторка по македонски јазик на Летната школа на Меѓународниот семинар – дополнителна работа што ја започнува уште во 1980 г. и била ангажирана со неа сè до пензионирањето. Освен тоа, таа е и еден од иницијаторите за создавање преведувачка работилница на Летната школа. Била раководител на преведувачката работилница од 2006 до 2021 г., најпрвин со студентите од руското јазично подрачје што преведувале од македонски на руски јазик, а потоа и со сите учесници на Летната школа, од различни земји.

Како резултат на оваа нејзина дејност поврзана со преведувањето, излегуваат од печат неколку изданија преводи на учесниците на Летната

школа на Меѓународниот семинар за македонски јазик, литература и култура, работени токму под менторство на Роза Тасевска. Тоа се: *Блаже Конески. Преводи на 8 јазици*. МСМЈЛК, Скопје 2012, стр. 6–27; *За што сонуваше дедо Мраз (О чем мечтал Дед Мороз)*, Билјана Црвенковска, *Предавања на I лејна школа* на МСМЈЛК, Скопје 2018, стр. 226–571; *101 живој и Семеен албум (100 и една живот и Семейный альбом)*, Весна Мојсова-Чепишевска, *Предавања на II лејна школа* на МСМЈК, Скопје 2020, стр. 176–32; *Блаже Конески на 11 јазици* на I зимска школа на МСМЈЛК, Скопје 2021. стр. 51–142. Во 2023 г., за посебен придонес за афирмацијата на македонистиката, МСМЈЛК при УКИМ ѝ додели признание како лектор што најдолго му се посветил на развивањето на неговата дејност.

Своето преведувачко искуство Роза Тасевска го потковала и со ед-носеместралниот престој на специјализација по превод на Московскиот државен универзитет „М. В. Ломоносов“ во Москва кај професор Рина П. Усикова. Значајно за нејзиното оформување како ментор и преведувач е и нејзиното учество во создавањето на корпусот Гралис-Мак во рамките на австриско-македонскиот научноистражувачки проект „Моно- и мулти-лингвален електронски корпус на македонскиот јазик“, чиј раководител беше проф. д-р Бранко Тошовиќ од Универзитетот „Карл Франц“ во Грац, а целта му беше да се промовира македонскиот јазик во странство. За таа цел за првпат на Универзитетот во Грац се воведуваат и курсеви по македонски јазик, кои циклично ги водела Роза Тасевска од 15 ноември до 15 декември 2012 г. и од 2 до 30 мај 2013 г.

За компетенциите на Роза Тасевска како преведувач што сериозно се занимава со јазикот сведочи и нејзиното учество во *Македонско-рускиот речник / Македонско-русский словарь* (редактор Р. П. Усикова, автори составувачи: Р. Усикова, З. Шанова, М. Поварницина, Е. Верижникова, „Детска радост“, Скопје 2007, т. I 559 с., т. II 527 с., т. III 587 с.) како јазичен консултант, но и нејзините авторски прирачници за изучување на македонскиот и рускиот јазик: *Македонски со мака* – курс за почетници, курс для начинающих, course for beginners, Роза Тасевска, Меѓународен семинар за македонски јазик, литература и култура при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје 2007, 200 с. и *Изучаем русский язык*, учебник за почетници, Роза Тасевска, Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје 2008, 194 с. Секако, тука треба да се спомене и првиот *Речник на антонимии во македонскиот јазик со руски еквиваленции* издаден од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во 2011 г., каде што авторката на Речникот, Роза Тасевска, цитирајќи го Л. А. Новиков, вели: „Потребата да

се најде, да се избере зборот со спротивно значење, да се ‘уловат’ поларните пројави на некое својство, признак, квалитет, претставува природна склоност на човековиот ум и често се јавува кај луѓето од најразлични професии што се интересираат за јазикот, особено кај оние чија професија е поврзана со јазикот, т. е. кај филолозите, наставниците, писателите, преведувачите, новинарите“. А, со ова мислење таа и ја најавува својата следна дејност во областа на преведувањето, односно книжевниот превод.

Се разбира, книжевниот превод е вграден во целата нејзина наставно-научна дејност, но со преведување на интегрални прозни дела започнува да се занимава непосредно пред пензионирањето. Роза Тасевска вели „дека за уметничкиот превод се бара: прво, потполно разбирање на оригиналот и одлично владеење на јазикот на превод; второ, општи широки познавања на општеството, историјата, културата итн. на земјата од чиј јазик се преведува; трето, познавања на конкретната епоха во која твори авторот; четврто, познавање на стилот на авторот, петто, малку талент, огромно залагање и совест/одговорност на преведувачот“. Во прилог издвојуваме еден фрагмент од преводот на Александар Белјаев *Човекојѝ шѝѝѝ ѝѝ изѝѝѝби своѝѝѝ лице*, *Човекојѝ шѝѝѝѝ ѝѝ најде своѝѝѝ лице* од оригиналот (Александр Беляев, *Человек, потерявший своё лицо*, *Человек, нашедший своё лицо*), кој илустрира како таа го вградува сето тоа во својот превод:

Это поразило Эллен. Значит, знаменитый Тонио Престо еще существует и, очевидно, живет где-то поблизости. Но почему вскрытый конверт оказался на столе мистера Смита? Это была загадка. Может быть, Смит — близкий родственник или друг Тонио Престо? Что же? то возможно. Но почему мистер Смит никогда не говорил ей, что лично знает Престо? Эллен уже не раз приходила мысль о том, что между Тонио Престо, которого она великолепно знала по крану, и их жильцом есть какое-то неуловимое сходство, несмотря на то, что Смит здоровый, нормальный молодой человек, а Престо урод. Эллен была чрезвычайно заинтересована своим открытием. Но ни с жильцом, ни даже со своим дядей она не решилась поговорить об этом. Нельзя же было признаться в своем нескромном любопытстве — чтении чужих бумаг. Ореол тайны придал мистеру Смигу в глазах Эллен новый интерес. До сих пор она считала Смита скромным журналистом, неудачником, который не имеет средств даже остановиться в отеле. И вот оказывается, что он имеет какие-то очень близкие и таинственные отношения с самим Тонио Престо.

Тоа ја изненади Елен. Значи познатиот Тонио Престо сè уште постои и, очигледно, живее некаде во близина. Но, зошто отворениот плик се нашол на масата од мистер Смит? Тоа беше загатка. Можеби Смит му е близок роднина или пријател на Тонио Престо. Па, што, тоа е можно. Но зошто мистер Смит никогаш не ѝ кажал дека лично го познава Престо? На Елен повеќе пати ѝ доаѓала мисла, дека меѓу Тонио Престо, кој великолепно го знаеше од екранот, и нивниот потстанар има некаква недоловлива сличност, без оглед што Смит е здрав, нормален млад човек, а Престо наказа. Елен беше необично заинтересирана за своето откритие. Но ниту со потстанарот, ниту со својот вујко таа не се реши да позборува за ова. Па, не можеше да признае за својата нескромна љубопитност – за читањето на туѓи хартии. Ореолот на тајната на мистер Смит му придаде нов интерес во очите на Елен. Досега таа го сметаше Смит за скромен, неуспешен новинар, кој нема средства ни за хотел. А види!, излегува дека тој имал некакви многу блиски и таинствени односи со самиот Тонио Престо.

(Александар Белјаев, *Човекош шћо їо изгуби своето лице, Човекош шћо їо најде своето лице*, Мартина, Скопје 2023, стр. 206)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од руски на македонски јазик

Книги

1. Андреј Бели, *Сребрениот ѓулаб, Повесѝ во седум ѓлави*, Мартина, Скопје 2020.
2. Иван Александрович Гончаров, *Фрејџаџа „Палада“*, Мартина, Скопје 2021.
3. Михаил Евграфович, Салтиков-Шчедрин, *Госѝода Головѝови*, Мартина, Скопје 2021.
4. Иван Александрович Гончаров, *Егна секојдневна ѝриказна*, Мартина, Скопје 2022.
5. Александар Белџаев, *Човекоѝ шѝѝ ѝо изѝуби своето лице, Човекоѝ шѝѝ ѝо најде своето лице*, Мартина, Скопје 2023.

Составила: Лидија Танушевска

Љубица Тодорова-Јанешлиева (1940–2021)

Љубица Тодорова Јанешлиева е родена во Белград. Дипломирала англистика по тригодишни студии на Универзитетот во Бристол во 1963 г. Во 1964 година се вработила како асистент на Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филозофскиот факултет во Скопје. Магистерските студии ги завршила во 1975 г. на Филозофскиот факултет во Белград со одбрана на тезата со наслов *Сатирично у раним романима Енџони Пауела (Сатиричнојто во раниите романи на Енџони Паулел), а докторската дисертација Митскојто во делата на Карсон Макалерз и во македонските и српскохрватските народни умотворби* во 1982 г. на Филолошкиот факултет во Скопје.

По докторирањето е избрана за доцент во 1985 г., а потоа и во вонреден професор и редовен професор по современа англиска и американска книжевност. Таа е дел од генерацијата професори што ги поставија темелите на современите студии по англиски јазик и книжевност и ги подигнаа на извонредно високо ниво. Притоа ги има предавано предметите Модерна англиска поезија, Модерен англиски роман, Британско-македонски културни и книжевни врски, Феминистичка теорија и критика и др.

Во учебната 1970/71 година била на стручно усовршување во САД на Универзитетот Пердју. Во учебната 1975/76 година работела како предавач по македонски јазик и култура на Постдипломската школа за југословенски студии на Универзитетот во Брадфорд, а во учебната 1988/89 г. била лектор по македонски јазик и книжевност на Катедрата по славистика на Универзитетот Вашингтон.

Љубица Јанешлиева во текот на својата академска кариера има објавено околу 80 научни и стручни трудови од областа на англистиката, американистиката и компаративната книжевност (студии, предговори и есеи) во книги, специјални едиции и периодични списанија во земјата и во странство, како и неколку преводи и приредени збирки на македонска и англиска поезија. Учествовала на повеќе конференции, семинари, симпозиуми и научни собири во земјата и во странство (Загреб, Кембриџ, Љубљана, Скопје, Охрид и др.). Од областа на преведувањето, можеме да го истакнеме нејзиниот настап на Меѓународната конференција по англиска книжевност на Јагелонскиот Универзитет во Краков, април 1983 г., со трудот „Современата англиска поезија во превод на македонски јазик“. Во

1985 г. одржала предавање за македонската поезија на англиски јазик на Институтот за Средна и Источна Европа на Универзитетот Колумбија, а за време на нејзината работа како лектор по македонски јазик и книжевност одржала предавање за развојот на македонската поезија на Универзитетот Вашингтон (САД).

Активно била вклучена во работата на телата и на органите на Филолошкиот факултет, при што била член на повеќе комисији, на Извршниот одбор на Факултетот, на Редакцискиот одбор на Годишниот зборник на факултетот. Понатаму, ги извршувала функциите шеф на Катедрата за англиски јазик и книжевност, а 1987/88 и 1990/91 била продекан на Факултетот, додека во 1991 г. е избрана за декан на Филолошкиот факултет.

За време на својот работен век има вршено разни општествени функции, како што се член на претседателството на Музичката младина на Македонија, член на Работничкиот совет на издавачката куќа „Мисла“, член на Републичката комисија за образование, наука и култура, член на Работничкиот совет на НУБ „Климент Охридски“ и многу други. Во 1979 г. од страна на Претседателот на СФРЈ, Јосип Броз Тито, одликувана е со државен Медал на трудот.

Во трудот „Рацин на англиски јазик“ Јанешлиева изнесува податоци за застапеноста на поезијата на Рацин во антологиите и во другите публикации, како и за преведувачите и за успешноста на нивните преводи. Заклучува дека Рациновата поезија не е во доволна мера претставена на англиски јазик. Друг важен проект што го предводи Јанешлиева во однос на препевот и претставувањето на современата британска поезија е антологијата *Современа британска поезија*. Оваа опфатна антологија, единствена на македонски јазик, содржи мошне внимателно избрани 104 песни од 45 современи британски поети во периодот од 1950 до 1990 г. Во антологијата има напишано предговор – студија за „Движењето“ (Movement Poets) и за особеностите на тоа движење и на поединците од тој период, изнесени вешто и минуциозно. Како што ни укажува Бркиќ, „предговорот има вредност на сериозна студија и со белешките за поетите овозможува целосен увид во поезијата на тој период, Покрај другите преведувачи, со своите одлични преводи Љубица Јанешлиева придонесува за успешноста на антологијата“.

Во трудот „Golding's Lord of the Flies, Its Translation and Reception into Macedonian“, Јанешлиева критички се осврнува на вредноста на преводот и смета дека преведувачот не нашол јазични еквиваленти и дека преводот на овој роман не е адекватен. Истовремено, позитивно ги оценува двата написа за Голдинг: на Ферид Мухиќ и на Ивица Џепароски, кои, според

нејзиното мислење, даваат увид во Голдинговото творештво. Исто така, дава свој придонес и во истражувањето на првите појави на творбите на македонски јазик на англиски јазик. Така, на пример, во трудот „Патеписот на Макензи и Ирби за Македонија“, ги изнесува видувањата на патописците за Македонија (од 1872 г.) кои оставиле записи за политичкиот, за економскиот и за културниот живот, кои според мислењето на авторот се мошне значајни за увид во животот во тоа време и даваат податоци и видување за словенскомакедонското население. Тоа што е придонес е фактот што ни посочува дека во својот патопис Макензи и Ирби го вклучиле и преводот во проза на македонската народна песна „Ми киниса Свети Петар“, а Јанешлиева прави посебна анализа на преводот и констатира дека преведувачите при преведувањето имале извесни тешкотии, а дека како оригинален извор го користеле Зборникот на браќата Миладиновци. Истовремено, тоа е прв превод на таа песна на англиски јазик.

Во исто време, таа не ја заборава состојбата со преводите на современата поезија, па во два труда во книжевното списание *Сџекџар* (1983), „Презентирањето на македонската поезија на англиски јазик“ и „Библиографија на преводи од англиската поезија“, дава преглед на имиња на преведувачи на англиска поезија на македонски јазик и песни што одделни преведувачи ги превеле или ги препеале. Таму утврдува дека бројот на преведените песни не е мал, но дека изборот зависел од вкусот на поединци, а дека во тој период има потреба за систематско преведување на англиската поезија на македонски јазик. Потоа се осврнува на дотогаш објавените книги преводи на македонска поезија на англиски јазик, задржувајќи се на предговорите, поговорите и забелешките од македонски или од англосаксонски писатели. Во однос на проблематиката на преведувањето на македонската поезија на други јазици, Јанешлиева смета дека потребни се повеќе информации од општествено-историски карактер за да се сфати преведената поезија, што со мали исклучоци, недостасува.

Во трудот „Проникнување на англиската, американската и македонската поезија“, пак, се осврнува на првите преводи и преведувачи на англоамериканската поезија на македонски јазик, со посебен акцент на работата на Богомил Ѓузел како преведувач на англосаксонските поети, сродноста меѓу ставовите на Т. С. Елиот и Езра Паунд, од една страна, и теориските ставови и поетските остварувања на Богомил Ѓузел.

Во однос на нејзината преведувачка и, особено, препејувачка работа, мораме да ја истакнеме нејзината посветеност на поезијата на еден од стожерните македонски поети, Гане Тодоровски. Заедно со Греам Рид уште во 1976 г. превела над 80 негови песни, кои ги приредила во книга

што е објавена од страна на Универзитетот во Бранфорд. Како што вели Ф. П. Синглетон, „објавувањето на оваа книга превод на песните од Гане Тодоровски е опиплив доказ за блиските односи кои се развивале помеѓу градовите Скопје и Бранфорд“. И Бркиќ дава високи оценки за пристапот на Јанешлиева и Рид: „Преводите се максимално успешни, работени вешто и со полна внатрешна ангажираност“, додека авторките на едно подоцнежнo истражување посветено на овој превод (Нешковска и др.) укажуваат дека „преведувачите јасно се трудат да постигнат речиси целосна верност на оригиналот“.

Тука презентираме за потврда на тоа превод на една од песните во збирката:

Љубовна

Сè ли ти дадов? Сè ли си зема?
Догледање! Што чекаш?
Епilog нашата драма нема,
Таа е бескрај, ко река

што едно влече, друго носи,
што мени лика лете —
та, како питач капка проси
од пресушениот ветер!

Таа е бучна, кога е полна,
та палави и плави —
таква е нашата љубов:
болна кога сме најмногу здрави!

Догледање! До прва пролет!
Ќе дотрчаш ко река,
за да оживееш опустен голет,
даревна, топла, мека...

Love song

Did I give you all? Did you take all?
Goodbye! What are you waiting for?
Our story lacks an epilogue
it is endless as the river is
which takes one thing away and brings another
which alters its appearance in summer
and beggar-like it craves a drop
from the parched wind!

When full it is full of noise
And romps and flood –
Such is our love: ailing
when we are in the best of health!

Farewell! Till the coming spring!
You will come running like a river
Bringing life to the bare hillside
Generous, warm and soft ...

(Gane Todorovski, *Poems*, University of Bradford, Bradford 1976)

Потоа заедно со Гане Тодоровски ја преведуваат поетската збирка *Песни од Црна Африка* на еден од најзначајните американски поети во 20 век Ленгстон Хјуз. Како препејувач на песни од англофонски автори, Јанешлиева учествува во неколку антологии на англиската поезија, како и за потребите на Струшките вечери на поезијата. Во подоцнежниот дел од преведувачката кариера таа преведува кратки раскази, како и романи од класици, како што се Х. Џ. Велс и Карсон Мекалерз.

Со сето горенаведено и истражено можеме слободно да кажеме дека Љубица Тодорова-Јанешлиева даде голем придонес во развојот како на студиите по англиска книжевност така и во проследувањето на развојот на нејзиниот превод во нашата средина и на македонски јазик, додека со својата преведувачка и препејувачка дејност работеше на приближувањето на двете култури, како и на презентирањето на македонската книжевност и поезија пред светот.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Blaže Koneski, *The Macedonian Language in the Development of the Slavonic Literary Languages*, (копреведувач со Греам Рид), Kultura, Skopje 1968.
2. Gane Todorovski, *Poems*, (копреведувач со Греам Рид), University of Bradford, Bradford 1976.
3. Gane Todorovski, *Lonely Voyager*, (копреведувач со Маргарет Пеги Рид и Греам Рид), Detska radost, Skopje 1996.

Прилози

1. Gane Todorovski, “Night Without Punctuation”, “A Quiet Step”, “Apotheosis of the Working Day”, “The Poem I Ought to Write”, “Fragments from the Poem *Maya*”, “Primrose – Jaglika”, “Unbeautified Day” (копреведувач со Маргарет Пеги Рид и Греам Рид), *Сиремеж*, бр. 7–8, 1997, стр. 80–94.

II. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Ленгстон Хјуз, *Песни од Црна Африка* (копреведувач со Гане Тодоровски), Македонска книга, Скопје 1968.
2. Хенри Ноел Брејлсфорд, *Македонија: нејзиниите народи и нејзината иднина* (копреведувачка со Виолета Христовска), Култура, Скопје 2003.
3. Х. Ц. Велс, *Осировой на докиор Моро*, Магор, Скопје 2010.
4. Карсон МекКалерс, *Срцејто е осамен ловец*, Магор, Скопје 2013.

Дел од книга

1. Д. Ц. Енрајт, „Одите во странство?: Упатство“ (стр. 29–30); Дани Ебз, „По автопатот М4“, „Од праска семка“ (стр. 36–38); Јон Силкин, „Париче“ (стр. 58–59); Дерек Махон, „Снежна забава“, „Прогонети богови“ (стр. 107–110); Пенелопи Шатл, „Првите фетусни движења на мојата ќерка“ (стр. 132); Том Полин, „Закопување со грниња“, Од *Грбни то ојној*: една верзија на Ахиловиот *Окованиот Прометей* (стр. 137–139); Кристофер Рид, „Вовед на составувачот на антологијата“ (стр. 142); Блејк Морисон, „На плажата Саизвел“ (стр. 150–152); Ендрју Моушн, Од „Зборува твојот предмет“ (стр. 156–158); Керол Ен Дафи,

- „Женски акт“ (стр. 159–160); Сајмон Армитиџ, „Во осумдесеттите, деведесеттите“ (стр. 161–163), во *Современа британска поезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
2. Џин Стафорд, „Час по филозофија“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 86–95.

Составил: Милан Дамјаноски

Гане Тодоровски (1929–2010)

Во контекст на целокупните дела на Гане Тодоровски, неговата преведувачка дејност зазема значајно место и во квантитативен во квалитативен поглед. Притоа, таа кореспондира и со неговата поезија, но уште повеќе со неговиот научен ангажман на полето на јужнословенските литератури, во таа смисла и на македонската литература пишувана на други јазици, како и со неговата активна, организациска вклученост во книжевниот живот во Република Македонија.

Гане Тодоровски е роден во 1929 година, дипломирал на Филолошкиот факултет, каде што и се вработува на Катедрата за југословенска книжевност, како асистент по предметот Народна книжевност. Докторира на тема „Веда Словена“. Прво е избран за професор по предметот Нова хрватска книжевност, а потоа по Македонска книжевност (XIX век). Активно бил вклучен во општествениот и во политичкиот живот во Република Македонија, меѓу другото и како прв македонски амбасадор во Руската Федерација.

Неговото оригинално поетско творештво е составено од 12 книги поезија. Особено е импозантен неговиот научноистражувачки и литературнокритичарски опус, како и неговата учебникарска дејност.

Дел од неговата преведувачка активност е во тесна врска со неговиот ангажман на полето на наставата по литература во основното и во средното образование, како и со приопштувањето на светските поетски класици на македонски јазик, особено од англојазичната, руската и од другите словенски и балкански поезии. Како ангажиран автор, постојано бил во контакт со светските поетски збиднувања, што го збогатува корпусот на неговиот преведувачки опус. Како историчар на македонската книжевност, приопштува на македонски јазик поезија од македонски поети што пишувале на други јазици.

Кон преведувањето Тодоровски пристапува како кон творечки чин. И во тој поглед е ненадминат меѓу македонските преведувачи од други јазици.

Преведувачките почетоци на Тодоровски се поврзуваат со преводите од словенечки јазик, во рамките на „Библиотеката југословенски писатели“. Притоа треба да се има предвид дека до 1955 година обично не се преведувало поезија од другите југословенски јазици, туку таа се восприемала во оригинал. Во таа смисла се и преводите на авторите што се предвидени

со наставната програмата, пред сè, од словенечката книжевност – Франце Прешерн, и од хрватската – Силвие Крањчевиќ и Иван Мажураниќ. Преведувањето поезија од српскохрватски и од словенечки јазик во тоа време е од особено национално значење, а Тодоровски целосно му се посветува на тој ангажман, меѓу другото и во антологиска смисла.

Најцелосно, сепак, ѝ се посветува на руската поезија, на поетските остварувања од нејзините современојазични почетоци (Александар Пушкин, Михаил Лермонтов, Александар Фет), преку најиздигнатите врвови на руската поетска школа (Александар Блок, Владимир Мајаковски), поезијата со емигрантски призив (Марина Цветаева, Борис Пастернак), авторот што особено бил привлечен во македонската средина (Сергеј Есенин) до делата на поетите со кои лично се познавал и остварувал книжевни контакти (Андреј Вознесенски, Генадиј Ајги, Роберт Рождественски, Вјачеслав Купријанов и, особено, Анатолиј Парпара). Со други зборови, преведувал поезија создавана во два века, во различни епохи и со различни стилско-естетски и јазични дострели. И на сето тоа му дал личен белег, воспоставувајќи стилска синтеза меѓу оригиналниот текст и преведениот, напати создавајќи дури и сосема друга песна (особено од Александар Фет). Но, Тодоровски е врвен версификатор, со извонредна смисла за метрика, ритам и рима, па напати повеќе внимание им посветува на овие особености на песната, отколку на содржината.

Особено е импресивен неговиот препев на „Цигани“ на Пушкин, со што се заокружува грандиозното дело на Пушкин на македонски јазик, токму со доловената ритмичност од оригиналот (Цыганы шумною толпой / По Бессарабии кочуют : Тој шумен, вревлив ѓупски цган / Низ Бесарабија е разгракан), но и со карактеристични зборови од македонскиот речник во функција на версификацијата: наспроти рускиот збор *кочевать*, што на македонски во контекст на поемата може да се преведе со *скиџа* и *лунса* – збор што често се среќава во поезијата на Тодоровски, тој се одлучува за сосема поинаква актуализација на творечката атмосфера во песната, а не се ретки и подведувањата под ритамот на македонската народна поезија: „Коњи мирно / си пасат ширум поле широко.“

Притоа, тој ги приопштил на македонски јазик поетските дела што се врзуваат за подемот на руската поезија: „Бородино“ од М. Лермонтов и „Дванаесетте“ од А. Блок, кои се сметаат за меѓници во развојот на рускиот поетски јазик, со оглед на постигната поетска разговорност во нив, но секако, и значењето што го имаат во развојот на руската општественост. Со други зборови, низ два превода настанати речиси истовремено, тој ја

споил едновековната оддалеченост на врвните дострели не само во руската поезија туку уште повеќе и во руската општественост.

Тодоровски го слика и ритамот од поезијата на Мајаковски (особено во: „Прозаседавшиися“ : „Суперзаседавачите“), како и фразеологијата карактеристична, меѓу другото, и за времето кога е настаната песната – *сидят людей половины : се майи умой в лава*. Во таа смисла, треба да се имаат предвид енормните промени во развојот на руската лексика во времето на рускиот формализам, што на Тодоровски очигледно не му било проблем да ги совлада.

Сепак, како преведувач во македонската книжевна средина Тодоровски е најпознат по преводот на „Гавранот“ од Едгар Алан По. И не се должи тоа толку на популарноста на По, колку на успешноста на преводот, и повторно: на доловениот ритам.

Освен што слободата на препевот му е битна особеност, за Гане Тодоровски е својствена и тимската преведувачка активност, со што како да се доближува до оние погледи на Конески дека при поетскиот превод треба да се има на ум и дејноста на народниот творец, токму поради пренесувањето на мотивите од една поетска средина во друга. Ова становиште на Конески, по однос на творечките ангажмани на Тодоровски, се дополнува и со улогата на транспреведувањето, особено меѓу изворниот зборувач и препејувачот на друг јазик.

А, најдобар пример за тоа е неговата соработка со Адем Гајтани при поетското преведување на албанската поезија на македонски јазик.

Гане Тодоровски му пристапува на поетското преведување сестрано, и од книжевноисториски и од поетички аспект. А, тоа е веќе половина од преводот. Во онаа ангажирана смисла на зборот. Како кај Мајаковски.

Имено, Тодоровски е препејувач што се вживува во оригиналот и создава „супероригинал“. Помакедончен, како што би рекол тој.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

Книги

1. *Словенечки ѝоеѝи: сѝихоѝворен зборник*, (прир. со Србо Ивановски), Кочо Рацин, Скопје 1956.
2. Франце Прешерн, *Одбрани ѝесни*, Култура, Скопје 1959.
3. Силвие Крањчевиќ, *Одбрани ѝворби*, Кочо Рацин, Скопје 1962.
4. Иван Мажураниќ, *Одбрани ѝворби*, Кочо Рацин, Скопје 1963.

5. Иван Мажураниќ, *Смртѝѝа на Смаил-аѝа Ченѝиќ*, (препеал од хрватски), Култура, Скопје 1964 (Македонска книга, Скопје 1967; Култура, Скопје 1974; Македонска книга, Култура, Наша книга, Мисла, Скопје 1986; 1989).
6. Христо Ботев, *Одбрани ѝесни*, Народна задруга, Скопје 1964 (*Песни*, Наша книга, Скопје 1976; *Поезија*, Матица македонска, Скопје 2005).
7. Каетан Кович, *Иѝирицаѝѝа Мица*, (препеал од словенечки), Култура, Скопје 1965.
8. Владимир Назор, *Со ѝарѝѝизаниѝѝе: 1943–1944*, (превел Александар Џукески; препев на стиховите Гане Тодоровски), Култура, Скопје 1967 (Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга, Скопје 1984).
9. *Правосѝѝоина: современи ѝоеѝѝи од албанска народносѝѝ во Јуѝославија*, (избор и препев Адем Гаѝтани, Гане Тодоровски), Македонска книга, Скопје 1968.
10. Едгар Алан По, *Поезија*, Македонска книга, Скопје 1969 (Култура, Мисла, Македонска книга, Наша книга, Скопје 1986; Матица македонска, Скопје 2005).
11. *Новаѝѝа хрваѝѝска ѝоезија: анѝѝолоѝѝја*, (прир. Славко Михалиќ, Гане Тодоровски), Мисла, Скопје 1973.
12. Роберт Фрост, *Поезија*, Македонска книга, Скопје 1974.
13. Отон Жупанчич, *Избрани ѝесни*, Нова Македонија, Култура, Македонска книга, Мисла, Наша книга, Скопје 1975 (Наша книга, Скопје 1977).
14. Антун Г. Матош, *Одбрани ѝѝворби*, (прир. Гане Тодоровски; превеле од хрватско-српски Атанас Вангелов ... и др.), Мисла, Македонска книга, Култура, Наша книга, Скопје 1978.
15. Иван Горан Ковачиќ, *Одбрани ѝѝворби*, (превод и препев од хрватско-српски со Ефтим Клетников), Култура, Мисла, Наша книга, Македонска книга, Скопје 1978.
16. Мирослав Крлежа / Miroslav Krleža, *Поезија / Poezija*, (препев со Ацо Шопов), Мисла, Скопје 1979.
17. Силвие Страхимир Крањчевиќ, *Одбрани ѝѝворби*, Наша книга, Мисла, Култура, Македонска книга, Скопје 1979.
18. Јуре Каштелан, *Раскрилениоѝѝ ѝејач*, Мисла, Струга 1982.
19. Пејо К. Јаворов, *Одбрани ѝѝворби*, Мисла, Скопје 1983.
20. Изет Сараѝлиќ, *Рогени 23 - сѝѝрелани 42* (поезија: избор), Наша книга, Скопје 1984.
21. Анѝѝелко Крстиќ, *Одбрани расказаѝѝ*, (превод од српскохрватски), Мисла, Скопје 1987.
22. Антун Г. Матош, *Одбрани ѝѝворби*, (превод на Гане Тодоровски), Наша книга, Македонска книга, Мисла, Култура, Скопје 1987.
23. Едвард Коцбек, *Одбрани ѝесни*, Наша книга, Скопје 1987.
24. Никола Јонков Вапцаров, *Песни*, Македонска книга, Мисла, Култура, Скопје 1988.
25. Јохан Волфганг Гете, *Поезија*, (избор и препев Гане Тодоровски; белешки Ранка Грчева), Наша книга, Скопје 1988.

26. Хајнрих Хајне, *Одбрани њесни*, (препев со Блаже Конески), Мисла, Скопје 1991.
27. *Нека се роди човек: (деветмина албански њоеџи)*, Матица македонска, Скопје 1993.
28. Атанас Раздолов, *Слобода или смрт: бунтовни њесни*, Матица македонска, Скопје 1992.
29. Григор Прличев, *Воспиеание или Дванаесет њесни за деца*, (книгата ја подготвил и стиховите ги помакедончил Гане Тодоровски), Детска радост, Скопје 1993.
30. Григор Прличев, *Сердарот: кон ситиодигишината од смртта на Прличев*, (помакедончил Гане Тодоровски), Детска радост, Скопје 1993.
31. Михаил Сматракалев, *Могриџе широчини на џаџиковината*, Мисла, Скопје 1994.
32. Константин Павлов, *Издебано небо*, Детска радост, Скопје 1994.
33. Стефан Цанев, *Сјасетје ни ти душиџе*, Детска радост, Скопје 1995.
34. Сергеј Есенин, *Русија, открили се*, (помакедончил Гане Тодоровски), Детска радост, Скопје 1995.
35. Анатолиј Парпара, *Лирика*, Детска радост, Скопје 1996.
36. Атанас Далчев, *Прозорец*, Детска радост, Скопје 1996.
37. Марина Цветаева, *Плачот на Јарославна: одбрани њесни*, (помакедончил Гане Тодоровски), Детска радост, Скопје 1997.
38. Сергеј Главјук, *Аџи: одбрани сџихови*, Матица македонска, Скопје, Мелбурн 1997.
39. Борис Пастернак, *Ѓаволски валцер: одбрани њесни*, Детска радост, Скопје 1998.
40. Ласгуш Порадеци, *Љубовна росица*, Флака, Скопје, 1999.
41. Владимир Соколов, *Тивки џлејби*, Матица македонска, Скопје 1998.
42. Славко Михаџиќ, *Одбрани њесни* (избор на авторот), Струшки вечери на поезијата, Струга 2002.
43. Теодор Трајанов, *Тајната на Сџрума*, (помакедончување Гане Тодоровски), Матица македонска, Скопје 2004.
44. Катја Ерменкова, *Одбрани сџихови*, (стиховите ги помакедончи Гане Тодоровски), Штрк, Скопје 2004.
45. Препеви: словенски поезии: Русија, Украина, Полска, Чешка, Словенија, Босна и Херцеговина, *Избрани дела на Гане Тодоровски*, 3, Матица македонска, Скопје 2006.
46. Препеви: словенски поезии: Хрватска, Србија и Црна Гора, Бугарија, Македонија (другојазични поети), *Избрани дела на Гане Тодоровски*, 4, Матица македонска, Скопје 2006.
47. Препеви: поети од Австралија, Албанија, Америка, Англија, Германија, Грција, Турција, Франција, Црна Африка, *Избрани дела на Гане Тодоровски*, 5, Матица македонска, Скопје 2006.
48. Б. Асенов, И. Докузов, Е. Евтимов, *Тврдина: одбрани њесни од џиројца џирински њоеџи*, Силсонс, Скопје 2007.

49. Сергеј Главјук, *Сџарайџа монетџа: избрани џесни*, Струшки вечери на поезијата 2009.
50. Пејо К. Јаворов, *Одбрани џесни*, (стиховите ги помакедончил Гане Тодоровски), Матица македонска, Скопје 2009.

Дел од книга

1. *Дванаесетминаџа: анџолоџија на рускаџа џоезија на XX век*, (избрал Владимир Огнев), (копреведувач со група преведувачи), Наша книга, Скопје 1991.
2. *Буџарски џоеџи / избор*, (предговор и белешки за авторите Гане Тодоровски; копреведувач со Љупчо Стојменски, Ефтим Манев), Детска радост, Скопје 1996.
3. *Срџскаџа џоезија во XIX и XX век*, (составиле Гане Тодоровски, Паскал Гилевски; копреведувач со Паскал Гилевски, во соработка со Петре М. Андреевски ... и др.), Матица македонска, Скопје 2000.
4. *Еџндемија на слободаџа: рускаџа џоезија во вџторайџа џоловина на XX век*, (прир. Гане Тодоровски), (копреведувач од руски со група преведувачи), Струшки вечери на поезијата, Струга 2000.

Прилози

1. Стефан Цанев, „Обид за пророштво“, „Сказна за Бинка Желескова“, *Око*, бр. 17, август 1995, стр. 74.
2. Христо Ботев, „Кон брата си“, „Елегија“, „Кон мајка си“, *Око*, год. 5, бр. 20, 1 август 1996, стр. 106–107.

Составил: Димитар Пандев

Душан Томовски (1925–1979)

Родниот град Дебар, во кој татко му учителствувал, Душан Томовски го напуштил на двегодишна возраст, кога семејството се преселило во Скопје, каде што го стекнал образованието. Спаѓа во првата генерација физичари што во 1950 г. дипломирала на Групата за физика, која тогаш била во состав на Природно-научниот оддел на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Кирил и Методиј“. Не ја прифатил понудата за вработување во српскиот Институт за нуклеарна физика во Винча, туку ѝ се посветил на филологијата: дипломирал на Групата за француски јазик и книжевност (1957), на Групата за германски јазик и книжевност (1961) и на Групата за англиски јазик и книжевност (1966) при тогашниот Филозофски факултет.

Се усовршувал во Париз, Лондон и Хале/Зале, поранешна ГДР. Во 1966 г. се вработил како асистент на Катедрата за германски јазик и книжевност при Филозофскиот факултет во Скопје. Докторирал во 1969 г. на Универзитетот „Мартин Лутер“ во Хале-Витенберг на тема: *Studien zum System der starken Verben im Germanischen* (‘Студии за системот на јаките глаголи во прагерманскиот јазик’, прев. од Е. Б.), по што бил унапреден во звањата доцент и професор и му било доверено раководењето на матичната Катедра. Држејќи македонистички предавања, неколку месеци во 1977 г. престојувал на Универзитетот во Келн. Починал по две години во САД, каде што преку програмата „Фулбрајт“ гостувал со предавања на Одделот за славистика при Универзитетот во Чикаго.

Душан Томовски, потпишан со наведеното име или како Душко Томовски, развил богата новинарска, наставна, научна, преведувачка и препејувачка дејност.

Како специјален дописник од странство за *Нова Македонија* и, поретко, за *Вечер*, известувал, пред сè, за меѓународната културна сцена. Тука спаѓаат париските интервјуа со актерот Фернандел (1960), со режисерот и критичар Франсоа Трифо (1960), со актерот Мишел Симон (1961) и со композиторот Андре Жоливе (1960), источноберлинското интервју со писателот Херберт Ото (1968) итн. Објавувал статии и на општествено-политички и на економски теми.

Врската со весниците ја продолжил како препејувач, како автор на статии и како соговорник на новинари. Во *Нова Македонија* се појавувале

препеви, главно, на песни претставени на Струшките вечери на поезијата. Како професор објавувал статии од областа на културата и дал многубројни интервјуа за своите преводи и препеви.

Држел настава по германистичка лингвистика со нагласка на историската граматика и на фонологијата. Важел за строг, но правичен професор.

Во издание на Универзитетот „Кирил и Методиј“ објавил три учебници: *Увод во историската граматика на немскиот јазик, I дел: Фонологија* (1975), *II дел: Морфологија* (1976) и *Увод во фонологијата на современиот немски јазик* (1980, постхумно). Автор е на многубројни стручни трудови од областа на структуралистичката синхрониска и дијахрониска германистичка и македонистичка лингвистика, објавени на германски и на македонски јазик.

Со преводите и со препевите, пред сè, од германски јазик, но и од француски и англиски на македонски јазик, како и со поговорите, предговорите и коментарите, Душан Томовски дал значаен придонес за рецепцијата на туѓојазичната книжевност во Македонија. Според значењето во светската книжевност и според препејувачкиот предизвик, се издвојуваат Гетеовите *Фауст* и *Песни* за *Нибелунзиите*. Благодарение на симбиозата меѓу дијахронискогерманистичките компетенции и препејувачкото мајсторство, го препеал јуначкиот еп од 13 век директно од средновисоконемски.

Овој истакнат културен посредник се грижел и за рецепцијата на македонското книжевно творештво на германското јазично подрачје, на пример со предавањето за македонскиот јазик и книжевност на симпозиумот во Гетинген (1977). Со своите коавторски препеви ја претставил македонска поезија на англиски јазик, а со негова иницијатива и заложба се објавиле германски преводи на делата на македонски раскажувачи⁸³ и на македонски лиричари.⁸⁴

Како основоположник на преведувачката и на препејувачката дејност во Македонија, Душан Томовски оставил зад себе подмладок. Со импозантниот број преведени и препеани дела меѓу неговите ученици и следбеници посебно место зазема Ранка Грчева, добитничка на престижни награди за преводи и за препеви од германски на македонски јазик.

За препевот на *Фауст* (дел I и дел II) бил одликуван со наградата „Григор Прличев“ (1977), а за извонредните заслуги за германскиот јазик во странство и за унапредувањето на меѓународните културни врски, Институтот „Гете“ од Минхен му го врачил медалот „Гете“, како официјално одликување на Сојузна Република Германија (1980, постхумно).

⁸³ *Makedonien*, Erdmann, Tübingen u. Basel, 1976 (= *Moderne Erzähler der Welt*, 53).

⁸⁴ *Moderne makedonische Lyrik*, Erdmann, Tübingen u. Basel, 1978.

Во образложението Управниот одбор на Институтот „Гете“ пишува дека Душан Томовски бил заслужен за угледот на Катедрата за германски јазик и книжевност, која како релативно млада југословенска германистика не можела да се замисли без него. Двотомниот *Увод во историскиот граматика на немскиот јазик* го смета за фундаментален учебник во СФР Југославија. Ова дело, како и многубројните научни трудови, биле патоказ за германистиката во Македонија и во Југославија. Доделувачот на наградата истакнува дека за препевот на *Фауст* се слушнало и во странство, дека Душан Томовски планирал да издаде македонско-германски и германско-македонски речник и дека објавените дела биле конкретни докази за неговата неуморна заложба за унапредување на германско-југословенските односи.⁸⁵

Постхумно бил одликуван уште двапати: со Јубилејна плакета од Советот на Струшките вечери на поезијата (1981) и со Јубилејна плаката и медал за особен придонес во работата, развојот и афирмацијата на Струшките вечери на поезијата (1986).

Личноста и делото на Душан Томовски имале силен одек во културната фела. Во поговорот ‘За славата на Струга’ од збирката песни *Со групи очи* од Матијас Брониш, писателката Ева Штритматер го нарекува ‘остроумен пријател на книжевноста’⁸⁶ (прев. од Е. Б.).

По сообраќајната несреќа за време на СВП во 1979 г., есеистот, преведувач и поет Изет Сарајлиќ напишал во списанието *Око*: ‘Овогодишнава Струга заврши ужасно лошо: со сообраќајна несреќа, во која е потешко повредена една од најкрасните личности на Струшките вечери – Душко Томовски’⁸⁷ (прев. од Е. Б.).

По повод ненадејната смрт, Ева Штритматер му ја посветила беседата ‘Кружно писмо за смртта на Душан Томовски’, во која, цитирајќи ги д-р Волфганг Кирш (источногермански лектор и професор по книжевност во Скопје) и Матијас Брониш (западногермански лектор во Скопје и поет, кој му ја посветил песната ‘Ти проговараш’⁸⁸), вели: ‘Крај, готово е – макар што Струшките вечери на поезијата продолжуваат и јас би требало

⁸⁵ Zentralverwaltung des Goethe-Instituts: „Dušan Tomovski“, in: *Goethe Metaille verliehen am 22. März 1980*, o. S.

⁸⁶ „scharfsinnigen Freund der Literatur“, Eva Strittmatter, „Zum Ruhme Strugas“ [Nachwort], in: Matthias Bronisch, *Mit anderen Augen. Erzählungen*, Makedonische Revue, Skopje 1976, S. 59–61 [59].

⁸⁷ „Ovogodišnja Struga završila se užasno loše: saobraćajnim udesom u kome je teže pozleđen jedan od najdivnijih ljudi na Struškim večerima – Duško Tomovski“, Izet Sarajlić, „Ponedeljak, 28. kolovoza“, u: *Oko*, 21. rujna–8. listopada, 1979, str. 5.

⁸⁸ Брониш, М. *Койнеж љо јуї*, прев. од Душан Томовски, Македонска ревија, Скопје, 1979, стр. 48.

да одам таму. Без Душан не е тоа што беше. (Кирш пишува: Скопје без Душан? Бронис: Без Душан Македонија?) Душан, тоа беше благороден човек’⁸⁹ (прев. од Е. Б.).

Гане Тодоровски впечатливо ја опеал нивната разделба пред да му замине пријателот за Чикаго: „Требаше така да биде како што стана: / Чесно ни беше проштавањето, / Како по конец уточнето – Тебе ти бегаат очите накај часовникот, / Некаде ти се брза!“⁹⁰

А, во реминисценцијата на Петре Бакевски пишува: „Се присетив: професорот Душко Томовски умре во Чикаго! Сам. Го најдоа мртов во хотелска соба! Во право беше разгневениот Гете. Тоа беше најдобриот Македонец што и јас го познавав.“⁹¹

Во посмртната беседа ‘Германистот Душан Томовски – македонско-германски културен посредник’, Гизела Хавранек од Универзитетот во Хале-Витенберг истакнува дека Душан Томовски бил ‘германист, универзитетски професор, преведувач, толкувач, човек на културата и на културите’,⁹² и додава: ‘Јазикот и културата ги живеел како сврзувачки, зближувачки и збогатувачки моменти. Би требало да го следиме неговиот пример’⁹³ (прев. од Е. Б.).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. Ото Херберт, *Грчка свадба*, Македонска книга, Скопје 1969.

⁸⁹ „Aus, das ist es gewesen – auch wenn die Strugaer Abende der Poesie weitergehen und ich dorthin reisen sollte. Ohne Dušan ist es nicht, was es war. (So schreibt Kirsch: Skopje ohne Dušan? Bronisch: Ohne Dušan Makedonien?) Dušan, das war ein nobler Mensch.“, Eva Strittmatter, „Rundbrief zum Tode von Dušan Tomovski“, in: *Poesie und andre Nebendinge*. Aufbau, Berlin u. Weimar, ⁴ 1989 (1983), S. 10–18 [12].

⁹⁰ Тодоровски, Г. „Ненапишан некролог за пријателот или Песна за Душко Томовски“, во: *Неволицы, неверицы, несоницы*, Македонска книга, Скопје 1987, стр. 34.

⁹¹ Бакевски, П. „Грмеж на празно небо“, во: *Уйрински весник*, 4–5 септември 1999, стр. 11.

⁹² „Germanist, Hochschullehrer, Übersetzer und Dolmetscher, Mann der Kultur und der Kulturen“, Gisela Havranek, „Der Germanist Dušan Tomovski – ein makedonisch-deutscher Kulturmittler“, in: *Makedonien. Prägungen und Perspektiven*, Harrassowitz, Wiesbaden 2005, S. 203–212 [203].

⁹³ „[er] hat Sprache und Kultur als verbindende, näher bringende und bereichernde Momente gelebt. Sein Beispiel sollte Verpflichtung sein.“, Gisela Havranek, 2005, S. 212.

2. *Современи германски раскази* (копреведувач со Ранка Грчева), Македонска ревија, Скопје 1976 (= Библиотека *Меридијан*).
3. Јохан Волфганг Гете, *Фауст, I дел*, [со коментари и поговор], Култура и др., Скопје 1977 (= Странски и југословенски автори), [Култура и др., Скопје, 1989; Детска радост, Скопје 1996; АЕА Издавачи и Матица македонска, Скопје 2000; Арс Ламина, Скопје 2016].
4. Јохан Волфганг Гете, *Фауст, II дел*, [со коментари и поговор], Култура и др., Скопје 1978 (= Странски и југословенски автори), [Детска радост, Скопје 1996; Арс Ламина, Скопје 2016].
5. *Германската поезија на XX век*, [превод, избор и поговор], Македонска ревија, Скопје 1978 (= Библиотека *Меридијан*).
6. *Песна за Нибелунзиите*, [со коментари и поговор], Мисла, Скопје [без год.];
7. Матијас Брониш, *Којнеж ѓо јуџ* [со поговор], Македонска ревија, Скопје, 1979.
8. *Австриската поезија на XX век* (копреведувач со Ранка Грчева), Струшки вечери на поезијата, Струга 1982.
9. *Современа германска поезија* (копреведувач со Ранка Грчева, Димитар Бошков и Зоја Џунева), Македонска ревија и Струшки вечери на поезијата, Струга 1994 (= Библиотека *Меридијан*).

Превод на книга од областа на општествена теорија

1. Карл Маркс, *Класниите борби во Франција*, Култура, Скопје 1962.

II. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Жорж Санд, *Малечката Фадетта*, Култура, Скопје 1963 (= Библиотека „Лебедови крила“), [Преобјавено во 1967, 1983, 1987].

Преводи на книжевни и на есеистички прилози

I. Од германски на македонски јазик

1. Матијас Брониш, „Пет песни“, [со коментар], во: *Разглед*, 1976, год. XVIII, бр. 5, стр. 647–651.
2. Рајнер Марија Рилке, песни и осврт „Рилке – поет на смртта и осамелоста“, во: *Литературен збор*, 1977, год. XXIV, кн. 2, стр. 55–65.
3. Рајнер Марија Рилке, „Дуински елегии“, [со коментари], во: *Сирмеж*, 1978, год. XXII, кн. 7, стр. 639–650.
4. Рајнер Марија Рилке, „Дуински елегии“, [со коментари], во: *Сирмеж*, 1978, год. XXII, кн. 8, стр. 728–739.

5. Рајнер Марија Рилке [превод на песни и осврт] „Рилке – поет на предметната поезија“, во: *Литературен збор*, 1979, год. XXVI, кн. 2, стр. 73–84.
6. *Песна за Нибелунзите* [одломки и коментари] и осврт „По повод македонскиот превод на Песната за Нибелунзите“, во: *Литературен збор*, 1979, год. XXVI, кн. 3, стр. 55–65; (Превод на германски „Aus Anlaß der Übersetzung des ‚Nibelungenliedes‘ ins Makedonische“, in: *Der Übersetzer*, August 1979, 16. Jh. Nr. 8 u. 9. [unpag.].
7. „Рајнер Марија Рилке, „Сонетите за Орфеј“, [со коментари], во: *Разлеги*, 1979, год. XXI, кн. 5, стр. 474–479.
8. Бертолд Брехт, „Прашања за еден работник што чита“, во: *Нема сѐтих, нема мир!* Антолог, Скопје, 2017, стр. 36, 37.
9. Ханс Магнус Енценсбергер, „Две грешки“, во: *Нема сѐтих, нема мир!* Антолог, Скопје, 2017, стр. 37.
10. „Песна за Нибелунзите“ [одломки: пеење 1, 2, 5, 14, 16], во: *Антологија на свештската поезија. Том II, IV–XV век, од Калигаса до Вијон*, Арс Ламина, Скопје, 2017, стр. 206–237.

II. Од македонски на германски јазик

1. Иван Чаповски, „Die Insel Jaros“, во: *Поезија / Ivan Čapovski, Poetry*, Струшки вечери на поезијата, Матица Македонска, Скопје, Мелбурн, стр. 178.

III. Од англиски на македонски јазик

1. „Бенкт-Ерих Хедин. Избор. Од збирката „По тишината“, [со коментари], во: *Современост*, 1973, год. XXIII, бр. 10, стр. 972–980.
2. Вилијам Џеј Смит, песни и осврт „Поетската инспирација на Вилијам Џеј Смит“, во: *Литературен збор*, 1979, год. XXVI кн. 5, стр. 87–99.

IV. Од македонски на англиски јазик

1. “The Manifest of Kruševo”; “To the Manifest”, во: Михајло Апостолски, Крсте Битоски, Коце Солунски (прир.): *Крушевскиот манифест 1903 – 1968*. Институт за национална историја – Скопје, Скопје 1968, стр. 1–3.
2. Препевите на песни од шестмина македонски поети во *Reading the Ashes: An Anthology of the Poetry of Modern Macedonia*, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1977.
– Cane Andreevski, “Framed Place”, “Celebration”, “You and I. For Zlatko” (with Herbert Kuhner), pp. 44–47.
– Gané Todorovski, “In the Night” (with Herbert Kuhner), p. 54.

- Gané Todorovski, “Sonatina” (with Milne Holton and Herbert Kuhner), p. 56.
- Jozo T. Boškovski, “Loneliness”, “Children’s Spring Games”, (with Herbert Kuhner), pp. 83,84.
- Jovan Strezovski, “Sun and Mist”, “Orpheus of Infinity” (with Herbert Kuhner), pp. 94, 95.
- Radovan Pavlovski, “Potter’s Song”, “Weapons”, (with Herbert Kuhner), pp. 99,100.
- Todor Čalovski, “Seeing Stars”, (with Milne Holton and Herbert Kuhner), p. 138.
- 3. Todor Chalovski, “Midnight Excursion”, (with Herbert Huhner [Kuhner]), in: *Days of Macedonian Culture. Evenings of Macedonian Poetry*, Republic Commission for Cultural Relations of the Socialist Republic of Macedonia, 1979. [unpag.]

V. Од француски на македонски јазик

1. Артур Рембо, „Пијаниот брод“, [со коментар], во: *Културен живот*, 1976, год. XXI, бр. 1–2, стр. 24, 25.

VI. Од англиски и од француски на македонски јазик

1. „Ханс ван де Варсенбург. Избор“, [со коментар], во: *Современост*, 1976, год. XXVI, бр. 6, стр. 43–48 [песната „работниците...“ е препеана од француски препев, а другите песни – од англиски препев].

VII. Од германски и од англиски на македонски јазик (избор)

Песни објавени во *Нова Македонија*:

- Рајнер Марија Рилке, „Шпанска танчерка“, Матијас Брониш, „Курбиново“ (6.11.1977);
- Гинтер Грас, „Мојот пријател Валтер Хен е мртов“, Ханс Магнус Енценсбергер, „Биографија“, Ралф Тениор, „Вештачки заби“, Лудвиг Гелс „Дома“ (20.8.1978);
- Матијас Брониш, „Скопје“ (18.3.1979);
- Марк О’Конор, „Брајчино Брдо (Македонија)“ (22.7.1979);
- Ирвинг Лејтон, „Нов пиетет“, Томас Трансмер: „Граѓани“ (29.7.1979);
- Клаус Конјецки, „Визија I“ (5.8.1979);
- Вилијам Џеј Смит, „Американски примитивец“ (9.9.1979).

Песни од објавени во *Просветена жена*:

- Рајнер Марија Рилке: „Љубовна песна“ (септември 1989);
- Штефан Георге, „Ти како пламен чиста“ (март 1990);
- Хуго фон Хофманстал „Тие двајца“ (мај 1991);
- Елзе Ласкер-Шилер, „Разделба“ (јули-август 1991);
- Готфрид Бен, „Разделба“ (ноември 1991);
- Штефан Георге, „Чекориме горе-долу во раскошен сјај“ (јули-август 1992);
- Паул Селан, „Ноќе“ (април 1995).

Составила: Емилија Бојковска

Радмила Угринова-Скаловска (1926–2018)

Радмила Угринова-Скаловска е родена во Скопје. Во родниот град завршила основно и средно образование. Во 1945 г. заминува на студии во Белград, прво на Електротехничкиот факултет, а по кусо време се префрла на Правниот факултет. Наскоро, во 1946 г., се отвора Филозофскиот факултет во Скопје и таа ги продолжува своите студии тука. Угринова-Скаловска е еден од првите студенти на Катедрата за македонски јазик, припаѓа кон првата генерација дипломирани македонисти на тогашниот Филозофски факултет во Скопје. Дипломира во 1949 г. и истата година таа и акад. Божидар Видоески се примени за први асистенти на Катедрата. Пензионирана е во 1983 г.

Угринова-Скаловска покажува жива активност на повеќе полиња, како наставник, научен и општествен работник. Во текот на работниот век ги предавала следниве предмети: Старословенски јазик, Споредбена граматика на словенските јазици, разни курсеви од современ македонски јазик. Од областа на современиот јазик таа вовеле и предмет Специјален курс по македонски јазик, во кој се изучуваше практичната примена на стекнатото знаење. На постдипломските студии предавала на Филолошкиот и на Филозофскиот факултет. Била долгогодишен лектор и предавач на Семинарот за македонски јазик, литература и култура.

Таа беше меѓу првите научни работници што ги удрија темелите на македонистиката. Во тимот на создавачите на *Правописот на македонскиот литературен јазик* таа беше единствената жена и учествуваше во сите изданија на Правописот. Од создавањето на списанието *Македонски јазик*, 30 години беше единствената жена во редакцијата. Вклучена е и во меѓународни проекти како: *Slovník slovanské lingvistické terminologie: Makedonské ekvivalenty*. (B. Vidoeski, R. Ugrinova-Skalovska, B. Koneski, K. Tošov). Praha: Academia, 1977. Под нејзино раководство во 1964 г. започнува поставувањето на основната методологија за изработка на *Речник на македонските црковнословенски ракописи*, кој се работи по меѓународни стандарди.

Од 1962 г. до 1979 г. го раководи Одделението за историја на македонскиот јазик во ИМЈ „Крсте Мисирков“ и учествува во изработката на заедничките начела за работата врз Речникот на црковнословенскиот јазик од одделни редакции во јужнословенските центри. Таа била член

на југословенската и на Меѓународната комисија за црковнословенски речници при Меѓународниот славистички комитет.

Од меѓународната активност треба да се истакне и нејзиното учество на повеќе конгреси и конференции, како на пример, на VI меѓународен славистички конгрес во Прага (1968), на конгресот со кирилометодиевска проблематика во Рим (1985), во Софија, во Краков и др. Во текот на својата работна кариера била на студиски престои во Прага, Москва и во Загреб, а гостувала со предавања на неколку странски универзитети: Краков, Букурешт, Хале, Тирана, Загреб и Крајова.

На Филолошкиот факултет извршувала различни должности: шеф на Катедрата за македонски јазик и јужнословенски јазици од 1979 г., раководител на постдипломските студии по македонистика, како и продекан (1974–1977). Таа била член на: Универзитетскиот совет; на Советот на Институтот за Македонски јазик „Крсте Мисирков“; на Советот на Институтот за старословенска култура во Прилеп, како и член на Советот на Истражувачкиот центар за ареална лингвистика при МАНУ.

За својата научна и педагошка дејност ги добива наградите „Климент Охридски“ и „Гоце Делчев“.

Научната библиографија на Угринова-Скаловска брои околу сто педесет единици, од кои голем број се книги. Таа беше ерудит со многу широки познавања, а читаше литература до последниот ден. Читаше на повеќе јазици: руски, чешки, полски, француски, германски, италијански и др. Познавањето на други јазици и широкиот интерес резултира и со повеќе преводи од нејзина рака.

Научниот и преведувачкиот интерес на Угринова-Скаловска се поврзува во нејзините преводи од старословенски/црковнословенски јазик. Има подготвено (со превод и редакција) повеќе значајни дела од средновековната книжевност, како житија, слова и поуки на Климент Охридски, записи и летописи и сл. За преведувачката постапка на старите текстови се искажува и самата преведувачка, Угринова-Скаловска: „Во интерес на зачувувањето на духот и на стилот на Климентовите творби, во текстот се одеше кон што подоследно зачувување на склопот на реченицата, а со истата цел се задржани и поголем број архаични зборови и форми од црковнословенско потекло. Се разбира, доколку тоа премногу не оди на штета на јасноста на содржината, и ако премногу не се нарушуваат нормите на современиот македонски литературен јазик.“⁹⁴

⁹⁴ Угринова, Р., Предговор во *Климент Охридски*, Македонска книга, Скопје 1974, стр. 16.

Пример за нејзината преведувачка постапка е следниот цитат:

Пресовршената сила и несоставните лица на тоа трибеспочетно божество, Татковата премудрост која го украсила невидливиот свет со блесокот на своето суштество, ги уредила бестелесните сили на служителите, вторите на првата светлина, - таа е секогаш воспеана со трисвети гласови.

(Во неделата, слово за светите тројца и за судот, создадено од Климента, *Климентиј Охридски* 1974: 116)

Во преводите Угринова-Скаловска се трудеше да изнаоѓа јазичен израз близок до периодот на постанок на оригиналното дело. Така, во преводот на *Декамерон* користи падежни форми кај личните имиња од м. р. (на Каландрина), употребува идиоматски изрази присушти на народниот јазик („фати да зјае“) и одбира нестереотипни решенија („кривадење“):

Кога дојде време за вечера и сите ја оставија работата, и слегаа во дворот, слегаа Филипо и Николоза, за да му дадат **на Каландрина** прилика за разговор. Каландрино **фати да зјае** во Николоза и да ѝ ја изкажува својата љубов со такво **кривадење**, што би забележал и слепец. А таа од своја страна пак настојуваше секако да го распали повеќе, како што ја поучи Бруно, па се забавуваше посматрајќи го Каландрина. Филипо, Буфалмако и другите **се претвораа** како да расправаат помеѓу себе и како да не гледаат ништо.

(Џовани Бокачо, *Декамерон*, АЕА Матица македонска, Скопје 2000, стр. 232)

Неизоставно е овде да се спомене и преводот од германски на македонски на големата научна студија на Ватрослав Јагиќ за Добромировото евангелие. Јагиќ, еден од најголемите слависти на преминот меѓу 19 и 20 век, во оваа студија го карактеризира кирилското Добромирово евангелие од 12 век како споменик во кој се одразени македонски јазични карактеристики. Студијата е отпечатена 1898 г. во Виена на германски јазик. Ова издание веќе беше многу тешко достапно кога се открија сите делови од ракописот што изворно се наоѓал во манастирот Св. Катерина на Синај и беа објавени во 1992 г. во Скопје. Поради потребата од зачувување на оваа важна студија и нејзина достапност на поширок круг читатели, Угринова-Скаловска ја преведе од германски на македонски јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

Книги

1. Вељко Петровиќ, *Појџолошка в рака*, Кочо Рацин, Скопје 1958.
2. Мајн Рид, *Ловци на жирафи*, Кочо Рацин, Скопје 1960.
3. Жорж Сименон, *Куќа на каналот*, Кочо Рацин, Скопје 1961.
4. Фјодор Михалович Достоевски, *Нејќочка Незванова*, (во соавторство со Младен Туниќ), Кочо Рацин, Скопје 1963.
5. *Книѓата за Климентија*, Македонска книга, Скопје 1966.
6. *Панонски лејенди*, (превод од црковнословенски), Македонска книга, Скопје 1970. (Наша книга, Македонска книга, Мисла, Култура, Скопје 1987).
7. *Климентиј Охридски*, Македонска книга, Скопје 1974.
8. Џовани Бокачо, *Декамерон*, Македонска книга, Скопје 1974. (Мисла и Македонска книга, Скопје 1988; АЕА, Матица македонска, Скопје 2000).
9. *Зависни и лејојиски*, предговор, избор и редакција, Македонска книга, Скопје 1975.
10. *Сведоштва за Кирил и Методиј*, (во соавторство со Љубинка Басотова), избор, превод и белешки, Мисла, Македонска книга, Скопје 1989.
11. Готфрид Аугуст Биргер, *Најголемиот лаж на светиот Барон Минхаузен*, Македонска книга, Скопје 1991.
12. *Похвали и поуки*, Свети Климент Охридски, Предговор, избор, превод и коментар, Табернакул, Скопје 1996.

Научни преводи

Книги

1. Радмила Угринова-Скаловска, Вангелија Десподова, *Добромирото евангелие II* (кирилски споменик од XII век), Институт за старословенска култура, Прилеп; Книгоиздателство „Матица македонска“, Скопје 1992.

Составила: Емилија Црвенковска

Лилјана Узуновиќ (1964–2022)

Лилјана Узуновиќ е родена во Куманово. Дипломирала француски јазик и книжевност и италијански јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје.

Своето образование го надградила на постдипломските студии на Филолошкиот факултет при Универзитетот во Белград, Р Србија, кои ги завршила со магистерска теза од областа на француската и италијанската поезија на симболизмот и авангардата. Академското усовршување го заокружила со докторат на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, со труд од областа на споредбените македонско-италијански книжевни релации.

На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ работела сè до нејзиното прерано заминување во 2022 г., изведувајќи настава по предметите: Современ италијански јазик (5, 6, 7 и 8), Италијанска книжевност (Поезија на 20 век, Роман на 20 век, Драма и театар и Книжевна критика), Практика на преведувањето од италијански на македонски јазик и Книжевен превод од италијански на македонски јазик.

Јазичните компетенции на Лилјана Узуновиќ се протегаат помеѓу италијанскиот и францускиот (јазичи научени на академско ниво) и српскиот и македонскиот јазик (како мајчин јазик и јазик на средината во која живеела). Освен тоа, се служела и со романскиот и со англискиот јазик. Благодарение на истрајниот научен пристап и на неколку студиски престои во странство, таа течно ги зборувала францускиот и италијанскиот јазик и без напор се движела низ меандрите на овие јазичи. Кога италијанскиот станал јазикот на нејзината професионална определба, дополнително го збогатила своето разбирање и за италијанската култура и за различните културни контексти. Една значајна специфика на нејзината преведувачка дејност е тоа што македонскиот, јазикот на кој таа најчесто преведувала, не бил нејзиниот мајчин јазик, што е причина за дополнителен восхит и уште поголема почит за нејзините нијансирани јазични познавања, како и за преведувачките потфати.

Лилјана Узуновиќ била консекутивен и симултан преведувач за голем број македонски и италијански институции, за министерствата во Владата на РС Македонија, за Италијанската амбасада во Скопје, за Институтот Данте Алигиери, за службени делегации, новинари и професори од Ита-

лија, за македонското Собрание, за МАНУ и сл. Особено длабока трага оставила на полето на книжевниот превод, како преведувач на значајни дела од познати италијански автори пренесени на македонски јазик, но и на македонски книжевни текстови успешно преведени на италијански. Благодарение на нејзините заложби, на македонски ги имаме речиси сите дела од современиот италијански писател Алесандро Барико, мошне популарен и омилен кај публиката во Италија и кај нас. Нејзиниот храбар, совесен и богато нијансиран творечки пристап при преведувањето придонесе таа брзо да се афирмира и да се стекне со големо почитување и кај читателите и кај колегите преведувачи.

Лилјана Узуновиќ е добитник на наградата „Божидар Настев“ доделена од Сојузот на литературни преведувачи на РМ за преводот на романот *City* од Алесандро Барико (2008). Добитник е на два ордена на Италијанската Република: од редот витез – *Ordine della stella della solidarietà italiana* (2009) и од редот офицер – *Ordine della Stella d'Italia* (2019), кои ги доделува претседателот на Република Италија за ширење на италијанската култура во странство. Узуновиќ соработувала и со ЗППМ – Здружението на преведувачи и толкувачи на Република Северна Македонија, преку учество во низа работилници и како член на жири-комисијата за наградата „Вавилон“ за најдобар млад преведувач.

Лилјана Узуновиќ се ангажирала и за превод и промоција на македонските книжевни доблести во Италија. Ова е особено видливо врз примерот на нејзиниот превод на книгата *Мојот маж* (*Mio marito*) од авторката Румена Бужаровска, со која присуствувале на првата промоција на преведеното дело на реномираниот книжевен фестивал *Pordenonelegge* во градот Порденоне, Италија, во 2019 г. Преку менторирањето на низа студентски преведувачки работилници и слични проекти, таа поттикнувала истражување на културните нијанси, како и подлабоко разбирање на меѓусебната поврзаност на различните книжевни традиции. Заедно со Лучана Гвидо ја приредила антологијата на македонски и италијански книжевни текстови произлезени од студентската преведувачка работилница реализирана на Катедрата за италијански јазик и книжевност во рамките на билатералниот проект во партнерство со Универзитетот во Бари, Италија. Узуновиќ е ментор на студентите што на македонски јазик преведувале прозни и поетски текстови од петнаесетина современи италијански автори.⁹⁵

⁹⁵ Узуновиќ, Љ., Гвидо, Л. (прир.) *Мозаик/Mosaico, одбрани текстови од италијанската и македонската книжевност*, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“, Скопје, 2014.

Надополнувајќи ги своите преведувачки потфати, Лилјана Узуновиќ била посветен наставник, штедро предавајќи им ги своите знаења и искуства на студентите и на идните преведувачи. Како почитуван ментор, таа ги водела студентите низ сложеноста на италијанскиот јазик и книжевност, негувајќи ги нивните лингвистички таленти, поттикнувајќи ги да ги направат своите први обиди во областа на стручниот и на книжевниот превод. Нејзината посветеност на ова поле од образовната дејност бездруго придонесува за идниот раст на италијанистиката, но и на преведувачката професија кај нас.

Лилјана Узуновиќ успешно применувала иновативни и креативни пристапи кон книжевниот превод. Со оглед на фактот дека авторите што ги преведувала се најчесто од современата епоха на Италија, таа преведува користејќи жив и сликовит јазик, со соодветни жаргонски, дијалектни или сочни фразеолошки решенија. Ова е особено видливо во десетте преведени романи од Алесандро Барико или во трите дела што ги превела од Итало Калвино. Во статијата *Како то ѝ преведувал Калвино* (2007), таа признава дека ѝ е тешко да ги анализира сопствените преводи, но се осврнува на еден крупен проблем на секој преведувач, а тоа е дилемата како да се постапи со забележаните нејаснотии или сенки во оригиналот. Таа смета дека појаснувањето и поедноставувањето на текстот, секако, би било грешка на преведувачот и според неа, „треба да се претпостави дека се тие токму така замислени од авторот, но дури и да не се, се преведува тоа што е запишано, тоа што текстот го кажува, а не тоа што би можел да го каже“. Од друга страна, преведувачот треба и да истражува, оти во принцип, „сето она што го интересирало авторот, треба да го интересира и неговиот преведувач“. Затоа понекогаш, на пример, при преведувањето на *Американскиџе ѝ предавања* од Калвино, кои се замислени како усни предавања, а потоа, без знаење на авторот станале есеистички текст, Узуновиќ признава дека на места почувствувала потреба „да интервенира и да го направи текстот појасен, што никако не значи и поповршен“.⁹⁶

Наведуваме кус фрагмент од преводите на Калвино, за илустрација на нејзиниот преведувачки пристап:

Stai per cominciare a leggere Se una notte d'inverno un viaggiatore di Italo Calvino. Rilassati. Raccogliti. Allontana da te ogni altro pensiero. Lascia che il mondo che ti circonda sfumi nell'indistinto. La porta è meglio chiuderla; di là c'è sempre la televisione accesa.

⁹⁶ Uzunović, Lj. "Come ho tradotto Calvino", in A. Gjurčinova e V. Zaccaro (eds.) *Tempo d'incontri. Atti dei seminari "Tempus" JEP 18101-2003*, Skopje, Università Ss Cirillo e Metodio, Facoltà di Filologia Blaže Koneski, Skopje, 2007, стр. 308–314.

Dillo subito, agli altri: «No, non voglio vedere la televisione!»
Alza la voce, se no non ti sentono: «Sto leggendo! Non voglio essere disturbato!»

(Italo Calvino, *Se una notte d'inverno un viaggiatore*, Einaudi, Torino 1979)

* * *

Почнуваш да го читаш новиот роман на Итало Калвино Ако една зимска ноќ некој патник. Опушти се. Соземи се. Отфрли ја секоја друга помисла. Пушти светот што те опкружува да исчезне во неопределеноста. Подобро да ја затвориш вратата; од другата страна секогаш има вклучен телевизор. Веднаш кажи им на другите: „Не, не сакам да гледам телевизија!“ Доволно гласно, инаку нема да те слушнат. „Читам! Не сакам никој да ми пречи!“

(Итало Калвино, *Ако една зимска ноќ некој патник*, Темплум, Скопје 2005, стр. 7)

Интелектуалните интереси на Лилјана Узуновиќ се протегаат и надвор од полето на преводот, проширувајќи се на полето на есејот и на книжевната критика. За ова, бездруго, сведочат нејзините плодни истражувања од областа на италијанската, на француската и на македонската книжевност. Нејзините предговори и поговори кон преведените книги, пак, ги загатнуваат темите на меѓукултурната комуникација, нудејќи неопходни информации и анализи на преведените дела, кои поттикнуваат интерес и рефлексивност кај читателите. Преку овие текстови, како и преку ретките искажувања за сопствените искуства од преведувачката дејност, таа несомнено го збогатува дискурсот за книжевниот превод кај нас, вршејќи трајно влијание врз академското разбирање на сложената врска меѓу јазикот, литературата, културата и интеркултурните врски и релации.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Книги

1. Алесандо Барико, *Свила*, Еуроклиент, Скопје 2000. (Магор, Скопје 2012)
2. Алесандо Барико, *Новечениџо*, Аз-буки, Скопје 2003.
3. Алесандро Барико, *Океан море*, Аз-буки, Скопје 2004. (Три, Скопје 2011, Магор, Скопје 2012)
4. Итало Калвино, *Ако една зимска ноќ некој љајџник*, Темплум, Скопје 2005 (Три, Скопје 2011; Магор, 2012)
5. Паоло Мауренсиг, *Capone inverso*, Табернакул, Скопје 2005, 2008.
6. Паоло Мауренсиг, *Варијанџа Линебурџи*, Табернакул, Скопје 2006.
7. Алесандо Барико, *Замоџи на џневоџи*, Или-или, Скопје 2006. (Антолог, Скопје 2017)
8. Итало Калвино, *Американски џредавања*, Темплум, Скопје 2006.
9. Алесандро Барико, *City*, Табернакул, Скопје 2008.
10. Стефано Бени, *Кафуле џод морейџо*, Табернакул, Скопје 2009.
11. Итало Калвино, *Космикомики*, Три, Скопје 2012.
12. Алесандро Барико, *Емаус*, Антолог, Скопје 2013.
13. Алесандро Барико, *Мисџер Гвин*, Или-или, Скопје 2013.
14. Силвија Авалоне, *Челик*, Антолог, Скопје 2014.
15. Алесандро Барико, *Триџаџи взори*, Антолог, Скопје 2014.
16. Алесандро Барико, *Оваа џприказна*, Антолог, Скопје 2015.
17. Папа Франциск, *Божјоџо име е милосрдие*, Софија, Богданџи 2016.
18. Моналди и Сорти, *Имџримайџур*, (копреведувач со Б. Мојсовска), Антолог, Скопје 2016, стр. 8–143.
19. Алесандро Пиперно, *Неразделниџе*, Три, Скопје 2017.
20. Алесандро Барико, *Младайџа соџруџа*, Антолог, Скопје 2019.

II. Од македонски на италијански јазик

Книги

1. Rumena Bužarovska, *Mio marito*, Bottega Errante Edizioni, Udine 2019.

Дел од книга

Извадоџи од три македонски романи, објавени во антологијата *Macedonia: la letteratura del sogno. La nuova letteratura macedone* (1991–2011), a cura di Anastasija Gjurićnova, Salento books, Lecce, 2012, pp. 21–56.

1. Slobodan Micković, *Alessandro e la morte* (frammenti);

2. Kica B. Kolbe, *La neve a Casablanca* (frammenti);
3. Goce Smilevski, *Conversazione con Spinoza* (frammenti).

Есеистички преводи

I. Од италијански на македонски јазик

Дел од книга

1. Рикардо Кампа, „Дискреција и мерка“, во Р. Кампа, *Профилој на италијанската култура, од модерната епоха до современоста*, Амбасада на Италија, Скопје 1999, стр. 11–33.
2. Нуло Миниси, „Fraski на Кохановски во перспектива на ренесансата“, во Н. Миниси, *Европски книжевни студии*, Култура, Скопје 2004, стр. 59–79.
3. Емилија Пантини, „Книжевноста и другите уметности“, во А. Њиши (прир.) *Компаративна книжевност*, Друштво за компаративна книжевност на Македонија и Магор, Скопје 2006, стр. 141–156.

Составила: Анастасија Ѓурчинова

Влада Урошевиќ

Влада Урошевиќ е роден 1934 г. во Скопје. Во 1957 г. дипломирал на Филозофскиот факултет во Скопје на групата Историја на книжевноста на народите на СФРЈ. Во 1982 г. е избран за доцент на новоотворената Катедра за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје при УКИМ, каде што докторирал со тезата *Фанџасџика и научна фанџасџика – сличности, разлики и области на интерференцијата*, во 1987 г. На Катедрата за општа и компаративна книжевност држел курсеви за најраните уметнички форми, за древните книжевности и цивилизации, како и курсеви по историја на европските книжевности од XIX и од XX век. Во учебната 1967/68 г. е на прв студиски престој како „слободен слушател“ на Сорбона (Париз), по кој следуваат повеќе други.

Опусот на Влада Урошевиќ се состои од над 30 авторски книги, над 40 книги преводи, како и од поголем број антологии и избори. Неговите книги се преведени на повеќе јазици: англиски, бугарски, германски, дански, полски, руски, словенечки, српски, француски, хрватски и шпански.

Добитник е на повеќе награди и признанија кај нас и во странство: „Младост“ (југословенска награда за најдобра прва книга на млад автор, 1960), „Браќа Миладиновци“ (1967, 1973 и 1986), „Григор Прличев“ (за најдобар препев, 1974 и 1989), „Кирил Пејчиновиќ – Тетоец“ (за преведувачки опус, 1981), „Нолит“ (Белград, 1990), „Радиново признание“ (1996), „Книжевен жезол“ (2003), „Стале Попов“ (за најдобра прозна книга, 2006 и 2018), „Халиде Едиб Адивар“ (на турскиот ПЕН-центар, 2007), Орден „Златна есен – Сергеј Есенин“ (Москва, 2013), „Големо летечко перо“ (Меѓународен поетски фестивал „Словенска прегратка“, 2013), „Златен витез“ (Пјатигорск, 2018), државната награда „Св. Климент Охридски“ (2022), „Роман на годината“ (2023), „Златен венец“ на Струшките вечери на поезијата (2023), „13 Ноември“ на град Скопје (2023), „Димитар Митрев“ (за критика, 2023). За својот книжевен опус, како и за своите заслуги во преведувањето и во афирмирањето на француската литература, прогласен е од Владата на Република Франција прво за витез на Редот на уметноста и литературата (1987), а потоа и за офицер на истиот Ред (2011).

Редовен член е на Македонската академија на науките и уметностите (од 1997 г.), на Европската академија на науките и уметностите во Салцбург (Австрија) и на Словенската литературна и уметничка академија во

Варна (Бугарија). Член е на Европската поетска академија (Луксембург), дописен член на Академијата Маларме (Париз) и надворешен член на Српската академија на науките и уметностите. Член е на македонскиот ПЕН-центар и на Друштвото на писателите на Македонија (од 1961 г.).

Влада Урошевиќ е еден од плејадата македонски поети кои, покрај поетска вокација, поседуваат и дарба за меѓулитерарна и меѓукултурна комуникација реализирана преку преводот (препевот). Свесен за радоста, задоволството и убавината на овој чин, од една, но и за сите предизвици и стапици што демнат во преведувачката лабораторија, од друга страна, Урошевиќ ја прифаќа „задачата на преведувачот“ со длабока поетска интуиција, со мошне изнијансиран слух и сенс за рамнотежа меѓу оригиналот и преводот, со голема поетска култура на изразот и со исклучителна стилска вештина.

Преведувачката визура на Урошевиќ се осмислува преку двојна функција, што е типично за еден поет-препејувач, но и есеист: од една страна, тој е своевиден амбасадор, културен дипломат, признат и ценет афирматор на македонската литература и култура во странство, а од друга, одличен познавач, угледен и потврден приопштувач, но и проследувач на странските литератури во нашата средина. Урошевиќ преведува модерна француска поезија; го превел целокупното поетско дело на Ш. Бодлер, како и избори од поезијата на А. Рембо, Г. Аполинер, А. Мишо, П. Елијар, А. Бретон, Ж. Превен, А. Боске, Л. Ре и др. Составил повеќе антологии на француската поезија кај нас (освен за модерната и за француската поезија на XX век, уште и антологија на францускиот надреализам и на кратката прозна форма во француската литература), а заедно со неколку француски поети ја прави поетската адаптација на преводите на двете антологии на современата македонска поезија, составени од акад. Милан Ѓурчинов и објавени во Париз (1972, 1988).

Преведувачката дејност на Урошевиќ го открива не само естетскиот вкус туку и неговиот книжевен афинитет и „избор по сродност“. Преведените и приредените книги на Урошевиќ се вешто осмислени и компонирани. Главниот текст (преводот) е проследен со паратекстуални дополнувања: предговори/поговори, белешки и коментари, биографски и хронолошки податоци за авторите и делата, како и објаснувања од јазичен и културолошки аспект, кои помагаат во рецепцијата, разбирањето и толкувањето на преведената поезија.

Во неговата мошне богата и плодна активност на полето на препевот, едно од централните места ѝ припаѓа на плејадата поетски имиња – современици-учесници на Струшките вечери на поезијата, во чие просле-

дување на македонски јазик Урошевиќ учествувал или самостојно или во соавторство со други наши поети. Освен во препевите од француски јазик, македонската читателска публика има можност да ужива и во неговите преводи од руски и од словенечки јазик.

Во средината на минатиот век Урошевиќ се наметнува како еден од највлијателните преведувачи и афирматори на македонската литература на српскохрватски јазик. За некогашните југословенски простори ги преведувал на српски јазик поетските книги на К. Рацин, С. Јаневски, Б. Конески, М. Матевски, П. М. Андреевски, Б. Ѓузел, Р. Павловски и др., потоа прозните книги на Д. Солев и Ж. Чинго, антологиите на современата македонска поезија составени од А. Спасов и М. Ѓурчинов, како и нивните книги огледи и критики.

За илустрација на сите недоумици и ризици на препевот, за комплексноста на самиот чин на препејувањето поезија, најсоодветно говори самиот Урошевиќ во својот есеј со наслов „Преведувањето поезија, ризиците на занаетот“, ⁹⁷ од каде што издвојуваме еден пример. Примерот се однесува на препевот од француски јазик на најпознатата песна на Артур Рембо, „Пијаниот брод“ („Le bateau ivre“), чија финална строфа во оригиналот гласи:

Je ne puis plus, baigné de vos langueurs, ô lames,
Enlever leur sillage aux porteurs de cotons,
Ni traverser l'orgueil des drapeaux et des flammes,
Ni nager sous les yeux horribles des pontons.

Според Урошевиќ, последниот збор, „les pontons“, крие една опасна стапица за преведувачот и го заведува доколку тој се определи за неговото денешно значење: „мостови“, зашто во речниците тоа значење се нуди како прво, а честопати и како единствено. По таквото значење тргнале многумина препејувачи на оваа славна песна, не само во рамките на македонскиот јазик туку и во соседните јазици – вели Урошевиќ и укажува на последиците од грешката доколку се употребат „мостови“ во песна што говори за морска пловидба, што би резултирало со осиромашување на песната:

Во втората половина на XIX век, во 1871 година, кога настанала песната на Рембо, во Франција постоел недостиг на затворски простор – по затворите немало доволно место

⁹⁷ Објавено во списанието *Културен живот* (2021, бр. 3–4, стр. 12–17).

за сите осуденици! И затоа биле пренесувани со бродови во Француска Гвајана, во Јужна Америка. А некои од тие бродови, кои веќе не можеле да пловат, едноставно биле закотвувани во близина на францускиот брег, служејќи како еден вид зандани. Тие бродови во тогашниот секојдневен јазик биле нарекувани – „les pontons!“

Оттаму, Урошевиќ го преведува зборот „les pontons“ со синтагмата „лаѓи-зандани“, па последната строфа од „Пијаниот брод“ во негов препев гласи:

Уморен сум, бранови, и не ме влече мене
да ги следам бродовите со памучен товар,
ни да пројдам крај бајраци и знамиња венец,
ни крај злооките лаѓи-зандани да пловам.

За суптилните дилеми и предизвици на преведувањето/препевувањето, илустративни се автопоетичките размисли на самиот Влада Урошевиќ:

Денес постои нешто што се вика „Теорија на преводот.“ Но ако таа теорија не е базирана врз конкретни примери, се наоѓаме, едноставно, пред воопштени мудрувања кои никому нема да му помогнат да преведе макар и еден стих. (...) Преведувајќи поезија, ние не ги пренесуваме зборовите од еден во друг јазик, туку ја пренесуваме поетичноста од една културна традиција во друга. Тоа е основната задача на преведувачот на поетските дела.⁹⁸

Преведувањето, а уште повеќе препејувањето, не се само занает, тоа е страст. Ако ве фати, не ве испушта. Опасна, опсесивна, исцрпувачка, истоштувачка страст. Секако, за да се биде добар преведувач, треба, освен познавањето на двата јазика (тоа е само почетен услов!) да се има широка култура, чувство за мерка (комбинирано со смелост за впуштање во ризик), чувство за одговорност, упорност.⁹⁹

⁹⁸ „Преведувањето поезија, ризиците на занаетот.“ *Културен живот*, 2021, бр. 3–4, стр. 12–17.

⁹⁹ *Културен живот*, 2019, бр. 3–4, стр. 20–31.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Робер Марто, *Кралство* (избор, препев и поговор), Мисла, Скопје 1971.
2. *Француска поезија – XX век. Антиологија на современата француска поезија од Аполинер до нашиот ден* (избор, препев и предговор), Мисла, Скопје 1972.
3. Пабло Неруда, *Поезија* (двојазично) (копреведувач со Матеја Матевски, Луан Старова), Мисла, Скопје 1972.
4. Шарл Бодлер, *Поезија* (избор, препев и предговор), Македонска книга, Скопје 1974.
5. Ален Боске, *Планетата и поетиот*, (избор, препев и предговор), Мисла, Скопје 1975.
6. Леополд Седар Сенгор, *Поезија* (двојазично) (копреведувач со Георги Сталев и Ацо Шопов), Мисла, Скопје 1975.
7. Ежен Гилвик, *Поезија* (двојазично) (копреведувач со Благоја Иванов, Луан Старова и Гане Тодоровски), Мисла, Скопје 1976.
8. Артур Рембо, *Поезија*, (избор, препев и предговор), Македонска книга, Скопје 1977. Конечно, исправено издание, *Артур Рембо: Поезија : (избор)*. (избор, превод од француски и поговор), Магор, Скопје 2013.
9. Артур Лундквист, *Поезија*, (двојазично) (копреведувач со Анте Поповски, Цане Андреевски и Тодор Чаловски), Мисла, Скопје 1977.
10. *Модерна француска поезија*. Претходници и современици. (избор, препев и предговор), СВП, Струга 1980.
11. Шарл Бодлер, *Цвеќињата на злојо*, (препев, предговор и коментари), Македонска книга, Скопје 1982. Конечно, исправено издание: Шарл Бодлер: *Цвеќињата на злојо*, (препев, поговор и белешки), Магор, Скопје 2013. *Цвеќињата на злојо* [Звучен запис]. Ш. Бодлер. [Препев Влада Урошевиќ, Наратор Д. Ромевски], МТСП, Скопје 2017. CD-ROM. Користено е изд. на Магор, Скопје 2013.
12. Жак Гошрон, *Охридска елегија*, (избор, препев и предговор), Култура, Скопје 1983.
13. Анри Мишо, *Ви пишувам од една далечна земја* (избор, препев и поговор), Мисла, Скопје 1985.
14. Андре Бретон, *Рајот не е најолно заљубен* (избор, препев и поговор), Култура, Скопје 1989.
15. Ален Боске, *Во сир со зборови* (избор, препев и поговор), Мисла, Скопје 1989.
16. *Современа белгиска поезија* (копреведувач со Матеја Матевски, Ефтим Клетников и др.), СВП, Култура, Струга, 1989.

17. Гијом Аполинер, *Пајиник* (избор, препев и поговор), Македонска книга, Скопје 1991.
18. Шарл Бодлер, *Албајтрос* (избор, препев. и предговор), Мисирков, Битола 1991.
19. *Современа швајцарска њоезија*, (копреведувач со Матеја Матевски, Гане Тодоровски, Луан Старова и др.), СВП, Култура, Струга 1991.
20. *Современа луксембуришка њоезија*, (копреведувач со Матеја Матевски, Луан Старова и др.), СВП и Македонска ревија, Струга, 1992.
21. *Големата аванјура: францускиот надреализам*, (избор, препев и предговор), Македонска книга, Скопје 1993.
22. *Шуми под море: антологија на крајката ѡрозна форма во француската лиќература*, (составил и превел), Сигмапрес, Скопје 1994.
23. *Гиламеш и друќи ејови и лејенди од месопотамиска книжевност*, (копреведувач со Михаил Ренцов и Тања Урошевиќ / В. Урошевиќ го превел сумерскиот еп *Енума Елиш*), Мисла, Скопје 1994.
24. Маќото Оока, *Песни*, (копреведувач со Матеја Матевски, Богомил Ѓузел и Ладислав Лешниковски) СВП, Струга, 1996.
25. Ален Боске, *Уќрешнина без мене*, (избор, превод и белешки), Детска радост, Скопје 1996.
26. *Златна књига на француската поезија* (избор, препев и придружни текстови), Детска радост, Скопје 1996.
27. Адонис: *Поезија*, (двојазично), (копреведувач со Матеја Матевски, Ташко Ширилов, Паскал Гилевски, Јасмина Шопова), Детска радост, Скопје 1997.
28. Ив Бонфоа, *Поезија* (копреведувач со Паскал Гилевски, Матеја Матевски и Ташко Ширилов), СВП, Струга 1999.
29. *Седум француски њоеќи* (избор, препев и придружни текстови), АЕА, Скопје 2001.
30. Жак Гошрон, *Сќо ѡесни*, (копреведувач со Матеја Матевски), Матица македонска, Скопје 2001.
31. Васко Граса Моура, *Одбрани ѡесни*, (избор) (копреведувач со Матеја Матевски, Јордан Плевнеш), СВП, Струга 2004.
32. Филип Џонс, *Басна или шума*, (избор и поговор), СВП, Струга 2004.
33. Лионел Ре, *Слоќови од ѡесок* (избор и поговор), СВП, Струга 2005.
34. Александар Воазар, *Да се сочува ѡраќата* (избор и поговор), СВП, Струга 2006.
35. Лилијан Вутерс, *Тука и сеќа*, (избор и поговор), СВП, Струга 2007.
36. Махмуд Дарвиш, *Одбрани ѡесни (Сонет (I) ; Сонет (II) ; Шќо сум без ѡроќнѕво?; Таќарска ласќовица*, СВП, Струга 2007.
37. Артур Рембо, *Пијаниот брод*, (избор и придружни текстови), Магор, Скопје 2012.
38. Гијом Аполинер, *Поезија : избор*, (придружни текстови и поговор), Магор, Скопје 2013.
39. Пол Елијар, *Поезија : избор*, (поговор), Магор, Скопје 2013.
40. Жак Превер, *Поезија : избор*, (поговор), Магор, Скопје 2014.

41. Л. С. Сенгор, *Поезија*, (копреведувач со Ацо Шопов, поговор Ацо Шопов), Арс ламина - публикации, Скопје 2015.
42. *Анџолоџија на свештската поезија преведена на македонски јазик*. Т. 4, XVIII век – XIX век : од Греј до Таџоре, (копреведувач со А. Војнески, Б. Ѓузел, М. Матевски... и др.), Арс ламина – публикации, Скопје 2015.
43. Ги Гофет, *Малку злато во калџа*, СВП (Едиција *Плејада*), Струга 2018.

II. Од македонски на француски јазик

Книги

1. *La poésie macédonienne: anthologie des origines à nos jours* / préface de Jean Rousselot; introduction, choix et notices par Milan Djurčinov; (копреведувач со Жак Гошрон, Гилвик, Лиси Албертини и Климентина Групчева), Editeurs Français réunis, Paris 1972.
2. *Anthologie de la poésie macédonienne*, édition établie par Jacques Gaucheron, Préface, notices et choix des poèmes par Milan Djurčinov (копреведувач со А. Ѓурчинова и Ж. Ангеловска), Editions Messidor, Paris 1988.

III. Од српски на македонски јазик

Книги

1. Оскар Давичо, *Поезија*, (избор, препев и поговор), Култура, Скопје 1966.
2. Васко Попа, *Поезија* (двојазично), (избор, препев и поговор), Култура, Скопје 1968.
3. Велимир Милошевиќ, *Празник*, (копреведувач со Петар Т. Бошковски), Мисла, Скопје 1975.
4. Миодраг Павловиќ, *Светли и темни празници*, (копреведувач со Е. Клетников), Македонска книга, Скопје 1990.

IV. Од македонски на српски јазик

Книги

1. *Antologija savremene makedonske poezije i proze*. Poeziju sastavio A. Spasov. Prozu sastavili M. Djurčinov, D. Solev, (копреведувач со Т. Димитровски), Nolit, Beograd 1961.
2. Матеја Матевски, *Дождови = Кише*, Просвета, Београд 1962.
3. Петар Т. Бошковски, *Суводолица*, (двојазично), Нолит, Београд 1962.
4. *Crni bik leta = Црниот бик на летото : избор од поезијата на помладата генерација македонски поети*, (избор и препев), Прогрес, Нови Сад; Млад борец, Скопје 1963.
5. Dimitar Solev, *Kraj proleća*, Progres, Novi Sad 1963.
6. Радован Павловски, *Суша*, Плакета, Багдала, Крушевац 1963.

7. Петре М. Андреевски, *Глуводоба*, Плакета, Багдала, Крушевац 1963.
8. Богомил Ѓузел, *Небо, земља и сунце*, Плакета, Багдала, Крушевац 1963.
9. Живко Чинго, *Пасквелија*, Нолит, Београд 1965.
10. Коџо Раџин, *Бели муџри* = *Bela svitanja*, Forum, Novi Sad 1966.
11. Радован Павловски, *Високо њогне*, Нолит, Београд 1967.
12. Александар Спасов, *Савремена македонска њоезија*, (двојазично), Српска књижевна задруга, Београд 1967.
13. Блаже Конески, *Реки* = *Реке*, (избор), Нолит, Београд 1968.
14. Милан Ѓурчинов, *Анџолоџија македонске њоезије*, (двојазично), Просвета, Београд 1968.
15. Богомил Ѓузел, *Медовина*, Нолит, Београд 1972.
16. Кочо Рацин, *Избор*, Народна књига, Београд 1974.
17. Матеја Матевски, *Песни* = *Песме*, (избор, превод и предговор), Народна књига, Београд 1974.
18. Радован Павловски, *Песни* = *Песме*, (избор), Народна књига, Београд 1974.
19. Србо Ивановски, *Зачарани њуџник*, Веселин Маслеша, Сарајево 1976.
20. Кочо Рацин, *Одбране сџираниџе*, Матица српска, Нови Сад 1977.
21. Матеја Матевски, *Перуника*, (поговор), Просвета, Београд 1977.
22. *Savremena makedonska poezija*, (izbor, prevod i predgovor), Delo, Beograd 1978.
23. Блаже Конески, *Сџара лоза*, (копреведувач со Сретен Перовиќ, Радован Зоговиќ и Стеван Раичковиќ), Чачански глас, Чачак, 1978.
24. Милан Ѓурчинов, *Оџлеги и криџиџе*, (копреведувач со Ристо Василевски и авторот), Народна књига, Београд 1978.
25. Александар Спасов, *Сџудије, оџлеги и криџиџе*, (копреведувач со Елеонора Конеска), Народна књига, Београд 1978.
26. Радомир Ивановић, Љубисав Милићевић, *Савремена македонска њоезија*, (копреведувач со Ц. Котевска, С. Перовиќ, С. Миџковиќ, М. Друговац, Љ. Симовиќ), Одзиви, Бијело Поље 1978.
27. Radovan Pavlovski, *Železna reka*, (копреведувач со Ц. Котевска, М. Павловска и авторот), Glas, Banja Luka 1980.
28. Ефтим Клетников, *О сине џиџх мисли џлаве*. Македонски песник пред тајном фреске, Републички завод за заштита на културно-историските споменици, Скопје 1981.
29. Петар Т. Бошковски, *Песни* = *Песме*, (копреведувач со С. Миџковиќ), Народна књига, Београд 1981.
30. Blaže Koneski, *Poezija*, (копреведувач со С. Перовиќ, С. Раичковиќ и Р. Зоговиќ), Narodna knjiga, Beograd; Svjetlost, Sarajevo; Mladost, Zagreb ; Pobjeda, Titograd 1982.
31. Славко Јаневски, *Избране џесме*, Нолит, Београд 1985.
32. Eftim Kletnikov, Cveta Kotevska, *Antologija savremene makedonske poezije*, (копреведувач со М. Комнениќ, Ц. Котевска, Д. Новаковиќ, М. Петровиќ, Љ. Симовиќ), Prosveta, Beograd 1985.

33. Радован Павловски, *Младић који сјава у њогне*, (копреведувач со А. Моралиќ, Ц. Котевска, Р. Василевски), Градска библиотека, Чачак 1987.
34. Živko Čingo, *Paskvelija*, (копреведувач со Цвета Котевска), Svjetlost, Sarajevo 1989.
35. Blaže Koneski, *Oduzimanje snage*, (копреведувач со Радован Зоговиќ, Стеван Раичковиќ, Цвета Котевска, Сретен Перовиќ, Ристо Василевски и авторот), Svjetlost, Sarajevo 1990.
36. Слободан Мицковиќ, *Антиолопија њослерајне македонске њоезије*, (копреведувач со Ц. Котевска, С. Перовиќ, Р. Василевски, Г. Јањушевиќ, Р. Зоговиќ, М. Маџунков, М. Комнениќ и С. Мицковиќ), Драинац, Прокупље 1990.

V. Од руски на македонски јазик

Книги

1. Андреј Вознесенски, *Поезија*, (двојазично), (копреведувач со Г. Тодоровски, Љ. Стојменски, Т. Арсовски и Е. Манев), Македонска книга, Скопје 1984.
2. Александар Сергеевич Пушкин, *Лирика, Сказни*, (копреведувач со П. Т. Бошковски, П. Гилевски, С. Ивановски, Е. Клетников, Е. Манев, А. Поповски, М. Ренцов, Љ. Стојменски, Г. Сталев, Г. Тодоровски и В. Чејковска), Наша книга, Скопје 1986.
3. Михаил Јурјевич Лермонтов, *Поезија*, (копреведувач со П. Т. Бошковски, Е. Клетников, Е. Манев, М. Ренцов, Г. Сталев, Г. Тодоровски, Т. Чаловски), Наша книга, Скопје 1991.
4. *Виј и ѡридружбајѡа*. Антологија на рускиот фантастичен расказ (копреведувач со Т. Урошевиќ), (избор и поговор), Полица, Скопје 2024.

VI. Од словенечки на македонски јазик

Книги

1. Франце Прешерн, *Поезија*, (двојазично), Македонска книга, Скопје 1980 (копреведувач со Славко Јаневски, Блаже Конески и Матеја Матевски).
2. Франце Прешерн, *Сонетен венец и друѓи ѡесни*, (копреведувач со Г. Сталев, М. Матевски, Б. Миркуловска), Магор, Скопје 2013.

Составила: Лидија Капушевска-Дракулевска

Климентина Хаџи-Лега (1940–2015)

Климентина Хаџи-Лега е родена во Охрид. Основното и средното образование ги завршила во родниот град. Во 1965 г. дипломирала со одличен успех на Филозофскиот факултет во Скопје на Групата за романска филологија. За време на студиите во неколку наврати престојувала во Франција за да следи курс по француски јазик и цивилизација. По дипломирањето работела во Туристичкото друштво во Охрид. Во учебната 1967/1968 г. со највисока оценка го завршила Вишиот курс по туризам на Интернационалниот институт во Глион, Швајцарија.

Од 1982 до 1990 г. Климентина Хаџи-Лега работела како кустос во Галеријата на Никола Мартиноски во Крушево, а од учебната 1990/1991 г. и како професор по англиски и по француски јазик во Крушево. Од 1994 г. била ангажирана и на Факултетот за туризам и угостителство од Охрид како виш предавач по француски јазик. Од 1995 г. до своето пензионирање работела на Катедрата за романски јазици и книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ како виш предавач по француски јазик, реализирајќи настава на нематични групи и факултети, како Филозофскиот и Факултетот за ликовни уметности при Универзитетот „Свети Кирил и Методиј“.

Покрај сувереното познавање на францускиот јазик, Климентина Хаџи-Лега имала и солидно ниво на познавање на англискиот, на италијанскиот, на шпанскиот и на рускиот јазик, изучувани во рамките на образовниот систем. Исто така, живејќи во семејна средина во која доминирал ароманскиот идиом, Хаџи-Лега го совладала и него за релативно кратко време, со што значително ја унапредила својата романистичка наобразба.

Климентина Хаџи-Лега била член на Друштвото на литературните преведувачи на Македонија, кое во 1993 година ѝ ја доделило наградата „Златно перо“ за нејзината долгогодишна преведувачка дејност и за бројните преводи од македонски на француски јазик и обратно.

Во 1996 година била одликувана со францускиот орден „Витез на академските палми“ за нејзините особени заслуги во областа на ширењето на француската култура.

Со преведувачка дејност Климентина Хаџи-Лега започнала да се занимава уште во студентските денови. Како предавач по специјализиран француски јазик таа покажала особен интерес за преведувањето стручна

и научна литература и е автор на поголем број преводи од областа на историјата на уметноста, на археологијата и на историјата на религијата, и тоа, главно, од македонски на француски јазик, што сведочи за нејзиното извонредно познавање не само на книжевниот француски јазик туку и на стручната терминологија од различни домени. Од македонски на француски јазик ги превела (самостојно или во соработка со други преведувачи) монографиите на Вера Битракова Грозданова што ги обработуваат старохристијанските споменици во Охридско (1975), религијата и уметноста во антиката во Македонија (1999), како и особеностите на стариот свет од археолошка гледна точка (2023); монографиите на Цветан Грозданов за охридскиот живопис (1990), за Свети Наум Охридски (2015) и за светителите од Македонија меѓу IX и XVIII век (2016); монографијата *Курбиново* од Цветан Грозданов и Лиди Хадерман Мисгвиш (1992), посветена на фреските од црквата „Св. Ѓорѓи“ во Курбиново, по повод 800-годишнината од нејзиното живописување (1191–1991). Што се однесува до преведувањето од француски на македонски јазик, Климентина Хаџи-Лега е автор на преводот на третиот том од книгата *Историја на верувањата и на религискиите идеи* од Мирча Елијаде, со наслов *Од Мухамед до реформацијата* (2005).

И покрај тоа што бројот на книжевни преводи во кои учествувала Климентина Хаџи-Лега е помал во споредба со оној на преводите на научна и на стручна литература, нејзиниот придонес во оваа област не е помалку значаен. Имено, имајќи предвид дека преводите на македонската книжевност на странски јазик се начин за нејзино промовирање надвор од границите на нашата земја и своевиден прозорец кон светот, учеството на Хаџи-Лега во преведувањето на француски јазик на избор од македонската поезија вклучена во антологиите *La poésie macédonienne. Anthologie des origines à nos jours* (1972) и *Anthologie de la poésie macédonienne* (1988) објавени во Париз е од големо значење. Првата книга дава преглед на македонската поезија од нејзините почетоци, односно народната поезија, претставена како своевидна катарза преку која народот ја „засилува, ја прочистува и ја запомнува“ сликата за себеси, според зборовите на Жан Русло, автор на предговорот (1972: 7), па сè до поезијата од 70-тите години од минатиот век, која забележува извесен континуитет во однос на традицијата, развивајќи истовремено и свој посебен поетски сензибилитет. Изборот на песни застапени во втората антологија (1988), направен од Милан Ѓурчинов, кој е истовремено и автор на предговорот, има цел да ги претстави тенденциите во современата македонска поезија меѓу

„спокојно носталгичните искажувања на Кочо Рацин и бранувањата на новата генерација“ (1988: 19).

И нејзиниот превод на француски јазик на есејот *Étude de synthèse : étude comparative de la littérature et de l'art macédoniens au XXe siècle* од авторите Милан Ѓурчинов и Борис Петковски (2002) овозможува оваа значајна студија посветена на теоријата на книжевноста и на теоријата на уметноста во Македонија во XX век да биде достапна до широката франкофонска публика.

Што се однесува на преводот од француски на македонски јазик на збирката поезија *Великоѿо завешѿание* (2021) од средновековниот француски поет Франсоа Вијон, во која тој зборува за својот турбулентен живот воден на маргините на општеството, предизвикот пред кој е исправен преведувачот се огледува во фактот дека, покрај ограничувањата наметнати од поетскиот израз (многу ригиден во однос на метриката и на римата), збирката е напишана на францускиот јазик од крајот на XV век. Преводот е резултат на заедничките напори на поетесата Лилјана Чаловска и на Климентина Хаџи-Лега како преведувач и добар познавач на естетиката на овој претходник на современиот француски јазик, но и на францускиот јазик од тоа време. Комплексноста на овој преведувачки зафат може да се илустрира со кратката одломка што следува:

Ballade en vieil langage françoys

Car, ou soit ly sains apostolles,
D'aubes vestus, d'amys coeffez,
Qui ne saint fors saintes estolles
Dont par le col prent ly mauffez
De mal talant tout eschauffez,
Aussi bien meurt que cilz servans,
De ceste vie cy bouffez :
Autant en emporte ly vens.
(...)

(François Villon, *Poésies complètes*, Librairie Générale Française, Paris 1972)

Балада на јазик старовремски

Каде се папа или апостол,
Во руво сјајно и плашт тантелен,
Питрафиљот за давење ѓавол
И фрлање ѓаволот в ад вечен,
Ами и апостолот е смртен,
Си мрее и тој како што робои,
Крајоткрај секој на смрт е ветен:
Вај, си ги одвеал сите ветрон.
(...)

(Франсоа Вијон, *Великојто завештание*, превод од француски јазик на Лилјана Чаловска и Климентина Хаџи-Лега, Култура, Скопје 2001)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Франсоа Вијон, *Великојто завештание* (копреведувачка со Лилјана Чаловска), Култура, Скопје 2001.

II. Од македонски на француски јазик

Книги

1. *La poésie macédonienne. Anthologie des origines à nos jours*. Préface de Jean Rousselot. Introduction, choix et notices par Milan Djurcinov. Adaptations françaises de Jacques Gaucheron, Guillevic et Lucie Albertini. Avec la collaboration de Klementina Grupčeva et Vlada Urosević. Les Éditeurs Français Réunis, Paris 1972.
2. *Anthologie de la poésie macédonienne*. Édition établie par Jacques Gaucheron. Préface, notices et choix des poèmes par M. Djurcinov ; traductions préparatoires par Jeanne Angelovska, Anka Djurcinova, Klimentina Hadzi-Lega, Messidor, Paris 1988.

Научни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Мирча Елијаде, *Историја на верувањата и на религискиите идеи*. Т.3. / *Од Мухамед до реформацијата*, Табернакул, Скопје 2005.

II. Од македонски на француски јазик

Книги

1. Vera Bitrakova Grozdanova, *Monuments paléochrétiens de la région d'Ohrid*, Institut pour la protection des monuments de la culture et Musée national d'Ohrid, Ohrid 1975.
2. Цветан Грозданов, *Сџудии за охридскиот живопис*, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје 1990.
3. Цветан Грозданов, Лиди Хадерман Мисгвиш, *Курбиново*, Македонска книга, Републички завод за заштита на спомениците на културата, Скопје 1992.
4. Вера Битракова Грозданова, *Религија и уметност во антиката во Македонија: сџудии*, Филозофски факултет и „Македонска цивилизација“, Скопје 1999.
5. Milan Djurčinov, Boris Petkovski, *Étude de synthèse : étude comparative de la littérature et de l'art macédoniens au XXe siècle* (tomes I-IV), Académie macédonienne des sciences et des arts, Skopje 2002.
6. Цветан Грозданов, *Свети Наум Охридски* (превод од македонски на англиски јазик Соња Андонова, превод од македонски на француски јазик Климентина Хаџи-Лега), МАНУ, Матица македонска, Скопје 2015.
7. Цветан Грозданов, *Портрети на светителите од Македонија од IX-XVIII век*, Македонска академија на науките и уметностите, Матица македонска, Скопје 2016.
8. Вера Битракова Грозданова, *Откривање на сџариот свет: археолошки илустрации* (превод од македонски на француски јазик Климентина Групчева Хаџи-Лега, Јоана Хаџи-Лега; превод од македонски на англиски јазик Александра Николоска, Силвана Блажевска), Македонска академија на науките и уметностите, Истражувачки центар за културно наследство „Цветан Грозданов“, Скопје 2023.

Составила: Јоана Хаџи-Лега Христоска

Јоана Хаџи-Лега Христоска

Јоана Хаџи-Лега Христоска е родена во 1977 г. во Скопје. Основно и средно училиште завршила во Крушево, а со високо образование се стекнала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, на Групата за француски јазик и книжевност. Дипломирала во 2000 г. како најдобар студент во генерацијата. Во учебната 2002/2003 г. своето образование го продолжила на постдипломски студии од областа на науката за јазикот на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Студиите од втор циклус успешно ги завршила во 2008 г. со одбрана на магистерскиот труд со наслов *Семиологија на орѓаниите на љовороти во францускиот и во македонскиот јазик*. Четири години подоцна, во 2012 г., успешно ја одбрала докторската дисертација на тема *Семиологија на жената и на мажот во францускиот и во македонскиот јазик*, стекнувајќи се со научен степен доктор на филолошки науки.

Со наставно-образовна дејност започнала да се занимава во учебната 2006 г., кога била примена за помлад асистент на Катедрата за романски јазици и книжевности при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, по што следувале избори во повисоки звања. Во 2022 г. била избрана во наставно-научно звање редовен професор во областа Романистика (Граматика на францускиот јазик и Споредбена граматика на романските јазици).

Во рамките на досегашната научноистражувачка дејност Јоана Хаџи-Лега Христоска има објавено повеќе оригинални научни трудови, а со свои реферати редовно учествува на домашни и на меѓународни научни собири. Во фокусот на нејзиниот научноистражувачки интерес се теми поврзани со фразеологијата, паремиологијата, фонетиката и синтаксата на францускиот, македонскиот и на ароманскиот јазик. Автор е на монографијата *Семиологија на орѓаниите на љовороти во францускиот и во македонскиот јазик*, објавена во Македонија и коавтор на учебникот *Pour comprendre et produire des textes écrits en français*, објавен во Романија.

Јазичните компетенции на Јоана Хаџи-Лега Христоска ги опфаќаат речиси сите романски јазици. Освен францускиот јазик, со кој професионално се занимава и кој го владее на високо научно и академско ниво, таа течно го зборува и активно го користи ароманскиот, како нејзин мајчин јазик. Исто така, поседува солидни познавања од романскиот, од шпанскиот и

од италијанскиот јазик, кои ги изучувала во текот на своите додипломски студии и чие познавање континуирано го продлабочува.

Од 2007 г. Јоана Хаџи-Лега Христоска членува во Здружението на професорите по француски јазик на Република Македонија и редовно се вклучува во сите негови активности за промоција и за афирмација на францускиот јазик. Исто така, во два наврата била член на првостепена комисија за оценка на преводи од француски на македонски јазик во рамките на Наградата за најдобар млад преведувач „Вавилон“.

Во текот на својата академска работа, Јоана Хаџи-Лега Христоска била вклучена во бројни научни проекти. Особено значаен е нејзиниот придонес во проектот на Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков“ за обновување на Правописот на македонскиот јазик (2013/2014 г.), во кој се јавува како автор на делот за транскрипција од француски на македонски јазик. Освен тоа, таа зела учество и во голем број национални проектни активности организирани од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, меѓу кои се вбројуваат проектите „Македонско-романистички јазични, книжевни и преведувачки релации (2000–2015)“ и „Јазик, литература и култура во романскиот простор: традиција и иновација“ (2017). Својот придонес Хаџи-Лега Христоска го дала и во завиден број меѓународни проектни соработки од областа на методиката, на фразеологијата и на применетите јазици.

Јоана Хаџи-Лега Христоска започнала да се занимава со наставна дејност во 2000 г., непосредно по завршувањето на додипломските студии, кога била ангажирана да реализира настава по француски јазик на Воената академија и во тогашниот Француски културен центар во Скопје. Од своето вработување до денес на Катедрата за романски јазици и книжевности учествувала во реализирање на наставата по Граматика на францускиот јазик (Семантика на францускиот јазик, Прагматика на францускиот јазик, Фонетика и фонологија на францускиот јазик, Корективна фонетика на францускиот јазик, Синтакса на францускиот јазик), Споредбена граматика на романските јазици, Преведување од француски на македонски јазик и од македонски на француски јазик, а на Катедрата за преведување и толкување била вклучена во наставата по предметите Француски јазик и Преведување од француски на македонски јазик. Од учебната 2018 г. вклучена е на студиите од втор циклус со предметите Лексиката на романските јазици (меѓу историјата и сегашноста), Комуникативно рамниште на јазикот (врз примери од францускиот и од италијанскиот јазик) и на студиите од трет циклус со предметот Фразеологија на францускиот јазик. Во рамките на својата наставно-образовна дејност Хаџи-Лега Христоска

била ментор на повеќе дипломски работи и на еден магистерски труд, а членувала и во голем број комисији за одбрана на дипломски, на магистерски и на докторски трудови.

Покрај научноистражувачките интереси, Хаџи-Лега Христоска се профилирала и во областа на преведувањето од француски на македонски јазик и обратно. Афинитети кон преведувањето кај неа се развиле уште за време на факултетските студии, кога и ги реализирала своите први преведувачки потфати. Нејзиниот досегашен опус е сочинет од педесетина преводи од француски на македонски јазик и обратно, на дела од различни литературни жанрови: прозна литература – романи, поезија и детска литература, книжевни осврти, стручна монографија и научни статии. Првиот преведувачки опит во областа на прозната книжевност Хаџи-Лега Христоска го реализирала во 2006 г. со преводот од француски на македонски јазик на романите *Детџејто на Ное* од белгискиот романсиер Ерик-Емануел Шмит и *Женајџа која чекаше* од францускиот писател со руско потекло Андреј Макин. Во 2022 г. излегол од печат нејзиниот превод на романот *Алжир е убав како Америка* од авторите Оливија Бартон и Махи Гран, а преводот на романот *Везење* од Марџан Сатрапи бил објавен во 2023 г. Последните две дела му припаѓаат на книжевниот жанр графички роман, кој е релативно нов на македонскиот издавачки пазар и претставува обид за оживување на интересот на стрипот на македонска почва. Оттаму, преводот има огромна улога во популаризација на овој вид литература и во неговото доближување до домашната читателска публика. Основните карактеристики на графичките романи се прецизниот, збиен текстуален израз и разговорниот стил. Главниот предизвик со кој Јоана Хаџи-Лега Христоска се соочила при нивното преведување се состоел во изнаоѓање јазик што ќе биде апсолутно слеан во спојот меѓу сликата и текстот, истовремено бидувајќи невидлив и неосетен. Од читателска гледна точка таа успеала беспрекорно да одговори на таа задача. Преводите на двата графички романи се следат со голема леснотија, поради комплетната сообразност на преводните решенија со изворниот текст и поради успешната адаптација онаму каде што се јавуваат јазични и културолошки разлики. Експресивната моќ и хумористичниот ефект на експлицитната лексика, карактеристична за романот *Везење*, многу вешто се транспонирани во текстот на преводот и не само што звучат сосема природно туку и ја истакнуваат убавината и изразниот потенцијал на разговорната варијанта на македонскиот јазик.

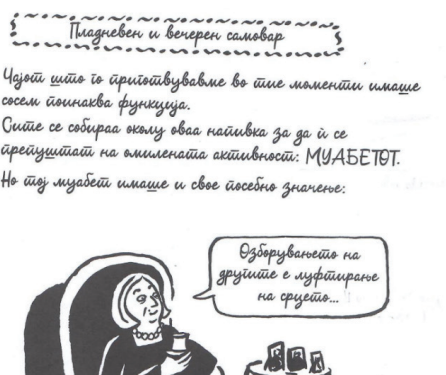
Едноставноста, ненаметливоста и точноста се основните одлики на преведувачкиот стил на Јоана Хаџи Лега-Христоска, карактеристични

за сите нејзини дела преведени досега. Во процесот на преведувачката постапка таа многу умешно ги преточува јазикот, стилот и естетиката на изворниот текст во педантен израз, користејќи прецизен јазик во кој е постигната одлична кореспонденција меѓу францускиот и македонскиот јазик на сите јазични рамништа. Притоа, Хаџи Лега-Христоска успева да не го обреме целниот текст со своето преведувачко „јас“, дозволувајќи му да дише заедно со оригиналот и обезбедувајќи му висок степен на природност и на читливост.

Во продолжение наведуваме кратки извадоци од книжевните преводи на Хаџи-Лега Христоска за да го илустрираме нејзиниот преведувачки приод:

(Marjane Satrapi, *Broderies*, L'Association, 2003)

(Марџан Сатрапи, *Везење*, Бункер, 2003)

Son visage aux traits épais, mal formés, aux paupières plissées, à la peau brune, irrégulière, terne, rugueuse, ressemblait à un tubercule qu'un paysan venait de biner : un coup de pioche avait tracé une bouche mince et deux petites excroissances, les yeux ; quelques cheveux rares, blancs à la racine, roussâtres à la pointe, indiquaient une repousse éventuelle pour le printemps. Dressée sur ses jambes maigres, pliée en avant, le tronc tout en estomac comme un rouge-gorge pansu, bombée du cou à l'aine, mains posées sur les hanches, coudes placés en arrière dans un position d'envol, elle me fixait avant de me picorer.

(Eric-Emmanuel Schmitt, *L'enfant de Noé*, Albin Michel, Paris 2004)

Нејзиното лице со груби, лошо обликувани црти, со набрчкани очни капаци, со црномурна, нерамна, потемнета, рапава кожа личеше на компир што некој селанец штотуку го откопал: со еден потег на мотиката исцртал тенка уста и два мали израстака, очите; неколку ретки влакна, побелени во коренот, црвеникави на врвовите, укажуваа на евентуално повторно никнување напролет. Исправена на слабите нозе, свиткана нанапред, со трупот сиот во стомак небаре мешлеста црвеношијка, подусна од вратот до ципата, со рацете потпрени на колковите, налактена наназад во положба на полетување, таа ме гледаше втренчено пред да ме колвне.

(Ерик-Емануел Шмит, *Детейто на Ное*, Култура, Скопје 2006)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Теодор Капидан, *Македороманијии*, Југореклам, Скопје 2004. (стручна монографија)
2. Андреј Макин, *Жената која чекаше*, Култура, Скопје 2006.
3. Ерик Емануел Шмит, *Детейто на Ное*, Култура, Скопје 2006.
4. Антоан Компањон, *Едно лето со Бодлер*, Или-Или, Скопје 2020.
5. Ариел Шпиگلер, *Поезија* (копреведувачка со Олгица Крстевска-Миливојевиќ), Струшки вечери на поезијата, Арт принт, Скопје 2020.
6. Емануел Рембер, *Скршнувања* (копреведувачка со Зоран Јовановски), Три, Скопје 2020.
7. Оливија Бартон, и Махи Гран, *Алжир е убав како Америка*, Бункер, Скопје 2022.
8. Марџан Сатрапи, *Везење*, Бункер, Скопје 2023.

II. Од македонски на француски јазик

Книги

1. Biljana Crvenkovska, *Un week-end à la campagne avec Mathieu et Lune*, Ars Lamina, Skopje 2016.

2. Biljana Crvenkovska, *Le Père Noël chez Mathieu et Lune*, Ars Lamina, Skopje 2016.
3. Biljana Crvenkovska, *Mathieu et Lune partent à la mer*, Ars Lamina, Skopje 2016.
4. Biljana Crvenkovska, *Mathieu et Lune partent à l'école*, Ars Lamina, Skopje 2016.
5. Lefkija Gažoska, *L'épopée de Mečkin Kamen*, Rencontres scientifiques et culturelles «Deset dena Kruševska Republika», Kruševo 2024.

Составила: Милена Касапоска-Чадловска

Виолета Христовска (1946–2023)

Виолета Христовска работела како професорка по американска книжевност и е основачка на студиите по американистика при англиската катедра на Филолошкиот факултет. Работела и како книжевна преведувачка, а објавила и голем број трудови во областа на американската книжевност и на феминистичката критика.

Христовска средното образование го завршила во Скопје, во гимназијата „Цветан Димов“, а се стекнала со диплома во областа на англискиот јазик и книжевност на Филозофскиот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Магистерските студии од областа на англистиката и на американистиката ги завршила во САД, при Државниот универзитет на Калифорнија во Чико, а докторирала на Филолошкиот факултет во Скопје на тема *Одразот на американската уметничка проза и критика во македонската преводна и критичко-есеистичка книжевност*, труд што е од големо значење и за студиите на преведувањето, посебно за преводите на американските автори на македонски. Првпат почнува да работи на Филолошкиот факултет во 1975 г., како прв асистент по американска книжевност (под моминското име Виолета Миленковска) при Катедрата по англиски јазик и книжевност, каде што останува да работи како професорка по американска книжевност сè до нејзиното пензионирање во 2011 г. Христовска во текот на својата работа на факултетот тесно соработува со Фулбрајтовите професори од САД што гостуваат на Катедрата, па така во 1993/94 година, со помош на професор Џеф Рекам, ја создава програмата (под „Б“) по американски студии, која е прва таква факултетска програма во Македонија.

Како пионерка во областа на американските студии, Христовска пишува голем број трудови поврзани со американистиката, но е и уредничка на значајната антологија на американски расказ *Телесни сознанија* во издание на Магор (2004), во превод на повеќе знаменити англисти (покрај Виолета Христовска, тука се и Драги Михајловски, Зоран Анчевски, Александрина Илиева, Рајна Кошка-Хот и други), со што ѝ ја доближува кратката американска проза на македонската јавност. Христовска напишала и повеќе поговори на преводи на американски автори за едицијата *Свезди на светската книжевност*, и тоа за автори како Харпер Ли и Џон Штајнбек.

Својот научен интерес Виолета Христовска го пресликува и во својот преведувачки опус, со што на македонската читателска јавност ѝ ги доближува некои од најзначајните американски автори на 20 век. Нејзиниот прв превод е последниот недовршен роман на Ернест Хемингвеј, *Градинаџијата Едемска*, објавен во 1995 г. од страна на издавачката куќа „Култура“. Во 2005 г. следува преводот на култниот роман на афроамериканската авторка Алис Вокер, *Бојата на џурџурот* (Култура), а во 2012 г. преведува уште еден роман од афроамериканската нобеловка Тони Морисон, *Соломоновата џесна* (Магор). Христовска се јавува и како преведувачка на дела од британската книжевност, па така во 2010 г. излегува нејзиниот превод на *Згодите и незгодите на прочуената Мол Фландерс* од Даниел Дефо (Магор), а во 2019 г. е објавен преводот на современиот британски автор Енди Вир, и тоа со делото *Арџемид* (Просветно дело). Христовска е и авторка на преводи на историска документаристичка проза, па така во 2012 г. го преведува делото на Ричард Ј. Еванс *Во одбрана на историјата* (Арс Ламина). Во соработка со професорката по англиска книжевност Љубица Јанешлиева објавува преводи на две дела: *Македонија: нејзините народи и нејзината иднина* од Хенри Ноел Брејлсфорд во 2003 г. (Култура), а во 2002 г. стручно дело од група автори *Индустрии на културата: развојни аспекти* (Фондација отворено општество).

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Ернест Хемингвеј, *Градинаџијата Едемска*, Култура, Скопје 1995.
2. Алис Вокер, *Бојата на џурџурот*, Култура, Скопје 2005.
3. Даниел Дефо, *Згодите и незгодите на прочуената Мол Фландерс*, Магор, Скопје 2010.
4. Тони Морисон, *Соломоновата џесна*, Магор, Скопје 2012.
5. Енди Вир, *Арџемид*, Просветно дело, Скопје 2019.

Дел од книга

1. Филип Ларкин, „Одење в црква“, „Вода“, „Тажни стапалки“ (стр. 21–25); Едвин Морган, „Трио“ (стр. 31–32); Ен Стивенсон, „Јута“, „Брак“ (стр. 82–83); Пенелопи Шатл, „Три луни, музејот Труро“ (стр. 130–

- 131); Лиз Локхед, „Песна за Соломон“ (стр. 133–134) во *Современа британска поезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.
2. Синтија Озик, „Шал“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 7–12.
 3. Максин Хонг Кингстон, „За откритието“, во *Телесни сознанија: современи американски раскази* (прир. Виолета Христовска), Магор, Скопје 2004, стр. 113–114.

Есеистички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Андреас Ј. Виесанд и др., *Индустрии на култураа: развојни аспекти* (копреведувач со Љубица Јанешлиева), Фондација отворено општество, Скопје 2002.
2. Хенри Ноел Брејлсфорд, *Македонија: нејзините народи и нејзината иднина* (копреведувач со Љубица Јанешлиева), Култура, Скопје 2003.
3. Ричард Ј. Еванс, *Во одбрана на историјата*, Арс Ламина, Скопје 2012.

Составила: Румена Бужаровска

Владимир Цветковски (1934–2025)

Владимир Цветковски е роден во Битола, каде што завршил основно и средно образование. Редовните студии по англиски јазик и книжевност ги завршил во 1959 г. на Филолошкиот факултет во Нови Сад, а магистрирал во 1964 г. на Универзитетот Пенсилванија, во Филадельфија, САД. Докторирал на Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје во 1975 г. со докторската дисертација под наслов: *Сложени именки во англискиот и македонскиот јазик – контрастивна анализа*. Во академската 1975/76 г. престојувал на Универзитетот во Чикаго, САД, на постдокторски студии.

Цветковски се вработил на тогашниот Филозофски факултет во Скопје во 1961 г. како хонорарен лектор, а во 1962 г. бил избран за асистент по англиски јазик на Катедрата за англиски јазик и книжевност. По стекнувањето на научниот степен доктор по филолошки науки бил избран за доцент, вонреден професор и редовен професор на Филолошкиот факултет во Скопје.

На Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје Владимир Цветковски изведувал настава по предметите Историја на англискиот јазик и Англоамериканска цивилизација, а исто така, држел и вежби по предметот Современ англиски јазик, часови по предметот Техника на преведувањето, како и вежби по преведување од англиски на македонски јазик. Покрај наставата на матичната Катедра, изведувал и настава по англиски јазик на повеќе факултети на Универзитетот во Скопје (Медицински, Електромашински, Филозофски и др.).

Владимир Цветковски повеќепати на подолго време престојувал во земјите од англиското говорно подрачје, посебно во САД. Така, по завршувањето на студиите престојувал на постдипломски студии на Универзитетот Пенсилванија во Филадельфија, а 1975/76 г. на Универзитетот во Чикаго. По изборот во звањето редовен професор, две учебни години (1985/86) престојувал на Државниот универзитет во Портланд, Орегон, САД, каде што држел настава по македонски јазик. Од учебната 1991/92 г. изведувал настава по предметот Историја на англискиот јазик на Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филозофскиот факултет на Универзитетот во Ниш.

На Филолошкиот факултет во Скопје Владимир Цветковски активно учествувал во работата на сите управни тела на Факултетот. Бил

член на Извршниот одбор, член на Факултетскиот совет, продекан за настава во периодот 1980–1982, декан на Филолошкиот факултет во периодот 1989–1991 г.

Владимир Цветковски бил член на повеќе научни асоцијации и сојузи во земјата и странство, како што се: Друштвото на наставници по странски јазици, Југословенското здружение за применета лингвистика, Југословенско Шекспирово друштво – секција за Македонија, Југословенско-канадско друштво за литература и култура (претседател 1989/90), Асоцијацијата за австралиски студии и Друштвото за наука, Битола.

Владимир Цветковски активно учествувал на научни собири со реферати. Тој се занимава со прашања од областа на јазикот и книжевноста, книжевните и културните врски, како и со преведувањето. Тоа опфаќа студии и статии, осврти и прикази, преводи од англиски на македонски и од македонски на англиски јазик. Неговата научна и стручна активност се огледува во трудовите од областа на јазичната проблематика, теоријата на преведувањето, културните и книжевните врски на Македонија со земјите од англиското јазично подрачје.

Во видокругот на неговото внимание се наоѓа книжевноста или одделни писатели од повеќе земји од англиското говорно подрачје (Австралија, Канада, САД), најчесто, но не и исклучиво, кога се во врска со македонската книжевност или со Македонија. Во поглед на јазичните дисциплини, неговото внимание е насочено на контрастивно изучување на англискиот и македонскиот јазик (транскрипција, хомонимија и полисемија, сложенки со редупликација), но и на јазикот како носител на културата.

Во однос на истражувањата и практиката во областа на преведувањето, Цветковски има напишано повеќе прикази, критички и теориски текстови. Посебна вредност, пак, имаат оние трудови во кои се занимава со сличностите на мотивите во староанглиската и во македонската книжевност, трудови со кои успешно се претставува и пред меѓународната научна јавност. Пример за тоа е трудот „Легендата на цар Константин и царица Елена во староанглиската песна *Елена* и македонската приказна за *Крстѝиѝ Христѝов, цар Констѝанѝин и царица Елена*“, која содржи дел од англосаксонската песна во превод и од македонската народна легенда Оваа тема имала одзив, при што самиот труд го објавила Романската академија на науките.

Со јазичните и со преводните предизвици што англосаксонската книжевност ги поставува за современиот македонски јазик и култура Цветковски се занимава во други свои текстови. Како што наведува неговиот рецензент, проф. Светозар Бркиќ, во трудот „*Dijahronija izvornog jezika*

i prevodjenje“ (Дијахронијата на изворниот јазик и преведувањето), тој укажува на проблемите со текстовите од поранешните периоди на изворниот јазик. За да укаже на проблемите од овој вид, целосно занемарен во нашите универзитетски програми, авторот споредува извадоци на еден текст од староанглиски и еден на средноанглиски јазик со нивните преводи на современ англиски јазик и нуди можни преводи на македонски, дополнувајќи ја и илустрирајќи ја проблематиката со српскохрватски преводи на почетните десет стиха на Чосеровиот „Општ пролог на Кантерберските приказни“. Покрај тоа, тој укажува и на фактот дека дијахрониската перспектива може да биде корисна и при преведувањето современи дела, посебно на оние во кои архаизмите имаат одредена функција.

Цветковски наоѓа преведувачки предизвици и во модерната проза, како што е тоа случајот во неговиот превод на патописот за Балканот *Црно јајне и сив сокол* од Ребека Вест. Во поговорот, укажува дека, подготвувајќи се за овој обемен потфат, Ребека Вест проучила обемна литература за историската, за филозофската и за културната историја на сите древни цивилизации што оставиле траги на овие простор. Тоа претпоставува дека и преведувачот е потребно да ја следи во чекор мислата и речта на авторката, која знае да изненади и да поучи дури и кога го води за него можеби во познати простори. Доказ дека успешно се справува со овие предизвици е следниот пасус посветен на манастирот Свети Наум на Охридското Езеро:

This is a picture of man's life. The difference between the mountains and the lake is as the difference between nature and man. The difference between the lakes and the river which runs through them is as the difference between man's bodily life, of the kind which he shares with the animals, and the life of his mind. There is the difference between the green earth and the barren rock, the difference between life when it goes well and when it goes ill. There is the monastery as example that man is not powerless when life goes ill, that he can assemble sounds and colours and actions into patterns which make spells and evocations, which persuade the universe to give up the antidote it holds against its poison. It is not pretended in any part of Sveti Naum that this revelation is made with facility. Even here truth does not grow on every bush. Bread does not become of like substance to goodness until it is laid on a little table in the centre of the church, over a circle of white stone inscribed by a black star, until it is enchanted by songs from the four points of the compass, and indicated by flame. It is the character of art and thought never to be easy. Nor is it pretended in any part of Sveti Naum that the revelation is complete, that all is

now known. If the place makes a claim it is only that here for a mile or two earth corresponds with reality, which this correspondence shows not to be disagreeable.

(Rebecca West, *Black Lamb and Grey Falcon*, Macmillan, London 1941)

* * *

Ова е слика на човековиот живот. Разликата меѓу планините и езерото е како разликата меѓу природата и човекот. Разликата меѓу езерата и реката што тече низ нив е како разликата меѓу телесниот живот на човекот, што тој го споделува со животните, и животот на неговиот ум. Постои разлика меѓу зелената почва и јаловата карпа, разлика меѓу животот кога се одвива добро и кога е во невола. Овој манастир е пример за тоа дека човекот не е беспомошен и кога животот станува мака, дека може да се сврти кон звуци, бои и дела што имаат волшебна моќ, што го убедуваат универзумот да се откаже од противотровот што го чува за својот отров. Во никој случај не се претендира од Свети Наум дека ова откровение е направено со способност. Дури и овде вистината не расте на секоја грмушка. Лебот не го добива белегот на добрина сè додека не сè стави на масичето среде црквата, над кругот од бел камен писан со црна ѕвезда, додека не е испеан со песни од четирите страни на компасот, означен со пламен. Тоа е карактерот на уметноста и на мислата дека никогаш не е лесно. Ниту, пак, се претендира со ниту еден дел од Свети Наум дека откровението е целосно и дека е сè познато. Доколку местото и го тврди тоа, тоа е само затоа што овде, на една-две милји, земјата е во согласност со реалноста, а ваквата хармонија покажува дека тоа не е неусогласено.

(Ребека Вест, *Црно јајце и сив сокол*, Три, Скопје 2013, стр. 747–748)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Видиадахар Сурајпрасад Најпол, *Половичен живој*, Слово, Скопје 2002. (ново издание Микена, Битола, 2009).
2. Јан Мартел, *Живој на Пи*, Тера Магика, Скопје 2003.
3. Бернард Маламуд, *Мајсџорој*, Тера Магика, Скопје 2004.
4. ДБЦ Пјер, *Вернон Год Лиџл*, Тера Магика, Скопје 2004.
5. Џон Банвил, *Морејџо*, Тера Магика, Скопје 2006.
6. Патрик Вајт, *Пајџници во колесницајџа*, Скопје: АЕА Мисла, Скопје 2006. (ново издание Микена, Битола, 2009).
7. Џ. Џонстон Абрахам, *Мојој балкански дневник*, Дирекција за култура на град Скопје, Скопје 2009.
8. Џорџ Вард Прајс, *Сказнајџа за Солунскајџа армија*, Селектор, Скопје 2010.
9. Едвард Перси Стебинг, *На фронтојџ во Македонија*, Селектор, Скопје 2011.
10. Чинуа Ачебе, *Свејџ во расџаѓање*, Конгресен центар, Скопје 2012.
11. Ребека Вест, *Црно јајце и сив сокол: (Македонија)*, Три, Скопје 2013.
12. Патрик Вајт, *Вос*, Конгресен сервисен центар, Скопје 2014.
13. Џон Банвил, *Морејџо*, Ад вербум, Скопје 2016.
14. Алис и Клод Асџу, *Исџусџена земја*, Силсонс, Скопје 2020.

Дел од книга

1. Христо Андонов-Полјански, Поглавја XV–XXVIII во *Бриџански докуменџи за исџоријајџа на македонскиојџ народ 1797–1839*, Државен архив на Македонија, том I, Скопје 1968.
2. Христо Андонов-Полјански, Поглавја XI–XIII во *Бриџански докуменџи за исџоријајџа на македонскиојџ народ 1840–1847*, Том II, Државен Архив на Македонија, Скопје 1977.
3. Џефри Хил, „In Piam Memento“, „Идили за кралот“, „Мерлин“, Од „Мерсијански химни“ (стр. 75–78), Џефри Вајнрајт, „Томас Минцер“ (стр. 117–122), Керол Руменс, „Декемвриска прошетка“ (стр. 127–129), Том Полин, „Пристаништето во нокта“ (стр. 135–136), Џејмс Фентон – „Во еден бележник“ (стр. 143–144), во *Современа бриџанска џоезија* (прир. Љубица Тодорова-Јанешлиева), Култура, Скопје и СВП, Струга 1990.

Прилози

1. Џејмс Џојс, „Глина“, *Сџремеж*, бр. 6, 1961, стр. 26–33.
2. Патрик Вајт, „Вос“ (извадок од романот), *Развијок*, 6, 1973, стр. 550–564.
3. Џон Апдајк, „Враната во шумата“, *Развијок*, 2–3, 1973, стр. 147–149.
4. Џејмс Л. Торсон, „Курт Вонегат: современ американски сатиричар“, *Современост*, год. XXIV, 7, 1974, стр. 650–664.
5. Патрик Лејн, „Птицата“; Гвендолен Мекјуен, „Темни борја под вода“; Сузан Лавгрејв, „Анима“, „Замка“; Бери Никол, „Монотони“ (превод на современа канадска поезија), *Развијок*, XX, бр. 8, 1982, стр. 447–451.
6. Чарлс Симиќ, „Месарница“, „Песна без наслов“; Силвија Плат: „Тутенки во јули“, „Овци во магла“, *Сџожер*, Година VII, бр. 66–68, јули–септември, 2003, стр. 18.
7. Валтер де ла Мер, „Слушачи“, „Наполеон“, „Дух“, *Сџожер*, Година VIII, Бр. 72–74, јануари–март, 2004, стр. 19.
8. Џон Дон, Сонети: „По замислените обли агли“, „Смрт не биди горда“, „Доброто утро“, „Химна кон господотецот“, *Сџожер*, Година IX, Бр. 87–89, април–јуни, 2005, стр. 27.
9. Мајкл Дрансефилд: „Перон 16“, „Станицата Централ“, „Политехничка“, „Летање“, „Дождовна песна“, „Риокан“, „Слика I на бојата жолта“, „II Во Единбург“, „III Аполинееровите бои“, „IV Живеење на село“, „V На бојата кафеава“, „VI На бојата сива“, *Сџожер*, Година IX, Бр. 90–91, октомври–декември, 2005, стр. 22–23.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. *Macedonian Folk Embroidery*, Македонска книга/ Institute of Folklore, Skopje 1975.
2. Zhivko Chingo, *Paskvelija*, St. Clement of Ohrid, National and University Library, Skopje 2011.

Дел од книга

1. Gane Todorovski, „Welcome“, „Seven Returns to a Trembling Aspen Tree“, „A White Butterfly I Called my Love“, во *Reading the Ashes*, антологија на македонската поезија приготвена од Milne Holton и Graham Read – Pittsburgh, University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 1977.

Прилози

1. Mihajlo Apostolski, “Historical Development of the Macedonian People”, *The Socialist Republic of Macedonia*, во Macedonian Review Editions, Skopje, стр. 17–48.

2. Cvetan Grozdanov, Wolkashin, Ugljesha, Marko and the Ohrid Archbishopric, во *Macedonian Review*, 2, 1975, стр. 132–136.
3. Liljana Chalovska, „Wake for Vietnam“, „A Bait“, „A Candle“, „The Bells of Krushevo“, „An Other Sea“, „The Dialogue Monologue“, „The Three Guests“, „Antegone“. во *Macedonian Review*, 3, 1982, стр. 303–308.
4. Vladimir Cvetkovski, „Christ’s Cross, Czar Constantine and Czarina Helena“, во *Macedonian Review*, Vol. XIII, 1983, стр. 63–70.
5. Gordana Bošnjakovska, „Lake“, „Kaneo“, „Mechanical Woman“, „Time Goes Somewhere to a Dead End“, „The Endless“, „Where is that Bitola“, „Letter“ во *Macedonian Review*, Vol. XIV, 1983, стр. 203–206.
6. Liljana Chalovska, „Tunel of Time and Shadows“, „Traffic Lights“ во *Portland Review Monthly* – Portland State University Art and Literature Magazine, V. 1985, Vol. 1, No. 6, Portland, p. 6.

Составил: Милан Дамјаноски

Владимир Цветкоски

Владимир Цветкоски е професор по преведување, преведувач, уредник и автор. Роден е 1981 г. во Скопје. Дипломирал англиски јазик и книжевност со британски културолошки студии на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при УКИМ во 2005 г. Магистрирал на насоката Наука за книжевноста – Англиска книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при УКИМ во 2009 г. со магистерската тема *Џон Драјден од аспект на теоријата на преведувањето*. Во 2014 г. станал доктор по филолошки науки на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при УКИМ со докторската дисертација *Преведувачката поетика на Езра Паунд и теоријата и практиката на преведувањето на стандарден македонски јазик*.

Добитник е на меѓународната награда за есеистика „Орфеева Лира“ (2008) и на наградата „Златно перо“ (2012), доделена од Здружението на книжевните преведувачи на Македонија. Соосновач е на списанието за литература и култура „Книжевно житие“, издание на „Макавеј“ од Скопје.

Автор е на триесетина трудови, статии, прегледи, преводи, интервјуа, објавени во национални и меѓународни списанија. На „Меѓународниот балкански универзитет“ предавал англиска и американска литература, англиски јазик и преведување.

Автор е на неколку студии за книжевното преведување: *Џон Драјден од аспект на теоријата на преведувањето* (2012), *Преведувачката поетика на Езра Паунд* (2015), *За книжевното преведување (истражувачки иоритет)* (2017), *Паундовиот „Омаж за Секс Пројектот“* (јубилејно двојазично издание, 2020).

Превел повеќе истакнати автори од англоамериканската литература, меѓу кои и класици, нобеловци (како Брам Стокер, Езра Паунд, Радјард Киплинг, Казуо Ишигуро), но и некои современи автори од балканските литератури (Анжел Вагенштајн, Дијана Буразер, Иван Гранитски, Михаил Ренцов и др.). Работел како преведувач, уредник, универзитетски асистент и подоцна – професор. Преведува од англиски, српски, хрватски и бугарски јазик.

Владимир Цветкоски учествувал со свои преводи во големите преведувачки проекти на Владата и на Министерството за култура како: „Нобеловци“, „Свезди на светската книжевност“ и „130 тома македонска

книжевност на англиски јазик“. Во рамките на проектот „Нобеловци“ го преведе романот *Ким* од Радјард Киплинг, а во проектот „Свезди на светската книжевност“ му беа доверени романите *Николаш не осџавај ме* од Казуо Ишигуро и *Дракула* од Брам Стокер, додека, пак, во рамките на проектот „130 тома македонска книжевност на англиски јазик“ го преведе изборот поезија *Rings of Fire/Oјан во обрачи* од македонскиот поет, критичар и преведувач Бранко Цветкоски.

На Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ Владимир Цветкоски ги предава предметите Преведување од македонски јазик (А) на англиски (Б) и обратно 1, Преведување од англиски јазик (В) на македонски јазик (А) 1 и Англиски јазик 3В во зимскиот семестар. Во летниот семестар Цветкоски ги предава предметите Преведување од македонски јазик (А) на англиски (Б) и обратно 2, Преведување од англиски јазик (В) на македонски јазик (А) 2 и Англиски јазик 4В.

Освен што е преведувач, Владимир Цветкоски е и современ теоретичар на преведувањето. Во својата рецензија кон книгата од Цветкоски *Џон Драјден од аспекти на теоријата на преведувањето*, издание на „Макавеј“ од 2012 г., Драги Михајловски, Александрина Илиева и Зоран Анчевски истакнуваат: „Со овој несомнено инвентивен и успешен труд важен како за англистиката така и за теоријата и практиката на преведувањето кај нас, Цветкоски многу добро ја исполнува поставената цел да го осветли креативниот профил на Џон Драјден од еден помалку познат критичко-научен агол – од аспект на теоријата на преведувањето. Со успешното остварување на оваа своја благородна задача, Владимир Цветкоски не само што придонесува за поцелосно и поопфатно спознавање на многустраниот креативен портрет на овој исклучителен англиски автор и мислител од втората половина на XVII век, туку поставува основа за идни споредбени проучувања на неговите преводни методологии, стратегии и резултати со преводните методологии, стратегии и резултати на значајни македонски автори и преведувачи од калибарот на еден Прличев или Петрушевски, на пример. Во оваа смисла, трудот на Владимир Цветкоски, влегува во самите темели на младата македонска наука за преведувањето.“¹⁰⁰

За исцрпната монографија со наслов *Преведувачката поезија на Езра Паунд* од Владимир Цветкоски, издание на „Макавеј“ од 2015 г., Солзица Поповска, Виолета Христовска, Зоран Анчевски, Драги Михајловски и Владимир Мартиновски оценуваат дека трудот на Цветкоски „претставува огромен придонес за македонската книжевно-преведувачка теориска

¹⁰⁰ Цветкоски, В. *Џон Драјден од аспекти на теоријата на преведувањето*. Макавеј, 2012, извадок од рецензијата за магистерскиот труд на Цветкоски, коментар на задна корица.

мисла бидејќи ја пополнува празнината во македонската преведувачка теорија околу преведувачката поетика на Езра Паунд, како и исцрпното приопштување на биографијата на авторот за кој во македонската книжевна јавност е посветен многу мал, речиси занемарлив простор“.¹⁰¹

За стручната монографија *За книжевното преведување: (традукџиолошки портрети)*, издание на „Макавеј“ од 2017 г., гореспоменатите рецензенти оценуваат дека трудот на Цветкоски е „прв обид да се направи осврт кон македонската преведувачка теориска мисла од кодифицирањето на македонскиот литературен јазик до денес, при што се застапени повеќе различни приоди: (1) направени се шест портрети на еминентни македонски преведувачи (...), (2) направен е анотиран преглед на излагања на македонски дејци во рамките на традиционалната ‘Меѓународна средба на книжевните преведувачи во Тетово’ за периодот од 1977 до 1996 година, со што може да се забележат теориските и практичните преокупации на преведувачите од Македонија во споменатиов период и (3) разработени се учебни помагала, докторски дисертации и магистерски трудови напишани или одбранети од македонски научни работници главно од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, со што се откриваат главните теориски правци застапени во современата македонска преведувачка теорија и пракса“.¹⁰²

Во 2020 г. Цветкоски го објавува својот препев на Паундовата поема „Омаж за Секст Пропертиј“ во јубилејно, двојазично и критичко издание по повод 100-годишнината од издавањето на оваа поема од Паунд. Препевот е придружен со критичка анализа на Паундовата поема од книжевнотеоретски и од традуктолошки аспект.

Преводот на Стокеровиот *Дракула* од Цветкоски се одликува со интересни белези: бидејќи во овој период Цветкоски експериментирал со збиениот и компактен израз, македонскиот превод е дури за 50-ина страници (околу 90000 знаци) покус и позбиен од англискиот оригинал, иако сите реченици се на број. Понатаму, во истиот превод Цветкоски го користи скопскиот, како и други западни македонски дијалекти за да ги долови дијалектните разлики што се среќаваат во оригиналот.

Разгледувајќи ја потребата за користење фусноти како појаснувачки средства во преводот на *Дракула* од Владимир Цветкоски, Стефанија Вељовска во својот оглед „Кон преводот на ‘Дракула’ и проблемот на

¹⁰¹ Цветкоски, В. *Преведувачката поетика на Езра Паунд*, извадок од рецензијата кон докторската дисертација, Макавеј, Скопје, 2015.

¹⁰² Цветкоски, В. *За книжевното преведување: (Традукџиолошки Портрети)*. Макавеј, Скопје, 2017, извадок од рецензијата кон докторската дисертација на Цветкоски, коментар на задна корица.

фуснотите“, во завршното резиме заклучува дека „овој превод е еден од најдобрите преводи на македонски јазик што досега ги имам прочитано. Преведувачот се придржал до формалниот говор на ликовите, како и исклучоците кога се зборува на колоквијален јазик. Атмосферата на книгата е добро пресликана, и при преводот воопшто не е изгубен ефектот на морничавост, мистерија и неизвесност“.¹⁰³

Писателката Катерина Шошко, коментирајќи го квалитетот на македонските преводи во својот напис „За македонските преводи“ од 10 март 2024 г., се потсетува на верзијата на *Дракула* од Владимир Цветкоски: „Секогаш со радост го спомнувам извонредниот превод на ‘Дракула’“.¹⁰⁴

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Казуо Ишигуро, *Никогаши не осџавај ме*, Макавеј, Скопје 2007 (второ издание во едицијата „Свезди на светската книжевност“ кај Конгресен сервисен центар; Микена; Макавеј, Скопје 2012, трето издание кај Три, Скопје, 2021).
2. Радјард Џ. Киплинг, *Ким*, Микена, Битола 2009.
3. Брам Стокер, *Дракула: мистерија*, Конгресен сервисен центар; Микена; Макавеј, Скопје 2013 (второ издание, аудиокнига кај Министерство за труд и социјална политика, Скопје 2016, трето издание кај Конгресен сервисен центар, Полица, Скопје 2020).
4. Џон Бакан, *39-те скапила*, Датапонс, Скопје 2021.

Дел од книга

1. Езра Паунд, „Омаж за Секст Пропертиј“, во В. Цветковски, *Паундовиој Омаж за Секст Пропертиј*, Дата Понс, Скопје 2020.

¹⁰³ Вељовска, С. Кон преводот на „Дракула“ и проблемот на фуснотите. 30.5.2024 – 11:22, <https://okno.mk/node/101308> (30.5.2024, 11:22)

¹⁰⁴ Шошко, К. За македонските преводи. (10 март 2024, <https://katerinashoshko.substack.com/p/abe>)

II. Од бугарски на македонски јазик

Книги

1. Јонка Христова, *Танцување по жарје*, (копреведувач со Бранко Цветкоски), Макавеј, Скопје 2007.
2. Николај Шопов, *Живи ѕвезди*, Макавеј, Скопје 2008.
3. Анжел Вагенштајн, *Петокнижјето Исаково: за нештата од живојот на Исак Јакоб Блуменфелд, за време на две светски војни, во три концентрирани логори и ејт шайковини*, Макавеј, Скопје 2011.
4. Вања Савова, *Третиот око*, Макавеј, Скопје 2016.
5. Константин Икономов, *По сенките на јоилаките: поезија*, Макавеј, Скопје 2017.
6. Емилија Авгинова, *Поемски дефиниции (на нештата)*, Макавеј, Скопје 2022.

III. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Дијана Буразер, *Портокал; Друта Кука*, Макавеј, Скопје 2012.

IV. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Думитру М. Јон, *Евангелие по Јован Метифора: (1979–1982) (двојазично издание)*, Макавеј, Скопје 2012.
2. Branko Cvetkoski, *Rings of fire*, St. Clement of Ohrid, National and university library, Skopje 2013.
3. Mihail Rendžov, *Elegies of myself*, Struga poetry evenings, Skopje 2018.
4. Михаил Ренцов и Мирослав Биелик, *Поезија*, Друштво на писатели на Македонија, Скопје 2020.

Есенстички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Стојан Христов, *Херои и убијци*, Макавеј, Скопје 2008.
2. Димитри Оболенски, *Шест византиски портрети*, Макавеј, Скопје 2011.
3. Стивен Ј. Палмер и Роберт Р. Кинг, *Југословенскиот комунизам и македонското прашање*, Дата Понс, Скопје 2018 (второ издание кај Конгресен сервисен центар, Полица, Скопје 2019).

Дел од книга

1. Чарлс Симиќ, „Преведувајќи ја Радмила Лазик“, во Р. Лазик, *Метифизика на самракој*, Струшки вечери на поезијата, Струга 2001.

II. Од бугарски на македонски јазик

Книги

1. Иван Гранитски, *Рицари на духот*, Дата Понс, Скопје 2020.

Преводи на книжевни и на есеистички прилози

I. Од англиски на македонски јазик

1. Чарлс Буковски, „Свастика“, *Сѝрмеж*, 49 (5/6), 2003, стр. 65–70.
2. Томас С. Елиот, „Хамлет и неговите проблеми“, *Сѝрмеж*, 51 (3/4), 2005, стр. 49–53.
3. Томас С. Елиот, „Совршениот критичар“, *Акѝ*, 3 (18), 2006, стр. 37–41.
4. Казуо Ишигуро, „Никогаш не оставај ме“: извадок од роман, *Сѝрмеж*, 53(3/4), 2007, стр. 95–112.
5. Џон Банвил, „Море: извадок од истоимениот роман“, *Книжевно Жийѝе*, 1, 2007, стр. 75–84.
6. Ив Шамполион, „Машинскиот превод и иднината на преведувачката индустрија“, *Книжевно Жийѝе*, 1, 2007, стр. 36–37.
7. Жак Дерида, „Структурата, знакот и играта во дискурсот на хуманистичките науки“, *Книжевно Жийѝе*, 4/5, 2008, стр. 29–46.
8. Џон Хачинс, „Куса историја на машинскиот превод“, *Книжевно Жийѝе*, 6/7, 2008, стр. 15–19.
9. Самјуел Хантингтон, Интервју по повод книгата „Кои сме ние? Предизвиците за американскиот национален идентитет“, *Книжевно Жийѝе*, 6/7, 2008, стр. 5–14.
10. Томас С. Елиот, „Поетската уметност“, *Книжевно Жийѝе*, 12/13, 2009, стр. 5–21.
11. Димитри Оболенски, „Максим Гркот“, *Книжевно Жийѝе*, 16/17, 2009, стр. 19–34.
12. Димитри Оболенски, „Климент Охридски“, *Книжевно Жийѝе*, 14/15, 2009, стр. 31–54.
13. Езра Паунд, „Го собирам телото на Озирис: еден мошне здодевен вовед“, *Книжевно Жийѝе*, 4 (18), 2010, стр. 10–17.
14. Езра Паунд, „Го собирам телото на Озирис“, *Книжевно Жийѝе*, 4 (21/22), 2010, стр. 5–13.
15. Димитри Оболенски, „Портрет на Владимир Мономах“, *Книжевно Жийѝе*, 5 (25/26), 2011, стр. 32–60.

16. Георги Острогорски, „Византија и јужните Словени“, *Книжевно Житие*, 6 (28), 2012, стр. 10–22.
17. Натали Хандал, „Пламени на Планината Хур“, „Љубјати: љубовните писма на Натали Хандал“, *Стремеж*, 58 (1/2), 2012, стр. 34–38.
18. Брам Стокер, „Дракула: мистерија“, *Книжевно Житие*, 6 (27), 2012, стр. 100–115.
19. Езра Паунд, Песни од Blast (1914), *Книжевно Житие*, 7 (30), 2013, стр. 121–125.
20. Хелен Кардона, Песни, *Стремеж*, 59 (1/2), 2013, стр. 3–7.
21. Хелен Кардона, „Паралелни тоналитети“, „Соништата како вода“, „Срдечно со благодат“, „Љубопитен живот“, „Изобилство“, „Патека кон даровите“, „Заскитан пантум“, „Мајка ми Керидвен“, *Книжевно Житие*, 7 (30), 2013, стр. 126–132.
22. Брам Стокер, „Дракула го убиваат: (глава 27)“, *Книжевно Житие*, 7 (29), 2013, стр. 112–125.
23. Лоренс Вентури, „Кон една култура на преведувањето“, *Книжевно Житие*, 10 (35), 2016, стр. 5–24.

II. Од бугарски на македонски јазик

1. Љубомир Левчев, Ексклузивно интервју со Љубомир Левчев за списанието „Книжевно житие“ и за софиското книжевно списание „Словото денес“, по повод неговото прогласување за добитник на „Златниот венец“ на Струшките вечери на поезијата за 2010 година, *Книжевно Житие*, 4 (19/20), 2010, стр. 5–10.
2. Анжел Вагенштајн, „Прва книга Исакова: како отидов во војна за да ја извојувам победата“, *Книжевно Житие*, 5 (23/24), 2011, стр. 120–139.
3. Филимена Марковска, „Спомени за Павел Шатев: (живот, посветен на слободата на Македонија)“, *Книжевно Житие*, 5 (25/26), 2011, стр. 24–31.

III. Од хрватски на македонски јазик

1. Дијана Буразер, „Портокал: (или песна за љубовта)“, „Пеперуга: (или слична глетка)“, „Сид“, „Дневникот на хиперболатата“, „Лош ден“, „Илузија“, „Времето кое ни останува“, „До истекот“, „Сведок“, „Победник: (или нешто за тагата)“, *Книжевно Житие*, 6 (27), 2012, стр. 122–130.

1. Габриел Гарсија Маркес, „Секавање на моите тажни проститутки (извадок)“, *Сџремеж*, 51 (5/6), 2005, стр. 11–21.
2. Марио Бенедети, „Буџет: (од Montevideanos, 1959)“, *Книжевно Животие*, 9 (34), 2015, стр. 90–94.

Составил: Николче Мицкоски

Огнен Чемерски (1974–2017)

Огнен Чемерски е роден во Скопје. Тој беше преведувач, толкувач, лектор и асистент по англиски јазик и теорија на преведување при Катедрата за англиски јазик и книжевност на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје. Чемерски е основач на МАТА – Здружението на преведувачи и толкувачи на Република Северна Македонија.

Средното образование го завршил во гимназијата „Никола Карев“ во Скопје. Со високо образование се стекнал во 2000 година на Универзитетот „Грејсленд“ во Ајова, САД, каде што студиите ги продолжил како добитник на целосна стипендија, откако првите две студиски години ги завршил на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ на Катедрата за англиски јазик и книжевност. Уште пред дипломирањето кандидатот се стекнал со првото преведувачко и наставничко искуство, кога му се објавени преписи од поезијата на Вилијам Батлер Јејтс. Во 2012 г. го одбрал магистерскиот труд на тема *Преведување ѝморјанска терминологија во романоџ „Моби Дик“ од Херман Мелвил* на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, Скопје, под менторство на Драги Михајловски.

Од 2005 до 2013 г. бил ангажиран како надворешен соработник на Катедрата за англиски јазик и книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, а од 2013 г. влегува во редовен работен однос на Катедрата за англиски јазик како асистент по предметите Теорија и практика на преведувањето, Преведување од македонски на англиски јазик и обратно и Симултано толкување, сè до неговата прерана смрт во 2017 г.

Чемерски е автор на научно-стручни статии во областа на преведувањето и толкувањето, спровел голем број обуки во оваа област и учествувал на повеќе стручни летни школи и конференции. Сепак, неговото најзначајно дело е монографијата *Трисџа веџрила! Или за ѝпреведувањето и ѝребродувањето: ѝпреведување ѝморјанска терминологија во романоџ „Моби Дик“* во издание на Блесок во 2015 г. Се работи за пионерски труд од областа на теоријата и практиката на преведувањето, книжевноста, американистиката, македонистиката и лексикологијата, каде што Чемерски ги систематизирал обемните сознанија од дванаесетгодишното истражување на пловидбената терминологија и, воопшто, на зборообразувањето во англискиот и во македонскиот јазик. Ова дело за првпат во нашата наука нуди краток поимник на пловидбената терминологија. За *Трисџа*

вейѝрила! писателката, преведувачка и критичарка Елизабета Баковска ќе каже: „Трисѝа вейѝрила! е и своевидно врамување на ситно и прецизно извезаното платно на преведувачкиот подвиг на Огнен, кој минал повеќе од десет години истражувајќи, патувајќи, читајќи и премислувајќи го преводот на една единствена, но голема (и по обем и по значење) книга – *Моби Дик* (*Moby-Dick; or, The Whale*, 1851) од американскиот писател Херман Мелвил (Herman Melville, 1819–1891). Една деценија е период прекус за човештвото, но речиси предолг за творечкиот живот на преведувачот, особено во тековниов технолошки, општествен и политички миг во кој пролиферацијата на инстант-преводите ја овозможуваат компјутерите и интернетот, а ја налагаат и ја форсираат големите проекти наarachани и спроведени од носителите на политичката моќ.“¹⁰⁵

Чемерски бил исклучително активен во преведувањето стручна литература, учебници и белетристика, и тоа од полето на книжевноста, историјата, социологијата и правото, при што превел над 46 наслови, од кои 18 се обемни делови од книги, како и драми, поезија, либрета, учебници и статии. Од книжевен аспект тука се истакнуваат неговите преводи на одите на Џон Китс, како и драмските текстови од современи македонски автори преведени на англиски јазик (Дејан Дуковски и Срѓан Јаниќиевиќ). Сепак, негов највпечатлив превод е *Моби Дик* од Херман Мелвил, во кој среќаваме 427 обемни и темелни белешки за зборообразувањето во процесот на истражувањето потребно за преведувањето на ова сложено дело. Како илустрација на неговата исклучителна преведувачка креативност посочуваме еден фрагмент од неговиот превод на ова дело, на кој и самиот Чемерски беше особено горд и го издвои за „Блесок“ пред да биде објавен романот:

Shipmates, this book, containing only four chapters—four yarns—is one of the smallest strands in the mighty cable of the Scriptures. Yet what depths of the soul does Jonah’s deep sealine sound! what a pregnant lesson to us is this prophet! What a noble thing is that canticle in the fish’s belly! How billow-like and boisterously grand! We feel the floods surging over us; we sound with him to the kelpy bottom of the waters; sea-weed and all the slime of the sea is about us! But what is this lesson that the book of Jonah teaches? Shipmates, it is a two-stranded lesson; a lesson to us all as sinful men, and a lesson to me as a pilot of the living God. As sinful men, it is a lesson to us all, because it is a story of the sin,

¹⁰⁵ Баковска, Е. „Отсуството на јазикот е причината за мојата вечна несоница“: Повикани сме да го воскреснеме зборот. Блесок, 116, 2017
<https://shorturl.at/s26hn>

hard-heartedness, suddenly awakened fears, the swift punishment, repentance, prayers, and finally the deliverance and joy of Jonah. As with all sinners among men, the sin of this son of Amittai was in his wilful disobedience of the command of God—never mind now what that command was, or how conveyed—which he found a hard command. But all the things that God would have us do are hard for us to do—remember that—and hence, he oftener commands us than endeavors to persuade. And if we obey God, we must disobey ourselves; and it is in this disobeying ourselves, wherein the hardness of obeying God consists.

With this sin of disobedience in him, Jonah still further flouts at God, by seeking to flee from Him. He thinks that a ship made by men will carry him into countries where God does not reign, but only the Captains of this earth. He skulks about the wharves of Joppa, and seeks a ship that's bound for Tarshish. There lurks, perhaps, a hitherto unheeded meaning here. By all accounts Tarshish could have been no other city than the modern Cadiz. That's the opinion of learned men. And where is Cadiz, shipmates? Cadiz is in Spain; as far by water, from Joppa, as Jonah could possibly have sailed in those ancient days, when the Atlantic was an almost unknown sea. Because Joppa, the modern Jaffa, shipmates, is on the most easterly coast of the Mediterranean, the Syrian; and Tarshish or Cadiz more than two thousand miles to the westward from that, just outside the Straits of Gibraltar. See ye not then, shipmates, that Jonah sought to flee world-wide from God? Miserable man! Oh! most contemptible and worthy of all scorn; with slouched hat and guilty eye, skulking from his God; prowling among the shipping like a vile burglar hastening to cross the seas.

(Herman Melville, *Moby Dick*, W.W. Norton & Company, New York 1967, p. 45)

* * *

Собродјани, книгава, која има само четири поглавја – четири преѓи – една е од најтанките нишки во великото пасмо на Писмото. Но до колкави душевни длабочини донурнува подморското јаже на Јона! Колку длабоко поучение ни глаголи пророков! Колку благоразумна е неговата песна во рибјата утроба! Колку талазно и олујно велика! Водиштата ко врз нас да се врушиле, небаре со него тонеме во вир до тињата на дноштините подводни, во од морскотревје реса и во сета морска поган запретани! Но *каква* поука учи книгава на пророк Јона? Собродјани, тоа е двосука поука; едната поука за нас грешните,

другата за мене кој сум думенција од живаго Бога. Бидејќи грешни, на сите да ни биде наук, зашто е приказна за гревот, за тврдодушноста, за одненадеж разбудените стравови, за брзата казна, покајот, молитвите и најпосле за спасението и радоста на Јона. Како и на сите грешни, така и на овој син Аматиев гревот му бил свесниот непослух пред заповедта Господова – не е важно каква и како му ја рекол – заповедта што на Јона му се сторила тешка. Но сè што Господ ќе поволи да чиниме, нам ни е тешко за чинење – запомнете ми го зборов – па затоа и заповеди ни дели, а не гледа да убедува и да моли. А ако сме Божји послушници, тогаш мора да сме непослушни кон себе, а токму во тој непослух кон себе е тежината на богопослухот.

И не му е доста тој грешен непослух, та и натаму Јона му пркоси на Господа, па решил да избега од Него. Мисли дека ракотворен кораб ќе го однесе в страни што место Господ ги владеат само овоземни капетани. Се вртка по пристаните во Јопа и бара брод за Тарсис. Можеби и тука скрито лежи некое досега незнано значење. Ко што велат, тој Тарсис не можело да биде ниеден друг град освен денешниот Кадиз. Така велат учените. А каде е Кадиз, собродјани мои? Кадиз е во Шпанија, по вода онолку далеку од Јопа колку што Јона можел да доплови во тоа древно време, кога Атлантикот бил скоро непознато море. Зашто Јопа, денешна Јафа, собродјани, е на најисточниот брег од Средоземјето, во Сирија; а Тарсис или Кадиз е преку три илјади врсти западно од неа, токму зад Гибралтарскиот теснец. Па не гледате ли тогаш, собродјани, дека Јона сакал на крајсвета усвет да фати од Бога? Бедник! Ох, најсвероподен и за презир најдостоеен, кривокап и со виновнички поглед се искрадува од својот Господ, се вртка меѓу корабите ко некое подло разбојниче што брза да превали море.

(<https://blesok.mk/mk/литература/моби-дик-82/>)

Постхумно, во 2019 година, Темплум го објавува преводот на Чемерски на култното дело од областа на квир-теоријата, *Како да се биде љеј* од знаменитиот теоретичар Дејвид М. Халперин, во кој Чемерски се истакнува по креативноста во зборообразувањето и каде што за првпат во нашата наука воведува поими од областа на квир-теоријата.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и есеистички преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Кенет Џејмс Довер, *Грчкајќа хомосексуалност*, Евро-Балкан прес, 2005.
2. Јасмина Најдовска (прир.), *Од илустрации до сведоштва: војнички исмс од толемајќа војна: 1914-1918*, Фондација Институт отворено општество, Скопје 2008.
3. Марк Лејти, *Сиречување војна во Македонија, ирвенитивна дипломатија за XXI век*, Фондација „Институт отворено општество-Македонија“, Скопје 2009.
4. Ник Атанасовски, *Борбајќа за македонскиот идентитет 1870-1912*, Фондација Институт отворено општество, Скопје 2012.
5. Кит Браун, *Македонските деца-дедовци, транснационалната политика на меморијата, езиците и враќањето*, Фондација „Институт отворено општество-Македонија“, Скопје 2012.
6. Херман Мелвил, *Моби Дик или Китот*, Конгресен сервисен центар, Скопје 2014.
7. Дејвид Халперин, *Како да се биде теј*, Темплум, Скопје 2019.

Дел од книга / прилози

1. Вилијам Батлер Јетс, избор од поезијата, *Нова Македонија*, октомври, 1996.
2. Одите на Џон Китс: „Ода на славејот“, „Ода на меланхолијата“, „Пофалба на мрзата“, „Ода на Психа“, (препев со придружна статија и коментари), *Културен живот* 1/99, 1999.
3. Рут Падел, „Тигар пие на шумски вир“, „Шумата, корумпираниот функционер и чинија супа од пенис“, „Време за игри: април, тревен, време за палавост“, „Слонот на Марија, спинетата на Елизабета“, *Културен живот* 49/4, 2004.

II. Од македонски на англиски јазик

Книги

1. Никос Чаусидис, „Macedonia, the Land of...“, Зона – Скопје 2006.
2. Александра Бубевска и Мируше Хоца, *Женската сирена на приказната: лични приказни за кризата во Македонија 2001*, Евро-Балкан прес, Скопје 2006.

Дел од книга

1. Елизабета Баковска, дваесет и три песни, во *Body and Chord: open book of love and erotic motifs in the Macedonian Lyrics* (selection and foreword by Slave Gjorgjo Dimoski), (копреведувач со Елизабета Баковска), Струшки вечери на поезијата, 2002.
2. Ристо Крле, *Париие се оиџејувачка/Money Kills*, во *Macedonian Plays from Folk Life Between the Two World Wars*, прир. Јелена Лужина, НУБ „Св. Климент Охридски“, Скопје 2012.
3. Дејан Дуковски, „ММЕ, кој прв почна?“, 1998 (превод на англиски за потребите на авторот), (копреведувач со Кит Аландри), Културна установа „Блесок“, 2012.

Составила: Румена Бужаровска

Александар Цукески

Творечката биографија и опсежната стручно-научна библиографија на Александар Цукески јасно го истакнуваат неговиот преведувачки профил, заснован, меѓу другото, врз неговата долгогодишна активност во практичната примена на јазичната норма на македонскиот литературен јазик, како и врз неговото активно совладување на странски јазици, не само преку литературата туку и во бројните специјалистички и професионални гостувања на повеќе светски универзитети. Цукески е пример за извонреден лектор по македонски јазик, редактор на книжевни текстови и полиглот, кој со својата професионална ангажираност оставил значајна трага во македонското издаваштво и, што е уште поважно, таа своја способност им ја пренел на повеќе генерации македонисти.

Александар Цукески е роден во 1930 г. во Прилеп. Во 1955 г. дипломирал на Групата за македонски јазик на (тогашниот) Филозофски факултет, а по дипломирањето бил технички уредник во Издавачкото претпријатие „Просветно дело“ и јазичен уредник во „Култура“. Во 1959 г. бил избран за асистент по предметот *Современ македонски јазик* на Филозофскиот факултет, а во 1967 г. преминува на работа на Педагошката академија „Климент Охридски“ во Скопје како професор по предметите *Современ македонски јазик* и *Теорија на литературата*. Во 1985 г. се враќа на Катедрата за македонски јазик на Филолошкиот факултет како виш предавач и се пензионира во звањето редовен професор.

Преведувачката активност на Цукески започнува со преводи од руски јазик, а се заокружува со преводи од англиски јазик – јазици што солидно ги владее, првиот преку своето образование, надолупнето со неговите широки познавања од областа на теоријата на литературата, а другиот преку специјализации, што му овозможува активно владеење на разговорниот англиски јазик.

Со преводот на *Дубровски* од Пушкин се вклучува во библиотеката „Галеб“, во која се објавуваат книжевни дела што го привлекуваат вниманието на читателите, особено на помладите. Оваа библиотека е една од најчитаните во тоа време, а низ повеќето книги се чувствува редакторската рака на Цукески. Како преведувач на *Дубровски*, тој ја доловува атмосферата на руската општествена средина од времето на Пушкин, како и сите специфичности на ова привлечно четиво, кое и денес се вбројува меѓу книгите што секој би требало да ги прочита. Впрочем, тоа се однесува

и за повеќето книги објавени во оваа библиотека (едиција), чии книги излегуваат во голем број примероци.

Од српскохрватски јазик Џукески преведува двајца значајни писатели: Владимир Назор, чии дела во тоа време се школска лектира, и *Гладувања* од Оскар Давичо, поетски интониран роман.

Џукески, исто така, се вклучува и во преводот на *Собранијте дела* од Стојан Христов, преведувајќи го романот *Мара*, во кој покрај наративните особености преовладуваат и публицистичките, што мошне прецизно се доловени низ преведувачкото перо на Џукески.

Особено внимание предизвикува и неговиот превод на *Свејска изложба* од Е. Л. Доктороу, набрзо по неговата првообјава на англиски јазик.

Во преводите на Џукески особено доаѓа до израз неговата верзираност во теоријата на литературата и во лингвостилистиката.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од руски на македонски јазик

Книги

1. А. С. Пушкин, *Дубровски*, Кочо Рацин, Скопје 1960.
2. А. П. Чехов, *За литературата*, (со Кирил Конески), Култура, Скопје 1961.

II. Од српскохрватски на македонски јазик

Книги

1. Владимир Назор, *Со јарџизаније*, Култура, Скопје 1962.
2. Оскар Давичо, *Гладувања*, Култура, Скопје 1976.
3. Владимир Назор, *Парџизанска ѓроза*, Мисла, Скопје 1988.

Книги

1. Стојан Христов, *Мара*, Македонска книга, Култура – Мисла, Скопје 1985.
2. Е. Л. Доктороу, *Свејска изложба*, Мисла, Скопје 1988.
3. Стојан Христов, *Македонска толоша*, Мисла, Скопје 1992.

Составил: Димитар Пандев

Елизабета Шелева

Елизабета Шелева е родена во 1961 г. во Охрид. Дипломирала на Катедрата за општа и компаративна книжевност на Филолошкиот факултет во Скопје при Универзитетот „Кирил и Методиј“ во Скопје. Постдипломските студии ги продолжува во Белград, каде што во 1998 г. магистрирала на тема од областа на книжевната теорија и критика [оригинален наслов: *Тийолошки модели македонске књижевне критики у 50-тим и 60-тим годинама (Тийолошки модели на македонската книжевна критика во 50-тите и 60-тите години)*]. Академското усовршување го заокружува во 1998 г. на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ во Скопје, со докторски труд од домените на методологијата и на теоријата на книжевноста [*Проблематиката на интертекстуалноста во книжевно научната методологија (од Михаил Бахтин до Умберто Еко)*].

Елизабета Шелева работи на Катедрата за општа и компаративна книжевност при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“. Реализира настава на додипломски, постдипломски и на докторски студии, главно покривајќи ги подрачјата на теоријата и методологијата на проучување на книжевноста. На додипломските студии одржува настава по предметите: Теорија и методологија на книжевноста: критички методи, Теории на идентитет и транснационална литература, Теорија и методологија на книжевноста: психоаналитичка критика, Теорија и методологија на книжевноста: постколонијална критика, Теорија и методологија на книжевноста: феминистичка критика, Поетика на егзилот и (не)вдоменоста: плурални идентитети и транснационална литература и Психоанализа и книжевноста. На постдипломските и на докторските студии, пак, изведува настава по предметите: Идентитет, другост, литература, култура (имаголошки студии) и Род и жанр. Интеркултурни поетики: Исток-Запад.

Интелектуалните активности на Шелева излегуваат и надвор од домените на Филолошкиот факултет во Скопје, опфаќајќи бројни посети на странски универзитети, учества во проекти, уредувачки и приредувачки практики, членувања во здруженија, жири-комисии итн. Особено вредни за споменување се предавањата одржани како визитинг-професор на факултетите во Дубровник, Белград, Сараево, Загреб, Љубљана и во Хале, низата соработки со Институтот за македонска литература и МАНУ, долгогодишното уредништво на регионалното списание за литература

и култура „Сарајевске свеске“, вршењето на функцијата претседател на УО на Струшките вечери на поезијата и потпретседател на македонскиот ПЕН-центар, итн.

Јазикот, според Мартин Хајдегер, е „куќата на битието“¹⁰⁶ и, следствено, секое размислување за идентитетот, за домот и за егзилот нужно мора да го преокупира авторот со креативните потенцијали и проблеми на селењето од еден дом во друг или од еден јазик во друг јазик. Така, не изненадува што еден од централните интереси на Шелева е преведувањето, практика која не само што оди во пар туку и нужно произлегува од нејзините интердисциплинарни теоретски истражувања и хетерогени интереси. Без да се претера може да се каже дека некои од централните интереси на авторката – како прашањата на идентитетот, егзилот, (не) вдоменоста, контактот и пресекот меѓу културите и парадигмата на транснационалната литература – се неделиво поврзани со теоријата и практиката на преведувањето.

Елизабета Шелева преведува од англиски и словенечки на македонски јазик. Нејзиниот преведувачки корпус номинално може да се подели на два речиси еднакви дела. Од една страна, стручните преводи од домените на критичката теорија (во најшироката смисла на зборот), филозофијата, социологијата и антропологијата; од друга страна, препевите на неколку збирки лирска поезија од англиски јазик. Иако на прв наивен поглед дистанцијата меѓу двата вида преведувачки потфати изгледа непремостлива (слично како што дистинкцијата меѓу поезијата и теоријата изгледа конечна), всушност, станува збор за врска која не само што е сродна туку и комплементарна по својата природа. Имено, повторно се соочуваме со надминување на една, барем на прв поглед, ненадминлива бинарна опозиција. „Секој добар превод е толкување на изворниот текст“, ¹⁰⁷ пишува Карл Попер во *Нейрекинаџа џоџраџа* (според преводот на Шелева), целосно потврдувајќи дека секој превод или препев мора истовремено да биде длабоко теоретски и интерпретативен. Токму максимата на Попер може да се земе како прецизен опис на преведувачкиот опус на Елизабета Шелева.

Од домените нефикција и теорија Шелева ги преведува: *Теорија за денешно време* од словенечкиот филозоф и социолог Растко Мочник, книга посветена на Емил Диркем, Марсел Мос и Клод Леви-Строс, филозофско-естетичкиот трактат *Знаци на иднинаџа* од грузискиот мислител Гиги Тевзадзе, интелектуалната биографија и збирка филозофски есеи насловена *Нейрекинаџа џоџраџа* од австриско-британскиот филозоф

¹⁰⁶ Hajdeger, M. „Put ka jeziku“ во *Mišljenje i pevanje*, Nolit, Beograd, стр. 248.

¹⁰⁷ Попер, К. *Нейрекинаџа џоџраџа*, Магор, Скопје, 2001, стр. 27.

на науката Карл Попер и можеби централното дело на третиот бран феминизам и на квир-теоријата *Проблеми со родоѝ* од американската филозофка и теоретичарка на родот Џудит Батлер. Она што е важно за оваа разновидна група преведени текстови е што речиси сите доаѓаат од различни, но во голем дел сродни, интелектуални традиции. Така, можеби централниот придонес на Шелева во преведувањето на овие текстови е вештото справување со различните терминологии што произлегуваат од антропологијата и од социологијата (*Теорија за денешно време*), естетиката и онтологијата (*Знаци на иднината*), логичкиот позитивизам, филозофијата на науката и физиката (*Нейрекината ѝоѝтраѝа*), како и родовите студии и квир-теоријата (*Проблеми со родоѝ*). Исто така, секој од авторите на оваа листа е за првпат приопштен на македонски јазик токму од Шелева.

Од домените на поезијата Шелева преведува три поетски збирки од две израелски поетеси: *Косаѝа на моеѝо срце* и *Медено ласо* од Ронит Бергман и *Песниѝе на Орфеја* од Хава Пинхас Коен. Она што е карактеристично за поетските преводи на Шелева е тоа што тие на интересен начин ги комбинираат и ги испреплетуваат централните интереси на авторката. Од една страна, нејзините теоретски преокупации за контактот и комуникациите меѓу различните култури и нации, особено триењата меѓу Западот и Истокот, прашањата на вдоменоста и невдоменоста и нивната релација со јазикот на кој се пишува, и секако, проблемот на родот, односно родовите субјект-позиции и нивната врска со текстот (особено родово обележаниот лирски субјект во поезијата). Од друга страна, пак, е интензивниот интерес на Шелева за поезијата, преокупација што може да се забележи во нејзините бројни практики поврзани со оваа книжевна форма: пишувањето теоретски текстови за поезијата, приредувањето поетски антологии (на пример, антологиите „Македонската поезија во транзиција“ за „Сарајевске свеске“ во 2007 г. и „Песна меѓу две лета“ за Струшките вечери на поезијата во 2009 г.) и долгогодишната вклученост во Струшките вечери на поезијата. Во своите препеви Шелева успешно го приопштува изразот на поетесите од еден јазик на друг; но, исто така, таа се обидува да ја зачува нотата на очуденост и изместеност, која инаетливо се противи на комплетната натурализација на стихот во еден дом – како во својот така и во туѓиот. Само на тој начин може да се зачува есенцијалната вистина дека, според зборовите на Шелева во поговорот на *Косаѝа на моеѝо срце*, „поетот населува повеќе татковини, култури, јазици“.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Шелева, Е. „Песната за штит, моливот за меч. Ронит Бергман: Косата на моето срце“, во *Косаѝа на моеѝо срце*, Скопје, ПНВ Публикации, 2010, стр. 139.

Во прилог наведуваме препев на една од песните на Ронит Бергман од *Косаџа на моејто срце*, која може да ни послужи како кратка, но корисна илустрација за преведувачката и препејувачката практика на Шелева, која, како што повторно нè советува Попер, „истовремено мора да биде верна и слободна“.¹⁰⁹

Hebrew my Pet

I've always blown of your loyalty.
Sorry. Wouldn't let you raise me.
Forgetting one word and then another
and more.
Words slippery
as lemon seeds
slide away into the jungle of the salad.
Someone said:
we should kill the foreign languages,
sacrifice them for your sake.
But he gave no advice
to those for whom foreignness
is mother tongue.

A limp tongue groping for words,
poking a sour throat, reddened gums,
its bruised fingers sterilized by lemon juice instead of invisible ink.

(Ronit Bergman, *The Hair of my Heart*, ПНВ Публикации, Скопје 2010, стр. 56)

* * *

Хебрејски, јазиче мое мило!

Никогаш не сум ти била лојална.
Извини. Не ти дозволував да ме одгледаш.
Заборавам збор, и уште еден,
и уште по нив.
Зборовите лизгави
како семки од лимон,
се губат во џунглата на салатата.
Некој рече:
треба да ги убиеме сите туѓи јазици,

¹⁰⁹ Попер, К. *Нейрекинаџа џоџраџа*, Магор, Скопје, 2001, стр. 27.

да ги жртвуваме за тебе.
Но не им даде совет
на оние чиј мајчин јазик
им е туѓинскиот.

Млитавиот јазик што бара зборови,
боцка закиселено грло, зацрвенети непца,
со повредени прсти стерилизирани со лимонов сок
наместо со невидливо мастило.

(Ронит Бергман, *Косаџа на моејто срце*, ПНВ Публикации,
Скопје 2010, стр. 57)

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Ронит Бергман, *Косаџа на моејто срце*, ПНВ Публикации, Скопје 2010.
2. Ронит Бергман, *Медено ласо*, Скопје 2012.
3. Хава Пинхас Коен, *Песниите на Орфеја*, Магор, Скопје 2015.

Книжевнотеоретски преводи

I. Од англиски на македонски јазик

Книги

1. Гиги Тевзадзе, *Знаци на иднината*, Магор, Скопје 2000.
2. Карл Попер, *Непрекинатата историја: интелектуална автобиографија*, (копреведувач со Бела Глигорова), Магор, Скопје 2001.
3. Џудит Батлер, *Проблеми со родот: феминизмот и постојењето на идентитетот*, (копреведувач со Роберт Алаџозовски), ЕвроБалкан, Скопје 2002.

Книги

1. Растко Мочник, *Теорија за денешно време: Леви-Строс, Мос, Диркем – три класика на општественике науки*, (копреведувач со Јасна Котевска), Маџор, Скопје 1999.

Составил: Ведран Диздаревиќ

Георги Шоптрајанов (1906–2001)

Според своерачно потпишаната биографија (8 мај 1957 г.),¹¹⁰ Георги Шоптрајанов е роден на 2 февруари 1906 г. (според други негови документи, во 1907 г.) во Велес, каде што стекнал основно и средно образование.

Во средношколските години го основал литературниот кружок „ЛИ-ПИК“ (Литература, поезија, проза и критика), во кој младите, меѓу кои и Кочо Рацин, го претставувале своето творештво. Матурското свидетелство бр. 536/26 од велешката гимназија од 16.6.1926 г. покажува дека, покрај германски, учел и француски јазик, за чие познавање не бил високо оценет. Во тие години помагал во делењето кинин на работниците на пругата Велес–Штип од француското претпријатие *Байињол*, кое му понудило школување на Универзитетот во Монпелје.¹¹¹ Но, на студии по француски јазик и книжевност не заминал во Франција, туку на Филозофскиот факултет во Скопје (1926 г.), клон на белградскиот Филозофски факултет. По дипломирањето (1930 г.) бил гимназиски суплент во Пеќ, Плевље и во Јагодина, а по положувањето професорски испит во Белград (1934 г.) бил гимназиски професор во Светозарево, Стари Бечеј и во Скопје. Се усовршувал и одржувал контакт со францускиот јазик преку престои во Париз, Дижон и Женева. Во текот на специјализацијата по француски јазик и литература, стипендирана од француската влада (1932 г.), ѝ се посветил на докторската теза под наслов *Étienne Tabourot des Accords (1549–1590). Étude sur sa vie et son œuvre littéraire*. Ја одбрал на Универзитетот во Дижон (1935 г.) и станал првиот Македонец – доктор на науки од областа на француската книжевност.¹¹²

Престоите во Франција му овозможиле лично пријателство со Ромен Ролан, Анри Барбис, Фердинан Брино и со други француски интелектуалци, како Илја Еренбург, Тристан Цара, Клод Авлин, Пол Елијар, Луј Арагон и Елза Триоле, кои по покана и во придружба на Шоптрајанов престојувале

¹¹⁰ Податоците се од персоналното досие на проф. д-р Георги Шоптрајанов (Фонд на досиеја на пензионирани професори во Архивата на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“) (консултирано јуни-август 2024 г.)

¹¹¹ Калајлиевска, Љ. „Фрагменти од животот на професорот Шоптрајанов – присуство што обврзува“ во *Свечен Научен собир во чест на проф. д-р Георги Шоптрајанов*. Скопје: Министерство за наука на РМ, ФКЦ, Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје, 2000, стр. 12.

¹¹² *Ibid.*

во Скопје и сретнале наши писатели и интелектуалци.¹¹³ Пријателството, пак, со Ромен Ролан ќе биде извор на идејност за Шоптрајанов, а Ролановата мисла: *Créer, c'est tuer la mort* (Творењето е усмртјување на смртта) ќе стане негова мисла-водилка.

Шоптрајанов се истакнал со докторската титула во македонската научно-општествена средина пред војната. Асистент по француски јазик и литература на Филозофскиот факултет во Скопје станал во 1940 г., а доцент по романска филологија во 1943 г. (според една непотпишана *класификација* во персоналното досие, изборот во доцент го извршил Универзитетот во Софија). Од 1941 г. до 1944 г. бил директор на Народната библиотека во Скопје назначен од бугарските власти, а по ослободувањето бил (ре) избран на истата функција до 1946 г. Придонел во обучувањето библиотекарите и составил раководство за библиотеките во НРМ. Бил началник за вишо образование и култура, претседател на Републичката комисија за утврдување воена штета врз културните споменици во НРМ и член на АСНОМ од септември 1944 г.

Во оставината на Блаже Конески (МАНУ) се чува писмо во машинопис за предметот *Ойварање УНИВЕРЗИТЕТА у Скопљу* од Комитетот за висока школа и наука при владата на ФНРЈ (*Комитетот за високу школу и науку при влади ФНРЈ*) од 29 март 1946 г. во Белград. Во него Министерот за просвета на НРМ за првпат дава јасен предлог за студиски групи и личности за Филозофскиот факултет, а за *Романската група* се предлагаат д-р Ѓорѓи Шоптрајанов, чиновник во Министерството за просвета – Скопје и Марсел Даро, лектор за француски во Скопје. По основањето на Факултетот (1946 г.) Шоптрајанов е избран за вонреден професор по француски јазик и литература и бил првиот Македонец раководител на Групата за романска филологија. Работел на библиотечниот фонд и воведувал аудиосредства во наставата (снимање реплики на француски јазик на магнетофонска лента). Со лекторката Рене Дуљановиќ воделе курс по француски јазик на Радио-Скопје (1952–1954).

Со решение бр. 02-302/1 од 15.VI.1958 г. и со рецензија од редовните професори д-р Никола Банашевиќ (Белград), д-р Мирко Деановиќ (Загреб), д-р Станко Шкерљ (Љубљана), Шоптрајанов бил избран за редовен професор по француски јазик и литература и покрај острите искажувања на некои негови факултетски колеги забележени во *Извадокоит од ситнографскиот белешки од XXXI редовно заседание на Универзитетскиот совет на Универзитетот во Скопје*, од 25.12.1957 г. Се пензионирал на

¹¹³ Шоптрајанов (д-р) Г. Ромен Ролан (1866–1944) *живоит и дело*. Скопје: Наша книга, 1987, стр. 11.

30.6.1977 г., кога со решение од 15.III.1977 г. потпишано од деканот, проф. д-р Б. Настев, „му престанува својството работник [...] поради тоа што наполнил 70 години од животот во м. февруари 1977 г. и има повеќе од 40 години работен стаж“.¹¹⁴

Теорискиот придонес на Шоптрајанов се огледува на книжевен, на јазичен и на преведувачки план. Автор е, меѓу другото, на монографија за Ромен Ролан, на *Ойшѝа їрамаїѝика на францускиоїѝ јазик* во два дела (1958 г. и 1971 г.) и на преводи на македонски јазик на неколку француски романи. Во свои написи изнесува важни податоци за историјата на преведувањето во Македонија¹¹⁵ како оној дека романот *Кола Брењон* го превел уште во 1946 г. и дека е тоа прв целосен превод од странски (француски) на македонски јазик. Значаен е и податокот дека „во 1946 г. го предадов преводот на *Тарїшарен Тарасконец* од Алфонс Доде и преводот на *Кренкбиј* од Анатол Франс (излегоа од печат во 1947 г.), а во 1947 го предадов преводот на *Кола Брењон* од Ромен Ролан (излезе од печат во 1948 г.)“.¹¹⁶

Увидот во првиот објавен книжевен превод од француски на македонски јазик, *Кренкбиј* од Анатол Франс (ДКМ, 1947 г.) открива употреба на турцизми, архаизми и глаголски форми на -уе, својствени за македонскиот јазик непосредно по Втората светска војна:

La majesté de la justice réside tout entière dans chaque sentence rendue par le juge au nom du peuple souverain. Jérôme Crainquebille, marchand ambulant, connu combien la loi est auguste, quand il fut traduit en police correctionnelle pour outrage à un agent de la force publique. Ayant pris place, dans la salle magnifique et sombre, sur le banc des accusés, il vit les juges, les greffiers, les avocats en robe, l'huissier portant la chaîne, les gendarmes et, derrière une cloison, les têtes nues des spectateurs silencieux.

Et il se vit lui-même assis sur un siège élevé, comme si, de paraître devant des magistrats, l'accusé lui-même en recevait un funeste honneur.

(A. France, *L'affaire Crainquebille*, 1901, p. 7)

¹¹⁴ Персонално досие на проф. д-р Георги Шоптрајанов (Архива на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Фонд на досиеја на пензионирани професори на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ – Скопје) (консултирано од 25.6.2024 г. до август 2024 г.)

¹¹⁵ *Ibid*, стр. 17.

¹¹⁶ Шоптрајанов, Ѓ. „Првите целосни преводи на македонски јазик и одгласот за нив во светот“, во *25 години издавачка дејност: 1945–1970* – Скопје. Скопје: Просветно дело, 1970, стр. 62–63.

Величието на **правосудието** во неговата вистинска целост, **се изразуе** во секоја пресуда, изречена од судот во името на неприкосновениот народ.

Подвижниот уличен **продавец** на **зарзават** Жером Кренкбиј ја обиде силата на законот кога беше изведен пред судот на поправитената полиција заради навредата што ја направил на еден полицаец, пазител на општествениот ред.

Седнат на **скамлијата** за обвинети во раскошната и темна судска сала, тој ги гледаше судиите, секретарот, адвокатаите во судска мантија, судскиот вратар со синцирче околу вратот, стражарите, и, зад една преграда, голите глави на молчаливите **присатни** лица. Кренкбиј забележи оти само тој стои на едно мало возвишение, како божем **појавуењето** пред судиите **претставуе** за обвинетиот некаква тажна чест.

(Анатол Франс, *Кренкбиј*, ДКМ, 1947, стр. 7)

Шоптрајанов бил член на Француското друштво за хералдика и сигилографија – Париз, на Здружението *Ромен Ролан* при Сорбона – Париз, на Друштвото за лингвистика – Париз, бил основач, претседател и член на Друштвото на библиотекарите на НРМ, член на Друштвото на преведувачите на НРМ, член на Управниот (сојузен) одбор на Друштвото за културна соработка Франција – Југославија, член на југословенскиот Комитет за ономастичка библиографија, соработник на Балканолошкиот институт во Сараево и на Меѓународниот институт за ономастика во Лувен.

Добитник е на наградата *II Октомври* за животно дело (1972 г.) и на два ордена од француската влада: *Вийез на Леџијата на честта* (1976 г.) и *Офицер на Леџијата на честта*. Прогласен е за *Doctor honoris causa* на Универзитетите во Безансон (1969 г.) и во Клермон-Феран (1971 г.). Бил дописен (странски) член на Академиите на науките, книжевностите и уметностите во Безансон и во Дижон.

Зборува француски и српски јазик, а се служел и со германскиот, италијанскиот, рускиот и англискиот јазик.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Анатол Франс, *Кренкбиј*, Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје 1947.
2. Алфонс Доде, *Тартиарен Тарасконец*, Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје 1947.
3. Ромен Ролан, *Кола Брењон*, Државно книгоиздателство на Македонија, Скопје 1948.
4. Алфонс Доде, *Тартиареноваџа џирилоџија* (копреведувач со Јован Таковски), Мисла, Скопје 1974.

Есеистички преводи

I. Од руски на српски јазик

Прилози

1. Иван С. Тургеев, „Хамлет и Дон Кихот“ во *Венац* — Београд, XVII, 1 (1931), стр. 24–31; XVII, 4–5 (1932), стр. 317–327.

II. Од француски на српски јазик

Прилози

1. Молиер, „Сцена са сонетом“, во *Позоришни листи* — Скопје, I, бр. 7 (од 6. XI. 1934), стр. 108–111 и г. I, бр. 8 (од 13. XI. 1934), стр. 114–117.

III. Од француски на македонски јазик

Книги

1. Клод Авлин, *Повисџински од себе: врскиџе меѓу романсиероџи и неџовиџе личносџи*, Скопје, [б.и.], 1953 (П.о.: *Современосџи*, бр. 1–2, 3, 1953).

Составила: Ирина Бабамова

ДОДАТОК

КНИЖЕВНИ ПРЕВЕДУВАЧИ ОД ФИЛОЗОФСКИОТ ФАКУЛТЕТ ВО СКОПЈЕ

(заедничка институција со Филолошкиот факултет
сè до 1974 година)

Михаил Д. Петрушевски (1911–1990)

Михаил Д. Петрушевски, класичен филолог, микенолог, лингвист и преведувач од старогрчки јазик. Бил еден од основачите на високото образование во Македонија, редовен професор на Филозофскиот факултет и негов прв декан (1946–1949), ректор на Скопскиот универзитет (1956–1958) и еден од членовите основоположници на МАНУ (1967).

Автор е на над 200 научни труда, иницијатор и долгогодишен уредник на меѓународното научно списание *Жива Антика* и добитник на бројни признанија и државни награди. Од особено значење за македонската култура се неговите препеви на Хомеровите епови *Илијада* и *Одисеја* и преводот на Аристотеловата *Поетика*.

Во препевите на Хомеровите епови се покажал не само како исклучителен познавач на хомерскиот грчки туку и на македонскиот поетски јазик. Во преводот на Аристотеловата *Поетика*, пак, со конјектурата *πραγματῶν σύστασιν* („состав на собитија“) понудил аргументирано решение за проблемот на т. н. „трагичка катарса“ и со тоа дал вонреден придонес во естетичките толкувања на Аристотел.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни и книжевнотеориски преводи

I. Од старогрчки на македонски јазик

Книги

1. Хомер, *Избор од „Илијада“ и „Одисеја“*, Култура, Скопје 1953.
2. Хомер, *Избор од „Илијада“*, Просвета, Скопје 1969.
3. Ајсхил, *Прикованиот Прометей*, Македонска книга, Скопје 1978.
(Следни изданија: Есхил, *Трагедии: Орестеја, Прикованиот Прометей*, Арс ламина - публикации, Скопје 2016)

4. Аристотел, *За ѱоеѿикаѿа*, Македонска книга, Скопје 1979. (Следни изданија: Аристотел, *За ѱоеѿикаѿа*, Култура, Скопје 1990; Аристотел, *За ѱоеѿикаѿа*, Ад вербум, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2015)
5. Хомер, *Илијага*, Македонска книга, Скопје 1982. (Следни изданија: Хомер, *Илијага*, Детска радост, Скопје 1995; Хомер, *Илијага*, Арс ламина - публикации, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2016)
6. Хомер, *Одисеја*, Магор, Скопје 2008 [ракописот го приредиле за печат Калиопа Петрушевска и Владимир Петрушевски] (Следни изданија: Хомер, *Одисеја*, Магор, Скопје 2015 [ракописот го приредиле за печат Калиопа Петрушевска и Владимир Петрушевски])

Прилози

1. Хомер, „Од осумнаесеттата песна на ‘Илијада’“, *Современосѿ* 9, 1953, стр. 43–51.
2. Хомер, „Шеста песна од ‘Одисеја’“, *Современосѿ* 9, 1953, стр. 36–41.
3. Мусај, „Несреќната љубов на Хероја и Леандар“, *Современосѿ* 7, 1957, стр. 297–310.
4. Хомер, „Разделбата на Хектор и Андромаха“ (извадок од VI песна на *Илијага*)“, *Литѿераѿурен збор* 1, 1961, стр. 6–9.
5. Хомер, „Двобој меѓу Ахил и Хектор (извадок од XXII песна на *Илијага*)“, *Литѿераѿурен збор* 2, 1961, стр. 4–9.
6. Ајсхил, „Прикован Прометеј“, *Разѿлеги* 3, стр. 278–320.
7. Аристотел, „Избор од Аристотеловата Поетика (првите 14 глави)“, *Сѿремеж* 10, 1978, стр. 901–929.
8. Хомер, „Хомер: Загинувањето на Хектор (Од XXII-та песна на ‘Илијадата’“, *Нова Македонија*, 6. VI 1980.
9. Хомер, „Хомер: Од првата песна на ‘Одисејата’ (Рапсодија алфа) Инвокација, Собор на боговите“, *Нова Македонија*, 13. VII 1980.
10. Хомер, „Трета песна на *Илијагаѿа* (Раѿсодија Гама)“, *Сѿремеж* 4–5, 1980, стр. 365–380.
11. Ајсхил, „Прикованиот Прометеј“, *Кулѿурен живоѿ* 1–2, 1983, стр. 59–84.

II. Од грчки на македонски јазик

1. Григор Прличев, *Скендербег*, Македонска книга, Скопје 1974.
2. Григор Прличев, *Марѿолозоѿ*, Македонска книга, Скопје 1983.

Љубинка Басотова (1934–2020)

Љубинка Басотова, класичен филолог, универзитетски професор, автор на повеќе учебници по латински јазик и преведувач од класични јазици со богат и со разновиден преведувачки опус. Предмет на нејзиниот интерес биле теми не само од класичната филологија туку и од областа на историјата, на книжевноста и на македонистиката. Авторка е на преводи и на препеви на капитални дела од античката книжевност, а за своите научни, преведувачки, педагошки и општествени достигнувања е добитничка на бројни награди и признанија.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни, философски и историографски преводи

I. Од латински на македонски јазик

Книги

1. Марк Тулиј Цицерон, *Философски расправи – За пријателството, За староста, За презирот кон смртта*, Македонска книга, Скопје 1983.
2. Еразмо Ротердамски, *Пофалба на лудоста*, Култура, Скопје 1990. (Следни изданија: Еразмо Ротердамски, *Пофалба на лудоста*, Детска радост, Скопје 1996; Еразмо Ротердамски, *Пофалба на лудоста*, Три, Скопје 2003; Еразмо Ротердамски, *Пофалба на лудоста*, Матица македонска, Скопје 2011)
3. Марк Тулиј Кикерон, *Говори против Катилина (Катилинарија), Метафорум*, Скопје 1994.
4. Квинт Хоратиј Флак, *За љубовта и уметноста*, Мисла, Скопје 1996.
5. Аврелиј Августин, *За државата божја*, Култура, Скопје 1997.
6. Витрувиј, *Десет книги за архитектурата*, Зумпрес, Скопје 1998.
7. Квинт Куртиј Руф, *Историја на Александар Македонски*, книги I–X, Патрија, Скопје 1998.
8. Публиј Вергилиј Марон, *Ајнеида*, Култура, Скопје 1999. (Следни изданија: Публиј Вергилиј Марон, *Енеида*, Конгресен сервисен центар/Макавеј, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2014.
9. Гај Јулиј Кајсар, *Белешки за галската војна*, Три, Скопје 2000 [со Валериј Софронијевиќ].
10. Јустин, *Филиповата историја*, Патрија, Скопје 2000.

11. Публиј Овидиј Насон, *Преобразби*, Три, Скопје 2002. (Следни изданија: Публиј Овидиј Насон, *Метаморфози*, Конгресен сервисен центар/Макавеј, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2014.
12. Марк Тулиј Кикерон, *Философски расправи: За крајностите на доброто и злото. Тускулански расправи*, Три, Скопје 2003.
13. *Крајки блескави мисли* (= *Breves vibrantesque sententiae*), Три, Скопје 2003.
14. Корнелиј Такит, *Анали*, Три, Скопје 2005.
15. Лукретиј Кар, *За природата на нештата*, Култура, Скопје 2006.
16. Аврелиј Августин, *За државата божја* кн. VI–X, Култура, Скопје 2008.
17. Марин Барлети, *Скендербег: живојот и делата на епирскиот владетел*, Култура, Скопје 2008 [со Весна Димовска-Јањатова].
18. *Римска поезија*, Панили, Скопје 2012.
19. *Римска лирика*, Конгресен центар/Макавеј, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2013.
20. Корнелиј Такит, *Истории*, Панили, Скопје 2013.
21. Аврелиј Августин, *Исповеди*, Три/Арс Ламина – публикации, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2014. (Следни изданија: Аврелиј Августин, *Исповеди*, Три/Арс Ламина – публикации, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2015)
22. Публиј Вергилиј Марон, *Пастирски песни – рајски песни*, Силсонс, Скопје 2018.
23. Публиј Овидиј Насон, *Хероиди*, Силсонс, Скопје 2019.

Прилози

1. Катул, „Гај Валериј Катул, Одбрана лирика“, *Синдентски збор*, јануари 1972.
2. Публиј Овидиј Насон, „Аријадна на Тезеј“, „Последната ноќ во Рим“, *Сиремеж* 2, 1979, стр. 163–171.
3. Цицерон, „За презирањето на смртта“, *Филозофска трибина* 5–6, 1981, стр. 169–217.
4. Цицерон, „Лаелиј или дијалог за пријателството“, *Филозофска трибина* 8, 1982, стр. 137–164.
5. Хоратиј, „Поетската уметност“, *Современост* 7, 1985, стр. 71–83.
6. ‘Квинт Хоратиј Флак, ‘Поетска уметност’, препев од латински’, *Сектор* 17, 1991, 105–119.
7. Кипријан Картагински, „За доброто од трпението“, *Домострој* 9–10, 1995, стр. 130–143.
8. Публиј Вергилиј Марон, „Ајнеида“ (прво пеење), *Сиремеж* 3–4, 1998, стр. 3–29.
9. Препев од латински јазик на избрани стихови од Лукретиј, Катул, Вергилиј, Хоратиј, Тибул, Пропертиј и Овидиј, во: *Антологија на светската поезија преведена на македонски јазик, том I: XX век пр. н. е. – IV век н. е., од Енума Елиш до Авсония*, уред. Р. Дуев и др., Арс ламина – публикации, Скопје 2015, 423–524.

II. Од старогрчки на македонски јазик

Книги

1. Софокле, *Антијона, Филогјет*, Мисла, Скопје 1990. (Следни изданија: Софокле, *Драми: Кралот Едип, Антијона, Електра, Филогјет, Едип на Колон*, Арс ламина – публикации, Серија: Свезди на светската книжевност, Скопје 2015.

III. Од македонски на латински јазик

Прилози

1. ‘Maeror austri’, препев на „Т’га за југ“ на латински јазик, во: Тодоровски, Г. (уред.), *Константин Миладинов, Таја за југ: Poliglotta*, Редакција „Детска радост“, НИП Нова Македонија, Скопје 1991, стр. 40.
2. Анте Поповски, Две песни. Препев на две песни од неодамна починатиот истакнат македонски поет и културен деец Анте Поповски, препев на латински јазик, *Cisitas* 3, 2003 (https://www.systasis.org/pdfs/systasis_03_9.pdf).

Историски извори

I. Од латински и(ли) од старогрчки на македонски јазик

Дел од книга

1. ‘Историографски извори за населувањето на Словените во Македонија и создавањето на Славините’ во: Андонов-Полјански, Христо (уред.), *Документи за борбата на македонскиот народ за самостојност и национална држава, том I: Од населувањето на Словениите во Македонија до Првата светска војна*, Факултет за филозофско-историски науки, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 1981, стр. 19–48.
2. ‘Италска легенда, Сведоштва за Атанасиј Библиотекар, Одуводниот збор на Осмиот цариградски синод, Писма од римските првосвештеници’ во: Р. Угриновска-Скаловска и Љ. Басотова (уред.), *Сведоштва за Кирил и Методиј (словенски и латински извори)*, Мисла, Скопје 1989, стр. 75–108.
3. Пишани извори од 1080 година до крајот на XII век во: П. Миљковиќ-Пепек, *Вељуса: манастир Св. Богородица Милостива во селото Вељуса крај Сирумица*, Факултет за филозофско-историски науки, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје 1981, стр. 253–295.

Составила: Светлана Кочоска-Стевовиќ

КНИЖЕВНИ ПРЕВЕДУВАЧИ ОД ИНСТИТУТОТ ЗА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА ВО СКОПЈЕ

(поранешна научна единица на Филолошкиот факултет
„Блаже Конески“)

Наташа Аврамовска

Наташа Аврамовска (1965), научен советник и редовен професор во Одделението за теорија на литературата и компаративна книжевност на Институтот за македонска литература, УКИМ, Скопје. Од 2021 г. е актуелен директор на Институтот. Магистрирала на Универзитетот во Загреб во областа на наратологијата, а докторирала на Катедрата за општа и компаративна книжевност во областа на драматологијата. Автор е на двесте труда, девет авторски книги, коавтор на гимназиски учебници (дел: литература). Била уредник на списанијата *Културен живот*, *Спектар*, *Контекст* и *Блесок*. Добитник е на наградата „Димитар Митрев“ за 2024 г. Нејзините преводи од германски и од хрватски јазик приопштуваат современи драми и драматолошка и театролошка литература актуелна во дадениот миг на македонската книжевна и книжевнонаучна сцена, како и книжевни дела, романи со родова проблематика.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од германски на македонски јазик

Книги

1. Томас Ман, *Смрт во Венеција*, Слово, Скопје 2005.

Дел од книга / прилози

1. Мариус фон Мајенбург, „Огнено лице“ во *ММЕ.../ Антологија на новата европска драма*, Магор, Скопје 2004.
2. Хајнер Милер, Избербатен брег Медеја-материјал Пејзаж со аргонаути, *Културен живот*, бр. 1, 2011.
3. Хајнер Милер, „Хамлетмашина“, *Културен живот*, бр. 1–2, 2013.

II. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Силвија Шесто-Стипаничиќ, *Дебела (бисквити, чийс и љубовна болка)*, Детска радост, Скопје 2005.
2. Славенка Дракулиќ, *Како да ме нема*, Евробалкан, Скопје 2014.

Есеистички преводи

I. Од германски на македонски јазик

Дел од книга

1. Дитрих Шваниц, „Системската теорија и литературата: Драма“ во *Теорија на драмата и театарот*, прир. Ј. Лужина, Детска радост, Скопје 1998.
2. Петер Сонди, „Кризата на драмата“ во *Теорија на драмата и театарот*, прир. Ј. Лужина, Детска радост, Скопје 1998.

II. Од хрватски на македонски јазик

Книги

1. Вјеран Зупа, *Увод во драматологијата*, Еинсоф, Скопје 2001.
2. Петар Селем, *Доба на режијата*, (билатерален македонско-хрватски проект), Матица Македонска, Скопје 2007.

Александар Прокопиев

Александар Прокопиев (1953), научен советник во пензија во Одделението за Теорија на литературата и компаративна книжевност во Институтот за македонска литература, УКИМ, Скопје, прозаист, есеист, поет и преведувач. Прокопиев е еден од најистакнатите македонски писатели од средната генерација, чии дела се преведени на многубројни јазици. Се смета за основоположник на постмодернизмот во современата македонска литература. Образован во Белград (дипломирал и магистрирал на тамошниот Филолошки факултет), Прокопиев е најдобриот амбасадор на македонската и на српската книжевност. Како автор и преведувач ѝ останува доследен на наклонетоста кон прозниот книжевен израз, приопштувајќи им на македонските читатели значајни прозни и романескни дела од српската, од хрватската и од бугарската книжевност.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од српски и хрватски на македонски јазик

Книги

1. Владислав Бајац, *Амамој Балканија: роман и групи приказни*, Магор, Скопје 2010.
2. Миљенко Јерговиќ, *Мама Леоне*, Икона, Скопје 2011.
3. Давид Албахари, *Лудвиј*, Икона, Скопје 2011.
4. Славољуб Станковиќ, *Сјилиј*, Икона, Скопје 2012.
5. Славенка Дракулиќ, *Фрида или за болкајџа*, Икона, Скопје 2012.
6. Јелена Ленголд, *Панаѓурскиот мајоничар*, Магор, Скопје 2014.
7. Владимир Пиштало, *Милениум во Белград*, Магор, Скопје 2015.
8. Милета Продановиќ, *Ултрамарин*, Магор, Скопје 2015.
9. Милорад Павиќ, *Друго тело: љубовен роман*, Зојдер, Скопје 2017.
10. Милорад Павиќ, *Внатрешина страна на ветрој или роман за Хера и Леандар*, Зојдер, Скопје 2018.
11. Бранка Богавац, *Разговори во Париз*, Антолог, Скопје 2020.
12. Јелена Ленголд, *Во три кај Кандински*, Авант прес, Скопје 2021.
13. Милорад Павиќ, *Љубов во Цариград: прирачник за читање*, Зојдер, Скопје 2022.

Дел од книга

1. Данило Киш, *Post homo poeticus* (копреведувач со група преведувачи), Магор, Скопје 2003.

II. Од бугарски на македонски јазик

Книги

1. Алек Попов, *Мисија Лондон*, Детска радост, Скопје 2006.
2. Алек Попов, *Сесиритије Палавееви на пати кон новиот свет*, Прозарт медиа, Скопје 2020.
3. Елена Алексиева, *Светиот волк*, Прозарт медиа, Скопје 2022.

Соња Стојменска-Елзесер

Соња Стојменска-Елзесер (1963) е научен советник и редовен професор во Одделението за теорија на литературата и компаративна книжевност при Институтот за македонска литература, УКИМ, Скопје. Нејзини

истражувачки интереси се: компаративна книжевност, културолошки студии, славистика, македонистика. Авторка е на многу книжевни студии и на десетина монографии од областа на компаратистиката и културологијата и на книжеvnата критика и есеистика. Уредила голем број научни зборници и други публикации и е еден од основачите и главен уредник на ревијата за компаративна книжевност и културолошко истражување *Контекст/Context*. Била претседател на Друштвото на писатели на Македонија (2018–2022). Добитник е на наградата „Димитар Митрев“ за 2022 г. Нејзините преводи од чешки јазик ѝ приопштуваат на македонската книжевна сцена значаен избор од современата чешка проза.

БИБЛИОГРАФИЈА

Книжевни преводи

I. Од чешки на македонски јазик

Книги

1. Јахим Топол, *Работилница на ѓаволоџи*, Магор, Скопје 2018.
2. Петра Хулова, *Пласично џпросође*, Артконект, Скопје 2019.
3. Јахим Топол, *Чувствителен човек*, Артконект, Скопје 2020.
4. Карел Јаромир Ербен, *Бајки*, Магор, Скопје 2020.
5. Павел Чех, *Тајнаџа на осџировоџи зађ џарабиџе*, Магор, Скопје 2021.
6. Јиржи Кратохвил, *Од лисица дама*, Авант прес, Скопје 2021.
7. Хана Коларжикова, *Висџинско крзно од леоџард*, Антолог, Скопје 2021.
8. Михал Вивег, *Раскази за љубовџа*, Готен, Скопје 2022.
9. Мирженка Чехова, *Балерини*, Антолог, Скопје 2023.
10. Петра Клабоухова, *Изворите на В'лтава*, Антолог, Скопје 2024.

Составила: Наташа Аврамовска